อนุสรณ์

คุณแม่ฮู้ จินวาลา

๔๙๖.

๔๗ ส

พลอากาศเอก หะริน หงสกุล
มอบให้แก่ห้องสมุดรัฐสภา

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961132186

วันที่ ๒๐ ก.ค. ๒๕๓๗
เลขทะเบียน ๐๖๐๒
เลขหมู่ ๑๐๗
๘๕๘๒ก
๒๕๑๕

กฎแห่งกรรม

ไตรมาสาวพัสตร์

และ

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

เรื่องโรคเส้นเลือดอุดตันในสมอง

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

คุณแม่ฮู้ จินวาลา

ณ เมรุวัดธาตุทอง นครหลวงกรุงเทพธนบุรี

วันจันทร์ที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๑๕

เจ้าภาพขอขอบพระคุณ ท่านผู้มีเกียรติทุก ๆ ท่าน ที่ได้กรุณามาร่วมในงานฌาปนกิจศพ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องขอได้โปรดอภัย

คุณแม่ ฮู้ จินวาลา

ชาตะ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๔
มตะ วันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๘
สิริรวมอายุ ๗๔ ปี

วิทยาลัยศิลปากร

คุณแม่ ฮู้ จินวาลา

คุณแม่ฮู้ จินวาลา เมื่อวัยสาว

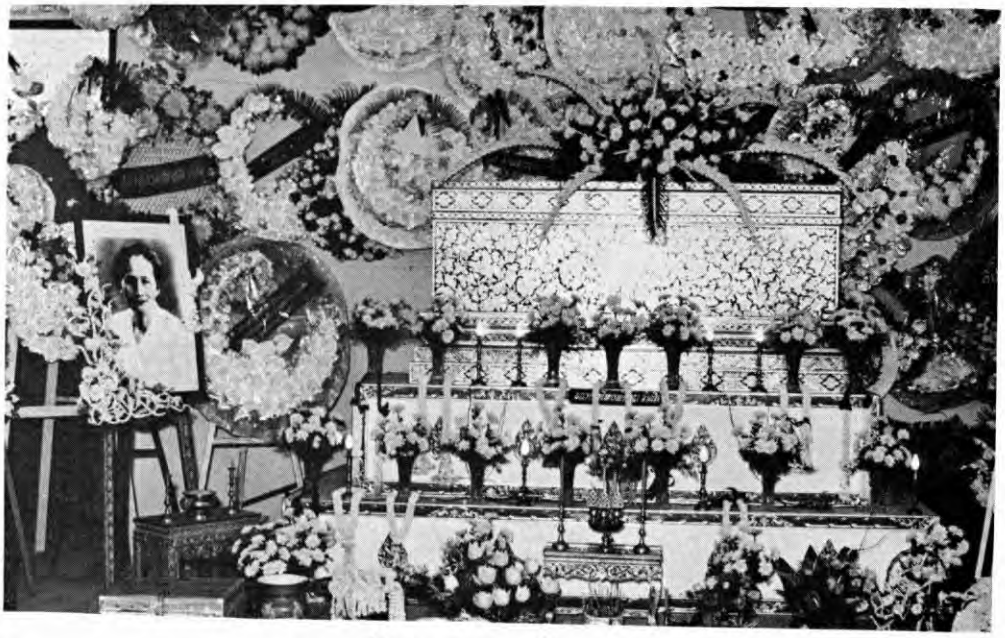

ตั้งศพ บำเพ็ญกุศล

พณฯ สุนทร หงส์ลดารมภ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และ พณฯ พลเอกสุทธิ สุทธิสารรณกร ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ และผู้อำนวยการยาสูบ ได้กรุณามาเป็นเจ้าภาพในงานสวดพระอภิธรรม

เมื่อคืนวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๐๘

ญาติมิตรถ่ายหน้าศพ วันบำเพ็ญกุศล สัตตมวาร

เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระ สักการะคุณแม่

พล อ. กฤษณ์ สีวะรา รองผู้บัญชาการทหารบก
ทอดผ้าถวายภิกษุสงฆ์ ในวันบรรจุศพ

เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์ สดับ ในรัชกาลที่ 5
วันบำเพ็ญกุศล สวดพระอภิธรรม

พณฯ ดร. เสริม วินิจฉัยกุล พล ท. ม.ร.ว. ลาภ หัสดินทร
และผู้มีเกียรติได้กรุณามาในงาน บรรจุศพ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๐๘

บุตร ธิดา และ หลาน ในวันบรรจุศพ

๔ พฤษภาคม ๒๕๐๘

กำหนดการสวดพระอภิธรรมตลอดงาน

โดยเฉพาะในวันอังคาร ๓๐ มีนาคม ๒๕๐๘ พณฯ สุนทร หงส์ลดารมย์ กับ เตรียมปริญญามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เป็นเจ้าภาพ

นับแต่วาระที่คุณแม่ของข้าพเจ้าล้มเจ็บ และถึงแก่กรรมในที่สุด ตลอดจนงานพิธีรดน้ำศพ สวดพระอภิธรรม บรรจุศพ และฌาปนกิจศพในวันนี้ ข้าพเจ้าได้รับน้ำใจไมตรีจากบรรดาท่านผู้ใหญ่ที่เคารพ และญาติมิตร ที่ได้กรุณาให้เกียรติมาเยี่ยมเยียนคุณแม่ และช่วยเหลือในพิธีการบำเพ็ญกุศลทุกระยะ ซึ่งทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกตื้นตันใจอย่างยิ่ง และขอจารึกพระคุณนี้ไว้ตลอดกาล

ธรรมบรรณาการเล่มนี้ เป็นวรรณกรรมของคุณทองหยด เลียงพิบูลย์ และคุณสุชีพ ปุญญานุภาพ ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า ท่านทั้ง ๒ เป็นผู้ทรงคุณธรรมสูง ผลงานของท่านเป็นไปเพื่อสร้างสรรค์สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันนี้ สังคมของเรากำลังมุ่งไปทางวัตถุนิยม และห่างไกลจากศีลธรรมออกไปทุกที การรำลึกถึงพระธรรมคำสอนของพระศาสดา และรู้ซึ้งถึงกฎแห่งกรรมจึงน่าจะเป็นนโยบายอย่างหนึ่งที่จะจรรโลงวิถีชีวิตแบบไทย ๆ ของเรา ซึ่งสงบร่มเย็นดีอยู่แล้ว ให้คงอยู่ตลอดไป ข้าพเจ้ามีความภูมิใจ ที่ได้รับความกรุณาจากท่านผู้ทรงเกียรติทั้ง ๒ อนุญาตให้นำเรื่องของท่านมาพิมพ์เป็นธรรม-บรรณาการ จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งไว้ ณ ที่นี้

อีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องโรคเส้นเลือดในสมองอุดตัน โดยนายแพทย์นิกิตต์ สำรวจ-รวมผล และ นายแพทย์สมชาย ศิริรัตน์ โรคนี้เป็นโรคที่คร่าชีวิตคุณแม่ของข้าพเจ้าไป ข้าพเจ้าคิดว่าการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคนี้ ตลอดจนวิธีป้องกัน น่าจะเป็นประโยชน์กับสาธารณชน เพื่อรักษาตนให้ปลอดภัยจากโรค สมกับพระพุทธวจนะที่ว่า "อโรคยา ปรมา ลาภา" ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณนายแพทย์ทั้ง ๒ ที่ได้กรุณาเขียนบทความอันมีคุณค่าให้แก่ข้าพเจ้า

ขอผลานิสงฆ์แห่งบุญกุศลที่ข้าพเจ้าและญาติมิตรได้บำเพ็ญเพื่ออุทิศแด่คุณแม่นี้ จงมีส่วนเกื้อกูลดวงวิญญาณของคุณแม่ให้ประสบแต่ความสุขเป็นนิจนิรันดร ในสัมปรายภพเทอญ

สมบัติของสมเด็จจุฬาฯ

(เศรณี จินวาลา)

ประวัติและไว้อาลัย

คุณแม่ท่านชื่อ บาง (ฮู้) จินวาลา เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ (ปีเถาะ) ที่บ้านบางเขน เป็นบุตรีนายจิน สกุลแซ่ตัน ซึ่งเป็นเชื้อสายของท่านเจ้าขรัวทอง ท่านเจ้าขรัวเงิน สมญาว่า ราชินิกุล รัชกาลที่ ๔ กับคุณเพิ่ม สกุลบางเขน ภายหลังเปลี่ยนเป็นสกุล พันธุ์ไพโรจน์ สมญาว่าราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ ท่านไม่มีพี่น้องร่วมบิดามารดา บิดาของคุณแม่ได้ถึงแก่กรรมเมื่อคุณแม่อายุยังเยาว์ อยู่ที่บ้านท่านผู้หญิงอิ่ม (ข้างวัดสามพระยา) ซึ่งเป็นญาติในสกุลบางเขน เมื่อคุณแม่อายุ ๖—๗ ปี ท่านป่วยหนักแทบจะเอาชีวิตไม่รอด ได้รักษาแพทย์แผนโบราณที่เชี่ยวชาญในสมัยนั้น อาการก็ไม่ดีขึ้น มีญาติผู้ใหญ่ท่านหนึ่งแนะนำให้ไปขอยา (ฮู้) ที่ศาลเจ้าจีนมาให้รับประทาน โดยเขียน ฮู้ ซึ่งแปลว่ายันต์ต้มกับยารับประทาน แต่นั้นมาอาการป่วยก็หายวันหายคืน ท่านท้าวภัณฑสารนุรักษ์และคุณเฒ่าแก่พลับซึ่งเป็นยายของคุณแม่ ก็ให้ชื่อว่าฮู้เลยเรียกกันติดปากเรื่อยมา เมื่ออายุท่านได้ ๙ ปี คุณยายได้จัดงานโกนจุกขึ้นที่บ้านท่านผู้หญิงอิ่ม โดยคุณพระช้อย คือพระนมของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเยาวมาลย์นฤมล (กรมขุนสวรรคโลก) ได้ออกมาจากในพระบรมมหาราชวัง เป็นผู้จัดเรื่องพิธีและแต่งตัวให้ตามแบบของกุลสตรีชั้นสูงในสมัยนั้น ต่อมาเมื่ออายุท่านประมาณ ๑๐ ปีเศษ ท่านท้าวภัณฑสารนุรักษ์ได้นำเข้าเฝ้าพระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏบิยมหาราชปดิวรัดา ท่านทรงโปรดชมคุณแม่ว่าสวยน่าเอ็นดู แต่นั้นมาคุณแม่ก็ได้อยู่ที่ตำหนักพระวิมาดาเธอฯ เป็นข้าหลวงในสมเด็จหญิงน้อย (สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนอู่ทองเชตขัตติยนารี) ได้รับการอบรมศึกษาที่ดีในสำนัก ซึ่งในสมัยนั้นถือกันว่าเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของกุลสตรีสถาบันหนึ่งเหมือนกัน

เมื่อปี ร.ศ. ๑๒๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรป คุณแม่ได้ตามเสด็จไปกับ ม.จ. หญิง สารภี ลดาวัลย์ ส่งเสด็จที่สิงคโปร์ และได้เคยตามเสด็จไปบีนัง ชวา และจังหวัดต่างๆ อีกหลายจังหวัด คุณแม่เป็นผู้ที่มีโชคดี และมีกำไรชีวิตมาก เมื่ออายุท่านสมควรแก่การครองเรือนได้ คุณยายก็ขอกราบทูลลาให้คุณแม่ออกมาทำการสมรสกับนายอารี จินวาลา (เจ้าของห้าง เอ.อี. จินวาลา) มีบุตรธิดาด้วยกัน ๕ คน คือ

๑) นางอุ่น สุมาวงศ์ (ทำการสมรสกับ พ.ต.อ. รวย สุมาวงศ์)
๒) น.ส. นันทิกา จินวาลา
๓) น.ส. น้อย จินวาลา
๔) นายเศรณี จินวาลา (ทำการสมรสกับคุณลัดดาวัลย์ โสมะนันทน์)
๕) นางรัตนาวดี จันโททัย (ทำการสมรสกับ พ.ต.อ. จุลินทร์ จันโททัย)

คุณแม่เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยใจดี สุภาพอ่อนโยน โอบอ้อมอารี มีความเมตตาปราณีต่อญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และผู้น้อย ตลอดจนเพื่อนบ้านใกล้เคียง ช่วยเหลือผู้ที่มีความทุกข์ทั้งในด้านกำลังทรัพย์และกำลังกายเป็นนิจ โดยมิได้หวังสิ่งตอบแทน ได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจมานะอดทน พึ่นฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกับคุณพ่อในเรื่องการค้าซึ่งเป็นภาระหนักเพื่อลูก และได้อบรมสั่งสอนให้ลูกเป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้ที่มีพระคุณ และให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต ทั้งให้การศึกษาลูกเป็นอย่างดี และเอาใจใส่พยาบาลรักษาลูกเมื่อเวลาเจ็บป่วยโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยหรือลำบาก เสียสละเพื่อลูกทุกอย่าง มีพระคุณอย่างล้นเหลือสุดที่จะพรรณนา

ในด้านการพระศาสนา คุณแม่มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนา ทำบุญบริจาคทานตลอดมาจนถึงวาระสุดท้าย เช่น ท่านได้บริจาคเงินโดยตั้งเป็นทุน "จิน-วาลา" ที่โรงพยาบาลสงฆ์ สำหรับหาดอกผลบำรุงภิกษุ สามเณร อาพาธ เป็นต้น

เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๐๘ ตรงกับวันศุกร์ เวลาประมาณ ๑๒.๐๐ น. คุณแม่ได้ล้มลงในห้องนอน ขณะที่ลุกขึ้นยืน เป็นลมฟุบลงไปกับพื้น ต้องส่งโรงพยาบาลยาสูบทันที เพราะอาการอยู่ในขั้นอันตราย นายแพทย์ได้ตรวจและวินิจฉัยว่า เส้นโลหิตในสมองอุดตัน นายแพทย์ได้ทำการช่วยเหลือให้การรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี จนอาการดีขึ้น แต่โรคนิวมอเนียเกิดมาแทรก จึงทำให้อาการทรุดลงอีก ถึงกระนั้น นายแพทย์ก็มิได้นิ่งนอนใจ พยายามให้การรักษาจนสุดความสามารถ คุณแม่ได้เข้าอ๊อกซิเย่นเต็นท์อยู่ประมาณเดือนเศษ อาการกลับดีขึ้น จนออกจากอ๊อกซิเย่นเต็นท์ได้ ครั้นถึงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๐๘ เวลาประมาณ ๒๐.๓๐ น. เส้นเลือดที่หัวใจเกิดแตกโดยกระทันหัน เป็นเหตุสุดวิสัยที่จะทำการรักษาได้ คุณแม่สิ้นใจด้วยอาการสงบ ท่ามกลางลูกหลานและญาติมิตร ซึ่งเศร้าโศกเสียใจอย่างสุดซึ้ง แต่ก็ยังมีความชื่นใจที่ได้เฝ้าและช่วยพยาบาลรักษากันได้นานถึง ๕๔ วัน ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถพร้อมกับการเอาใจใส่เป็นอย่างดีที่สุดของแพทย์และพยาบาล ร.พ. ยาสูบ จึงใคร่ขอถือโอกาสขอบพระคุณทุกท่านที่เคยแสดงไมตรีจิตและช่วยเหลือในครั้งนั้นด้วย

การสูญเสียคุณแม่ครั้งนี้ สิริรวมอายุได้ ๗๔ ปีเศษ คุณแม่ท่านจากไปอย่างไม่มีเวลาจะกลับมาอีก ตามกฎธรรมดา ไม่มีผู้ใดจะหลีกหนีได้พ้น เมื่อมีชีวิตท่านประกอบแต่กรรมดีตลอดมา ไม่มีจุดด่างพร้อยทั้งทางโลกและทางธรรม ขออำนาจแห่งกรรมดีที่คุณแม่ได้ประกอบไว้ และอำนาจแห่งอานิสงส์ทั้งหลายที่ลูก ๆ และญาติมิตรได้บำเพ็ญเพื่ออุทิศกุศลผลบุญให้แก่คุณแม่มาแล้วทั้งสิ้น จงส่งผลแด่ดวงวิญญาณของคุณแม่ เพื่อได้ไปสู่สุคติประสบแต่สันติสุข อิฐคุณ มนุญผล ในสัมปรายภพด้วย เทอญ

จากลูก ๆ

ประวัติสายสกุลเดิม

พระยารัตนจักร มีบุตร ธิดา คือ

๑) ท่านม่วงเป็นอัยยิกาของพระชนนีน้อย

๒) ท่านบิ๋น ภรรยาพระยาสุรเสนา (คุ้ม) สกุลสุรคุปต์

๓) เจ้าจอมบ๊อม (ในรัชกาลที่ ๑)

๔) ท่านหม่า

๕) พระสุนทรพิมล

๖) ท่านพิม ภรรยาพระมงคลรัตน์ (ทองจีน)

๗) พระเทพเพ็ชรัตน์

๘) เจ้าจอมเพ็ง (ในรัชกาลที่ ๒)

๙) เจ้าจอมเอม (ในรัชกาลที่ ๒) เป็นลครตัวบุษบา ภายหลังเป็นเจ้าจอมมารดา กรมหลวงวงศ์กตาพิศาล (พระองค์เจ้าอรุณวงศ์)

ท่านม่วงมีธิดาหนึ่งคน ชื่อแจ่ม เป็นชนนีของพระชนนีน้อยในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

ท่านแจ่ม ธิดาท่านม่วง มีธิดา ๒ คน คือ ๑. ญ ชื่อเอม ๒. ญ ชื่อน้อย

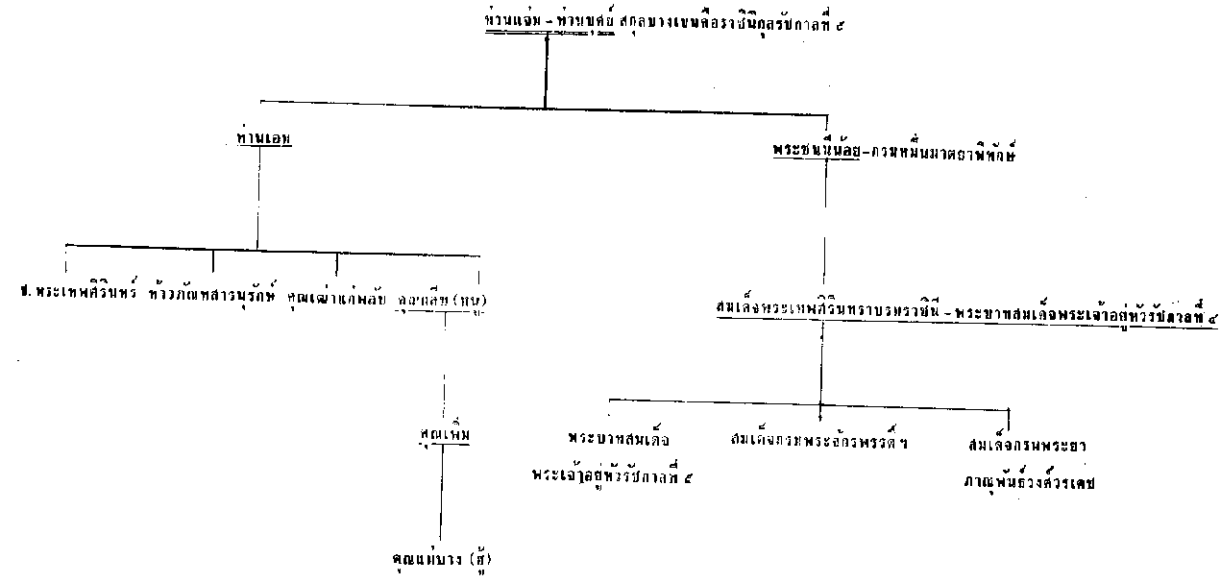

มีความพิสดารแจ้งอยู่ในหนังสือราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ ซึ่งสมเด็จกรมพระยาภาณุพันธ์วงศ์วรเดช ทรงเรียบเรียงไว้แล้ว

การที่ได้เขียนประวัติสายสกุลเดิมคุณแม่พอสังเขป เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ที่คุณแม่เข้าไปอยู่ในวังหลวง และโดยท่านท้าวภัณฑสารนุรักษ์ (ทับทิม) รับราชการทำแหน่งพระคลังใน เป็นยายของคุณแม่ เมื่อป่วยและถึงอนิจกรรม ที่วังบูรพาภิรมย์ ได้รับพระราชทานโกศราชินิกุลเบื้นเกียรติยศ พระราชทานเพลิงที่วัดเทพศิรินทราวาศ อัฐิบรรจุไว้ที่วัดเทพศิรินทร์ฯ ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระราชทานให้ทำเบื้นรูปผลทับทิมด้วยหินอ่อน สำหรับบรรจุอัฐิ

M O T H E R

M is the million things she gave me
O means only that she's growing old,
T is for the tears she shed to save me
H is for her heart of purest gold,
E is for her eyes with love light shining,
R means right, and right she'll always be.....
Put them all together they spell "Mother"
A word that means the world to me.

M คือสิ่งจำนวนล้านประทานลูก
O แม่ถูกเพียงเวลาพาแก่เฒ่า
T ลูกรอดปลอดภัยแต่วัยเยาว์ เพราะแม่เฝ้าหลั่งน้ำตามาคุ้มกัน
H หมายถึงหัวใจใสพิสุทธิ์ ประหนึ่งทองชมภูนุชอันสุดสรรค์
E คือสายประกายรักปักชีวัน ฉายแสงฉันเฉิดใสในดวงตา
R แม่หมายในทุกสิ่งจริงและถูก มีต่อลูกของแม่แน่นักหนา
เมื่อรวมใส่สกดได้คือ "มารดา"
คำล้ำค่าประเสริฐสุดของบุตรเอย.

(จากสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ)

สารบาญ

ใต้ร่มกาสาวพัสตร์ โดย สุชีโว ภิกขุ หน้า ๑

กฎแห่งกรรม โดย ท. เลียงพิบูลย์

๑. นึกถึงแม่ในวันเกิด ,, ๘๑
๒. หัวอกแม่ ,, ๘๗
๓. ความมหัศจรรย์ ของวิญญาณ ,, ๙๔
๔. อภินิหาร แห่งกุศลกรรม ,, ๑๐๖
๕. ดับทุกข์ ,, ๑๒๑
๖. ชตากรรม ,, ๑๓๑
๗. ดัดนิสัย ,, ๑๕๒
๘. สร้างกรรม ,, ๑๖๒
๙. ความ ดี ,, ๑๖๘
๑๐. เมตตา กรุณา ,, ๑๘๓

โรคเส้นเลือดในสมองอุดตัน โดยนายแพทย์ สมชาย ศิริรัตน์ ,, ๑๙๓

คำนำ

คุณเศรณี จินวาลา รองผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ ได้ติดต่อขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "ไต้ร่มกาสาวพัสตร์" ซึ่งข้าพเจ้าได้เรียบเรียงไว้ตั้งแต่ครั้งยังดำรงสมณเพศ เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการในงานฌาปนกิจศพคุณแม่ (ฮู้ จินวาลา) ในวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ศกนี้

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของคุณเศรณี จินวาลา ไว้ ณ โอกาสนี้ และขอให้กุศลจริยาทั้งปวง ที่คุณเศรณีได้บำเพ็ญอุทิศแด่คุณแม่ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือส่งเสริมศีลธรรม แจกเป็นธรรมบรรณาการในโอกาสนี้ จงสำเร็จเป็นบัตตานุโมทนามัยบุญราศี อำนวยอิฐวิบูลมนุญผล แด่คุณแม่ของคุณเศรณี จินวาลา ตามควรแก่คติในสัมปรายภพเทอญ.

สุชีพ ปุญญานุภาพ

๒๐ เมษายน ๒๕๑๕

สถิติการพิมพ์

เรื่อง "ใต้ร่มกาสาวพัสตร์"

พิมพ์ครั้งที่	๑	พ.ศ.	๒๔๘๔	๑,๐๐๐	ฉบับ
,,	๒	,,	๒๔๘๖	๑,๒๕๐	,,
,,	๓	,,	๒๔๘๗	๒,๐๐๐	,,
,,	๔	,,	๒๔๙๐	๓,๐๐๐	,,
,,	๕	,,	๒๔๙๒	๕,๐๐๐	,,
,,	๖	,,	๒๔๙๓	๑๐,๐๐๐	,,
,,	๗	,,	๒๔๙๕	๕,๐๐๐	,,
,,	๘	,,	๒๔๙๘	๕,๐๐๐	,,
,,	๙	,,	๒๕๐๓	๕,๐๐๐	,,
,,	๑๐	,,	๒๕๐๔	๑,๐๐๐	,,
,,	๑๑	,,	๒๕๐๘	๕,๐๐๐	,,
,,	๑๒	,,	๒๕๑๐	๖,๐๐๐	,,
,,	๑๓	,,	๒๕๑๑	๒,๐๐๐	,,
,,	๑๔	,,	๒๕๑๓	๖,๐๐๐	,,
,,	๑๕	,,	๒๕๑๓	๑,๐๐๐	,,
,,	๑๖	,,	๒๕๑๔	๑,๐๐๐	,,
,,	๑๗	,,	๒๕๑๕	๘,๐๐๐	,,
,,	๑๘	,,	๒๕๑๕	๒,๐๐๐	,,

คำชี้แจง

เมื่อ ๓๒ ปีล่วงมาแล้ว ได้มีหนังสือภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาพิมพ์ออกจำหน่ายแพร่หลายในลอนดอนเรื่องหนึ่ง ชื่อ **The Pilgrim Kamanita** (กามนิตผู้จาริกแสวงบุญ) บริษัทที่พิมพ์จำหน่ายกล่าวว่า เป็นเรื่องอ่านเล่นอิงนิยายโบราณ หนังสือเล่มนี้ ยอห์น อี. ลอยี (**John E. Logie**) เป็นผู้แปลจากภาษาเยอรมันเป็นภาษาอังกฤษ ผู้แต่งในภาษาเยอรมัน ชื่อ คาล เยลเลรุป (**Karl Gjellerup***) ความดีของหนังสือเล่มนี้มีอยู่อย่างไร ชาวไทยเราคงตัดสินได้จากเรื่อง กามนิต ของเสฐียรโกเศส และ นาคะประทีป ซึ่งพิมพ์แล้วหลายครั้ง ก็ยังมีผู้ต้องการหาซื้อกันอยู่เสมอ แต่ทั้งนี้ก็ประกอบกับผู้ถอดเป็นพากย์ไทยมีความรู้ความสามารถดี ทั้งทางวรรณคดีและทางศาสนาอีกส่วนหนึ่งด้วย จึงทำให้หนังสือที่กล่าว มีสำนวนกลมกล่อมดีถึงขนาดในภาษาไทย.

เมื่อพิจารณาข้อความในหนังสือนั้นแล้ว จะเห็นได้ว่า คาล เยลเลรุป ได้คิดแต่งขึ้นโดยอาศัยเค้าเรื่องในคัมภีร์ทั้งฝ่ายอุตตรนิกาย (มหายาน) และ ทักษิณนิกาย (เถรวาท) แห่งพระพุทธศาสนาและในบทที่ ๑๐ ภายใต้หัวเรื่อง **Esoteric Doctrine** (คำสอนหรือลัทธิอันลึกลับ) ได้อาศัยเค้าความในสูตรแห่งคัมภีร์อุปนิษัท ลัทธิเวทานตะของพราหมณ์ ตอนที่เกี่ยวด้วยลัทธิของโจร. ท้องเรื่องแสดงถึงชีวิตของกามนิตชาวเมืองอุชเชนีกับองคุลิมาลโจรเป็นต้น มีธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้าแทรกไว้ ให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีเค้า ธาตุวิภังคสูตร องคุลิมาลสูตร และสูตรเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ในพระไตรปิฎกของเราเพียงเงา ๆ แต่ส่วนใหญ่ที่มีเค้าเรื่องฝ่ายมหายาน คือตอนพรรณนาถึงโลกธาตุชั้นสุขาวดี. หนังสือนี้ทำผู้อ่านให้ได้รับรสต่าง ๆ เช่น วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ศีลธรรม และความเพลิดเพลินในเค้าเรื่องอันแสดงเป็นบุคคลาธิษฐาน.

---

* คาล เยลเลรุป เป็นชาวเดนมาร์ค เกิดวันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๐ ในเดนมาร์ค. ตายวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ ในเยอรมนี เดิมนับถือคริสตศาสนา ภายหลังกลับเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้เขียนนวนิยาย บทละครประวัติศาสตร์ และบทกวีไว้เป็นอันมาก เฉพาะที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีเรื่อง **"Der Pilger Kamanita" (The Pilgrim Kamanita) "The Wife of the Accomplished" "The World Wanderers"** หลังจากได้ท่องเที่ยวไปในประเทศต่าง ๆ เช่น เยอรมนี กรีซ สวิตเซอร์แลนด์ รัสเซียแล้ว ก็ได้กลับไปสู่เยอรมนีอีก ณ ที่นั้นเขาได้มีภรรยา ตั้งหลักฐานอยู่ตลอดกาล ๓๐ ปีนั้นปลายแห่งชีวิต. เยลเลรุป ได้รับรางวัลโนเบลทางวรรณกรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ในการเขียนเรื่อง **Der Pilger Kamanita** เป็นภาษาเยอรมัน. ตามประวัติปรากฏว่าเขาเลื่อมใสในหลักปรัชญาของกวี และนักปรัชญาหลายท่าน ที่เป็นชาวอังกฤษ คือ ไบรอน (**Byron**) เชลลีย์ (**Shelley**) และดาร์วิน (**Darwin**) ส่วนที่เป็นชาวเยอรมัน คือ เกอเต้อ

ข้าพเจ้ารู้สึกมานานแล้วว่า เรื่องทำนองนี้ ถ้ามีผู้เขียนขึ้นบ้างในเมืองไทย ใช้หลักฐานและเค้าโครงเรื่องของคัมภีร์ฝ่ายเราล้วน ๆ ตามแบบเขาแต่เพียงสำนวน และวิธีเชื่อมความชนิด "ทาสีรักษาเนื้อไม้" ดังนี้ จะเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค ให้ซึมซาบไปในจิตใจของผู้อ่านได้วิธีหนึ่ง คือทำให้ผู้อ่านซึ่งสนใจในสำนวนและท้องเรื่องได้รับรสธรรมทางอ้อม เมื่อมีโอกาส จึงเขียนเรื่อง "ไต่ร่มกาสาวพัสตร์" นี้ขึ้นตามความคิดนั้นใช้หลักฐานและเค้าโครงตามพระไตรปิฎก และอรรถกถาของฝ่ายเราทั้งหมด คงเลียนแบบเขาเพียงวิธีใช้สำนวนและวิธีเชื่อมความ เพื่อให้เรื่องและธรรมะเดินได้ตามต้องการเท่านั้น.

ข้าพเจ้าเพ่งประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับรสธรรมเป็นที่ตั้ง จึงขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย ถ้าวิธีใช้สำนวนและวิธีเชื่อมความให้เรื่องและธรรมะเดินได้ ตามแบบหนังสือ **The Pilgrim Kamanita** จะขัดกับความรู้สึกของท่านผู้อ่านบางท่าน. อย่างไรก็ตาม ได้พยายามเชื่อมด้วยหลักฐานและกาล สถานที่ อันมีที่ไปที่มาดังได้ทำเชิงอรรถกำกับไว้ บางแห่งมิได้บอกชื่อหนังสือที่อ้างบอกไว้แต่เลข เช่น ๗/๑๐๐ หมายความว่า พระไตรปิฎกเล่ม ๗ หน้า ๑๐๐. หนังสือเล่มนี้ ได้เขียนเป็นตอน ๆ ลงในหนังสือธรรมจักษุ รายเดือน ประจำ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นครั้งแรก.

สุชีโว ภิกฺขุ

วัดกันมาตุยาราม พระนคร

๓๑ ตุลาคม ๒๔๘๖

(Goethe) ไฮเนอ (Heine) ชิลเล่อร์ (Schiller) วากเนอร์ (Wagner) โชเปนเฮาเออร์ (Schopenhauer) โดยเหตุที่ได้คลุกคลีใกล้ชิดกับชาวเยอรมันจนเกือบจะกลายเป็นชาวเยอรมันไปจริง ๆ นั้น คาล เยลเลรุป จึงได้ฉายาว่า "ศิษย์เยอรมัน" (**The pupil of The German**) มีนักกวีและปรัญชาเมธีชาวเยอรมันหลายท่าน เช่น เกอเต้อ และ นิตเช **Nietzsche** ได้กล่าวสดุดีพระพุทธศาสนาไว้อย่างสูง. การที่ เยลเลรุป หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาก็น่าจะเป็นเพราะได้รับรสธรรมจากหนังสือต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่ชาวเยอรมันได้ทำไว้ เพราะชาวเยอรมัน ได้แต่ง ชำระและจัดพิมพ์หนังสือทางพระพุทธศาสนาไว้มากเล่มด้วยกัน เช่น เยอมัน โอลเดนเบิกชำระและจัดพิมพ์วินัยปิฎก ฉบับอักษรโรมัน' ฟอน คาล ออยเกล นอยมัน แปลพระสุตตันตปิฎกเกือบทั้งหมด เป็นภาษาเยอรมัน แมกสมิลเลอร์ แปลธรรมบทเป็นภาษาอังกฤษจบ, ฟอน เอินสท์ วินดิช ชำระและจัดพิมพ์หนังสืออิติวุตตก สุตตันตปิฎก ฉบับอักษรโรมัน, ออตโตฟรังเกเขียนรายงาน การค้นคว้าคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีเทียบสัสกฤตเป็นภาษาเยอรมัน ฯลฯ ตัวบุคคลและงานที่ทำซึ่งนำมากล่าวนี้เพียงสังเขป ถ้าต้องการรายละเอียด โปรดดูหนังสือวารสารของสมาคมบาลีปกรณ์ (**Journal of the Pali Text Tociety**) ทุก ก.ศ. และโดยเฉพาะประจำปี ก.ศ. ๑๙๐๒—๑๙๐๓.

ใต้ร่มกาสาวพัสตร์

บทนำ

ราชธานีแห่งแคว้นโกศล

ในหมู่สาวกซึ่งตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไปตามชนบทต่าง ๆ แห่งแคว้นโกศล ระหว่างหิมาลัย บรรพตกับ ลุ่มแม่คงคา ตอนต้น จนกระทั่งมาใกล้เมืองสาวัตถีราชธานีของแคว้นนี้โดยลำดับนั้น มีภิกษุรูปหนึ่งร่างสูงใหญ่ สังเกตุได้ว่าแม้อายุจะยังไม่ถึง ๒๕ ก็คงไม่น้อยกว่านั้นเท่าไรนัก ท่านทอดจักษุพอประมาณ ถึงจะมีผิวกายคล้ำแสดงให้เห็นความเป็นผู้ตรากตรำยิ่งกว่าภิกษุอื่น แต่กิริยาที่เดินสำรวมตามพระผู้มีพระภาคไปเรื่อย ๆ นั้น บ่งว่าท่านเป็นผู้มีจิตสงบและพอใจในวิเวก. ลักษณะที่ห่มจีวรและเกศาอันสั้นกว่าภิกษุทั้งหลายของท่าน ส่อความเป็นผู้มาใหม่ในพระธรรมวินัยนี้.

ชาวเมืองสาวัตถี พากันชื่นชมในข่าวเสด็จของพระผู้มีพระภาค เหล่าภิกษุในเชตวนาราม เตรียมบัดกวาดเสนาสนะและพระคันธกุฎีเป็นการใหญ่. เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จถึงเมืองสาวัตถีแล้ว ออกจากประตูเมืองไปไม่ไกลนักก็ถึงเชตวนาราม ซึ่งอนาถบิณฑิกคฤหบดีสร้างถวาย.

ตามปรกติ เมื่อพระองค์ประทับ ณ เชตวนาราม เวลาเย็น ชาวเมืองจะพากันถือดอกไม้ของหอมเป็นต้นมาถวายสักการบูชาและสดับพระธรรมเทศนา คนที่มั่งมีก็นั่งรถเทียมด้วยม้าทั้งเวลามาและกลับ.

เมืองสาวัตถี แม้จะไม่ใช่เมืองที่ตั้งอยู่ ณ ลุ่มแม่คงคาเหมือนเมืองสังกัสส์หรือเมืองพาราณสี แต่ก็มีความเจริญไม่น้อยกว่าเมืองเหล่านั้น.

เมืองพาราณสี[๑]มีท่าอาบน้ำเป็นขั้นลงไปสู่แม่คงคายาวเกือบถึงโยชน์ เป็นเมืองที่ประชาชนในแคว้นต่าง ๆ พากันเดินทางมาพักแรมเพื่อลงสนานกายในแม่คงคา ซึ่งถือ

๑. เมืองหลวงของแคว้นกาสี

กันว่า ไหลมาแต่สวรรค์ผ่านเศียรพระศิวะ จึงเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ สามารถล้างบาปได้. บนฝั่งน้ำใกล้เคียง จะแลเห็นหมู่โยคีทรมานตนด้วยอาการต่าง ๆ เมืองพาราณสีกลายเป็นบุญญนครของผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ มีนักบุญจาริกพากันเดินทางมาแต่ ๔ ทิศฉันใด.

เมื่อพระผู้มีพระภาค ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เสด็จจาริกสั่งสอนประชุมชนไปในคามนิคมชนบท และราชธานีต่าง ๆ ทรงยับยั้งอาศัยเมืองสาวัตถีราชธานีของแคว้นโกศลเป็นเวลา ๒๕ ปี คือประทับ ณ เชตวนารามของอนาถบิณฑิกคฤหบดี ๑๙ ปี ประทับ ณ บุพพารามของวิสาขามหาอุบาสิกา ๖ ปี[๑] อาศัยความที่พระองค์ประทับ ณ เมืองนี้นานกว่าที่อื่น และเมืองนี้ก็มีมนุษย์คับคั่ง เพราะเป็นเมืองหลวงของแคว้นอิสระ อันมีอาณาเขตกว้างขวาง จึงเป็นเมืองศูนย์กลางแห่งการไปมาของพวกพ่อค้ามหาชน ตลอดจนนักบวชในพระพุทธศาสนา ที่เดินทางมาจากแคว้นต่าง ๆ เพื่อถวายบังคมพระผู้มีพระภาค และนักบวชแห่งลัทธิอื่น ๆ ก็มีมากที่พากันมาไต่ถามปัญหา. ยิ่งกว่านั้น ยังมีเศรษฐีและคฤหบดีผู้ได้ฟัง ธรรมเทศนาของ พระสาวกใคร่จะเฝ้าพระบรมศาสดา พากันใช้เกวียนนับด้วยจำนวนร้อย เดินทางมาบำเพ็ญกุศลสดับพระพุทธโอวาท[๒] เมืองสาวัตถีจึงกลายเป็นบุญญนครแห่งพระพุทธศาสนา ฉันเดียวกับเมืองพาราณสี ด้วยประการฉะนี้.

แคว้นโกศลมีพระราชาปกครองพระนามว่า พระเจ้าปเสนทิ ในที่บางแห่งเรียกชื่อแคว้นต่อท้ายพระนามว่าพระเจ้าปเสนทิโกศล. โดยปรกติ พระองค์ประทับอยู่ ณ เมืองสาวัตถีราชธานี จะเสด็จออกตรวจตามชนบทในพระราชอาณาเขต บ้างเป็น บางครั้งบางคราว.[๓] ในอดีตกาล แคว้นโกศลกับกาสี มีพระราชาปกครองแต่ผู้เดียว ดำรงพระยศเป็นมหาราช ตั้งราชสำนักอยู่ ณ เมืองสาวัตถี.[๔] แม้ในครั้งพุทธกาลก็ยังปกครอง

---

๑. ดู จกฺขุปาลวตฺถุ ธมฺมปทฏฺฐกถา ปฐมภาค.

๒. ดู สามาวตีวตฺถุ ธมฺมปทฏฺฐกถา ทุติยภาค ตอนสามเศรษฐีแห่งเมืองโกสัมพีเดินทาง.

๓. ดู กณฺณกตฺถลสูตร มัชฌิมปัณณาสก์ หน้า ๕๑๗

๔. ดู โกสมฺพิกวตฺถุ ตอนพระพุทธเจ้าแสดงเรื่องทีฆาวุกุมารกับมเหสีครองแคว้นกาสีกับโกศลในอดีตกาล.

รวมกัน แต่พระเจ้าปเสนทิได้ทรงมอบให้พระอนุชาต่างมารดาของพระองค์ปกครองมีอำนาจอยู่ในเมืองพาราณสีราชธานีของแคว้นกาสี.๑

พระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นโอรสของพระเจ้ามหาโกศล เมื่อยังอยู่ในวัยศึกษาได้เสด็จไปเมืองตักกสิลานครหลวงแห่งแคว้นคันธาระ พร้อมกับเจ้าลิจฉวี พระนามว่ามหาลิ แห่งเมืองไพสาลี และเจ้าพันธุละบุตรมัลลกษัตริย์แห่งเมืองกุสินารา เมื่อกลับจากศึกษาแล้ว พระราชบิดาก็อภิเษกให้ครองราชสมบัติ.๒

พระเจ้ามหาโกศลยกพระราชธิดาซึ่งเป็นกนิฏฐภคินีของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระนามว่าเวเทหิ ให้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธ กับยกกาสิคามอันมีอาณาเขตกว้างขวางยิ่ง ตั้งอยู่ระหว่างแคว้นมคธกับแคว้นโกศลให้แก่พระราชธิดาด้วย. เมื่อสิ้นบุญพระเจ้าพิมพิสารและพระนางเวเทหิแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรุผู้โอรสซึ่งครองแคว้นมคธต่อมา ก็ถือว่าแคว้นกาสีเป็นของพระราชมารดาของพระองค์ ข้างพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ถือว่า แคว้นนี้พระราชบิดายกให้แก่น้องสาวของเราก็จริง แต่เมื่อนางสิ้นชีวิตแล้ว แคว้นนี้ก็ควรตกเป็นของเราผู้พี่. ลุง (พระเจ้าปเสนทิ) กับหลาน (พระเจ้าอชาตศัตรุ) ต่างเกี่ยงแย่งกาสิคามและทำสงครามรบพุ่งกัน เพื่อแย่งเขตแดนดังกล่าวนี้ ผลัดกันแพ้ชนะหลายครั้งหลายคราว พระเจ้าปเสนทิแพ้ถึง ๓ ครั้ง เสียพระหฤทัยว่า แพ้เด็กปากยังไม่หมดสิ้นกลิ่นน้ำนม แต่ครั้งหลังที่สุด พระเจ้าปเสนทิโกศลชนะ จับพระเจ้าอชาตศัตรูได้ เห็นว่าเป็นหลานจึงปล่อยไป เพียงแต่ริบไพร่พลไว้.๓

---

๑. ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค หน้า ๒๒๗ และจะเห็นได้ว่าแคว้นกาสี และโกศลปกครองรวมกัน แม้ในครั้งพุทธกาล จากข้อความในมัยหกสูตร มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ หน้า ๔๙๖ ตอนพระนางมัลลิกาทูลถามพระเจ้าปเสนทิว่า พระองค์รักแคว้นกาสีและโกศลหรือไม่ พระเจ้าปเสนทิตรัสตอบว่าเรารักเพราะเราได้รับจันทน์แห่งแคว้นกาสี และได้ทัดทรงพวงมาลัยของหอมกับเครื่องลูบไล้ ด้วยอานุภาพแห่งแคว้นกาสีและโกศล. พระนางมัลลิกาทูลถามต่อไปว่า พระองค์จะเกิดความเศร้าโศกระทมพระราชหฤทัยเพราะความปรวนแปรเป็นอย่างอื่นแห่งแคว้นทั้ง ๒ นี้หรือไม่ ตรัสตอบว่า ทำไมจะไม่เกิด เพราะความปรวนแปรแห่งแคว้นทั้ง ๒ นั้น พึงเป็นเหตุให้เกิดความปรวนแปรแม้แห่งชีวิตของพระองค์

๒. ดู วิฑูฑภวตฺถุ ธมฺมปทฏฺฐกถา ทีฆภาค.

๓. ดู ปฐมสังคามวัตถุสูตร และทุติยสังคามวัตถุสูตร สังยุตตนิกาย. สฬายตนวรรค หน้า ๑๒๐–๑๒๔ และสารัตถปกาสินี อรรถกถาแห่งสูตรนั้น หน้า ๑๘๐–๑๘๑ กับดู โกสลรญฺโญ ปราชยวตฺถุ ธมฺมปทฏฺฐกถาฉฏฺฐภาค.

ความกระทบกระทั่งระหว่างแคว้นโกศลกับมคธและแคว้นมคธกับวัชชี ซึ่งมีเมืองไพสาลีเป็นราชธานี เป็นเหตุให้พระราชาแห่งแคว้นนั้น ๆ ต้องระมัดระวังความเคลื่อนไหวของกันและกัน ต้องส่งคนสอดแนมไปในแคว้นอื่นด้วยอุบายต่าง ๆ ดังเรื่องที่ปรากฏคือ:—

สมัยหนึ่ง[๑] พระผู้มีพระภาคประทับที่ปราสาทของวิสาขามหาอุบาสิกาในบุพพาราม ขณะเมื่อพระองค์เสด็จออกจากที่เร้นในเวลาเย็น ประทับนั่ง ณ ภายนอกซุ้มประตู พระเจ้าปเสนทิก็เสด็จไปเฝ้า. ทันใดนั้นมีนักบวชลัทธิต่าง ๆ คือ ชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลกะ ๗ คน เอกสาฏกนิครนถ์ ๗ คน และปริพพาชก ๗ คน รวม ๓๕ คน เป็นผู้ไว้ขนรักแร้ยาว และเล็บยาว ถือบริขารต่างอย่างเดินผ่านไปในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค.

นักบวชพวกนี้ แท้จริงเป็นจารบุรุษ ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลส่งไปสอดแนมเหตุการณ์ตามชนบทต่าง ๆ กำลังเดินทางกลับมา.

พระเจ้าปเสนทิโกศลใคร่จะทดลอง พระผู้มีพระภาค จึงเสด็จลุกจากอาสน์คุกพระชานุลงข้างหนึ่ง ทำอัญชลีต่อนักบวชเหล่านั้น และประกาศพระนามของพระองค์ขึ้น ๓ ครั้ง ครั้นแล้วทันมาทูลพระผู้มีพระภาคว่า นักบวชเหล่านั้น คงเป็นพระอรหันต์รูปใดรูปหนึ่งในโลก. พระศาสดาทรงทราบดีว่า ถ้าตรัสตอบว่า พวกนั้นไม่เป็นพระอรหันต์ที่แท้เป็น คนหนาแน่น ด้วยกิเลส ก็จะเป็นการยกพระองค์และเหยียบย่ำอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าจะยอมรับว่า พวกนี้เป็นพระอรหันต์ พระเจ้าปเสนทิโกศลก็จะดูแคลนพระสัพพัญญุตญาณได้ จึงตรัสตอบเป็นกลาง ๆ โดยทางธรรมว่า "มหาบพิตร ! พระองค์บริโภคกาม ยากที่จะทรงทราบว่า คนเหล่านี้เป็นพระอรหันต์หรือไม่ ศีลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกันนาน ๆ ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยการงาน กำลังใจพึงรู้ได้ในเวลามีอันตราย และพึงรู้ได้โดยกาลนาน ๆ ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนากัน และต้องสนทนานาน ๆ"

---

๑. ดู ทุติยสูตรแห่งชัจจันธวรรคอุทาน หน้า ๑๗๖ และ ชฎิลสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค หน้า ๑๑๓,

พระเจ้าปเสนทิโกศล อัศจรรย์พระราชหฤทัย รับรองความที่พระผู้มีพระภาคตรัสชอบแล้ว และรับว่านักบวชเหล่านั้น คือจารบุรุษ คนสอดแนมของพระองค์

และกล่าวในทางศาสนา :—

ณ เมืองสาวัตถีนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศล และมหาชนได้แข่งขันกัน ถวายทานแด่พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ ด้วยวิธีเพิ่มของเคี้ยวของฉันที่หาได้ยากให้ยิ่งขึ้นไปกว่ากัน ซึ่งในที่สุดพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นฝ่ายชนะ.

ณ เมืองสาวัตถีนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมโปรดโปฏฐปาทปริพพาชก พร้อมด้วยบริวาร ๓,๐๐๐ คน ผู้พำนักอยู่ในมัลลิการามอันเป็นที่บอกลัทธิมีต้นมะพลับเรียงรายอยู่รอบ มีศาลาหลังเดียว ให้โปฏฐปาทปริพพาชก ละความเห็นเดิมของตน ปฏิญญาตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต นอกจากนั้นยังมีพราหมณ์ คฤหบดี เดียรถีย์ ปริพพาชกอีกเป็นอันมาก ซึ่งได้สดับพระธรรมเทศนาแล้วละลัทธิเดิมของตน ปฏิญญาตนเป็นอุบาสกบ้าง ขอบรรพชาอุปสมบทบ้าง ตามศรัทธา.

อนาถบิณฑิกคฤหบดีและนางวิสาขา ชื่อว่าเป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้มีอุปการะมากที่สุด ตลอดเวลาที่พระศาสดาประทับอาศัยเมืองสาวัตถี ภิกษุสงฆ์นับด้วยจำนวนร้อยและพัน ได้อาศัย ๒ ตระกูลนี้เป็นอยู่โดยมาก. เฉพาะอนาถบิณฑิกคฤหบดี มีความรักและเกรงพระหฤทัยพระผู้มีพระภาคอย่างยิ่ง แม้แทบทุกเวลาเย็นไปฟังพระธรรมเทศนาก็ไม่ได้ถามปัญหาใด ๆ ด้วยคิดว่าพระองค์เป็นกษัตริย์สุขุมาลชาติ อย่าได้ลำบากเพราะการตอบคำถามของเราเลย.[๑]

เมืองสาวัตถี เป็นราชธานีที่นับว่ามีฐานะสำคัญทั้งในทางโลกและทางศาสนาดังกล่าวมานี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามชนบทต่าง ๆ ชั่วคราว ในที่สุดมาประทับยับยั้งอยู่ ณ เชตวนารามอีก พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จึงพากันชื่นชมในข่าวนี้ และในวันต่อมา ก็พากันมาเฝ้าสดับพระธรรมเทศนาตามโอกาสของตน.

---

๑. ขุ ขกฺขุปาลวตฺถุ ธมฺมปทฏฺฐกถา ปฐมภาค.

บทที่ ๑

ข่าวโจร

ใกล้ ๆ กับเวลาที่พระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึงเมืองสาวัตถีนั้น เกิดข่าวเล่าลือว่ามีโจรสำคัญเที่ยวปล้นฆ่ามนุษย์ทั่วไปในเขตต่าง ๆ แห่งแคว้นโกศล โจรผู้นี้มีฝ่ามือชุ่มด้วยโลหิต เป็นคนใจร้าย เหี้ยมโหดไม่ปรานีผู้ใด เข้ารุกรานหมู่บ้านใด หมู่บ้านนั้นก็ร้าง เพราะมนุษย์พากันอพยพหลบหนีบ้าง ถูกฆ่าตายบ้าง แม้นิคม ชนบท ที่โจรผู้นี้เที่ยวรุกรานไป ก็เช่นเดียวกัน ชาวบ้านพากันหวาดสะดุ้ง พ่อค้าเกวียนที่เดินทางไปมาค้าขายระหว่างแคว้นโกศลกับมคธ และแคว้นโกศลกับวัชชี ต่างเต็มไปด้วยความวิตกกังวล รู้ข่าวว่าโจรผู้นี้เที่ยวไปทางใด ก็เว้นทางนั้นเสีย ขับเกวียนไปทางอื่น.

ใคร ๆ พากันเรียกโจรผู้นี้ว่า "องคุลิมาล" แปลว่า "ผู้มีนิ้วมือเป็นพวงมาลัย" คือเขาฆ่ามนุษย์ได้เท่าไรก็ตัดนิ้วไว้เท่าจำนวนนั้น ทำเป็นพวงมาลัยคล้องร่างเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ.

องคุลิมาลนั้น ชำนาญในการต่อสู้ เป็นผู้มีใจเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว เดินและวิ่งได้รวดเร็ว เพราะได้ศึกษาวิชาอาวุธมาแต่เมืองตักกสิลา ราชธานีแห่งแคว้นคันธาระ ซึ่งเป็นเมืองเดียวกับที่พระเจ้าปเสนทิเสด็จไปศึกษาในสมัยเป็นราชกุมาร.

องคุลิมาลไม่เคยกลัวคนหมู่มากที่จะมาต่อสู้ กลับมีความรู้สึกว่า ตนจะได้เพิ่มพวงมาลัยนิ้วมือให้ยาวออกไปอีก จนกว่าจะได้เท่าจำนวนนิ้วที่ต้องการ อย่าว่าแต่คนทั้งหลายจะต่อสู้เลย เพียงเห็นเข้าเท่านั้น ก็รีบพากันหลบหนีห่างไกลยิ่งแล้ว.

ข่าวที่ว่าองคุลิมาลเป็นโจรฆ่าฟันมนุษย์ ได้ระบือทั่วไปในแคว้นโกศล เป็นเหตุให้พระเจ้าปเสนทิหนักพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง.

ในการรบและแม้ในการปราบโจร ผู้ที่เป็นประมุขจะต้องออกต่อสู้ด้วยตนเอง พร้อมกับไพร่พลของตน. องคุลิมาลเป็นโจรที่ไม่เคยกลัวใคร เพียงออกชื่อก็ดูเหมือน

จะลดกำลังใจของผู้ที่คิดจะต่อสู้ให้กลายเป็นคิดหนีเสียแล้ว พระเจ้าปเสนทิแม้ไม่ทรงเคยเห็นองคุลิมาล ก็ไม่วายประหวั่นพระราชหฤทัย แต่ด้วยขัตติยมานะ พระองค์หาได้ทรงแสดงพระอาการพรั่นพรึงให้ปรากฏไม่.

ถ้าพันธุ[๑]ลเสนาบดีผู้ขุนพลยังอยู่ อย่าว่าแต่จะมีโจรองคุลิมาลเพียงคนเดียวเลย แม้จะมีสัก ๕ หรือ ๑๐ องคุลิมาล ก็วางใจได้ว่า โจรเหล่านั้น จะราบคาบภายในเวลาอันเล็กน้อย พันธุละเคยใช้ธนูยิงเจ้าลิจฉวีตายนับด้วยร้อย ในการต่อสู้ที่เมืองไพสาลี คราวพาภรรยาของตนไปอาบน้ำในสระที่หวงห้าม. พันธุละเคยแสดงฝีมือพ้นไม้ไผ่หลายลำ ซึ่งญาติแอบเอาเหล็กสอดไว้ ณ ภายในขาดได้อย่างง่ายดาย. และเพราะโกรธว่าพวกญาติไม่บอกให้รู้ล่วงหน้า เป็นเหตุให้ตนพ่ายมีเสียงดังกริก พันธุละเจ้าชายแห่งแคว้นมัลละจึงละเมืองกุสินาราของตน ไปทำราชการเป็นเสนาบดี ตำแหน่งขุนพลของพระเจ้าปเสนทิ เพื่อนร่วมสำนักศึกษา ณ เมืองสาวัตถี แต่พระเจ้าปเสนทิหลงเชื่อคนยุ จึงใช้อุบายฆ่าพันธุละเสนาบดี พร้อมทั้งบุตรหลายคนเสีย เมื่อทราบภายหลังก็สิ้นคนดีไปแล้วอย่างแก้ไขไม่ได้. เพราะฉะนั้น ถ้าจะมีคราวใดที่พระเจ้าปเสนทิทรงระลึกถึงพันธุละผู้ซื่อสัตย์มากที่สุด คราวนั้นก็น่าจะเป็นคราวที่พระองค์ทรงตระหนักว่า จะต้องคุมพลไปปราบองคุลิมาลด้วยพระองค์เองในบัดนี้.

การเตรียมพลม้าไม่น้อยกว่า ๕๐๐ ได้จัดกันขึ้นโดยด่วน ตามรับสั่งของพระเจ้าปเสนทิ.

น้ำใสใจจริงนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลไม่อยากจะเสด็จเลย แต่หน้าที่ปกครองแคว้นทำให้ต้องจำใจเสด็จ และก่อนที่จะคุมพลไปสู่ที่อื่น พระองค์ได้ทรงเครื่องรบขึ้นสู่รถศึกออกจากประตูเมือง พร้อมด้วยพลม้าตามเสด็จ ตรงไปยังเชตวนาราม เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค แต่เวลายังไม่สิ้นแสงตะวัน.

การที่เสด็จไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ก็ด้วยทรงพระดำริว่า พระผู้มีพระภาค มิได้สงเคราะห์เราด้วยประโยชน์ภายหน้าเท่านั้น ย่อมสงเคราะห์แม้ด้วยประโยชน์ปัจจุบัน

---

๑. ขุ วิสุทธาวตฺถุ ธมฺมปทฏฺฐกถา ตติยภาค.

เราไปครั้งนี้ ถ้าไปดี พระผู้มีพระภาคคงจะแสดงพระอาการดุษณี ถ้าจะไปถูกฆ่าตาย เราคงได้สดับคำท้วงด้วยอริยโวหาร. เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทักท้วงแล้ว ไพร่พลคงไม่ยอมให้เรา ออกปราบโจรด้วยเห็น แก่ชีวิต ของเรา และการที่ไพร่พลไม่ยอมให้เราไป มิใช่เราหลีกเลี่ยงเองนั้น แม้ใครทราบก็ไม่เป็นที่อับอาย ด้วยวิธีนี้จะเป็นอันเปลื้องข้อครหาได้.

เหตุที่ใช้พลม้าล้วน ๆ ออกในคราวนี้ ก็คือพระเจ้าปเสนทิ ทรงเตรียมไว้ทั้งเพื่อแพ้และเพื่อชนะ ถ้าแพ้ก็จะได้หนีทัน หรือถ้าชนะจะได้ติดตามทัน เพราะองคุลิมาลมิได้ใช้ม้า อย่างไรพระองค์ก็คงได้เปรียบ.

เมื่อใกล้เชตวนาราม และสิ้นระยะทางที่ยานจะไปได้แล้ว ก็เสด็จลงจากรถศึกดำเนินด้วยพระบาทไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง. ส่วนพวกพลประจำม้าที่ตามเสด็จก็ถวายบังคมนั่งลดหลั่นถัดออกไป.

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ท่ามกลางภิกษุบริษัท ทอดพระเนตรเห็นพระเจ้าปเสนทิมาถวายบังคม และประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเช่นนั้น จึงตรัสปราศรัยว่า:—

"มหาบพิตร ! พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนาแคว้นมคธ เจ้าลิจฉวีแห่งเมืองไพสาลีหรือพระราชาที่เป็นปฏิปักษ์อื่น ๆ ทำให้พระองค์พิโรธหรืออย่างไร ?"

"ไม่มีพระราชาใดกำเริบดอกพระเจ้าข้า! แต่มีโจรเกิดขึ้นในแคว้นของข้าพระองค์ ชื่อ องคุลิมาล เป็นคนโหดร้าย มีมือชุ่มด้วยโลหิต พอใจในการฆ่า การประหาร หาความปรานีในผู้ใดมิได้ มันทำหมู่บ้านมิให้เป็นหมู่บ้าน ทำนิคมชนบทมิให้เป็นนิคมชนบท. มันฆ่ามนุษย์แล้วตัดนิ้วมือไว้ทำเป็น พวงมาลัย คล้องร่าง ข้าพระองค์จักปราบมัน"

"มหาบพิตร ! ก็ถ้าพระองค์พบองค์คุลิมาลนั้น ปลงผมและหนวดแล้ว นุ่งห่มผ้า ย้อมฝาด ออกจากเรือน บวชไม่มีเรือน เว้นจากฆ่าสัตว์ เว้นจากลักฉ้อ เว้นจากพูดเท็จ ฉันมื้อเดียว ประพฤติพรหมจรรย์ มีศีล มีกัลยาณธรรม ดังนี้ พระองค์จะทำอย่างไรกับองคุลิมาลนั้น."

"พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์พึงอภิวาท พึงลุกขึ้นต้อนรับ หรือพึงนิมนต์ด้วยอาสนะพึงถวายบิณฑบาต ๔ หรือพึงให้ความรักษาคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่องคุลิมาลนั้น. ก็แต่ว่าคนทุศีล มีธรรมอันลามก อย่างองคุลิมาลนั้น จักมีศีลสังวรเห็นปานนี้มาแต่ไหน?"

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยกพระหัตถ์เบื้องขวาขึ้นชี้ไปทางภิกษุรูปหนึ่งซึ่งมีร่างสูงใหญ่ นั่งไม่ไกลนัก ด้วยพระดำรัสว่า:—

"มหาบพิตร ! นี่คือองคุลิมาล."

ด้วยพระดำรัสเพียงเท่านี้ พวกไพร่พลที่ตามเสด็จพระเจ้าปเสนทิโกศลนั่งอยู่ถัด ๆ ไป และดูตามพระหัตถ์ เห็นเป็นองคุลิมาลแน่ ก็พากันเผ่นกระโจนอย่างไม่คิดชีวิต พากันขึ้นม้ารีบขับเข้าเมืองสาวัตถีโดยด่วนด้วยคิดว่า องคุลิมาลคงรู้ว่า พวกเราจะออกกำจัด จึงมาดอยดักที่เชตวนารามเสียก่อน พระเจ้าปเสนทิเห็นจะถูกจับแน่แล้ว เราพากันเอาตัวรอดเถิด เพราะคิดเช่นนี้ จึงพากันหนีไป ทิ้งให้พระเจ้าปเสนทิประทับนั่งตะลึง เต็มไปด้วยความสะดุ้งหวาดกลัวอยู่แต่พระองค์เดียว.

พระผู้มีพระภาค ทรงทราบความที่พระเจ้าปเสนทิตกพระหฤทัย จึงตรัสว่า "อย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร ! อย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร ! บัดนี้ ภัยซึ่งจะเกิดแต่องคุลิมาลไม่มีอีกแล้ว."

พระเจ้าปเสนทิ ก็คลายความสะดุ้งตกพระหฤทัย จึงเข้าไปหาพระองคุลิมาล แล้วตรัสว่า "พระผู้เป็นเจ้าองคุลิมาลของข้าพเจ้าหรือนี่ ?"

มีเสียงตอบอันชัดเจน ค่อนข้างดังและห้าวหาญ แต่เต็มไปด้วยความสุภาพมาจากภิกษุรูปนั้นว่า "ขอถวายพระพร ! อาตมภาพนี่แหละ คือองคุลิมาล."

"ประทานโทษเถิด โยมทั้ง ๒ ของพระผู้เป็นเจ้านั้น สกุลว่ากระไร ?"

"ขอถวายพระพร ! โยมชายของอาตมภาพตระกูลคัคคะ และโยมหญิงตระกูลมันตานี."

"ดีแล้ว พระผู้เป็นเจ้าคัคคะมันตานีบุตร จงยินดีเถิด ข้าพเจ้าจักรับเป็นผู้จัดถวายบิณฑบาต ๔ แก่พระผู้เป็นเจ้า."

พระองคุลิมาล ถือการอยู่ป่า เที่ยวบิณฑบาต ทรงผ้าบังสุกุล และทรงผ้าสามผืนเป็นวัตร จึงถวายพระพรว่า "มหาบพิตร ! ไตรจีวรของอาตมภาพบริบูรณ์แล้ว ของพระองค์อย่าได้ทรงเป็นกังวลเลย."

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วทูลว่า:—

"อัศจรรย์ยิ่งนักพระเจ้าข้า ! เรื่องไม่เคยมีมามีขึ้น คือข้อที่พระองค์ผึกผู้ที่ใครๆ ผึกไม่ได้ สงบผู้ที่ใครๆ ให้สงบไม่ได้ ระงับผู้ที่ใครๆ ให้ระงับไม่ได้ พระผู้เป็นเจ้าองคุลิมาลนี้ ข้าพระองค์ไม่อาจจะผึกได้ แม้ด้วยอาชญา แม้ด้วยศัสตรา แต่พระผู้มีพระภาคก็ทรงผึกแล้ว โดยมิต้องใช้อาชญา และศัสตรา ข้าพระองค์มีกิจธุระมาก บัดนี้จักขอทูลลากลับไปก่อน."

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสรับลาแล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศล ก็ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมทำประทักษิณแล้ว หลีกไป.

ดวงตะวันลับขอบฟ้าไปแล้ว เงาไม้ซึ่งถูกแสงจันทร์ส่องทอดยาวไปทางทิศตะวันตกแลดูดำครึ้ม. ในขณะนี้จะมองเห็นแสงไฟจากปราสาทของพระเจ้าปเสนทิซึ่งตั้งอยู่ในเมืองสาวัตถีลิบๆ โน้น. อากาศรอบเชตวนาราม และตลอดทางที่รถศึกของพระเจ้าปเสนทิผ่านไป เต็มไปด้วยความสดชื่น แม้พระองค์จะทรงรู้สึกว่าในเวลากลับนี้ ไม่มีไพร่พลตามเสด็จเลย คงมีเฉพาะนายสารถีกับพระองค์เท่านั้นก็ตาม.

บทที่ ๒

กลุ่มดาวโจร

นับย้อนไปแต่กาลที่พระองคุลิมาลบวชแล้วเกือบ ๒๕ ปี เป็นสมัยที่พระเจ้าปเสนทิเพิ่งครองราชสมบัติได้ไม่นานนัก.

ปุโรหิตผู้หนึ่งของพระเจ้าปเสนทินั้น มีภรรยานามว่ามันตานีพราหมณี นางตั้งครรภ์ได้ถ้วนทศมาสแล้วก็คลอดบุตรในราตรีกาล. เวลาที่ทารกนั้นคลอด ดวงจันทร์กำลังโคจรผ่านกลุ่มดาวโจรไปตามจักรราศี. อาวุธต่าง ๆ ในพระนครมีประกายแสงโพลงขึ้น แม้มงคลกุนตาวุธ[๑] และพระแสงดาบของพระราชา ซึ่งวางอยู่ใกล้ที่บรรทม ก็เป็นประกายแสงขึ้นเช่นเดียวกัน.

พราหมณ์ปุโรหิตออกไปยืนอยู่กลางแจ้ง มองดูดาวฤกษ์ ทราบว่าบุตรของตนเกิดฤกษ์โจร จึงไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิในวันรุ่งขึ้น กราบทูลถามว่า "เทวะ ! เมื่อคืนนี้พระองค์บรรทมเป็นสุขดอกหรือ พย่ะค่ะ ?"

"ท่านอาจารย์! ข้าพเจ้าจะนอนเป็นสุขได้อย่างไร ในเมื่อมงคลาวุธเป็นประกายแสงขึ้น อันตรายแห่งราชสมบัติหรือไม่ก็ชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่ง คงจะมีเป็นแน่."

"อย่ากลัวเลย พย่ะค่ะ อาวุธที่โพลงแสงขึ้นนั้น ด้วยอานุภาพแห่งบุตรที่เกิดใหม่ของข้าพระองค์เท่านั้น หามีเหตุอื่นไม่."

"เด็กนั้นจักเป็นอะไรในอนาคต ทราบไหม ท่านอาจารย์ ?"

"เป็นโจร พย่ะค่ะ!"

"โจรธรรมดา หรือ โจรราชสมบัติ ?"

เมื่อปุโรหิตกราบทูลว่า เป็นเพียงโจรธรรมดา และหวังจะรักษาพระหฤทัยของพระราชา จึงกราบทูลต่อไปว่า "เทวะ ! พระองค์จะทรงโปรดให้ฆ่าเด็กนั้นเสียก็ได้."

"ท่านอาจารย์ ! เพียงโจรธรรมดาจะเป็นไรไป มันก็ไม่ผิดอะไรกับรวงข้าวสาลีเพียงรวงเดียว ในนาตั้งพันกรีส เลี้ยงมันไว้เถิด."

---

๑. พระแสงทวน

ถึงคราวตั้งชื่อบุตร ปุโรหิตปรารภความที่อาวุธโพลงแสงขึ้นเวลาเด็กนั้นเกิด แต่มิได้ทำอันตรายผู้ใดจึงให้ชื่อว่า "อหิงสกะ" แปลว่า "ผู้ไม่เบียดเบียน"

เมื่ออหิงสกะเติบโตขึ้น บิดาก็ส่งให้ไปศึกษายังเมืองตักกสิลา ด้วยถือคติโบราณที่ว่า:—

"ไม่มีลูก ๑ ลูกตาย ๑ ลูกโง่ ๑ สองข้อข้างต้นดีกว่า ข้อหลังไม่ดีเลย เพราะสองข้อข้างต้นทำทุกข์ให้คราวเดียว แต่ข้อหลังทำทุกข์ให้ตลอดชีวิต."

"บิดาชื่อว่าเป็นผู้จองเวร มารดาชื่อว่าเป็นศัตรู เพราะไม่ให้บุตรของตนศึกษา บุตรนั้นย่อมสิ้นสง่าในที่ประชุม เหมือนนกยางอยู่กลางฝูงหงส์ฉะนั้น."

เมืองตักกสิลา ตั้งอยู่ทิศเหนือสุดแห่งดินแดนภารตวรรษ เป็นเมืองชุมนุมแห่งนักปราชญ์ชั้นผู้ใหญ่ เป็นเมืองแห่งวิชาความรู้ ใครจะต้องการศึกษาศิลปศาสตร์ชนิดใด ก็เลือกศึกษาได้ตามประสงค์ พระราชาและอำมาตย์ ราชปุโรหิต เศรษฐี คฤหบดี ในแคว้นต่าง ๆ แม้ไกลเท่าไกล ได้ส่งบุตรของตนมาศึกษาที่เมืองนี้โดยมาก.

วิธีเข้าศึกษานั้น มี ๒ อย่าง คือ เสียค่าธรรมเนียมแก่อาจารย์อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งไม่เสียค่าธรรมเนียม แต่ต้องทำงานให้ตามแต่อาจารย์จะใช้ ตักน้ำ ตัดฟืน และนวดฟั้นเป็นต้น.

อหิงสกะ ได้เข้าศึกษาในสำนักท่านทิศาปาโมกข์ผู้หนึ่ง ด้วยวิธีหลังคือทำงานให้แทนเสียค่าธรรมเนียม ได้ตั้งใจปฏิบัติอาจารย์เป็นอย่างดียิ่ง ในทางการงานก็ขยันขันแข็ง และคอยหมั่นรับใช้ ในทางความประพฤติก็เรียบร้อย เจรจาก็อ่อนหวาน นับว่าเด่นกว่ามาณพอื่น ๆ จึงเป็นที่รักใคร่ของอาจารย์มาก.

ศิษย์ทั้งหลายเห็นว่าตั้งแต่อหิงสกมาณพมาอยู่ทำให้พวกตนด้อยลงไป ก็ปรึกษากันหาวิธีกำจัด ครั้นจะกล่าวว่า อหิงสกมาณพทรามปัญญา ก็ปรากฏว่าอหิงสกมาณพมีปัญญายอดเยี่ยมผู้หนึ่ง หรือจะกล่าวว่า ไม่ใส่ใจในหน้าที่ ก็ไม่มีหน้าที่ใดของเขาเคยบกพร่องมีแต่เรียบร้อยดี และนอกจากนั้น ต่างจะหาว่ามีชาติชั่ว คือเป็นลูกผสมวรรณะ ซึ่งถือกันในครั้งนั้นว่า เป็นคนจัณฑาล อหิงสกมาณพ ก็เป็นอุภโตสุชาต เกิดดีแล้วโดยมารดาบิดาทั้ง ๒ ฝ่ายเป็นพราหมณวรรณะด้วยกัน.

มาณพเหล่านั้น ตรองหาวิธีเป็นอันมากที่จะกำจัดอหิงสกะให้จงได้ ต่อมาคิดอุบายได้อย่างหนึ่ง จึงแบ่งกันเป็น ๓ พวก พวกแรกไปบอกอาจารย์ว่า ได้ข่าวว่า อหิงสกมาณพคิดการจะประทุษร้ายอาจารย์ ครั้นถูกอาจารย์ตุตะเพิดก็หลีกไป พวกที่ ๒ ไปกล่าวเช่นนั้นอีก อาจารย์ก็ไม่เชื่อ จนกระทั่งพวกที่ ๓ มากล่าวเช่นนั้น แล้วพูดเสริมต่อไปว่า ท่านอาจารย์ไม่เชื่อพวกผม ก็จงพิจารณารู้เอาเองเถิด อาจารย์มีความระแวง และเชื่อว่าเป็นความจริง เพราะศิษย์ที่มาบอกหลายพวกด้วยกัน คงไม่ใช่บอกด้วยประสงค์ร้ายเป็นแน่ จึงตกลงใจจะฆ่าอหิงสกมาณพเสีย.

แล้วมาฉุกคิดว่า "ถ้าเราฆ่าเองใคร ๆ ก็จะเล่าลือว่า 'อาจารย์ทิศาปาโมกข์โกรธมาณพที่มาเรียนศิลปะในสำนักของตน ก็ฆ่าเสีย' เมื่อเป็นเช่นนี้ ต่อไปคงไม่มีใครประสงค์จะมาเรียน ลาภสักการะของเราก็จะเสื่อมไป อย่าเลยเราจะวานมือคนอื่นเถิด จะลวงว่า 'ก่อนที่วิชาจะสำเร็จ เจ้าจะต้องฆ่าคนให้ได้พันคน เพื่อเป็นเครื่องประกอบวิชา เมื่ออหิงสกมาณพเที่ยวฆ่าใครต่อใครจนกว่าจะครบพันเช่นนี้ คงมีสักคนหนึ่งที่ลุกขึ้นต่อสู้ และฆ่าอหิงสกมาณพเสียได้."

ครั้นอาจารย์คิดเช่นนั้นแล้ว ก็บอกแก่อหิงสกมาณพตามอุบายของตน อหิงสกะตอบว่า "ท่านอาจารย์! ตระกูลของผมถือไม่เบียดเบียนผู้อื่น ผมจะทำได้อย่างไร?"

"เจ้าไม่ทำแล้ว ไฉนศิลปะของเจ้าจักให้ผลเล่า? ศิลปะที่ปราศจากเครื่องประกอบนั้น จะไม่มีประโยชน์อะไรเลย."

เมื่อได้ฟังดังนั้น อหิงสกมาณพผู้เชื่อมั่นในคำอาจารย์ ก็ตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะต้องออกเที่ยวฆ่ามนุษย์ให้ครบพันคน จึงเตรียมแต่งตัวรัดกุม รวบรวมอาวุธ ๕ ชนิด ผูกสอดบ้าง ถือด้วยมือบ้าง มากราบลาอาจารย์แล้วเข้าสู่ดง คอยอยู่ปากทางที่จะเข้าไปในดงบ้าง กลางดงบ้าง ปากทางที่จะออกจากดงบ้าง เมื่อพบใครก็ฆ่าไม่มีเว้น ครั้นฆ่าแล้วหาได้ยึดผ้านุ่งผ้าห่มหรือผ้าโพกไว้เป็นเครื่องนับจำนวนไม่ คงนับแต่ในใจว่าหนึ่ง สอง ดังนี้เป็นต้น ซึ่งในที่สุดก็ลืม แม้อหิงสกมาณพจะเป็นคนมีสติปัญญา และความจำดีโดยปรกติ แต่เมื่อมาฆ่ามนุษย์มาก ๆ เข้าก็ทำให้พั่นเพื่อนเลือนหลงไป.

ครั้นไม่สามารถกำหนดจำนวนด้วยการนับในใจจึงต้องตัดนิ้วของผู้ถูกฆ่าไว้สำหรับนับ รวมกองไว้ในที่แห่งหนึ่ง นิ้วเหล่านั้นก็เผอิญหายเสีย ในที่สุดต้องร้อยนิ้ว

ไว้เป็นพวงอย่างพวงมาลัยนำติดตัวไปด้วย เพราะเหตุนี้ ตั้งแต่นั้นมาอหิงสกมาณพ ก็มีชื่อใหม่ว่า "องคุลิมาล" "ผู้มีนิ้วมือเป็นพวงมาลัย" องคุลิมาลยึดป่าเป็นบ้าน จากที่นี้ไปที่นั้นจนทั่วป่า คนที่เคยตัดฟืนพากันเข็ดขยาดไม่กล้าเข้าป่า เมื่อองคุลิมาลไม่ค่อยพบใครในป่า เวลากลางคืนจึงออกจากป่าเข้าสู่หมู่บ้าน ใช้เท้ากระแทก ใช้อาวุธทำลายประตูให้พังแล้วเข้าไล่ฆ่ามนุษย์ ซึ่งกำลังนอนอยู่ ตัดเอานิ้วมือไป จนกระทั่งชาวบ้านส่วนมากต้องพากันอพยพเข้าสู่นิคม จากนิคมอพยพหนีเข้าสู่นคร มนุษย์ทั้งหลายพากันละทิ้งบ้านช่องอุ้มลูกจูงหลานมาพำนักอยู่รอบ ๆ เมืองสาวัตถี แล้วรวมเป็นพวกไปที่พระลานหลวง ร้องทุกข์ต่อพระเจ้าปเสนทิโกศล.

พราหมณ์ปุโรหิต ทราบข่าวโจรองคุลิมาล และความเดือดร้อนของมนุษย์ทั้งหลายแล้ว ก็หยั่งทราบได้ทันทีว่า ต้องเกี่ยวกับบุตรของตน จึงกล่าวกะนางมันตานีพราหมณีว่า "เกิดโจรชื่อองคุลิมาลขึ้นแล้ว เจ้านี่คงไม่ใช่ใครอื่น นอกจากอหิงสกะลูกเรา คราวนี้พระราชาคงออกจับมันแน่ เราจะทำอย่างไรดี ?"

พราหมณีตอบว่า "มีอยู่อย่างหนึ่ง คือท่านไปพาอหิงสกะนั้นมาอยู่เสียกับเรา ไม่ให้ใครรู้และจับได้."

"ไม่ได้ดอก พราหมณี! ฉันไม่กล้าไปหามัน เพราะท่านไม่ไว้ใจในคน ๔ จำพวก คือ:—

"อย่าไว้ใจโจร ว่าเป็นเพื่อนเก่า
อย่าไว้ใจเพื่อน ว่าคบกันมาก่อน
อย่าไว้ใจพระมหากษัตริย์ ว่าปรานี
อย่าไว้ใจนารี ว่าอยู่ในอำนาจของเรา"

แต่เป็นธรรมดาอยู่เอง ที่มารดาจะต้องมีใจอ่อนด้วยความรักบุตร และแข็งกล้าอย่างยิ่งในเมื่อรู้สึกว่าตนจะต้องช่วยเหลือให้บุตรนั้นพ้นภัย แม้ท่านปุโรหิตจะปฏิเสธไม่ยอมไปตามหาองคุลิมาล นางมันตานีพราหมณีก็คงกล่าวว่า "เมื่อท่านไม่ไป ข้าพเจ้าจะไปเอง" แล้วก็เที่ยวระหกระเหินตามหาบุตรของตนไปในที่ต่าง ๆ ทั้งที่ตนอยู่ในวัยชราเช่นนั้น.

เวลานี้องคุลิมาลยังอยู่ในป่าบ้าง จากป่าสู่หมู่บ้านและนิคมนอก ๆ ไปบ้าง แต่ก็คงเที่ยววนเวียนในแคว้นโกศลนั้น.

ร่างกายขององคุลิมาลตรากตรำดำคล้ำ และมีเลือดติดเกรอะกรัง เผ้าผมและหนวดเครายาวรุงรัง สมที่เป็นโจรป่า องคุลิมาลไม่ต้องการความสวยงามหรือความสุขอื่น ๆ ต้องการแต่อย่างเดียว คือฆ่าคนให้ครบจำนวนพันตามที่อาจารย์สั่ง ความเป็นผู้เคยชินในการฆ่าฟัน ทำให้ใจคอขององคุลิมาลแข็งกร้าวเหี้ยมโหด ไม่สำนึกเรื่องผิดชอบ. แม้ร่างกายจะมัวหมองและสะพายพวงนิ้วมือมนุษย์อันแห้งบ้างสดบ้าง ส่งกลิ่นจนตนเองก็รู้สึกเหม็น องคุลิมาลก็คงไม่ใส่ใจต่อสิ่งเหล่านี้ เขาคำนึงเพียงว่า เมื่อไรนิ้วมือนั้นจะครบพัน พรุ่งนี้จะไปที่ไหน และในวันต่อไปจะไปที่ไหนอีกที่มีมนุษย์ให้ตนฆ่า.

ต่อมาเมื่อองคุลิมาลฆ่ามนุษย์และร้อยนิ้วมือไว้ได้ครบ ๙๙๙ แล้ว ก็เสาะแสวงหาบุคคลที่ครบพันซึ่งตนจะพึงฆ่า เมื่อเสร็จแล้วจะได้เดินทางกลับไปเมืองตักกสิลาหาอาจารย์เพื่อทำพิธีประกอบศิลปศาสตร์ให้เสร็จสิ้นเสียที เพราะตนจากมารดาบิดามานานแล้ว ถ้าศิลปะสำเร็จ ก็จะได้กลับไปอยู่กับมารดาบิดาต่อไป.

บทที่ ๓

พระพุทธโอวาท

ณ วันที่มารดาขององคุลิมาล ออกตามหาบุตร และเป็นวันเดียวกับ ที่องคุลิมาล กำลังแสวงหาบุคคลผู้ครบจำนวนพันซึ่งตนพึงฆ่านั้น เวลาใกล้รุ่ง เป็นเวลาที่ชาวโลกผู้ตรากตรำทำงานมาตลอดกลางวัน กำลังหลับสนิท ฝนซึ่งตกพรำมาแต่ต้น มัชฌิมยาม เพิ่งขาดเม็ดเหลือหยาดค้างบนใบไม้บ้าง เมื่อลมพัดก็หล่นพรูลงสู่พื้นเป็นประกาย เพราะต้องแสงสลัว แห่งดวงจันทร์ อากาศเย็นเยียบ แต่สิ่งเหล่านี้มิได้ทำให้ภิกษุทั้งหลายในเชตวนารามที่เป็นเสขะ รู้สึกท้อแท้ย่อหย่อนในการลุกขึ้นเจริญสมณธรรมและที่เป็นอเสขะพากันละเลยความเป็นผู้ยับยั้งอยู่ในวิหารธรรม ตลอดยามสุดท้ายแห่งราตรี. บางท่านก็เดินจงกรม กำหนดหัวข้อกัมมัฏฐาน บางท่านก็นั่งสำรวมใจตั้งสติกำหนดลม อัสสาสะ ปัสสาสะ และบางท่านที่ได้บรรพชาอุปสมบทแล้วไม่นานก็สาธยายข้อวัตรและพระพุทธโอวาทเบื้องต้นซึ่งพระ อุปัชฌายะอาจารย์แนะนำ ด้วยเสียงเบา ๆ เกรงจะเป็นที่รำคาญแห่งภิกษุอื่น.

เวลาเดียวกันนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคประทับนั่งขัดสมาธิอยู่ในพระคันธกุฎี ตรวจดูสัตว์โลกที่พระองค์พึงเสด็จไปโปรด ก็ทรงทราบด้วยพระญาณว่า โจรองคุลิมาล กำลังแสวงหาบุคคลผู้ครบพัน เพื่อฆ่าแล้วตัดนิ้วมือไป หากเรารีบไปให้ทัน ความสวัสดีก็จะ มีแก่องคุลิมาล นั้น เขายืนฟัง คำสอน ของเราในป่านั้นแล จะกลับใจรู้สึกผิดชอบแล้วขอบวช เมื่อบวชแล้วไม่นานก็จะทำให้แจ้งซึ่งอภิญญา ๖. แต่ถ้าเราไม่ไป. องคุลิมาล พบมารดา ของตนซึ่ง กำลังตาม หา และจำไม่ได้เพราะ มีหัวใจพ้น เพื่อนไป อันเนื่องจากลำบาก ตรากตรำในการนอน การกิน ในป่า มาเป็น เวลานาน ถ้าประทุษร้ายมารดาถึงแก่ชีวิต ก็จะเป็นผู้ที่กลับตัวมิได้อีกต่อไป แม้ไฉนเราพึงสงเคราะห์องคุลิมาลนั้น ให้เป็นผู้มีความสวัสดี.

ครั้นในเวลาเช้า ทรงถือบาตรครองจีวรเข้าสู่หมู่บ้านเพื่อบิณฑบาต กลับมาเสวยเสร็จแล้ว แจ้งให้ภิกษุทั้งหลายทราบความที่พระองค์จะเสด็จจาริกไปสู่ชนบทชั่วคราว เพื่อโปรดเวไนยสัตว์ และในการเสด็จครั้งนี้มิได้นำพระภิกษุอื่นไปด้วย.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงดำเนินด้วยพระบาทไปยังทิศที่องคุลิมาลกำลังเดินมา. ตลอดทางที่ผ่านไป พบคนเลี้ยงโค คนเลี้ยงแกะ และชาวนามีท่าทางตื่นเต้นรีบเดินเข้ามา บ้างก็กระซิบกระซาบ บ้างก็ละล่ำละลักบอกว่า:—

"ท่านสมณะ! ท่านอย่าเพิ่งไป โจรองคุลิมาลมันอยู่ทางนั้น มันเป็นคนดุร้าย มีมือชุ่มด้วยโลหิต มันฆ่าพันคนแล้วตัดนิ้วร้อยเป็นพวง ใครเดินผ่านทางมันเป็นถูกฆ่าตายสิ้น จงหลีกไปเสียทางอื่นเถิด."

พระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงอาการชอบใจต่อผู้หวังดีเหล่านี้ แต่มิได้ตรัสค้านหรือเห็นดีด้วยประการใด คงเสด็จไปข้างหน้าตามปรกติ และได้พบชาวนาบ้าง คนเลี้ยงแกะบ้าง คนเลี้ยงโคบ้าง ในระหว่างทางอีก ก็ได้รับคำห้ามปรามแนะนำมิให้เสด็จไปดังกล่าวแล้วข้างต้น แม้จะหลายครั้งหลายหน ก็หาทำให้พระผู้มีพระภาคเสด็จเลี่ยงไปทางอื่นไม่.

จนกระทั่งองคุลิมาลซึ่งอยู่ริมทาง แลเห็นพระองค์เสด็จมาแต่ไกล ก็นึกประหลาดใจว่า "อัศจรรย์จริง! ทางนี้อย่าว่าแต่คนคนเดียวเลย ตั้ง ๓๐ หรือ ๔๐ คน ก็ไม่มีใครเดินมา เพราะกลัวจะถูกฆ่า แต่พระรูปนี้เดินมาผู้เดียวแท้ ๆ ไม่มีเพื่อนเลย หรือจะมาข่มเหงเรา ถ้าเช่นนั้นเราก็จะต้องฆ่าเสียก่อน"

คิดเช่นนั้นแล้ว องคุลิมาลก็เตรียมตัวคว้าดาบสะพายธนู คอยให้พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จผ่านแล้ว จึงเดินสะกดรอยตามไปเงียบ ๆ ข้างหลัง ครั้นเห็นว่าจะไปไม่ทัน จึงเร่งฝีเท้าหนักขึ้น ในที่สุดถึงกับวิ่ง ก็ไม่สามารถตามให้ทันพระผู้มีพระภาค ผู้เสด็จดำเนินไปตามปรกติได้.

องคุลิมารู้สึกอัศจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่ง วิ่งพลางคิดพลางว่า "แปลกจริง แต่ก่อนมาเราเคยมีฝีเท้าเร็วยิ่งนัก สามารถวิ่งขับช้าง ม้า หรือรถให้ทันได้ดังประสงค์ พระรูปนี้ก็เดินเรื่อยไปตามปรกติ ทำไมเราถึงกับวิ่งขับแล้วก็ยังไม่ทัน ถ้าเราเรียกให้หยุดแล้วถามดู บางทีจะทราบเรื่องอะไรได้บ้าง" แล้วองคุลิมาลก็หยุดวิ่ง ตระโกนไปว่า:—

"หยุดก่อน พระ!"

มีเสียงตอบว่า "เราน่ะหยุดแล้ว องคุลิมาล ! ท่านต่างหากยังไม่หยุด ท่านจงหยุดซิ."

องคุลิมาลคิดในใจว่า "พระพวกศากยบุตรเหล่านี้เป็นคนพูดจริง ปฏิญญาจริง แต่ทำไมเดินไปเรื่อย ๆ จึงกล่าวว่า 'เราน่ะหยุดแล้ว องคุลิมาล ! ท่านต่างหากยังไม่หยุด ท่านจงหยุดซิ' เราจะต้องถามความข้อนี้ดู" แล้วจึงถามขึ้นว่า:—

"พระ! ท่านเดินไปอยู่ แต่กล่าวว่าเราหยุดแล้ว และกล่าวถึงข้าพเจ้าผู้หยุดแล้วว่า ไม่หยุด เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่ท่านว่าท่านหยุด และว่าข้าพเจ้าไม่หยุดนั้น จะหมายความว่าอย่างไร ?"

"ดูก่อนองคุลิมาล ! เราเลิกเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายแล้ว และวางศัสตราวุธแล้วตลอดไป ส่วนท่านสิ ไม่สำรวมในสัตว์ เที่ยวเบียดเบียนล้างผลาญชีวิตผู้อื่นไม่วางมือ เราจึงชื่อว่าหยุดแล้ว และท่านชื่อว่ายังไม่หยุด."

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้ องคุลิมาลก็ได้สติ ตามธรรมดาองคุลิมาลเป็นคนเฉลียวฉลาด และรู้สึกผิดชอบดียิ่งคนหนึ่ง แต่ที่กลายเป็นคนโหดร้าย และพลั้งเผลอไปในทางชั่ว ก็เพราะกังวลอยู่กับการประหัตประหารผู้อื่น ต้องตรากตรำลำบากในการบุกป่าฝ่าดง การกินการนอนที่กันดาร หาความสุขกายใจมิได้ องคุลิมาลเหินห่างจากศีลธรรมตลอดกาลช้านาน เมื่อมาได้พึ่งพระวาจาอันหลักแหลม นำให้นิยมในสันติสุขของพระผู้มีพระภาค จึงรู้สึกชุ่มชื่น เหมือนคนเดินทางที่เหนื่อยอ่อน ได้พักผ่อนที่ร่มเงา และลงสนานกายในสระน้ำใสสะอาด หรือเหมือนต้นไม้ที่เหี่ยวเฉาได้ละอองฝนโปรยปรายให้สดชื่น ขณะที่องคุลิมาลยืนตัวเบาอยู่ด้วยความเลื่อมใสซาบซ่านในพระพุทธภาษิตอันสั้น แต่คมซึ้งถึงใจอยู่นั้น เหตุผลทั้งหลายที่นำให้เกิดความรู้สึกผิดชอบและความตระหนักในศีลธรรมก็มาปรากฏอยู่อย่างมากมาย.

หวนระลึกไปถึงเมื่ออยู่ในวัยรุ่น สมัยที่บิดาส่งไปศึกษา ณ สำนักท่านทิศาปาโมกข์ นึกถึงโอวาทของบิดาที่ให้หมั่นปฏิบัติอาจารย์ หมั่นเล่าเรียนศึกษาและให้มีความประพฤติเรียบร้อย สมชื่อ "อหิงสกะ" ซึ่งแปลว่าผู้ไม่เบียดเบียน แต่แล้วเรียนไป ๆ อาจารย์กลับใช้ให้เที่ยวฆ่าคน จนกว่าจะครบ จำนวนพัน เพื่อใช้เป็นเครื่องประกอบวิชาความรู้ องคุลิมาลยังจำได้ถึงถ้อยคำที่ตนคัดค้านอาจารย์ว่า "ท่านอาจารย์ ! ตระกูล

ของผมถือไม่เบียดเบียนผู้อื่น ผมจะทำได้อย่างไร ?" แต่ในที่สุดก็ต้องปฏิบัติตาม เมื่อถูกอาจารย์เข้าซี้บ่อย ๆ. ศิลปศาสตร์อะไรกันที่ต้องใช้ชีวิตมนุษย์ตั้งพัน มาเป็นเครื่องประกอบเช่นนั้น.

"เมื่อฝนตก หรือแดดกล้า เรารู้จักหลบเข้าสู่ที่กำบัง หรือกางร่ม เมื่อโรคภัยเกิดขึ้นแก่ตน เรารีบป้องกันรักษา เมื่อถูกด่าว่า เราไม่ชอบใจ เมื่อมีใครประทุษร้าย เราต้องหลบหนี หรือมิฉะนั้นก็ต่อสู้ ทั้งนี้ด้วยความมุ่งหมายอย่างเดียว คือให้ตัวเราปลอดภัย ให้ตัวเราเป็นสุข."

"ไม่ว่าใครก็ล้วนแต่รักตน และขวนขวายเพื่อให้ตนได้รับความสุขความปลอดภัยทั้งสิ้น ความรู้สึกอย่างอื่นอาจแตกต่างกันตามอัธยาศัย แต่ความรู้สึกรักตนนี้ ย่อมมีแก่สัตว์ทุกจำพวก และเพราะปรารภตนนั้น ความเอาใจใส่ห่วงใยก็ขยายออกไปถึงญาติมิตรและสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นของตน หรือเนื่องด้วยตน เมื่อทุกคนรักตนเช่นนี้ การรักแต่ตนของเรา แล้วเที่ยวเบียดเบียนผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงความรักตนของเขาบ้างนั้น ไม่เป็นธรรมเลย."

"การที่มนุษย์ทั้งหลาย เห็นเราแล้วพากันหลบหนีอย่างไม่คิดชีวิต การที่เราเที่ยวฆ่าฟันล้างผลาญผู้อื่น ด้วยประสงค์เพียงให้ตัวเราเองสำเร็จศิลปศาสตร์ ดังที่เป็นมาแล้วนี้ มิได้แสดงให้เห็นความรักตนในทางที่ผิด โดยไม่ใส่ใจต่อความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ดอกหรือ ? เราเกิดมาเพื่อก่อความย่อยยับให้แก่คนทั้งหลาย เกิดมาเพื่อทำโลกให้เดือดร้อน มิได้เกิดมาเพื่อทำประโยชน์อะไรเลย เช่นนั้นหรือ ? พระรูปนี้เทียวที่เตือนสติให้เราสำนึกในความชั่วช้า ด้วยวาจาอันอ่อนหวานมีคติลึกซึ้ง ถ้าเราไม่พบท่านบางทีเราจะไม่ได้รู้เรื่องศีลธรรมและความสงบเลยจน ตลอดชีวิต การบันลือสีหนาทของพระรูปนี้ สำคัญยิ่ง หรือท่านผู้นี้จะเป็น พระสมณโคดม เจ้าชายสิทธัตถะ ผู้โอรสของพระนางมหามายา."

พอคิดว่าท่านผู้นี้คงเป็น พระสมณโคดม องคุลิมาล ก็รู้สึกปลาบปลื้มและเกิดความเลื่อมใสมีโลมชาติชูชันอย่างประหลาด ครั้นได้พินิจพระพุทธลักษณะอันงดงามมีสง่าได้เห็นแววพระเนตรอันสำแดงพระมหากรุณาของพระองค์ จึงแน่ใจว่า **"บัดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดเราแล้ว!"**

องคุลิมาลก็โยนอาวุธทิ้ง ยอบกายลงถวายบังคมพระศาสดาเจ้า แล้วกราบทูลว่า :—

"เป็นเวลานานเหลือเกินพระเจ้าข้า! กว่าจะได้เสด็จมาโปรด. ข้าพระองค์ได้สดับธรรมภาษิตของพระองค์แล้ว จักเลิกบาปกรรมตั้งแต่บัดนี้ไป."

แล้วองคุลิมาลก็เข้าไปจนใกล้ ถวายบังคมอีกแทบพระบาท ทูลขอบรรพชาในพระพุทธศาสนา.

เมื่อพระผู้มีพระภาค ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่พระองคุลิมาลแล้ว เสด็จจาริกต่อไปโดยลำดับ ได้พบพระสาวกอื่น ๆ ในระหว่างทางบ้าง ก็ร่วมทางกันเที่ยวแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ ในที่สุด ย้อนมาสู่หนทางเลียบลำน้ำ ซึ่งไหลเอื่อยมาแต่ภูเขาด้านอุตร ตามที่ราบลุ่มแห่งแคว้นโกศล จนกระทั่งจาริกมาใกล้เมืองสาวัตถีราชธานี

หอสมุดรัฐสภา

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961132186

บทที่ ๔

ชีวิตใหม่

เมื่อภิกษุองคุลิมาล ตามเสด็จพระผู้มีพระภาคตามทางเลียบลำน้ำอจิรวตีผ่านเมืองสาวัตถี มาพำนักอยู่ ณ เชตวนารามซึ่งมีบริเวณกว้างขวาง ถัดจากพระคันธกุฎีไปไม่ไกลนัก จะแลเห็นธรรมสภาอันใหญ่โต มองดูวิจิตรงดงามด้วยฝีมือแห่งนายช่าง เป็นสถานสำหรับประชุมพุทธบริษัทในเวลาสดับพระธรรมเทศนา และกล่าวธรรมสากัจฉา. ถัดไปอีกด้านหนึ่งมีวิหารใหญ่ มีเรือนคลังสำหรับเก็บของสงฆ์ มีอุปัฏฐาน ศาลาคือโรงฉัน ซึ่งยกพื้นกันน้ำท่วมในคราวน้ำหลาก มีกุฏีสำหรับภิกษุอยู่ได้รูปเดียว เป็นกุฏีไม้บ้าง กุฏีก่อด้วยอิฐหรือศิลา และโบกด้วยดินผสมวัตถุอื่นบ้าง สร้างเป็นระเบียบไกลออกไปนับด้วยจำนวนร้อยจำนวนพัน มีระหว่างห่างกันเพื่อเป็นทางเดิน และเป็นที่จงกรมบำเพ็ญสมณธรรม มีโรงจงกรม (จังกมนสาลา) สำหรับใช้ในหน้าน้ำและหน้าฝน. มีต้นไม้รายเรียงทั่วบริเวณพอได้อาศัยร่มเงาในคิมหฤดู มีสระน้ำใสสะอาดในที่ใกล้ มีชันตาฆระ-เรือนไฟ และชันตาฆรสาลา โรงแห่งเรือนไฟสำหรับอบกาย. ผิงไฟในคราวหนาวจัด มีอัคคิสาลา โรงไฟสำหรับต้มน้ำใช้น้ำฉันและซักสุจีวร[๒]

เชตวนารามสะดวกด้วยน้ำ ที่อยู่ และโคจรคามทั้งเป็นที่สงัดจากชุมนุมชนผู้ครองเรือนฉะนี้ จึงเหมาะสำหรับเป็นพุทธนิวาสสถาน และควรแก่การอยู่อาศัยของบรรพชิตผู้ปรารถนาความสงบทั่วไป.[๓]

---

๑. แม่น้ำอจิรวตีไหลผ่านเมืองสาวัตถี ดูวินัยปิฎก ๕/๒๑๒ และอรรถกถากามชาดก ทวาทสนิบาต.

๒. ศัพท์สถานที่อันเกี่ยวแก่ไฟมีหลายศัพท์ดังนี้ ๑. ชันตาฆระ เรือนไฟสำหรับอบกาย, ผิงไฟเป็นที่มิดชิด มีประตูหน้าต่าง (ดูชันตาฆรวัตร ๗/๒๔๐) ๒. อัคคิสาลา โรงไฟสำหรับต้มน้ำเป็นต้น ทรงอนุญาตเพื่อมิให้เที่ยวคิดไฟไม่เป็นที่ (ดูอัคคิสาลานุญาต ๗/๑๐๐ กับปฏิกัคคหิสลัตเถรวัตถุธัมมปทัฏฐกถา ทุติยภาค). ๓. อัคคิหุตตสาลาหรืออัคคิโหตตสาลาโรงบูชาไฟ (ของพราหมณ์ดูอรรถกถามัชฌิมนิกาย ๓/๑๙๘ และอรรถกถาสุตตนิบาต ๑/๑๒๐) ๔. อัคยาการเรือนบูชาไฟ (ของพราหมณ์ คูมาคัณฑิยสูตร ๑๓/๒๗๐.) ๕. อัคคิยายนะหรืออัคคิยาปนะหรืออัคคิยายตนะหรืออัคยายตนะ โรงหรือเรือนบูชาไฟ (ดูชาตกัฏฐกถา ๗/๔๐๖ และอรรถกถา สุตตนิบาต ๑/๒๒๑.)

๓. แผนผังเชตวนารามโดยละเอียด ดูวินัยปิฎก ๗/๑๑๑.

ท่านองคุลิมาล ได้พำนักอยู่ ณ กุฏีน้อยหลังใดหลังหนึ่ง ในเชตวนารามนั้น. ชีวิตใหม่ของท่านตรงกันข้ามกับที่เป็นมาแล้ว ความเป็นไปในครั้งก่อนคือเรื่องจับอาวุธประหัตประหารผู้อื่นอย่างเหี้ยมโหด เห็นใครก็นึกแต่จะเพิ่มพวงนิ้วให้ยาวออกไป. แต่ในบัดนี้ ท่านได้รับอบรมให้เอื้อเฟื้อ แม้ในชีวิตของสัตว์เล็ก ๆ ที่กวนกัดให้รำคาญ น้ำใช้น้ำฉันก็จะต้องตรวจตราและกรองเสียก่อน เพื่อความสวัสดีแห่งชีวิตของสัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำนั้น กิริยาอาการ ทั้งกายและวาจา ก็ต้องอยู่ในระเบียบมารยาทที่ดี มีแต่ความสุภาพไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและคนอื่น. ในทางจิตใจซึ่งนับว่าสำคัญยิ่งพระตถาคตเจ้าก็ทรงสั่งสอนให้คอยตั้งสติสำรวมไม่ให้ยินดียินร้ายไปตามอิฏฐารมณ์หรืออนิฏฐารมณ์ ทั้งทรงสั่งสอนให้รู้จักคำว่าเมตตากรุณาอันเป็นคำไพเราะ และอำนวยความร่มเย็นเป็นสุขแก่สัตว์โลก นอกจากนั้น ยังทรงชี้แจงให้เห็นโทษของความเคลิบเคลิ้มในเครื่องล่ออันเป็นทุกข์แต่ลวงให้เห็นเป็นสุข โทษของความมุทะลุดุดัน และโทษของความหลงใหลในวัยในอายุ ตลอดถึงยศศักดิ์สมบัติ จนลืมตัวลืมตาย.

วันหนึ่ง พระองคุลิมาลไปบิณฑบาตในเมืองสาวัตถีได้พบสตรีมีครรภ์แก่ขวนคลอดเดินด้วยความลำบาก ก็เกิดความกรุณา รำพึงว่า สัตว์เหล่านี้เป็นผู้ลำบากยิ่งหนอ ครั้นบิณฑบาตกลับไปสู่เชตวนารามจึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลความเรื่องนั้นให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า:—

"องคุลิมาล ! เธอจงไปที่สตรีนั้น และกล่าวว่า 'ดูก่อนน้องหญิง เพราะเหตุที่เรามิได้แกล้งฆ่าสัตว์ตัดชีวิตทั้งรู้อยู่ ด้วยสัจจะนั้น ขอความสวัสดีจงมีแก่ตัวท่านและบุตรในครรภ์ของท่าน' ดังนี้."

"จะไม่เป็นมุสาวาทไปหรือ พระเจ้าข้า ! เพราะเท่าที่ข้าพระองค์ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตมาแล้วนั้น ล้วนมีเจตนาและรู้อยู่ทั้งสิ้น."

"ถ้าอย่างนั้น จงเพิ่มคำบางคำให้ชัดขึ้นเถิด องคุลิมาล ! เธอจงกล่าวว่า 'ดูก่อนน้องหญิง ! เพราะเหตุที่เราผู้เกิดแล้วโดยอริยชาติ[๑] มิได้แกล้ง ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตทั้งที่รู้อยู่ ด้วยสัจจะนั้น ขอความสวัสดีจงมีแก่ตัวท่านและบุตรในครรภ์ของท่าน' ดังนี้."

---

๑. เกิดในอริยชาติ ในที่นี้หมายถึงบวชเป็นบรรพชิต (ในเวลานั้นพระองคุลิมาลยังไม่ได้บรรลุมรรคผล)

รุ่งขึ้นพระองคุลิมาลไปที่หญิงนั้น ก็กล่าวสัจจวาจาตามที่พระตถาคตเจ้าทรงสอนไว้ทุกประการ หญิงนั้นก็คลอดบุตรโดยสะดวก และมีความสวัสดีทั้งมารดาและทารก.

นี้แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงแห่งอัธยาศัยของพระองคุลิมาล ประการหนึ่ง ในสมัยที่บวชแล้วเพียงเห็นสตรีมีครรภ์เดินลำบาก ก็ให้เกิดความสังเวชกรุณาในผู้เช่นนั้น อันตรงกันข้ามกับอดีตกาลซึ่งกล่าวมาแล้ว.

มีเพื่อนพรหมจารีหลายรูป ซึ่งเคยพบเห็นกันกับพระองคุลิมาลในที่เฝ้าพระผู้มีพระภาคบ้าง พำนักอยู่ในกุฏีใกล้เคียงบ้าง พากันมาสนทนาปราศรัยตามโอกาส ท่านเหล่านี้มีชีวประวัติต่าง ๆ กัน บางรูปเป็น บุตรเศรษฐี คฤหบดี บางรูปเป็นพราหมณ์ เจ้าลัทธิ ซึ่งละความเห็น เดิมของตนขอบรรพชา อุปสมบท บางรูปเป็น ผู้เกิดในตระกูล ที่ถือกันว่าต่ำทราม แต่เมื่อมาอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยนี้ ท่านเหล่านั้น ก็เคารพกันตามพรรษายุกาล ไม่มีผู้ใดกระด้างกระเดื่องถือตัวเพราะชาติเพราะทรัพย์เป็นต้น.

บ่ายวันหนึ่ง พระองคุลิมาลนั่งอยู่ ณ ร่มไม้ข้างกุฏี มีภิกษุปูนมัชฌิมะรูปหนึ่ง ซึ่งอยู่ในกุฏีใกล้เคียงและรู้จักกัน เดินเข้ามา พระองคุลิมาล ยืนขึ้นต้อนรับ นิมนต์ให้นั่งร่วมปราศรัยกัน เมื่อทั้ง ๒ ได้นั่งลง ณ ที่สมควรแก่ตนแล้ว ภิกษุรูปนั้นจึงกล่าวขึ้น :—

"ผู้มีอายุ ! เหล่าภิกษุซึ่งอยู่ในที่เฝ้าพระผู้มีพระภาคย่อมได้เห็นได้ฟังเหตุการณ์ต่าง ๆ และพระพุทธโอวาทปรารภเหตุนั้นเป็นนิตย์."

"ผู้มีอายุ ! วันหนึ่ง[๑] มีภิกษุชาวชนบทประมาณ ๓๐ รูป เดินทางมาแต่แดนไกล เพื่อถวายบังคมพระตถาคตเจ้า ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องที่ตนเที่ยวบิณฑบาตไปทางเรือนจำ เห็นโจรหลายคน ถูกจับกุมเข้าเครื่องจองจำ มีโซ่ตรวนขื่อคาเป็นต้น โจรเหล่านั้นลำบากแม้ที่จะขยับเขยื้อนกาย. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า 'ภิกษุทั้งหลาย ! เครื่องผูกเหล่านั้น ยังอาจตัดหรือแก้ออกได้ไม่ยากนัก. ภิกษุทั้งหลาย ! มีเครื่องผูกอีกอย่างหนึ่ง ที่ผูกหย่อน ๆ แต่จะแก้หรือเปลื้องให้พ้นได้ยาก สิ่งเหล่านั้นคือทรัพย์สมบัติ บุตร ภรรยาของผู้บริโภคกาม แม้จะไม่ผูกมัดร่างกายดังเครื่องจองจำ คงปล่อยให้ไปในที่ต่าง ๆ ได้ แต่เครื่องผูกเหล่านี้ก็รึงรัดจองจำใจของสัตว์เหล่านั้น ให้ติดให้เดือดร้อน

๑. สุตตันติปฏก ๒๕/๖๑. ทหัฏฐกถา ๘/๔๓๙.

กระวนกระวายอย่างยากที่จะแก้ไข ผู้มีบัญญาเท่านั้น ย่อมละกามสุขตัดเครื่องผูกเหล่านั้นออกบวช. ผู้ที่ยังติดอยู่ก็จะต้องทนให้เครื่องจองจำดังกล่าวนั้น รัดรึงเดือดร้อนตลอดปไส้นกาลนาน."

ขณะที่พระองคุลิมาลฟังอยู่ด้วยความสนใจนั้น ภิกษุรูปที่เล่า ก็บอกให้ดูภิกษุหลายรูปผู้กำลังเดินมาจากพระคันธกุฎี จะไปยังที่พักด้านตะวันออก พระองคุลิมาลจำได้เพียงรูปเดียว คือพระทัพพมัลลบุตร ซึ่งเดินเป็นที่สองรองจากพระเถรผู้เฒ่าซึ่งนำหน้า นอกจากนั้นยังมีภิกษุแปลกหน้าอีกเป็นอันมากเดินตามมา.

พระองคุลิมาลรู้จักพระทัพพมัลลบุตร เพราะท่านเป็นเสนาสนคาหาปกะ ผู้จัดเสนาสนะสำหรับภิกษุทั้งหลายในเชตวนาราม. วันแรกที่มาถึง พระผู้มีพระภาคก็มอบให้พระทัพพมัลลบุตรนำท่านพระองคุลิมาลมาพัก ณ กุฏีตรงนี้. และท่าน พระองคุลิมาลนั้นตั้งใจว่า เมื่อได้ศึกษาข้อวัตรและกัมมัฏฐานในสำนักพระผู้มีพระภาคแล้วก็จะได้ปลีกไปอยู่ ณ เสนาสนะป่าต่อไป.

"ผู้มีอายุ ! พระเถระผู้เฒ่าซึ่งเดินนำหน้าพระทัพพมัลลบุตรนั้น คือพระมหากัสสปะ ผู้ถือการอยู่ป่าทรงผ้า ๓ ผืน และถือบิณฑบาตเป็นวัตร. วันนี้ท่านคงเดินทางมาแต่ที่ไกล เพื่อถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ส่วนภิกษุทั้งหลายที่ตามมาข้างหลังนั้น คือสัทธิวิหาริกของท่าน." ภิกษุรูปนั้นบอกแก่พระองคุลิมาลแล้วกล่าวต่อไปว่า :—

"ผู้มีอายุ ! พระเถระทั้งหลายที่ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร และแสดงธรรมสั่งสอนประชุมชน ณ คามนิคมชนบทราชธานีนั้น ๆ ย่อมถือเป็นวัตรที่เดียวในการมาเยี่ยมถวายบังคมพระศาสดา ตามโอกาสอันสมควร. กาลใดท่านมิได้มา เมื่อสัทธิวิหาริกอันเตวาสิกของตนเข้าไปลา เพื่อเดินทางมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค กาลนั้น ท่านย่อมสั่งสัทธิวิหาริกอันเตวาสิกเหล่านั้น ให้ถวายบังคมพระศาสดาแทนตน และกราบทูลว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! พระเถระชื่อนั้นถวายบังคมพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า' ดังนี้."

เมื่อพระมหากัสสปะเดินเข้ามาใกล้ พระองคุลิมาลและภิกษุรูปนั้นก็ลุกขึ้นยืนถวายนมัสการ พระเถระหยุดยืนบ้องหน้า ถามนาม และถามถึงผาสุกวิหาร ความอยู่เป็นสุขพอสมควรแล้ว ก็เดินต่อไป.

ก่อนที่จะกลับสู่กุฏิของตน ภิกษุรูปนั้นได้กล่าวกะพระองคุลิมาลว่า:—

"ผู้มีอายุ! พระมหากัสสปะเป็นผู้มาสู่พระธรรมวินัยนี้ในวัยชรา แต่ก็ประพฤติปฏิบัติเข้มแข็งไม่ย่อหย่อน. พระทัพพมัลลบุตร แม้อายุจะยังน้อย แต่ก็ได้บรรลุพระอรหัตในวัยแรก ท่านปรารภความที่ตนมีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ในการประพฤติพรหมจรรย์ สมควรที่จะบำเพ็ญประโยชน์อย่างอื่นแก่ภิกษุบริษัทต่อไปอีก จึงทูลขอรับหน้าที่เป็นผู้จัดเสนาสนะและผู้แจกอาหาร ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็โปรดให้สงฆ์สวดสมมติด้วยญัตติทุติยกรรม แต่สมัยที่ยังประทับอยู่ ณ เวฬุวนารามเมืองราชคฤห์. ท่านเหล่านี้เป็นผู้ที่เพื่อนพรหมจารีพึงถือเป็นทิฏฐานุคติ. วันนี้ท่านพระมหากัสสปะมาถึงเชตวนาราม และเวลาค่ำอันเป็นเวลาที่ภิกษุทั้งหลายสดับพระพุทธโอวาท เราคงจะได้ฟังพระธรรมเทศนาและการโต้ตอบปราศรัย ระหว่างพระองค์กับพระสาวกผู้ใหญ่โดยพิเศษ ผู้มีอายุ! เราสนานกายในเวลาเย็นเสร็จแล้ว จงไปธรรมสภาพร้อมกัน."

ครั้นเวลาค่ำ เมื่อภิกษุทั้งหลายประชุมพร้อมกัน ณ ธรรมสภาแล้ว พระผู้มีพระภาคเสด็จจากพระคันธกุฏีมาประทับ ณ พุทธอาสน์. ก่อนที่จะตรัสเทศนาสอนภิกษุบริษัท พระมหากัสสปะซึ่งอยู่ ณ ที่นั้นก่อนแล้ว ก็เข้ามาถวายอภิวาทและนั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลว่า:—

"พระเจ้าข้า! อะไรหนอเป็นเหตุปัจจัย ที่ทำให้ภิกษุตั้งอยู่ในพระอรหัตผลมากขึ้นหรือน้อยลง."

"ดูก่อนกัสสปะ! เมื่อสัตว์[๑]เสื่อมลงและพระสัทธรรมกำลังอันตรธาน ภิกษุผู้ตั้งอยู่ในพระอรหัตผลก็น้อยลง พระสัทธรรมจะไม่อันตรธานตราบเวลาที่สัทธรรมปลอมยังไม่เกิดขึ้นในโลก. ดูก่อนกัสสปะ! ในกาลใด สัทธรรมปลอมเกิดขึ้นในโลก ในกาลนั้น พระสัทธรรมย่อมอันตรธานไป. เปรียบเหมือนเงินทองที่บริสุทธิ์ จะไม่อันตรธานตราบเวลาที่เงินทองปลอมยังไม่เกิดขึ้นในโลก ในกาลใด เงินทองปลอมเกิดขึ้นในโลก ในกาลนั้น เงินทองที่บริสุทธิ์ย่อมอันตรธาน. ดูก่อนกัสสปะ! ธาตุดิน หาทำพระสัทธรรมให้อันตรธานได้ไม่ ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ก็ทำพระสัทธรรมให้อันตรธานมิได้เช่นเดียวกัน โดยที่แท้

---

๑. เป็นสำนวนบาลี เพ่งความถึงมนุษย์ โดยส่วนใหญ่.

ผู้ที่จะทำพระสัทธรรมให้อันตรธานนั้น คือ โมฆบุรุษ (บุรุษเปล่า) ซึ่งเกิดขึ้นในธรรมวินัยนี้แล.

"ดูก่อนกัสสปะ! เหตุที่พระสัทธรรมเลอะเลือนอันตรธานมีอยู่คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในธรรมวินัย ไม่เคารพในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่เคารพในการศึกษา และไม่เคารพในสมาธิ เหตุที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งมั่นไม่เลอะเลือนอันตรธานพึงทราบโดยนัยตรงข้ามนั้นแล."[๑]

ครั้นแล้วได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายต่อไป ปรารภถึงเรื่องลาภสักการะและชื่อเสียงว่า:—

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! ลาภ สักการะ ชื่อเสียงเป็นของร้ายกาจ และทำอันตรายได้ พวกเธอพึงสำเหนียก อย่าให้ลาภ สักการะ ชื่อเสียง ครอบงำจิตตั้งอยู่ได้เลย.

"ภิกษุทั้งหลาย! เหมือนอย่างว่าหนอนที่กินอุจจาระมีอุจจาระเต็มท้อง และมีอุจจาระกองใหญ่ตั้งอยู่ข้างหน้า มันย่อมดูหมิ่นหนอนตัวอื่นซึ่งอดอยากว่าไม่เหมือนมัน อย่างนี้ ๆ ฉันใด ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็ฉันนั้นแล อันลาภ สักการะ ชื่อเสียง ครอบงำรัดรึงจิตแล้วเข้าสู่คามนิคมเพื่อบิณฑบาต ไปฉันในที่นั้น ๆ อิ่มหนำตามต้องการ ทั้งยังได้รับนิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งอีก เธอบริบูรณ์ด้วยบิณฑบาต กลับสู่วัดก็กล่าวอวดในท่ามกลางหมู่ภิกษุถึงการที่ตนได้บัจจัย ๔ ดูหมิ่นผู้อื่นว่าเป็นผู้มีบุญน้อย มีศักดิ์น้อย ข้อนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่โมฆบุรุษนั้นสิ้นกาลนาน.

"ภิกษุทั้งหลาย! เธอได้เห็นสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งในเวลาใกล้รุ่งราตรีหรือไม่?"

"ได้เห็นพระเจ้าข้า!"

"สุนัขจิ้งจอกตัวนั้นแลภิกษุทั้งหลาย! เวลามันเป็นโรคชนิดหนึ่งชื่ออุกกัณณกะ[๒] ซึ่งเกิดในฤดูหนาว เมื่อโรคนี้เกิดขึ้นแล้ว ขนของมันร่วงหลุดจากตัวไปสิ้น. ตัวของมันซึ่งปราศจากขนนั้น เป็นแผลพุขึ้นโดยรอบ. แผลนั้น ๆ ครั้นถูกลมโกรกกำเริบหนัก. มันวิ่งไปบนบกก็ไม่รู้สึกยินดี หรือจะไปที่โคนไม้ ไปในที่แจ้งก็ไม่รู้สึกยินดี จะยืน เดิน นั่ง นอน ในที่ใด ๆ ก็ถึงความวิบัติในที่นั้น ๆ นี้ฉันใด.

๑. สำ นิ. ๑๖/๒๖๓.

---

๒. อกฺกณฺณก โรคเร้อนแห่งสุนัข.

"ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็ฉันนั้น อันลาภ สักการะ ชื่อเสียงครอบงำรัดรึงจิตแล้ว ไปสู่สุญญาคารก็ไม่รู้สึกยินดี ไปที่โคนไม้หรือไปในที่แจ้งก็ไม่รู้สึกยินดี จะยืน เดิน นั่ง นอน ในที่ใด ๆ ก็ถึงความวิบัติในที่นั้น ๆ. เพราะเหตุนั้นแล พวกเธอพึงสำเหนียก อย่าให้ลาภสักการะ ชื่อเสียงครอบงำจิตตั้งอยู่ได้."

วันรุ่งขึ้น พระองคุลิมาลได้ไปเยี่ยมภิกษุปูนมัชฌิมะรูปนั้นถึงกุฏีที่พำนัก หลังจากได้ถวายนมัสการและนั่งลงปราศรัยกันด้วยสารณียกถาพอสมควรแล้ว พระองคุลิมาลจึงกล่าวว่า:—

"ท่านผู้เจริญ! สมัยที่ข้าพเจ้าเพิ่งมา ณ เชตวนารามนี้ เวลาไปบิณฑบาตลำบากยิ่งนัก คือนอกจากตนเองมิได้ภิกษาแล้ว ภิกษุใดร่วมไปด้วยก็พลอยมิได้ภิกษาเช่นเดียวกัน เพราะมนุษย์ทั้งหลายเห็นข้าพเจ้า ย่อมพากันตกใจกลัวและวิ่งหนีหรือที่สำคัญว่าข้าพเจ้าเป็นบรรพชิตคงไม่ประทุษร้าย ก็ด่าว่าขับไล่มิให้ใกล้ประตูเรือน. ท่านผู้เจริญ! คำปลอบใจสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคที่ว่า 'อดทนหน่อยองคุลิมาล! ความเดือดร้อนที่เธอได้รับนี้ ย่อมเปรียบกันไม่ได้เลยกับความเดือดร้อนที่เธอเคยทำให้แก่คนอื่น. คนอดทนชื่อว่าบูชาเราผู้ชนะด้วยการบูชาอันเยี่ยม ดังนี้ พอเป็นเครื่องยังใจของข้าพเจ้าให้สงบระงับได้ครั้นสมัยที่ทรงแนะนำให้ข้าพเจ้าตั้งสัจจาธิษฐานเพื่อความสวัสดีแห่งหญิงมีครรภ์แล้ว มนุษย์ทั้งหลายก็ค่อยคลายความหวาดกลัวข้าพเจ้าลงบ้าง แต่ผู้ที่ด่าว่าขับไล่ยังคงมีอยู่เสมอ."

ภิกษุนั้นตอบว่า "ผู้มีอายุ! พระผู้มีพระภาคย่อมทรงสั่งสอนให้ปล่อย ให้วางทั้งข้างหน้า ข้างหลังและท่ามกลาง มิให้ติดอยู่ในอารมณ์อันเป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน อารมณ์ที่พอใจหรือไม่พอใจอันใดเกิดขึ้น จงปล่อยจงวางให้เป็นกอง ๆ ไว้ ณ ที่นั้น อย่านำมาเก็บไว้แบกไว้ เขาด่าว่าเราบนบก จงกองคำด่าว่านั้นไว้บนบก อย่านำติดไปในน้ำด้วย เขาด่าว่าเราในน้ำ จงกองคำด่าว่านั้นไว้ในน้ำ อย่านำติดมาบนบก หรือเขาด่าว่าในเมือง จงกองไว้ในเมือง อย่านำติดมาจนถึงเชตวนารามนี้. ผู้ใดสรรเสริญเยินยอหรือบูชาเราด้วยลาภสักการะ จงนึกว่าลาภสักการะ และชื่อเสียงนั้น เป็นผลของความดี หรือเกิดเพราะผู้อื่นสำคัญว่าเราดี. ก็แต่ผลของความดีนี้แลย่อมเป็นพิษแก่ผู้ไม่พิจารณา แล้วหลงติดอยู่ในสิ่งนั้น จนกลายเป็นมัวเมาประมาท. โดยที่แท้ผู้ซึ่งถูกว่า ถูกด่า หรือประสบ

---

๑. สำ. นิ. ๑๖/๒๖๙ ทฬฺหธมฺมสุตฺตวณฺณนา ๒/๒๕๙

ความเสื่อมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว พึงปรารภความเสื่อมนั้น เป็นเหตุควรสังเวชสลดจิต รีบทำความดีให้มากขึ้น เพื่อพ้นจากความเสื่อมนั้น ๆ หรือว่าได้ประสบอารมณ์ที่พึงใจ อันเป็นผลของความดีแล้วพึงอภิรมย์ในความดีนั้น แล้วประกอบความดีให้ยิ่งขึ้นไป เป็นการอาศัยผลของความดี พอกพูนความดี ไม่ใช่อาศัยผลของความดีแล้วทำลายตัวเองด้วยการทำความชั่ว. ผู้รู้จักถือเอาประโยชน์ทั้งจากอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ได้เช่นนี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญว่าเป็นบัณฑิต."

"ท่านผู้เจริญ! ข้าพเจ้าชื่นชมในภาษิตของท่าน ท่านเป็นกัลยาณมิตร ที่แนะนำให้ข้าพเจ้าผู้มาใหม่ในธรรมวินัยนี้ ได้ตระหนักในคุณแห่งพระศาสนา. ท่านผู้เจริญ! แม้ไฉนข้าพเจ้าจะได้ทราบประวัติอันพึงสนใจของท่านบ้าง. ถ้าไม่เป็นภาระหนัก ขอท่านจงอาศัยความอนุเคราะห์เล่าประวัติของท่าน ณ โอกาสนี้."

"ดูก่อนภราดา! ถ้าท่านปรารถนาทราบก็จะเป็นไรมี ข้าพเจ้าเป็นผู้มีประวัติอันควรสังเวชผู้หนึ่ง" แล้วภิกษุนั้นก็เริ่มเล่าว่า:—

บทที่ ๕

เด็กหนุ่มแห่งตระกูลเศรษฐี

"ดูก่อนภราดา! ข้าพเจ้าเป็นบุตรเศรษฐี ซึ่งมีทรัพย์นับจำนวนโกฏิ ในเมืองสาวัตถีนี้เอง. ท่านคงจะแปลกใจในข้อที่ข้าพเจ้าเป็นบุตรเศรษฐี แต่กลับบอกแก่ท่านว่าเป็นผู้มีประวัติอันควรสงสารสังเวช. ถ้าท่านได้ทราบความเป็นไปที่แท้จริงของบรรดาสังขต-ธรรม คือธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งทั้งหลายแล้ว ท่านก็จะเข้าใจได้เองว่าความเป็นไปต่าง ๆ อันใด ที่มนุษย์และสัตว์เห็นว่าแปลกหรือไม่แปลก และดีหรือเลว ความเป็นไปทั้งหมดนั้น แท้จริงเป็นสิ่งที่มีประจำสำหรับสัตว์โลก ความเกิดเป็นภัยใหญ่หลวง ผู้ยังไม่ข้ามพ้นความเกิด ก็จะวนเวียนอยู่ในเรื่องแก่และตาย สุขบ้างทุกข์บ้าง หาความเที่ยงแท้แน่นอนมิได้ตลอดไป.

"ดูก่อนภราดา! ข้าพเจ้าเป็นบุตรคนเดียวที่รักยิ่งของบิดามารดา ใคร ๆ พากันเรียกข้าพเจ้าว่า 'นันทิยะ' ซึ่งแปลว่า 'ผู้เป็นที่ตั้งแห่งความบันเทิงจิต' ญาติผู้ใหญ่ของข้าพเจ้าหลายคน เคยชมข้าพเจ้าต่อหน้ามารดาบิดาว่า 'นันทิยะเป็นเด็กหนุ่มที่สวย มีตางามและฉลาด.'

"ประทานโทษเถิด ผู้มีอายุ! แม้ข้าพเจ้าเองเมื่ออยู่ในวัยรุ่นก็สนใจในการแต่งตัวและการศึกษามากอยู่เหมือนกัน. ที่อยู่ของมารดาบิดาข้าพเจ้าใหญ่โตงดงามจนพ้นจากฐานะที่จะมีใครเรียกว่า บ้านหรือเรือน เพราะคนทั้งหลายเมื่อพูดถึงที่อยู่นั้นก็กล่าวว่า 'ปราสาทของเศรษฐีบิดานันทิยะ.'

"เย็นวันหนึ่ง ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังยืนอยู่ ณ พื้นชั้นบนแห่งปราสาทเพลินมองนาข้าวสาลีอันเหลืองอร่ามเป็นพืดไปตามฝั่งแม่น้ำอจิรวตีทั้ง ๒ ฟาก กระแสน้ำไหลเอื่อยไปไปทางทิศทักษิณ ต้องแสงแดดยามสายณ์เป็นประกายจับตา ใกล้เข้ามาทางเมืองสาวัตถีจะแลเห็นเภตราใหญ่น้อยสัญจรอยู่ขวักไขว่ มีโรงบ้านร้านตลาดเรียงราย ตามริมฝั่งน้ำถี่

กันเข้ามาโดยลำดับ ซึ่งสังเกตได้ว่าแม้เมืองสาวัตถีจะไม่ใช่เมืองท่าชายทะเลหรือปากอ่าว แต่ก็มีเรือเดินไปมาค้าขายติดต่อถึงกันกับเมืองเหล่านั้นได้ตลอดปี.

"เมื่อมองไปที่ท่าน้ำ จะเห็นบุรุษสตรีลงสนานกายกันสับสน บ้างก็นำน้ำไปด้วยภาชนะทูนเหนือศีรษะ ครั้นละสายตาจากที่นั้น มองมาในตัวเมือง ก็เห็นต้นไม้สลับกับบ้านเรือนและปราสาท มีถนนน้อยใหญ่อันคับคั่งไปด้วยผู้คนและยวดยานที่เทียมด้วยม้า. มีเทวสถานทั้งที่สร้างใหม่ และเก่าแก่ปรักหักพังเหลือแต่ซาก กับซุ้มศิลามีไม้เลื้อยขึ้นปกคลุมอยู่ครึ้ม ดูน่าวังเวง. กลุ่มควันอันพลุ่งขึ้นจากหมู่บ้านเพราะการหุงหาอาหาร มีสีขาวสะอาด ค่อย ๆ เลื่อนลอยแล้วจางหายไป ทำให้ข้าพเจ้ารำพึงถึงชีวิตของตนว่า จะลงสุดท้ายเหมือนอย่างควันไฟนั้น. พอนึกถึงว่าทุกคนจะต้องตาย และข้าพเจ้าก็รวมอยู่ในทุกคนเหล่านั้นด้วย ข้าพเจ้าต้องหลับตาถอนใจเสียหน่อยหนึ่ง แล้วนึกถามตนเองว่า ทำไมหนอคนเราจึงต้องตาย จะอยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ ไปไม่ได้หรือ. ญาติผู้ใหญ่คนหนึ่งของข้าพเจ้าเคยพูดว่า พระพุทธเจ้าท่านว่า การที่คนต้องตายนั้น เพราะมีความเกิด ถ้าไม่เกิด ก็ไม่ต้องตาย เมื่อไม่อยากตายก็อย่าเกิด แต่ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามได้อย่างไร ในข้อที่ท่านว่าอย่าเกิด เพราะเมื่อข้าพเจ้าหรือใคร ๆ พากันรู้เรื่องว่า ตนเป็นมนุษย์และจำความได้ ก็ปรากฏว่าเราเกิดมาแล้วทั้งนั้น หรือท่านจะมีอธิบายของท่านอย่างไรอีกก็ไม่ทราบ แต่ข้าพเจ้าคนหนึ่งละที่ไม่ชอบความตายเอาจริง ๆ.

"ครั้นมองใกล้เข้ามายังถนนที่ผ่านข้างปราสาทของข้าพเจ้า ตรงไปยังประตูเมืองจนกระทั่งถึงเชตวนาราม ก็แลเห็นมหาชนถือเครื่องบูชา มีดอกไม้ ของหอม และพวงมาลัยเป็นต้น บ้างเดินเดี่ยว บ้างเดินเป็นหมู่ สนทนากันอย่างบันเทิงจิต มุ่งตรงไปณ พุทธนิวาสสถานนั้น. ข้าพเจ้าเคยเห็นเหตุการณ์เช่นนี้แทบทุกเวลาเย็น นับครั้งมิถ้วน แต่อัศจรรย์ยิ่งว่า ทำไมวันนี้จึงเกิดความเลื่อมใสอยากจะไปกับเขาบ้าง คนหนุ่มอย่างข้าพเจ้าไปฟังพระธรรมเทศนา คงจะมีคนพากันมองและรู้สึกแปลก แต่ก็จะประหลาดอะไร ในเมื่อข้าพเจ้าเคยได้ฟังมาว่า คำสั่งสอนของพระพุทธองค์นั้นมิได้เหมาะแก่คนชราหรือคนกลางคนเท่านั้น ย่อมเหมาะแก่คนทุกเพศทุกวัยไม่เลือกหน้า. คิดเช่นนั้นแล้วก็รีบลงมายังชั้นล่าง สั่งคนใช้ให้เตรียมดอกไม้ของหอมสำหรับบูชาและน้ำดื่มอันควรแก่สมณะ ข้าพเจ้า

นุ่งห่มอย่างที่นึกว่าเรียบร้อย แต่ไม่ลืมเปลื้องผ้าที่โพกศีรษะออก บรรจงเกล้าผมให้รัดกุม เพราะเคยได้ทราบว่าการโพกศีรษะไปฟังธรรม เป็นการแสดงความไม่เคารพ เมื่อเสร็จแล้วก็ชวนคนใช้ออกเดินร่วมไปกับมหาชนเหล่านั้น ด้วยเหตุที่ระยะทางไม่ไกลนัก ข้าพเจ้าจึงมิได้ไปด้วยยาน.

"ครั้นถึงเชตวนารามแล้ว ตรงไปยังธรรมสภา ให้คนใช้จัดน้ำปานะถวายภิกษุสงฆ์ ส่วนข้าพเจ้าไปนั่งทางมุมสุดข้างหนึ่ง ด้วยประสงค์จะเลี่ยงไม่ให้ใครมองเห็นมากนัก อีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าเพิ่งเคยมาเป็นครั้งแรก จึงอยากจะอยู่ห่าง ๆ ดูระเบียบวิธีของผู้อื่น และข้อสำคัญข้าพเจ้าไม่ต้องการให้พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็น เพราะท่านไปบิณฑบาตทางเมืองสาวัตถีผ่านปราสาทนั้นเสมอ คงจำข้าพเจ้าได้ดี เกรงว่าถ้าทรงทักทายขึ้น ใคร ๆ จะพากันมองข้าพเจ้าเป็นตาเดียว ซึ่งคงทำให้รู้สึกอึดอัดไม่น้อย.

"พอเวลาอันสมควร พระผู้มีพระภาคก็เสด็จเข้ามาทางประตูด้านตะวันออก มีพระอานนท์และภิกษุอีกหลายรูปตามเสด็จด้วย. หมู่ชนทั้งหมดในที่นั้นได้ถวายนมัสการซึ่งข้าพเจ้าก็ทำตามอย่าง

"ข้าพเจ้าตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาของพระองค์แต่ต้นจนจบด้วยความเลื่อมใสยิ่

"พระองค์เริ่มด้วยการกล่าวถึงประวัติ แห่งศากยวงศ์และโกลิยวงศ์ อันสืบสายมาแต่พระเจ้าโอกกากราชมีบุคคลสืบสันตติวงศ์ลำดับกษัตริย์ตลอดมา จนกระทั่งบัดนี้เหลือที่จะนับได้.

"กษัตริย์เหล่านั้น แม้จะมีทรัพย์สมบัติและอิสริยยศยิ่งกว่าประชาชน แต่ก็ต้องละทิ้งร่างกายไว้ให้เบื่อยเน่า ละทิ้งทรัพย์สมบัติยศศักดิ์อันเป็นที่รักยิ่ง ทั้งที่ยังอยู่ครองสมบัติเหล่านั้นไม่ทันอิ่มเต็มปรารถนา มฤตยูอันครอบงำชีวิตสัตว์ทั้งหลายมิได้ละเว้นเลือกหน้าผู้ใดเลย. เพราะฉะนั้น สมบัติทางศากยวงศ์อันสืบมาจนถึงบิดาตถาคต และในที่สุดก็จะตกแก่ตถาคตนี้ จึงชื่อว่า เคยมีผู้ครอบครองมาแล้วไม่รู้ว่าจำนวนเท่าไร ทั้งผู้ครอบครองเหล่านั้น เมื่อตกอยู่ในอำนาจมฤตยูย่อมไม่สามารถนำสมบัติอะไรไปด้วยได้ มาตรว่าจะเป็น

ผ้านุ่งหรือผ้าห่มสักผืนหนึ่ง. ถ้าตถาคตอยู่ครองสมบัติในวาระที่มาถึงนั้น ความเป็นไปอันซ้ำกับพระราชาองค์ก่อน ๆ ก็จะผ่านซ้ำ ๆ มาอีกเช่นเดียวกัน. เพราะปรารภเหตุนี้ ตถาคตจึงแสวงหนทางอันนำมาซึ่งสุขที่สูงกว่า ประณีตกว่าความสุขอันตั้งอยู่เหนือความไม่เที่ยงแท้แปรปรวนนั้น.

"ความสุขทางโลก เปรียบดังความฝันและของขอยืมเขามา. คนนอนฝันเห็นสวนไม้ดอกไม้ผล ป่า ภูมิสถาน และสระน้ำอันน่ารื่นรมย์ ครั้นตื่นขึ้น อารมณ์ที่เห็นในฝันนั้นก็หายไป บุคคลขอยืมของของผู้อื่นมา เป็นต้นว่าเครื่องประดับและเครื่องใช้ แต่งตัวงดงาม ขึ้นสู่ยานอันแวดล้อมพร้อมพรั่งด้วยของแต่ล้วนยืมเขามาทั้งสิ้น. ใคร ๆ เห็นก็พากันกล่าวว่านายคนนี้มั่งมีจริงหนอ. แต่พอเจ้าของเขามาพบเข้า เขาก็ทวงของเขาคืนไป เช่นนี้ ความเป็นคนมั่งมีอันปลอมของผู้นั้นก็สิ้นสุดลง ฉันใด. ความสุขทางโลกซึ่งมีชั่วครู่ชั่วยาม แล้วเปลี่ยนแปลงเป็นทุกข์ หรือผู้เสวยยังไม่ทันอิ่มเอมในสุขแล้ว ต้องสิ้นชีวิตเสียก่อน ก็เปรียบเหมือนความฝันและของขอยืมเขามาฉันนั้น.

"คนผู้ตกอยู่ในอำนาจกิเลส ย่อมสำคัญโลกิยสุขเป็นของวิเศษน่ารื่นรมย์ใจ แต่ผู้ที่พิจารณาโลกด้วยปัญญา และเปลื้องตนจากกิเลสได้แล้ว ย่อมไม่ติดไม่กระหยิ่มยินดีในสุขเห็นปานนั้น เปรียบเหมือนคนเป็นโรคเรื้อน โรคยิ่งกำเริบมาก ก็ยิ่งรู้สึกว่าการเกาขอบแผลด้วยเล็บ การย่างตัวที่หลุมถ่านเพลิง เป็นของทำความสุขให้เกิดขึ้นได้อย่างดี แต่เมื่อเขารักษาตัวหายจากโรคนั้นแล้ว เขาคงเห็นว่าการเกาในเมื่อไม่คัน การย่างตัวที่หลุมถ่านเพลิง ในเมื่อไม่มีแผลโรคเรื้อน ไม่ใช่ความสุขสำหรับเขา ที่แท้จะทำให้เป็นแผลและร้อนพองไปเปล่า ๆ. ความรู้สึกเอร็ดอร่อยในการเกา การย่างตัวของคนเป็นโรคเรื้อน ก็เช่นเดียวกับความรู้สึกพอใจในกาม ของผู้เป็นโรคคือกิเลส. ความไม่ปรารถนาจะเกาและย่างตัวอีก ของผู้หายโรคแล้ว ย่อมเปรียบได้กับความไม่ปรารถนากามสุขของผู้ทำกิเลสให้สิ้นได้แล้ว.

"อีกอย่างหนึ่ง ต่างว่าสุนัขซึ่งพอใจกินเศษอาหารและซากศพตลอดจนของโสโครกอื่น ๆ อย่างรู้สึกเป็นสุขยิ่ง ครั้นตายไปแล้วเกิดเป็นมนุษย์ ได้รับความสุขของมนุษย์ เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ และถ้าผู้นั้นระลึกชาติได้ว่า ตนเคยเป็นสุนัข

กินซากศพเป็นต้น ก็ย่อมรังเกียจความสุขในสมัยเป็นสุนัข เห็นว่าความสุขของมนุษย์ดีกว่า ครั้นตายจากมนุษย์ไปเกิดเป็นเทวดา มีกามคุณเป็นทิพย์ ดีกว่า ประณีตกว่า ยั่งยืนกว่า กามคุณ ของมนุษย์ และเมื่อ ระลึกชาติได้ ก็คง รังเกียจ ความสุข ของมนุษย์ อนึ่ง จุติจากเทวโลกแล้วไปเกิดในพรหมโลก ได้เสวยบีติสุข อันปราศจากกาม ก็คงรู้สึกรังเกียจความสุขในกามแม้ของเทวดา ฉันใด ความสุขที่มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเสวยอยู่นี้ ก็มีประณีตขึ้นไปเป็นชั้น ๆ บางคนหลงติดอยู่ในสุขชั้นต่ำคือกามคุณ บางคนเห็นโทษของกาม ก็แสวงสุขอันประณีตขึ้นไป.

"แม้ในชั่วชีวิตคนหนึ่ง ๆ ต่างว่าผู้นั้นเคยเป็นชาวนา ได้รับความสุขอย่างชาวนา ครั้นต่อมาได้เป็นอำมาตย์ ก็เห็นว่าสุขของชาวนาต่ำกว่าสุขของตนและเมื่อได้เป็นพระราชาขึ้น ก็รู้สึกว่า จะเป็นอยู่อย่างอำมาตย์ไม่ได้ ต้องเลื่อนชั้นความเป็นอยู่ ความพอใจในสุขสูงขึ้นไปอีก.

"บุคคลพิจารณาด้วยปัญญา ให้เห็นโลกตามเป็นจริงแล้ว ย่อมแลเห็นได้ว่าความสุขอย่างไรเป็นสุขอย่างต่ำ อย่างกลาง และอย่างสูง ตถาคตไม่กระหยิ่มนิยมในกามสุข เพราะตถาคตได้บรรลุสุข อันสูงกว่าประณีต กว่ากามสุข นั้นแล้ว. ความสุขที่ตถาคตพบนี้ไม่เจือด้วยทุกข์ ไม่ประกอบด้วยกิเลส เป็นสุขอันแท้จริงที่ทำผู้บรรลุแล้วให้พ้นจากความเกิด แก่ และเจ็บตาย ในชาตินี้ เราเกิดมาแล้ว เราไม่สามารถหลีกพ้นจากความตายไปได้ ก็แต่ว่าเราอาจบำเพ็ญเพียรชำระกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ตามหนทาง ๘ ประการที่ตถาคตค้นพบ เพื่อความไม่เกิดอีกต่อไปได้ และเมื่อเราไม่เกิดอีกแล้ว ความตายก็ไม่จำต้องพูดถึง.

"ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคก็แสดงหนทาง ๘ ประการ มีความเห็นชอบเป็นต้น มีความตั้งใจมั่นชอบเป็นที่สุด.

"ภราดาเอย! พระศาสดาท่านแสดงธรรมเหมือนหนึ่งมานั่งในหัวใจของข้าพเจ้า แล้วแก้ปัญหาข้องใจ แก้ความเคลิบเคลิ้มหลงใหล ในวัยในสมบัติให้เหือดแห้งไป.

"สมบัติบรมจักรที่ท่านละทิ้งนั้น ถ้านำมาเปรียบกับสมบัติบิดาของข้าพเจ้าแล้ว ไกลกันนัก ข้าพเจ้าเห็นไปว่า ความลำพองในสุขและทรัพย์สมบัติของตนที่เคยมีนั้นช่าง

เหมือนความพอใจในซากศพ และเศษอาหาร ของสุนัข เสียเหลือเกิน ข้าพเจ้าตกลงใจในขณะนั้น จะไม่เกาขอบแผลและย่างตัว อย่างคนเป็นโรคเรื้อนอีกต่อไป ข้าพเจ้าจะบวช และจะไม่ยอมให้ใครขัดขวางความตัดสินใจนี้เป็นอันขาด.

"เมื่อมหาชนพากันถวายบังคมลากลับกันเป็นส่วนมาก ข้าพเจ้าจึงเข้าไปกราบแทบพระบาท ทูลขอบรรพชาในพระศาสนา. พระองค์ตรัสถามว่า มารดาบิดาอนุญาตแล้วหรือยัง ถ้ายังก็จะต้องขออนุญาตก่อนดังนี้. ข้าพเจ้าจึงจำใจถวายบังคมลากลับพร้อมด้วยคนใช้ นึกไปตลอดทางว่าจะต้องบวชให้ได้.

"ข้าพเจ้ากลับไปถึงปราสาทเอาเกือบค่ำ และรู้สึกว่า พระกระแสเทศนาอันประกอบด้วยอรรถธรรมของพระผู้มีพระภาคนั้น ยังแว่วอยู่ในโสตมิรู้วาย."

บทที่ ๖

พรหมจรรย์นี้เพื่ออะไร ?

"ดูก่อนผู้นิรทุกข์ ! มารดาบิดาของข้าพเจ้า ท่านแสดงอาการประหนึ่งว่าใครจะมาคว้กเอาดวงใจไป ในขณะที่ข้าพเจ้าคลานเข้าไปกราบแทบเท้า ขอลาออกบรรพชาในพระศาสนา. ท่านพยายามห้ามปรามชี้แจงว่า ข้าพเจ้าเป็นบุตรคนเดียวที่รักดังดวงตาของท่าน ถ้าจากไปก็จะเป็นเหตุให้คิดถึง ว้าเหว่ และอาลัยอย่างเหลือที่จะประมาณได้. มารดาของข้าพเจ้าถึงกับสะอื้นและ พร่ำพรรณนาถึงความทุกข์ยากในเพศบรรพชิต ซึ่งคนอย่างข้าพเจ้าน่าจะทนไม่ไหว ท่านว่าเวลาต้องการของร้อนก็จะได้ของเย็น หรือเวลาต้องการของเย็นก็จะได้ของร้อน. การกินอยู่นุ่งห่ม อย่างแร้นแค้น นั้น ไม่น่าที่ข้าพเจ้า จะยินดีเลย.

"ท่านยกมือลูบศีรษะข้าพเจ้าด้วยความกรุณาแล้วกล่าวว่า :—

"เชื่อแม่เถิดนันทิยะ ! สมบัติของเรา มีพอที่จะให้ความสุขจนตลอดชีวิตเวลานี้พ่อและแม่ก็ชราแล้ว ถ้าเจ้าบวชเสีย ใครเล่าจะปกครองสมบัตินี้ต่อไปภายหน้า."

"ดูก่อนภราดา ! ข้าพเจ้ากราบท่านอีกครั้งหนึ่งแล้ววิงวอนขออนุญาตตามความประสงค์เดิม ด้วยถ้อยคำเท่าที่นึกได้ในขณะนั้น.

"ในเรื่องความลำบากยากเข็ญ ข้าพเจ้า อ้างถึง พระผู้มีพระภาค และกษัตริย์สุขุมาลชาติอื่น ๆ เช่นพระนันทะ พระอานนท์ และพระอนุรุทธ์เป็นต้น ให้เห็นว่า ท่านเคยได้รับความสุขความสะดวกยิ่งกว่าข้าพเจ้า ท่านก็ยังอยู่ในสมณเพศได้ หรือถ้าจะพูดถึงทรัพย์สมบัติ ท่านที่กล่าวมานี้ก็มียิ่งกว่าข้าพเจ้าเจ้ามี โดยเฉพาะ พระผู้มีพระภาคนั้น ทรงละ สมบัติ บรมจักร ซึ่ง นับว่า เป็น การเสียสละ อย่างใหญ่หลวง เพื่อ ความ บริสุทธิ์ ความพ้นทุกข์ ความไม่เกิดอีก และเพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก อันเป็นผลที่มีค่ายิ่งกว่าสมบัติซึ่ง ทรงสละนั้น. ส่วนเรื่องที่เรา จะต้อง แยกกันอยู่ ตามวิสัยของ คฤหัสถ์ และบรรพ

ชีตนั้น ถ้าถือว่าเป็นความพลัดพรากแล้ว ก็ยังมีความพลัดพรากอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งแม้เราจะอยู่ในชายคาเดียวกัน ก็หนีไม่พ้น สิ่งนั้นคือ ความตาย และความตายนั้น เป็นความพลัดพราก ที่จะทำให้เรามิได้พบกัน อีกต่อไป. การจากไปบรรพชา อุปสมบท เป็นการไปเพื่อแสวงความไม่ต้องเกิดอีก ซึ่งจะอำนวยผล คือความไม่ต้องตายอีก. เป็นการจากไปเพื่อความดี มีศีลมีกัลยาณธรรม เว้นความเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น ความสุขทางกายนั้น ยังมิใช่ความสุขที่แท้ ถ้าภายในยังเดือดร้อนด้วยอำนาจความละโมบ ความอาฆาตโกรธเคือง และความหลงใหลมัวเมาแล้ว แม้จะเสวยสุขอยู่บนที่นั่งที่นอนอันอ่อนนุ่ม ก็ไม่ผิดอะไรกับอยู่บนกองเพลิง. แต่การออกบวชเป็นการแสวงสุขทางใจ คือความระงับเพลิงกิเลสนั้น ๆ ความสุขซึ่งเกิดแต่ความสงบระงับภายในนี้ จึงนับว่าเป็นสุขที่แท้จริง.

"นันทิยะ ! บิดาของข้าพเจ้ากล่าวขึ้น เจ้ากำลังจะสอนพ่อและแม่ ทั้งที่เจ้ายังไม่ทันได้บวช. เจ้าว่าการไปบวชเป็นการไปเพื่อทำความดีนั้น หมายความว่า ถ้าไม่บวชแล้วทำความดีไม่ได้เช่นนั้นหรือ ? เจ้าอยู่อย่างนี้ จะทำความดีเช่น ให้ทาน รักษาศีล หรืออะไรอื่น ๆ อีกก็ได้ ใครไปขัดขวางเจ้าไว้ ทำไมจะต้องไปทำความดีที่อื่นด้วย. ถ้าต้องการทำความดีแล้ว ก็ไม่เห็นมีข้อที่จำกัดว่าจะต้องเป็นคฤหัสถ์ บรรพชิต หรือจำกัดกาลเวลาสถานที่อะไรเลย ฉะนั้น พ่อจึงยังไม่อนุญาตให้เจ้าบวช."

"มารดาของข้าพเจ้ารีบเสริมทันทีว่า "จริงทีเดียว นันทิยะ! เรื่องทำความดีนี้ทำที่บ้านเราก็ได้ แม่ไม่เห็นว่าจะต้องจำกัดสถานที่หรือเพศ ถึงกับเจ้าจะต้องออกบวชเลย."

"ดูก่อนมารดา ! ข้าพเจ้ากำลังเผชิญกับปัญหาสำคัญ ซึ่งท่านบิดาและมารดายกขึ้นมาเป็นข้ออ้างในการไม่อนุญาตให้ข้าพเจ้าบวช แต่ข้าพเจ้าได้ตัดสินใจเด็ดขาดแล้วว่าจะบวชให้ได้. เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงต้องคิดหาทางแก้ปัญหานี้ เมื่อได้คิดทบทวนตามกระแสพระธรรมเทศนา ซึ่งข้าพเจ้าสดับมาก่อนหน้านี้เล็กน้อยแล้ว ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า:—

"ความดีนั้น ทำได้ไม่จำกัดสถานที่และเพศคฤหัสถ์บรรพชิตก็จริง แต่สถานที่และเพศนั้นต่างหากที่จำกัดความดี คือสถานที่ซึ่งระคนไปด้วยอารมณ์อันจะยั่วให้เกิดความโลภ ความโกรธ ย่อมทำให้แสวงหาความดีได้น้อยกว่าสถานที่อันห่างไกลจากอารมณ์เช่นนั้น เพศ บรรพชิต เป็นเพศที่พรากพ้นจากความกังวลห่วงใยและกาม ซึ่งเป็นของสาธารณ์สำหรับคฤหัสถ์ทั้งหลาย จึงเป็นโอกาสที่จะแสวงความดีทางจิตใจได้มากกว่าเพศคฤหัสถ์.

"เปรียบเหมือนน้ำ ถ้ามีภาชนะจะใส่แล้วก็ไม่จำกัดว่าจะเป็นภาชนะน้อยใหญ่ โสโครก หรือบริสุทธิ์สะอาด เมื่อใส่น้ำได้ น้ำก็อยู่ได้ในภาชนะทุกอย่างนั้น แต่ภาชนะต่างหากที่จำกัดน้ำ คือภาชนะใหญ่ก็ขังน้ำไว้ได้มาก ถ้าภาชนะเล็กก็ขังน้ำไว้ได้น้อย ภาชนะโสโครกก็ทำให้น้ำไม่สะอาด.

"หรือเปรียบเหมือนพืช อันบุคคลอาจให้งอกขึ้นได้ในนาทุกแห่งไม่มีจำกัด ก็แต่ว่านาอันดีบ้างไม่ดีบ้างนั้นแล ย่อมจำกัดกระทำพืชให้งอกงามบ้าง ไม่งอกงามบ้างตามเนื้อที่นั้น ๆ.

"ความดีก็ฉันเดียวกัน อันบุคคลอาจหาได้ ทำให้เกิดมีได้ทุกสถาน ทั้งไม่จำกัดว่าจะอยู่ในเพศคฤหัสถ์หรือบรรพชิต แต่คฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ก็หาความดีได้อย่างผู้บริโภคกามยังมีความดีที่สูงขึ้นไปจากความดีชั้นกามอีก เหมือนความสุขก็มีเป็นชั้น ๆ เช่นสุขของสุนัขซึ่งกัดกินซากศพ สุขของมนุษย์ผู้บริบูรณ์ด้วยกามคุณ สุขของเทพซึ่งเป็นทิพย์ และสุขของพระอริยเจ้าผู้ห่างไกลจากกิเลส ลูกไม่ปรารถนาความดีเพียงเท่าที่คฤหัสถ์ผู้หมกมุ่นอยู่ในกามจะพึงแสวงได้ เพราะยังมีความดีที่สูงกว่าประณีตกว่า ไม่เจือปนด้วยกองกิเลสและกองทุกข์เป็นเหตุนำมาซึ่งสุขอันแท้จริงยั่งยืนกว่ากามสุข เหมือนความสุขของผู้ไม่มีโรค ย่อมเป็นความสุขที่แท้จริงยั่งยืนกว่าสุขในการเกาขอบแผลด้วยเล็บ ในการย่างตัวที่หลุมถ่านเพลิงของผู้เป็นโรคเรื้อนฉะนั้น. ความสุขที่ลูกต้องการนี้ อันผู้บริโภคกามไม่สามารถประสบได้ เพราะฉะนั้น ลูกจึงต้องขอลาออกประพฤติพรหมจรรย์."

"ดูก่อนภราดา ! ท่านทั้งสองมองดูหน้ากันเป็นเชิงจะหาทางเบี่ยงบ่ายต่อไปอีก ในที่สุดท่านบิดาได้กล่าวตัดบทว่า:—

"เจ้ายังเป็นเด็ก นันทิยะ ! ความคิดของเจ้าย่อมเป็นไปรุนแรงชั่วขณะ จงไปคิดให้ดีอีกใหม่. เวลานี้ก็ยังไม่สิ้นปฐมยามแห่งราตรี, ประทีปน้ำมันน้อยใหญ่ตามเสาริมถนนยังตามสว่างอยู่ เจ้าจะเดินเที่ยวเล่นดูการดีดพิณ ขับรำระบำฟ้อน หรือพักผ่อนหาอาหารมีรสบริโภคในที่นั้น ๆ ก็ยังได้ บางทีจะช่วยให้เจ้าเปลี่ยนความคิดได้บ้าง."

"ดูก่อนผู้แสวงมรรคาแห่งศานติ ! ข้าพเจ้าต้องจำใจกราบเท้าท่านหลีกออกมา รู้สึกว่ามีอารมณ์ไม่สู้เป็นปรกตินัก. ข้าพเจ้าต้องการพักผ่อนจริงดังท่านบิดาว่า แต่ควรจะนอนดีหรือออกเดินให้ใจปลอดโปร่งดี. ในที่สุดตกลงใจว่าจะออกเดินเที่ยวสักครู่หนึ่ง หลังจากเปลี่ยนเครื่องนุ่งห่ม และโพกผ้าอย่างไม่สู้จะเรียบร้อยนักแล้ว ข้าพเจ้าก็ออกจากประตู

บริเวณปราสาทสู่ถนนแต่ลำพังผู้เดียว. แม้แสงประทีปจากเสาข้างถนนยังคงสว่างอยู่ แต่ยวดยานและผู้คนเบาบางลงไปมาก. ร้านขายเครื่องหอม เครื่องเทศ และแพรผ้า เป็นต้นว่า โขมพัสตร์ กัมพลพัสตร์ กาสิกพัสตร์ เริ่มปิดกันบ้างแล้ว แต่ที่ขายของอื่นยังเปิดอยู่ก็มีเป็นอันมาก.

"ข้าพเจ้าผ่านสถานแห่งหนึ่ง มีหญิงพ่อนผู้ย้อมเท้าด้วยครั่งสดกำลังยืนดีดพิณเป็นเชิงท้าและเชิญชวนผู้เดินทางผ่านไปมาให้แวะเข้าไปในที่นั้น มองเข้าไปภายในเห็นมีผู้คนคับคั่งกำลังส่งเสียงเอ็ดอึง บ้างพูดไม่ชัด บ้างนั่งคอพับคออ่อนด้วยอำนาจสุราบาน ข้าพเจ้านึกสังเวชมนุษย์เหล่านั้น ผู้อันบีศาจคือสุราสิงแล้ว บังคับให้แสดงอาการวิกลวิการต่าง ๆ อย่างปราศจากความอาย.

"เมื่อเลี้ยวถนนอีกสายหนึ่ง ซึ่งตรงไปยังท่าน้ำ แม้จะค่อนข้างมืดและสงัดเสียง ผู้คนแต่ก็รู้สึกเย็นสบาย เพราะลมอันพัดเฉื่อยมาจากท่าน้ำ เสียงโครมครามคล้ายภาชนะตกลง หรือมีผู้ใดเจตนาขว้างปาในบ้านหลังหนึ่งใกล้ทางนั้น แล้วก็มีเสียงด่าทอลำเลิกเบิกประจานกันอย่างหยาบคาย ได้ความว่าสามีภรรยาทะเลาะกันด้วยเรื่องหนี้สิน ซึ่งไปกู้ยืมเขามา.

"ข้าพเจ้ารีบเดินให้พ้นเสียงอันชวนให้เกิดความสลดในความเป็นอยู่ของผู้ครองเรือนไปได้สักเล็กน้อย ก็ได้ยินเสียงร้องไห้สะอึกสะอื้นของคนหลายคน มาจากบ้านอีกหลังหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าจำได้ดีว่าเป็นบ้านของพ่อค้าทอง แสงไฟในบ้านนั้นสว่าง ข้าพเจ้าแวะเข้าไปเห็นคนหลายคนรวมทั้งนายช่างทองนั้น กำลังร้องไห้อยู่ใกล้สิ่งสิ่งหนึ่งอันคลุมด้วยผ้ามิดชิด เมื่อสังเกตดูแล้วก็พอจะเดาได้ว่าสิ่งนั้นเป็นคนแน่ ๆ และต้องเป็นคนที่ตายแล้วด้วย.

"พอข้าพเจ้านั่งลงที่ชานเรือน นายช่างทองเหลียวมาพบก็ทักทั้งน้ำตาว่า 'อ้อ พ่อนันทิยะ' ข้าพเจ้าทำความเคารพแล้วก็ถามถึงผู้ที่สิ้นชีพนั้น ข้าพเจ้าเกือบไม่เชื่อว่านายช่างทองจะพูดจริง ในเมื่อได้ยินว่า ศพนั้นคือนางสิริวดี ธิดาของเขาซึ่งยังอยู่ในวัยเดียวกับข้าพเจ้า ตายลงด้วยเจ็บเป็นไข้ได้ ๒ วันเท่านั้น.

"ดูก่อนภราดา ! แล้วใครเล่าที่หนีความตายไปพ้น ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะยังเป็นหนุ่มเป็นสาว มีกำลังร่างกายเจริญวัย. พยานอันประจักษ์อยู่แก่ตาบัดนี้ มิได้แสดงให้เห็นชัดดอกหรือว่า อย่าว่าแต่ทรัพย์สมบัติที่บุคคลจะนำติดไปไม่ได้เท่านั้นเลย แม้ร่างกาย

อันเป็นที่รักยิ่งกว่าทรัพย์สมบัติใด ๆ ก็นำไปด้วยไม่ได้เช่นเดียวกัน. ข้าพเจ้าเคยได้ยินเขาพูดกันว่า ระหว่างความสิ้นลมปราณของยาจกกับของพระราชานั้น ไม่มีอะไรเป็นพิเศษกว่ากันเลย. ยิ่งกว่านั้น ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ดูเหมือนว่ามนุษย์เราไม่มีหน้าที่อะไรอันหนักที่สุด เท่ากับการเป็นทาสหาเลี้ยงปรนปรือร่างกายของตน ตลอดถึงบุตรภรรยา อย่างไม่มีเวลาสิ้นสุดได้จริง ๆ จนตลอดชีวิต. แล้วเมื่อเป็นเช่นนี้ การที่ข้าพเจ้าคิด จะตัดกังวลออกบวชเพื่อแสวงหาความไม่เวียนว่ายตายเกิดอีกนั้น ข้าพเจ้าจะควรลังเลใจอะไรต่อไปอีกว่าควรหรือไม่ควร.

"ดูก่อนภราดา ! ความตัดสินใจภายหลังที่ได้สดับพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ยังมั่นคงดีอยู่เสมอ และดูเหมือนจะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นในเมื่อข้าพเจ้าได้เห็น ได้พังเหตุการณ์ อันชวนให้เกิดสลด สังเวช หลายสิง หลายอย่าง ชั่วเวลาเพียงเล็กน้อย. ข้าพเจ้าลานายช่างทองกลับไปปราสาทประมาณเวลาเกือบมัชฌิมยามแห่งราตรี และนอนหลับอย่างไม่ค่อยสนิทดีนักในคืนนั้น.

"วันรุ่งขึ้น ข้าพเจ้าไปหามารดาบิดา แสดงความจำนงขอลาออกบรรพชาในพระศาสนาดังเดิมอีก เมื่อท่านยืนกรานไม่อนุญาต ข้าพเจ้าก็ไม่มีทางที่จะทำอย่างอื่นได้นอกจากเข้าห้องนอน และตั้งใจว่าจะไม่บริโภคอาหารจนกว่าจะได้รับอนุญาตให้บวช หรือขาดใจตายไปเพราะความหิว.

"แม้มารดาจะอ้อนวอนสักเท่าไร ข้าพเจ้าก็คงปฏิเสธไม่ยอมดื่มอะไรนอกจากน้ำ.

"ดูก่อนภราดา ! ทุกขเวทนาอันเกิดเพราะความหิวนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ท่านคงตระหนักดีแล้ว แต่ในสมัยที่ท่านยังเป็นโจรเที่ยวฆ่าฟันมนุษย์ ต้องอดอยากหลาย ๆ วันในแคว้นโกศลนี้. กายของข้าพเจ้าสั่นและอ่อนเพลียยิ่ง หลังจากที่อดอาหารได้สองวัน. มารดาของข้าพเจ้าร้องไห้ด้วยความสงสาร ครั้งแรกท่านคงนึกว่าข้าพเจ้าจะแกล้งทำเป็นอด แต่ครั้นเห็นว่าข้าพเจ้าอดได้จริง ๆ ก็เดือดร้อนกังวลยิ่ง. ในที่สุด ท่านก็ตกลงใจที่จะเห็นข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่ต่อไป มากกว่าจะยอมให้ตายลงเพราะความหิว ท่านทั้งสองจึงให้คนใช้นำอาหารอ่อนมา แล้วเรียกให้ข้าพเจ้าบริโภค พร้อมทั้งบอกอนุญาตให้ข้าพเจ้าบวชได้ดังประสงค์.

"ดูก่อนภราดา ! ข้าพเจ้าไหว้เท้าท่านทั้งสองแล้ว ลุกขึ้นไปอาบน้ำ บริโภคอาหารอ่อนให้เกิดกำลังกาย ครั้นรุ่งขึ้นเวลาบ่ายแดดอ่อนแล้ว ข้าพเจ้าก็ให้หาบริขาร

สำหรับบรรพชิต ไปกราบลามารดาบิดาผู้ฟูมฟายน้ำตาแล้วขึ้นสู่ยานมุ่งไปยังเชตวนาราม ท่ามกลางความโศกกำสรดของท่านผู้บังเกิดเกล้า. ข้าพเจ้ามองดูปราสาทเป็นครั้งสุดท้าย. ข้าพเจ้าสละสิ่งเหล่านี้เพื่อบรรพชา เพื่อทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งทุกข์. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงกลืนความสะอื้นอาลัยซึ่งทำทีจะครอบงำนั้นเสีย.

"ภราดาเอย ! พรหมจรรย์ของข้าพเจ้านั้น ได้มาด้วยการอดอาหาร ด้วยการสละทรัพย์สมบัติ และด้วยน้ำตาแห่งมารดาบิดาผู้ทรงพระคุณล้นเกล้า. ข้าพเจ้าจะต้องรักษาขุมทรัพย์อันเลิศคือพรหมจรรย์นี้ไว้ ให้สมกับที่ข้าพเจ้าได้มาด้วยยาก ถ้าข้าพเจ้าหรือท่านมารดาบิดาไม่ด่วนตายจากกันไปก่อน ข้าพเจ้าจะนำอมฤตธรรมมาบูชาพระคุณท่าน ให้ท่านได้อิ่มเอิบซาบซึ้งอย่างสมกับน้ำตาของท่านที่ได้เสียไปเพราะปุตวิโยค.

"เมื่อได้ให้คนใช้นำยานกลับแล้ว ข้าพเจ้าได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลความที่มารดาบิดาอนุญาตให้บรรพชาได้ดังปรารถนา.

"พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสปรารภถึงพรหมจรรย์ในท่ามกลาง ภิกษุบริษัทผู้เฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นด้วยว่า:—

"ภิกษุทั้งหลาย![๑] พรหมจรรย์นี้ เราประพฤติมิใช่เพื่อหลอกลวงคน มิใช่เพื่อเรียกร้องคนให้มานับถือ มิใช่เพื่ออานิสงส์ลาภ สักการะ และความสรรเสริญ มิใช่เพื่ออานิสงส์เป็นเจ้าลัทธิ และแก้ลัทธิอย่างนั้นอย่างนี้ มิใช่เพื่อให้ใครรู้จักตัวว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ที่แท้ พรหมจรรย์นี้ เราประพฤติเพื่อสังวระ ความสำรวม เพื่อปหานะ ความละ เพื่อวิราคะ ความหายกำหนัดอินดี เพื่อนิโรธะความดับทุกข์"

"ครั้นแล้ว ตรัสมอบให้พระเถระรูปหนึ่ง เป็นอุปัชฌายะให้สามเณรบรรพชาแก่ข้าพเจ้า.

"ผู้มีอายุ ! แม้ทุกวันนี้ ข้าพเจ้าก็ยังจำได้ดีถึงพระพุทธภาษิตที่ว่า:—

"ที่แท้พรหมจรรย์นี้ เราประพฤติเพื่อสังวระความสำรวม เพื่อปหานะความละ เพื่อวิราคะความหายกำหนัดยินดี เพื่อนิโรธะความดับทุกข์."

---

๑. ขุ.ทุก.ขุ.ขร. ๒๑/๓๓

บทที่ ๗

บนฝั่งแม่คงคา

"ดูก่อนภราดา! แม้ข้าพเจ้าจะเป็นสามเณร แต่ลาภสักการะก็ได้เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าอย่างมากมาย ไม่ว่าข้าพเจ้าจะไปบิณฑบาต ณ ที่ใดในเมืองสาวัตถีนี้ ดูเหมือนจะมีแต่ผู้คอยจ้องนิมนต์ด้วยโภชนะอันประณีตเสมอไป ยิ่งกว่านั้น ตั้งแต่สมัยที่พระพุทธองค์ทรงปรารภคำขอของหมอชีวกโกมารภัจ ประทานพระพุทธานุญาตให้ภิกษุรับคฤหบดีจีวรได้แล้ว ข้าพเจ้าก็เป็นผู้หนึ่ง ที่ได้รับผ้าเนื้อดีมีราคาจากชาวเมืองสาวัตถีจนเหลือเฟือถึงกับแบ่งถวายภิกษุทั้งหลายบ่อย ๆ

"ดูก่อนผู้นิรทุกข์! เรื่องลาภสักการะนี้ พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเว้นเลยที่จะพร่ำสอนภิกษุทั้งหลายเพื่อสำรวมระวังไม่ปล่อยให้ครอบงำจิต ดังที่เราได้ฟังกันมาแล้ว แม้เมื่อยามค่ำแห่งวันวาน

"ดูก่อนผู้แสวงมรรคาแห่งอมตะ ลาภสักการะนี้เป็นอามิสที่ทำให้หลงมัวเมาได้โดยง่าย ผู้มีจิตอันลาภสักการะครอบงำแล้ว ย่อมไม่เป็นอันที่จะบำเพ็ญสมณธรรมให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ มีแต่จะต่ำทรามเหินห่างจากสัทธรรมไปทุกที ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสสอนภิกษุทั้งหลายเป็นความว่า "ถ้าพวกเธอจะเป็นทายาทผู้รับมฤดกของเราแล้วก็จงเป็นธรรมทายาทผู้รับมฤดกธรรมเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทผู้รับมฤดกอามิส[๑] เลย"

"ดูก่อนภราดา! ผ้าเนื้อดีมีราคาแพงที่ภิกษุได้รับนั้น บางทีพระพุทธองค์ก็ตรัสสอนเปรียบเทียบ เพื่อให้สมาทานอาจหาญร่าเริงในศีลสัมมาปฏิบัติว่า ผ้าเปลือกไม้กับผ้ากาสีนั้นต่างกัน คือผ้าเปลือกไม้ทั้งใหม่ทั้งเก่า หรือกลางใหม่กลางเก่า ย่อมมีสีทราม มีสัมผัสหยาบ และราคาถูก ยิ่งเป็นผ้าเก่าด้วย เขาก็ทำเป็นผ้าเช็ดหม้อบ้าง ทิ้งเสียที่

๑. ๑๒/๑๒

กองขยะบ้าง ส่วนผ้ากาสีไม่ว่าจะเป็นผ้าใหม่เก่า หรือกลางใหม่กลางเก่า ก็ล้วนมีสีงาม มีสัมผัสนิ่มนวลและราคาแพง แม้เก่าแล้วเขาก็ยังใช้เป็นผ้าห่อรัตนะคือเงินทองเพชร พลอย อันมีค่า บ้างก็เก็บไว้ในภาชนะอบกลิ่นบ้าง แม้ภิกษุก็เช่นเดียวกัน จะเป็นผู้บวชใหม่ บวชเก่า หรือปูนกลางก็ตาม ถ้าเป็นผู้ทุศีลมีธรรมอันเลว เรากล่าวความเป็นผู้ทุศีลมีธรรมอันเลวนั้นในความมีสีทรามของภิกษุ กล่าวถึงผู้นั้นว่าเหมือนผ้าเปลือกไม้มีสีทรามฉะนั้น อนึ่งชนเหล่าใด คบหาสมาคมทำตามเยี่ยงอย่างภิกษุผู้ทุศีลนั้น ข้อนั้นย่อมเป็นไปเพื่อไร้ประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน เรากล่าวการคบหาสมาคมทำตามเยี่ยงอย่างที่เป็นเหตุให้เกิดสิ่งอันไร้ประโยชน์เกิดทุกข์นี้ ในความมีสัมผัสหยาบของภิกษุ กล่าวถึงผู้นั้นว่าเป็นดังผ้าเปลือกไม้มีสัมผัสหยาบฉะนั้น อนึ่ง ภิกษุนั้นรับจีวรบิณฑบาตเป็นต้นของชนเหล่าใด ข้อนั้นย่อมไม่เป็นการมีผลมากมีอานิสงส์มากแก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวการรับปัจจัยอันไม่เป็นการมีผลมากมีอานิสงส์มากแก่ทายกนี้ ในความมีราคาถูกของภิกษุ กล่าวถึงผู้นั้นว่าเป็นดังผ้าเปลือกไม้มีราคาถูกฉะนั้น อนึ่ง ภิกษุผู้ทุศีลมีธรรมอันเลวเช่นนั้น ย่อมทำตนให้ภิกษุทั้งหลายยกขึ้นจากหมู่ เหมือนเขาทิ้งผ้าเปลือกไม้เก่าเสียที่กองขยะฉะนั้น ส่วนภิกษุใด จะเป็นผู้บวชใหม่ บวชเก่า หรือปูนกลางก็ตาม ถ้าเป็นผู้มีศีลมีธรรมอันดี เรากล่าวความเป็นผู้มีศีลมีธรรมอันดีนี้ ในความมีสีงามของภิกษุ กล่าวถึงผู้นั้นว่าเหมือนผ้ากาสีมีสีงาม ฉะนั้น อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหาสมาคมทำตามเยี่ยงอย่างภิกษุผู้มีศีลมีธรรมอันดีนั้น ข้อนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน เรากล่าวการคบหาสมาคมทำตามอย่างที่เป็นเหตุให้เกิดประโยชน์เกิดความสุขนี้ ในความมีสัมผัสนิ่มนวลของภิกษุ กล่าวถึงผู้นั้นว่า เหมือนผ้ากาสีมีสัมผัสนิ่มนวลฉะนั้น อนึ่ง ภิกษุนั้นรับจีวรบิณฑบาตเป็นต้น ของชนเหล่าใด ข้อนั้นย่อมเป็นการมีผลมากมีอานิสงส์มาก แก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวการรับปัจจัยอันเป็นการมีผลมากมีอานิสงส์มากแก่ทายกนี้ ในความมีราคาแพงของภิกษุ กล่าวถึงผู้นั้นว่าเหมือนผ้ากาสีมีราคาแพงฉะนั้น.[๑]

"ในที่สุด พระองค์ย่อมทรงสอนภิกษุทั้งหลายให้สำเหนียกว่า จักเป็นอย่างผ้ากาสี จักไม่เป็นอย่างผ้าเปลือกไม้."

---

๑. ๒๐/๓๑๗

"ดูก่อนภราดา ไม่แต่ภิกษุเท่านั้น แม้ใคร ๆ จะเป็นบุรุษก็ตาม สตรีก็ตาม ถ้าเป็นผู้มีศีลมีธรรมอันดีแล้ว ย่อมเป็นผู้ชื่อว่ามีสีงาม มีสัมผัสนิ่มนวล คือทำผู้คบหาสมาคมหรือประพฤติตามให้ได้รับความเย็นใจ และมีราคาแพง คือผู้เช่นนั้น จะอยู่ในที่ใดก็มีค่าสำหรับประชุมชนในที่นั้น หากจากไปก็จะทำความอาลัยให้เกิดแก่คนทั้งหลายเป็นอันมาก."

"ดูก่อนภราดา ข้าพเจ้าได้เคยตามพระอุปัชฌายะของข้าพเจ้าพร้อมด้วยภิกษุหลายรูป จาริกไปสู่แดนไกล เช่นเมืองกบิลพัสดุ์ เมืองกุสินารา อันตั้งอยู่เบื้องทักษิณแห่งเมืองสาวัตถี ในระหว่างทางที่ผ่านไป ต้องผจญกับความลำบากกันดารมิใช่น้อย บางครั้งต้องเดินลัดป่า บางครั้งต้องข้ามลำธาร และนอกจากนั้น ยังได้พบเห็นความเป็นอยู่ของชาวป่า ชาวนา และชาวเมือง ตลอดจนจริตอัธยาศัย และความคิดเห็นทางศาสนาของคนเหล่านั้น."

"ดูก่อนผู้แสวงมรรคาแห่งอมตะ สมัยหนึ่งเมื่อข้ามฟากแม่น้ำอจิรวดีแล้ว ก็เดินลัดทุ่งนาอันเตียนโล่งไกลลิบ ๆ ไปทางประจิมทิศ นาน ๆ จะผ่านหมู่บ้านสักแห่งหนึ่ง ซึ่งมีต้นไม้ปลูกล้อมรายเรียงไว้กันลมในฤดูแล้ง ชาวบ้านเหล่านั้นล้วนรู้จักดีว่าพวกเราเป็นสมณะศายกบุตร จึงให้การต้อนรับด้วยน้ำดื่มน้ำใช้ตามควรแก่อัตภาพ."

"ครั้นพ้นทุ่งนั้นไปแล้ว ก็ถึงป่าย่อม ๆ ซึ่งจะต้องเดินผ่าไปประมาณกึ่งวันจึงจะพ้นแดนป่า แม้ข้าพเจ้าจะเมื่อยล้าบ้างในระหว่างทาง จนไม่สนใจจะสังเกตความตระการโดยธรรมชาติแห่งต้นไม้เครือเขาเถาวัลย์ในป่านั้น ก็ยังรู้สึกว่ามีใจปลอดโปร่งและรู้สึกภาคภูมิในเพศอันเป็นอิสระจากความกังวล และอารมณ์อันจะยั่วให้มีใจต่ำเป็นทาสของกิเลส ในการเดินทางครั้งนี้ หลังจากได้ข้ามลำน้ำอื่น ๆ อีกบางสายแล้วเราก็มาปรากฏอยู่ในที่ราบลุ่มแห่งแม่คงคา ตอนเหนือเมืองสังกัสส์ประมาณระยะทางหลายโยชน์."

"ดูก่อนภราดา ข้าพเจ้าเคยได้ฟังมาแต่สมัยยังมิได้ออกบรรพชาว่า แม่คงคานี้เป็นธาราแห่งสวรรค์ ไหลผ่านเศียรพระศิวะผู้เป็นเจ้าของพราหมณ์ทั้งหลาย เคยมีพราหมณ์หลายคน มาชักชวนบิดาและข้าพเจ้าให้เดินทางไปเมืองพาราณสี เพื่อลงสนานกายลอย

บาปไปตามกระแสน้ำในพิธี "ศิวราตรี"[๑] คือ ดิถี ๑๔ แห่ง กาพบักษ์ในเดือนมาฆะ ซึ่งพวกพราหมณ์จะบำเพ็ญพรตอดอาหารอย่างเคร่งครัด เพื่อบูชาพระศิวะและสนานกายลอยบาปในแม่คงคาเป็นพิธีประจำปี แต่บิดาและข้าพเจ้าหาได้ไปไม่ เพราะฉะนั้น เมื่อข้าพเจ้าตามพระอุปัชฌายะ และหมู่ภิกษุจาริกมาถึงลุ่มน้ำตอนเหนือนี้แล้ว จึงมีความต้องการที่จะได้เห็นแม่คงคาอันไหลมาแต่สวรรค์ด้วยตนเองบ้าง."

ในเวลาเย็นวันนี้เราหาที่พักใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ครั้นรุ่งเช้าออกบิณฑบาตในหมู่บ้านนั้น ได้ภิกษาพอยังอัตภาพให้เป็นไปแล้ว จึงเดินทางต่อไปจนกระทั่งมาใกล้ฝั่งแม่คงคา แล้วเดินเลียบฝั่งบ่ายหน้าไปทางทิศเหนือ

"ดูก่อนภราดา แม่คงคานี้กว้างขวางยิ่ง มีกระแสอันไหลมาแต่เทือกหิมาลัย—บรรพต ซึ่งแลเห็นเป็นสีครามสลัวอยู่ลิบ ๆ โน้น เสียงคลื่นระลอกอันเกิดเพราะลมก็ดี กระแสน้ำซึ่งไหลลงสู่ทิศใต้แล้ววกเอื่อยไปทางทิศตะวันออกก็ดี สายน้ำอันมองดูขาวเป็นประกายยาวเหยียดมาแต่เทือกเขานั้นก็ดี ทั้งหมดนี้ดูเหมือนจะช่วยทำใจของข้าพเจ้า ให้วิเวกวังเวงอย่างประหลาด บัดนี้ ข้าพเจ้าได้อยู่ต่อหน้าแม่คงคาอันศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์แล้ว จึงพยายามจะเพ่งไปข้างหน้า ให้เห็นต้นน้ำที่กล่าวกันว่าไหลมาแต่สวรรค์แต่ก็ไม่ปรากฏอะไรมากไปกว่าสายน้ำที่ไกลออกไปนั้นค่อย ๆ กลายเป็นสีเดียวกับแผ่นดิน ต้นไม้ และเทือกเขาอันอาจเห็นได้แต่เพียงสลัว ๆ."

"ดูก่อนภราดา! ณ เบื้องหน้าของเราไม่ไกลนัก มีอาศรมหลายหลังแห่งนักบวชนิกายใดนิกายหนึ่ง ตั้งอยู่บนเนินดิน มีบริเวณอันสะอาด มีไม้ดอกไม้ผลตระการตา เมื่อเราเดินเข้าไปใกล้ ก็ได้พบนักบวชเหล่านั้นผู้นุ่งห่มผ้าย้อมเปลือกไม้ แต่เกล้าผมเป็นเชิงอย่างชฎิลมีอยู่ด้วยกันหลายคน."

"นักบวชเหล่านั้น ต้อนรับเราด้วยอัธยาศัยอันดียิ่ง ในจำนวนนั้นมีผู้หนึ่งรูปร่างค่อนข้างมีสง่า เจรจาหลักแหลมซึ่งทราบในภายหลังว่า เป็นประมุขอยู่ในที่นั้นได้กล่าวกะพวกเราว่า:—

---

๑. ศิวราตรี: The fourteenth day of the dark half of Magha on which a rigorous fast is observed in honour of Siva. Apte. p. 919.

"ดูก่อนอาคันตุกะ! เป็นเวลานานนักที่อาศรมบทของข้าพเจ้า จะได้มีโอกาสต้อนรับการเหยียบเท้าอันมีสิริ ของนักพรตผู้ประพฤติบุณยยาตราเช่นกับด้วยท่าน. อาสนะทั้งหลายข้าพเจ้าปูไว้แล้ว ถ้าปรารถนาก็จงนั่ง น้ำใช้น้ำฉันอันจืดสนิทปราศจากตัวสัตว์มีอยู่ ขอเชิญท่านพักผ่อนให้เป็นผาสุกตามอัธยาศัยเถิด."

พระอุปัชฌายะของข้าพเจ้าตอบว่า :—

"ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ! การเดินทางของพวกข้าพเจ้าเต็มไปด้วยความลำบาก เราต้องเหน็ดเหนื่อยเมื่อยหล้า แต่ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าดังกล่าวนั้นได้ระงับไปสิ้นแล้ว มีความชุ่มชื่นเป็นสุขเกิดขึ้นแทน จำเดิมแต่ได้ย่างเข้ามาดื่มน้ำคือความเมตตาอาทรของท่านผู้มีสิริในที่นี้ ดูก่อนผู้ประพฤติพรต! ถ้าไม่เป็นการหนักข้าพเจ้าจะขออาศัยพักสักคืนหนึ่ง แล้วจึงจะอำลาท่านเดินทางต่อไปในวันพรุ่ง."

"เมื่อเราได้วางบริขาร และพักผ่อนสนานกายกันเป็นผาสุกแล้ว ในเวลาเย็นจึงมาประชุมปราศรัยร่วมกับนักบวชเหล่านั้น ด้วยสาราณียกถาพอเป็นเครื่องยังใจให้เบิกบาน.

"พระอุปัชฌายะของข้าพเจ้าถามว่า :—

"ดูก่อนผู้บำเพ็ญพรต! การประพฤติตบะของนักบวชแต่ละลัทธินิกาย ก็ล้วนมีข้อมุ่งหมายอันสูงด้วยกัน แต่อาจต่างกันตามลัทธินิกายนั้น ๆ ข้าพเจ้าอยากทราบลัทธิที่ท่านประพฤติอยู่นี้ ว่ามีเหตุผลและข้อมุ่งหมายอย่างไร ?"

"นักบวชผู้เป็นประมุขตอบว่า:—

"ดูก่อนอาคันตุกะ! บุคคลรู้สึกเป็นทุกข์เดือดร้อนหรือกลัดกลุ้มกระวนกระวาย ก็เพราะมีจิตจะรู้สึกเช่นนั้น บุคคลต้องตกอยู่ในอำนาจกิเลส ก็ด้วยมีจิตจะให้กิเลสครอบงำ ข้าพเจ้าเห็นโทษแห่งความเป็นผู้มีนาม คือจิตเจตสิก ด้วยประการฉะนี้ จึงพยายามเพื่อดับจิตเจตสิกนั้นเสีย."

"ดูก่อนอาคันตุกะ! ข้อมุ่งหมายของเราคือความไม่ต้องรับรู้รับเห็นซึ่งสิ่งทั้งปวงอันเป็นเรื่องของทุกข์ ต้นไม้ ภูเขา และแผ่นดิน ไม่มีจิตเจตสิก จึงไม่มีความทุกข์

ไม่มีความระทมตรมตรอม ใครจะสรรเสริญบูชา หรือใครจะติเตียนต่ำว่าทุบทำลายความยินดียินร้ายก็ไม่เกิดขึ้นแก่ต้นไม้ภูเขาและแผ่นดินเหล่านั้น."

"ดูก่อนอาคันตุกะ! ไม่ว่าความเดือดร้อนใด ๆ เกิดขึ้น จิตจะต้องเป็นผู้รับทุกข์ไปเสียทั้งสิ้น ถ้าไม่มีจิตอย่างเดียว ความทุกข์ก็ตั้งอยู่ไม่ได้ กิเลสก็ตั้งอยู่ไม่ได้ ข้าพเจ้าเห็นว่าความดับทุกข์ดับกิเลสย่อมมีได้เพราะดับจิต ด้วยประการฉะนี้."

"ปฏิปทาเพื่อดับจิตนั้น คือการหน่ายนามบำเพ็ญวาโยกสิณ หรือปริจฉินนา—กาสกสิณให้เกิดรูปฌาณ จนถึงฌาณที่ ๔ อันมีรูปเป็นอารมณ์อันเดียว มีความเพ่งเฉยอยู่ ถ้าทำกาละในขณะนั้น ก็จะบังเกิดเป็นอสัญญีพรหม[๑]มีอินทรีย์ ๑ คือรูปชีวิตินทรีย์."

"ดูก่อนอาคันตุกะ! ข้าพเจ้าเห็นความดีของรูปมากกว่านาม เพราะรูปไม่มีความรู้สึกทุกข์ร้อน ไม่มีกิเลส นามต่างหากเป็นตัวรู้สึกทุกข์ และถูกกิเลสครอบงำ ข้าพเจ้าจึงรักษารูปให้สะอาดด้วยการลงสนานกายในแม่คงคาวันละ ๓ ครั้ง เวทางคศาสตร์กล่าวว่า แม่คงคาอันศักดิ์สิทธิ์ ไหลผ่านเศียรพระศิวะมาแต่แดนสวรรค์ สามารถชำระล้างบาปได้ เพราะฉะนั้น ด้วยการบำเพ็ญรูปฌาณ ข้าพเจ้าอาจดับจิตได้ในโอกาสหนึ่ง ด้วยการสนานกายในแม่คงคา ข้าพเจ้าอาจพ้นจากบาปอันจะเป็นเครื่องตัดรอนคติที่ดี เพราะข้อมุ่งหมายดังนี้ ข้าพเจ้าจึงบำเพ็ญตบะทั้ง ๒ นี้ตลอดมา."

"ดูก่อนอาคันตุกะ! ก็ลัทธิของท่านเป็นอย่างไร ท่านบวชอุทิศใคร และจาริกมาแต่แห่งไร ขอจงกล่าวเพื่อเป็นมงคลแก่โสตของข้าพเจ้าบ้าง."

"พระอุบัชฌายะของข้าพเจ้าขยับกายเล็กน้อยแล้ว กล่าวว่า:—

"ดูก่อนผู้บำเพ็ญพรต! ก่อนที่ท่านจะทราบหลักธรรมในศาสนาแห่งพระศาสดาของข้าพเจ้านั้น ขอให้ท่านทราบไว้แต่เบื้องแรกว่า ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระศากยมุนี ผู้ทรงพระนามว่าโคตม โดยพระโคตร ข้าพเจ้าจาริกมาแต่เมืองสาวัตถี อันตั้งอยู่เบื้องปราจีนแห่งอาศรมบทนี้. เหตุที่ข้าพเจ้าไม่กล่าวหลักธรรมในสัตถุศาสนาของข้าพเจ้าก่อน

---

๑. ถ้าไม่หน่ายในรูป ก็เกิดเป็นรูปพรหมเหล่าอื่นจากอสัญญีสัตว์ ดูเรื่องอสัญญีสัตว์โดยละเอียดในธรรมจักษุ เล่ม ๒๕ ตอน ๑ หน้า ๑๐๑.

แต่การแจ้งให้ทราบนามพระศาสดา และสถานที่ซึ่งจากมา ก็ด้วยยังไม่แน่ใจว่าท่านจะพอใจหรือไม่ ถ้าหากหลักธรรมที่ข้าพเจ้าจะกล่าวนั้น อาจขัดกันกับลัทธิของท่าน."

"จงกล่าวเถิด ท่านอาคันตุกะ! ในการสดับหลักธรรม ข้าพเจ้าเคารพมติของผู้กล่าว แต่ในการรับไว้เป็นข้อประพฤติปฏิบัติหรือไม่นั้น ข้าพเจ้าเคารพมติของตนเอง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงยินดีฟัง เพื่อประดับความรู้ความเห็นเสมอ แม้คำกล่าวของท่านอาจจะขัดกับลัทธิของข้าพเจ้าก็ตาม."

"ดีละ ท่านผู้บำเพ็ญพรต! หลักธรรมอื่น ๆ จงยกไว้ ข้าพเจ้าจักกล่าวเฉพาะที่เปรียบเทียบได้กับลัทธิของท่าน เพื่อให้พิจารณาเทียบเคียงกันดู ตามลัทธิของท่านซึ่งแสดงว่านามเป็นทุกข์ มีแต่รูปอย่างเดียวก็พ้นทุกข์ได้ เพราะรูปไม่ใช่ผู้รู้สึกเสวยอารมณ์ และผู้ถูกกิเลสครอบงำนั้น ก็แยบคายอยู่ แต่พระศาสดาของข้าพเจ้า มิได้บัญญัติทุกข์เพียงที่รู้สึกด้วยจิตใจเท่านั้น ท่านตรัสว่า ทั้งรูปและนามล้วนเป็นของไม่เที่ยง เมื่อไม่เที่ยงจึงชื่อว่าเป็นทุกข์ คือทนอยู่ไม่ได้ เมื่อรูปและนามเป็นทุกข์ผู้ติดอยู่ในรูปก็ตาม ติดอยู่ในนามก็ตาม หรือติดอยู่ทั้งในรูปและนามก็ตาม ย่อมชื่อว่าติดอยู่ในทุกข์ ดูก่อนผู้บำเพ็ญพรต! ผู้ติดอยู่ในทุกข์ พระศาสดาของข้าพเจ้ากล่าวว่า จะพ้นไปจากทุกข์ไม่ได้เลย."

"ผู้บำเพ็ญฌาณด้วยปริกรรมภาวนาในวาโยกสิณหรือปริจฉินนากาสกสิณหน่ายอรูป แล้วติดอยู่ในรูปฌาณเพื่อเกิดเป็นอสัญญีพรหมก็ดี ผู้หน่ายรูปแล้วติดอยู่ในนามคืออรูป ด้วยบำเพ็ญอรูปฌาณก็ดี ชื่อว่าหน่ายอย่างหนึ่งติดอย่างหนึ่ง ความติดความข้องนั้นไม่เป็นของประเสริฐเลย ผู้ติดย่อมไม่มีอิสระ ผู้ติดย่อมไม่พ้น พระศาสดาของข้าพเจ้าเมื่อทรงชี้ทางแห่งความพ้น จึงตรัสสอนให้ไม่ติดอยู่ในสิ่งทั้งหลาย.

"อสัญญีพรหมผู้มีขันธ์ ๑ คือรูปขันธ์ เป็นพวกเอกโวการก็ดี อรูปพรหมผู้มีขันธ์ ๔ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ เป็นพวกจตุโวการก็ดี จักคงอยู่ในพรหมโลกตลอดไปก็หาไม่ เมื่อหมดกำลังแห่งครุกรรมฝ่ายมหัคคตะคือฌาณแล้ว ก็จุติปฏิสนธิอีก ในลำดับนี้ กรรมใดได้โอกาส กรรมนั้นย่อมนำให้ปฏิสนธิตามอำนาจของตน ถ้าเป็นกรรมชั่ว ก็อาจนำไปให้ปฏิสนธิแม้ในกำเนิดแห่งสัตว์ดิรัจฉาน

เพราะฉะนั้น เพียงรูปฌาณและอรูปฌาณจึงไม่ชื่อว่าทำให้พ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง ยังมีโอกาสให้เวียนมาสู่ความเป็นผู้มีนามและรูป เป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ เวียนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ต่อไปอีก."

"ตามมติที่ถือรูปเป็นสำคัญของท่าน อาจมีมติที่ถืออรูปคือนามเป็นสำคัญด้านได้ ที่ว่านามเป็นตัวรับทุกข์ เป็นผู้ถูกกิเลสครอบงำนั้น นามจะรับทุกข์หรือถูกกิเลสครอบงำได้ ก็เพราะเหตุที่มีรูปต่างหาก ถ้ามีแต่นามอย่างเดียว โทษ ทุกข์ จะเกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะมีรูป จึงเกิดการทำกรรมชั่วทางกาย วาจา เพราะมีตา หู เป็นต้น อันเป็นอายตนะประจำรูปขันธ์จึงความยินดียินร้ายในเมื่อเห็นรูปฟังเสียง เพราะมีร่างกายนี้ทุกข์เพราะความพลัดพรากจากของรัก เพราะ แก่ เจ็บ ตาย หิว ระหายและความแข่งดี ตลอดจนทุกข์ในการแสวงหาอาหารจึงเกิดขึ้น ถ้าไม่มีรูปอย่างเดียว นามจะไม่ต้องรับทุกข์ร้อนหรือกังวลอะไรเลย ทั้งนามจะไม่ต้องถูกกิเลสครอบงำอีกด้วย เพราะฉะนั้นจึงควรทับรูปเสีย."

"ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ! ผู้ที่หน่ายรูปเห็นว่านามดีนี้ ย่อมก้าวล่วงรูปฌาณเสียบำเพ็ญแน่วอยู่ในอรูปญาน เพื่อผาสุกในทิฏฐธรรมและเกิดเป็นอรูปพรหมในสัมปรายภพ"

"ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ! แต่พระศาสดาของข้าพเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่า ทั้งรูปและนามเหล่านั้นเป็นทุกข์ด้วยกัน รูปก็รับทุกข์ประจำรูปคือทุกข์กาย นามก็รับทุกข์ประจำนามคือทุกข์ใจ เมื่อนามรูปเป็นทั้งผู้รับทุกข์และเป็นตัวทุกข์ คือทนอยู่ตั้งอยู่ตลอดไปมิได้เช่นนี้จึงชื่อว่าเป็นทุกข์แท้ บุคคลผู้ใคร่จะพ้นทุกข์ จึงไม่ควรจะติดอยู่ในทุกข์คือนามและรูปนั้น เพราะฉะนั้น ในสัตถุศาสนาของข้าพเจ้า จึงมีสมาบัติที่พ้นจากรูปและอรูปเป็นข้อสุดท้าย คือสัญญาเวทยิตนิโรธ วิหารธรรมอันดับสัญญาความจำ และเวทนาความรู้สึกสุขทุกข์หรือเฉย ๆ ไม่มีรูปหรือนามอะไรเป็นอารมณ์เลย ผู้เข้าสัญญาเวทยิตนิโรธจะไม่มีความติดความข้องอยู่ในเรื่องรูปหรือนามทุกอย่าง

"ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ! ส่วนเรื่องที่ว่าแม่คงคาอันศักดิ์สิทธิ์ จะสามารถชำระล้างบาปของผู้สนานกายได้นั้น เรื่องนี้ข้าพเจ้าได้เคยฟังมาแล้วมิใช่ครั้งเดียว เคยมีพราหมณ์

ผู้ใหญ่บางคน ชี้ให้ข้าพเจ้าดูท้องฟ้าในราตรีกาลบริสุทธิ์ ซึ่งจะแลเห็นสิ่งหนึ่งคล้ายหมอกหรือกลุ่มควันขาวเป็นทางยาว จากขอบฟ้าด้านหนึ่งไปสู่ทิศตรงข้าม ที่เรียกว่าทางช้างเผือก[๑] แล้วบอกแก่ข้าพเจ้าว่า นั่นคือแม่คงคาสวรรค์สายเดียวกับแม่น้ำนี้ เป็นคงคาซึ่งหล่อเลี้ยงเทวาและมนุษย์ให้เป็นอยู่อย่างผาสุก เป็นคงคาซึ่งพระศิวะผู้เป็นเจ้าทรงไว้ด้วยพระเศียร เพื่อให้กระแสอ่อนลงไม่ท่วมทำมนุษยโลก และเป็นคงคาศักดิ์สิทธิ์อันผู้ลงสนานกาย อาจพ้นจากบาปได้.

"ดูก่อนผู้บำเพ็ญพรต! ข้อนี้จะเป็นจริงเพียงไรจงยกไว้ พระศาสดาของข้าพเจ้าทรงแสดงว่า กาย วาจา นั้นจะทำให้สะอาดได้ก็ด้วยแม่น้ำคือศีล ซึ่งลงอาบได้โดยไม่ทำให้ผู้อาบมีกายเปียก ผู้รักษาศีลเว้นจากความประพฤติชั่วทางกาย ชื่อว่ามีกายสะอาด เว้นจากความประพฤติชั่วทางวาจา ชื่อว่ามีวาจาสะอาด ผู้มีกายวาจาอันสะอาดแล้ว ย่อมลอยบาปได้ น้ำทุกชนิด จะเป็นน้ำดื่มน้ำใช้ ก็กลายเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ไปตาม ส่วนผู้ใดยังประพฤติชั่วทางกายวาจา อย่าว่าแต่จะอาบน้ำวันละ ๓ ครั้งเลย แม้ลงแช่อยู่ในแม่น้ำนั้นตลอดวัน ก็หาชื่อว่ามีกายวาจาสะอาดไม่. อีกประการหนึ่ง ถ้าแม่คงคาอันศักดิ์สิทธิ์อาจทำให้ผู้สนานกายพ้นจากบาปไปสู่สวรรค์ได้จริงแล้ว มนุษย์ก็คงไปสวรรค์ได้น้อยกว่าสัตว์น้ำ เพราะกบ เขียด เต่า ปลา ตลอดถึงงูและจระเข้ เป็นสัตว์เกิดในน้ำตามปรกติแล้ว ถ้าแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์จริง สัตว์พวกนี้ก็คงบริสุทธิ์และไปสวรรค์ได้มากกว่ามนุษย์ บางทีเทวาในสวรรค์อาจล้วนแต่ผู้มีชาติเดิมเป็นกบ เขียด เต่า ปลา แทบทั้งนั้นก็ได้."

"ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ! ข้าพเจ้าแสดงหลักธรรมในสัตถุศาสนาของข้าพเจ้าเฉพาะที่เปรียบเทียบกันได้กับลัทธิของท่านโดยละเอียดแล้ว ขอท่านจงพิจารณาเทียบเคียงดูด้วยปัญญาอันชอบเถิด."

"ดูก่อนภราดา! เมื่อพระอุบัชฌายะของข้าพเจ้ากล่าวจบลง นักบวชเหล่านั้นได้ประคองอัญชลี ถามถึงพระบรมศาสดา ว่าประทับอยู่ ณ ที่ไหน เมื่อทราบว่าประทับ

---

๑. ฉายาบถ (ภาษาวรรณคดีใช้อากาศคงคา) milky way.

ณ เชตวนาราม เมืองสาวัตถี อันตั้งอยู่เบื้องปราจีนแห่งอาศรมบทนั้นแล้ว ก็ผินหน้าสู่ทิศนั้นเปล่งคำนมัสการว่า "ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น."

"ในการเดินทางกลับ เราได้มีนักบวชเหล่านั้นร่วมทางมาขอเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคด้วย.

"ดูก่อนภราดา ! ภายหลังแต่นั้นไม่นานนัก ข้าพเจ้าก็ได้อุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ด้วยญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา."

บทที่ ๙

เวฬุลลบรรพต

"ดูก่อนภราดา ! เมื่อข้าพเจ้าอุปสมบทแล้ว ก็ได้สนใจศึกษาพระพุทธศาสโนวาททั้งที่อำนวยประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติ และที่เป็นหลักในการชี้แจงโต้ตอบให้ผู้มีความเห็นผิด ได้มีโอกาสกลับความเห็น ให้ติดถียปริพพาชกผู้กล่าวคัดค้านพระธรรม—วินัยต้องจำนนในเหตุผลอันอาจตรองให้เห็นจริงได้."

"ข้าพเจ้าตั้งใจปฏิบัติในพระอุปัชฌายะอาจารย์ด้วยสัทธิวิหาริกวัตร อันเตวาสิกวัตร และตั้งใจปฏิบัติพระธรรมวินัย ให้สมกับที่ละสมบัติออกบวชท่ามกลางความเศร้าเสียดาย และน้ำตาของท่านผู้บังเกิดเกล้า. ข้าพเจ้าหมั่นเจริญสมณธรรม บำเพ็ญสมถวิปัสสนาอยู่เป็นนิตย์ จนกระทั่งกาลล่วงมา ๕ ปี."

"ภราดาเอย ! จะเป็นด้วย อุปนิสัย ของข้าพเจ้า ยังมิแก่กล้าควรแก่การบรรลุมรรคผลหรืออย่างไร ก็ยากที่จะทราบได้ ข้าพเจ้ามีความร่มเย็นเป็นสุขในพระธรรมวินัยของพระตถาคตเจ้านั้นจริงแล้ว แต่ตลอดเวลา ๕ ปีนั้น ข้าพเจ้ายังมิได้บรรลุมรรคผล แม้ชั้นต่ำที่พึงจัดเป็นพระอริยบุคคลได้. พระผู้มีพระภาคเคยทรงตักเตือนภิกษุบริษัทว่า ผู้ยังมิได้บรรลุ ความสิ้นอาสวะไม่ควรนอนใจในการประพฤติ ปฏิบัติธรรม เมื่อเป็น เช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงมีความกังวลถึงเรื่องนี้อยู่เสมอ. หรือว่าเชตวนารามอันใกล้เมืองสาวัตถีนี้ จะใกล้เคียงกับญาติมิตรบิดามารดาของข้าพเจ้ามากเกินไป จนเป็นเหตุให้เกิดญาติสังสัคคะ ความคลุกคลีด้วยญาติเป็นความจริงว่า แม้ข้าพเจ้าจะพยายามงดเว้นการไปสู่ละแวกบ้านเพื่อเยี่ยมเยือนปราศรัยกับมารดาบิดาและญาติมิตรทั้งหลาย แต่ก็สุดที่จะห้ามท่านเหล่านั้นมิให้มาเยี่ยม หรือถวายเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ข้าพเจ้า ณ ที่นี้ได้."

"เวลานั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปยังแคว้นมคธ แต่ไม่ทราบว่าจะประทับอยู่ ณ ที่ใด เพราะยังไม่มีผู้ใดเดินทางมาจากแคว้นนั้นเลย."

"ดูก่อนภราดา ! ในที่สุดพวกเราผู้อยู่ ณ เชตวนารามก็ได้ข่าวว่า บัดนี้พระผู้มีพระภาคกำลังประทับอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏ อันตั้งอยู่ใกล้เมืองราชคฤห์ ราชธานีแห่งแคว้นนั้น. คือมีภิกษุหมู่หนึ่งจาริกมา และให้ข่าวความทรงพระสำราญแห่งพระศาสดา เวลานั้นข้าพเจ้าคิดว่าจะออกเดินทางไปชนบทชายแดน อันห่างไกลจากเครือญาติและชุมนุมชน มีเสนาสนะบำอันเปลี่ยวเงียบสงัด เหมาะแก่การเจริญสมณธรรม เมื่อทราบว่ามีภิกษุหมู่หนึ่งเดินทางจากแคว้นมคธให้ข่าวพระผู้มีพระภาค ข้าพเจ้าจึงเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นเพื่อถามทราบความเป็นไปในขณะที่พระศาสดาประทับอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏ ภิกษุรูปหนึ่งได้มีแก่ใจเล่าให้ข้าพเจ้าฟังอย่างละเอียดถี่ถ้วน."

"ดูก่อนภราดา ! ข้าพเจ้าไม่สนใจอะไรเท่ากับธรรมกถาตอนหนึ่ง ที่พระศาสดาของเราตรัสสอนภิกษุบริษัท ณ เขาคิชฌกูฏ ตามคำบอกเล่าของภิกษุผู้จาริกมานั้นว่า:—

พระผู้มีพระภาคชี้พระหัตถ์ไปยังขุนเขาลูกหนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่า เวบุลลบรรพต แล้วตรัสเล่าประวัติ ดังต่อไปนี้:—

"ภิกษุทั้งหลาย[๑] ! สงสารความท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดนี้ มีที่สุดอันทราบไม่ได้เบื้องต้นที่สุดของสัตว์ผู้มีอวิชชาและนิวรณ์ กับทั้งมีตัณหาและสัญโญชน์ ผู้เที่ยวเวียนเกิดและเวียนตายอยู่นั้น มิได้ปรากฏเลย.

เรื่องเคยมีมา ในสมัยก่อน เวบุลลบรรพตนี้มีนามว่า 'ปาจีนวงศ์' มนุษย์สมัยนั้น มีนามว่า 'ชาวติวระ' (เหมือนมนุษย์สมัยนี้ ผู้อยู่ ณ แคว้นนั้นมีนามว่า ชาวมคธ) มีอายุประมาณ ๔ หมื่นปี ย่อมขึ้นลงภูเขาปาจีนวงศ์กินเวลาถึง ๘ วัน (ขึ้น ๔ วัน ลง ๔ วัน). สมัยนั้น พระกกุสันธะอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก มีอัครสาวกชื่อว่า วิฑูระกับสัญชีวะเป็นสาวกคู่ที่ดีเลิศ ดูเถิดภิกษุทั้งหลาย ! ชื่อของภูเขานี้อันตรธานไปแล้ว มนุษย์เหล่านั้นก็ตายหมดแล้ว พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพานแล้ว. สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่ยืนยง ไม่น่าวางใจ เช่นนี้แหละ ภิกษุทั้งหลาย ! จึงควรแท้ที่จะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง ควรที่จะพ้นไปเสีย.

อีกสมัยหนึ่ง เวบุลลบรรพต มีนามว่า 'วงกฏ' มนุษย์สมัยนั้น มีนามว่า 'ชาวโรหิตัสสะ' มีอายุประมาณ ๓ หมื่นปี ย่อมขึ้นลงภูเขาวงกฏกินเวลา ๖ วัน (ขึ้น ๓ วัน

---

๑. ส. นิ ๑๖-๒๒๕

ลง ๓ วัน). สมัยนั้นพระโกนาคมนะอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อุบัติขึ้น ในโลก มีอัครสาวกชื่อว่า ภิยโยสะกับอุตตระ เป็นสาวกคู่ที่ดีเลิศ. ดูเถิดภิกษุทั้งหลาย ! ชื่อของภูเขานั้นอันตรธาน ไปแล้ว มนุษย์เหล่านั้น ก็ตาย หมดแล้ว พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพานแล้ว.

อีกสมัยหนึ่ง เวบุลลบรรพตนี้ มีนามว่า 'สุบัสส์' มนุษย์สมัยนั้น มีนามว่า 'ชาวสุปปิยะ' มีอายุประมาณ ๒ หมื่นปี ย่อมขึ้นลงภูเขาสุบัสส์กินเวลา ๔ วัน (ขึ้น ๒ วัน ลง ๒ วัน). สมัยนั้น พระกัสสปะอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อุบัติขึ้นในโลก มีอัครสาวกชื่อว่า ติสสะกับภารัทวาชะ เป็นสาวกคู่ที่ดีเลิศ. ดูเถิดภิกษุทั้งหลาย ! ชื่อของภูเขานี้อันตรธาน ไปแล้ว มนุษย์เหล่านั้น ก็ตายหมดแล้ว พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพานแล้ว.

"ก็แต่ว่าบัดนี้ บรรพตนี้ มีนามว่า 'เวบุลละ' มนุษย์สมัยนี้ มีนามว่า 'ชาวมคธ' มีประมาณแห่งอายุน้อยและสั้น ผู้ใดอย่างว่า จะมีชีวิตยืนนาน ผู้นั้นก็มีชีวิตอยู่ขนาด ๑๐๐ ปี หรือจะเกินกว่านั้นก็น้อยนัก ชาวมคธ ย่อมขึ้นลง ภูเขาเวบุลละกินเวลาชั่วครู่เดียวเท่านั้น และในสมัยนี้ เราก็อุบัติขึ้นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลก มีอัครสาวกชื่อ สารีบุตรกับโมคคัลลานะ เป็นสาวกคู่ที่ดีเลิศ. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! ก็สมัยที่ชื่อของภูเขานี้จักอันตรธานไป มนุษย์เหล่านี้ จักพากันตายไป และตัวเราเองจักปรินิพพานไป มีอยู่. สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่น่าวางใจ เช่นนี้แหละ ภิกษุทั้งหลาย! จึงควรแท้ที่จะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวงควรที่จะพ้นไปเสีย"

"ดูก่อนภราดา! เมื่อข้าพเจ้ายังมิได้บรรลุมรรคผลเช่นนี้ จึงวางใจไม่ได้ ดังคำสอนของพระผู้มีพระภาคนั้นแล."

"ข้าพเจ้ากลับจากที่นั้น ก็เตรียมเครื่องบริขารแล้วไปลาพระอุบัชฌายะอาจารย์เพื่อจาริกไปจำพรรษา ณ เสนาสนะป่า ทางชายแดน ต่อไป. พระอุบัชฌายะอาจารย์ได้ให้โอวาท และบอกหัวข้อกัมมัฏฐาน ตามสมควรแล้วข้าพเจ้า ก็กราบลา ออกเดินทาง แต่

ไม่ลืม สังฆภิกษุ ผู้ชอบพอ กันบาง รูป ให้ช่วย แจ้งข่าว การจาก ไป ของ ข้าพเจ้า แก่ท่าน มารดาบิดาด้วย"

"ดูก่อนภราดา ! เสนาสนะป่าอันเปลี่ยวเงียบสงัดนั้น ไกลจากอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลส ทำใจให้สงบระงับได้ดีมาก แม้จะทำให้รู้สึกเปลี่ยวเปล่าใจบ้างในสมัยแรก เมื่อชินแล้วความยินดีในวิเวกก็จะเกิดขึ้นเอง"

บทที่ ๙

มารดาบิดา

"ณ เสนาสนะป่าอันตั้งอยู่ชายแดนนั้น ข้าพเจ้าพำนักยับยั้งอยู่บำเพ็ญสมณธรรม สิ้นเวลา ๑๒ ปี เมื่อรวมระยะกาลตั้งแต่อุปสมบทแล้วอยู่กับพระอุปัชฌายะอาจารย์ ณ เชตวนาราม ๕ ปีแรกเข้าด้วย ก็เป็นเวลา ๑๗ ปี. ตลอด ๕ ปีแรกเป็นเช่นไร แม้ตลอด ๑๒ ปีที่อยู่เสนาสนะป่านี้ ข้าพเจ้าก็ยังมิได้บรรลุมรรคผลเช่นเดียวกัน แต่จิตใจของข้าพเจ้าสงบระงับเยือกเย็นยิ่งขึ้นกว่าเดิมมาก. ครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าเคยนึกภาคภูมิใจว่าตนยังหนุ่ม มีรูปงาม มีคนนิยมชมชื่นถึงกับขนานนามให้ว่า 'นันทิยะ' 'ผู้เป็นที่ตั้งแห่งความบันเทิงจิต' แต่เวลา ๑๗ ปีภายหลังการอุปสมบท นานพอที่จะทำให้ข้าพเจ้าสำนึกได้ว่า บัดนี้ความเป็นหนุ่มนั้นได้ค่อย ๆ จากไปทีละน้อย ขณะเดียวกันความแก่เฒ่าก็ย่างกรายเข้ามาหาโดยลำดับ แก้มตอบลง เส้นเอ็นปรากฏชัดตามหลังมือหลังเท้า แม้คนอายุ ๓๗ จะยังมีเค้าแห่งร่างกายในวัยหนุ่มเหลืออยู่บ้าง แต่เค้าแห่งความแก่เฒ่าที่เข้ามาแทนที่ความเป็นหนุ่มอันค่อย ๆ จากไปนั้น ก็มีมากพอที่จะทำให้ผู้ประสบพบเห็น และแม้เจ้าตัวเองรู้สึกว่ามิใช่ชายหนุ่มคนเดิมเสียแล้ว."

"ดูก่อนภราดา ! ท่านคงจะจำคำที่ข้าพเจ้าเคยพูดไว้แต่แรกได้ว่า แม้ข้าพเจ้าจะเป็นบุตรเศรษฐีมีทรัพย์นับจำนวนโกฏิในเมืองสาวัตถีนั้น แต่ก็เป็นผู้มีประวัติอันควรสงสารสังเวชผู้หนึ่ง. ข้าพเจ้าไม่ถือว่าการสละทรัพย์สมบัติ การพลัดพรากจากบิดามารดาทั้ง ๆ ที่ท่านสะอื้นไห้อาลัยรักมาบรรพชาอุปสมบทนั้น เป็นข้อควรสลดใจ เพราะเห็นว่าเป็นการเสียสละ และการจากมาเพื่อแสวงหาอมฤตธรรม และเพื่อนำอมฤตธรรมนั้นไปสนองพระคุณท่านผู้บังเกิดเกล้า. แต่ก็เป็นเวลาถึง ๑๗ ปีแล้ว จำเดิมแต่อุปสมบทมาข้าพเจ้ายังมิได้บรรลุมรรคผล ยังมิได้ลิ้มรสอมฤตธรรม ยิ่งกว่านั้นยังมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น ซึ่งแม้ท่านจะเป็นคนมีน้ำใจเข้มแข็ง เคยฆ่าพันมนุษย์มามากต่อมาก ก็จะเว้นจากความสลดสังเวชมิได้เลย."

"วันหนึ่ง มีภิกษุซึ่งเดินทางไปจากเชตวนารามนี้เข้าพำนัก ณ เสนาสนะป่าชายแดน ซึ่งข้าพเจ้าอาศัยอยู่นั้น ข้าพเจ้าได้ต้อนรับปราศรัยให้ความสะดวกตามวัตรนิยมในพระวินัย ครั้นได้ถามถึงพระผู้มีพระภาค พระอุปัชฌายะอาจารย์ ทราบความผาสุกความไม่มีโรคแห่งพระผู้มีพระภาคเป็นต้นแล้ว จึงได้ถามถึงมารดาบิดาของข้าพเจ้าต่อไปว่า:—

"ดูก่อนอาคันตุกะ! ท่านเดินทางมาจากเชตวนารามเมืองสาวัตถี สมัยเมื่อท่านยังอยู่ ณ เชตวนารามนั้น ท่านจะยังได้ทราบอยู่หรือถึงเศรษฐีผู้หนึ่ง ผู้มีปราสาทอันสูงตระหง่านในเมืองสาวัตถี ไม่ไกลประตูเมืองด้านทักษิณ[๑] อันจะไปสู่เชตวนารามเท่าไรนัก เศรษฐีนั้นพร้อมทั้งภรรยาอยู่เป็นสุขดีหรืออย่างไร."

ภิกษุนั้นตอบว่า "ผู้มีอายุ! ท่านจะถามถึงเศรษฐีผู้นั้นทำไม. เศรษฐีนั้นมีบุตรคนหนึ่ง แต่ก็ออกบวชแล้วหายสาบสูญไป กาลล่วงมา เศรษฐีและภรรยาเป็นผู้แก่ชราลง หูตาไม่ค่อยจะดีเหมือนแต่ก่อน พวกลูกหนี้พากันโกงบ้าง คนใช้ในบ้านพากันโกงบ้าง เมื่อไม่มีใครจะควบคุมดูแลทรัพย์สมบัติ พวกเหล่านั้นก็พากันขนของยักยอกเงินทองไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดต้องขายปราสาท ต้องสิ้นเนื้อประดาตัว บัดนี้สองผัวเมียเที่ยวอาศัยเขานอนตามฝาเรือน มีผ้านุ่งห่มอันเก่าคร่ำคร่าพอพันกาย ต้องถือกะโหลกกะลาเที่ยวขอทาน ยังชีวิตให้เป็นไปในวันหนึ่ง ๆ ด้วยความผิดเคืองยิ่ง."

"ดูก่อนภราดา! ข่าวนี้ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกวาบหวิวไม่อาจจะดำรงตัวอยู่ได้ ข้าพเจ้าเคยใจแข็งกล้ากลืนความสะอื้นอาลัย เมื่อครั้งจากมารดาบิดาผู้โสกาดูรอยู่ออกบวช แต่บัดนี้ข่าวที่ว่ามารดาบิดาของข้าพเจ้านั้น ต้องสิ้นเนื้อประดาตัวเที่ยวระหกระเหินขอทานเขายังกายไปวันหนึ่ง ๆ ต้องนอนตามฝาเรือนของผู้อื่นดังนี้ เป็นข่าวร้ายซึ่งหัวใจของข้าพเจ้าไม่เข้มแข็งพอจะสะกดกลั้นความโศกได้. องคุลิมาลเอย! น้ำตาของข้าพเจ้ามิรู้ว่าพรั่งพรูมาแต่ไหน ข้าพเจ้าร้องไห้ และรู้สึกว่าหมดกำลังกายกำลังใจจะมีชีวิตอยู่เสียแล้ว."

---

๑. เชตวนาราม ซึ่งอนาถ บิณฑิกคฤหบดีสร้างถวาย ตั้งอยู่เบื้องทักษิณ (ใต้), บุพพาราม ซึ่งนาง วิสาขาสร้างถวาย ตั้งอยู่เบื้องปราจีน (ตะวันออก) แห่งเมืองสาวัตถี อนาถปิณฑิกเสฏฐิวัตถุ ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา ๓/๕๗.

"เมื่อภิกษุอาคันตุกะถามทราบว่า ข้าพเจ้าคือบุตรของเศรษฐีนั้นแล้ว จึงแนะนำให้ข้าพเจ้ารีบเดินทางไปเมืองสาวัตถี เพื่อหาหนทางช่วยเหลือท่านผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองต่อไป"

"ข้าพเจ้านึกในใจว่า กำลังแขนและขาของข้าพเจ้ายังแข็งแรงพอที่จะสึกไปประกอบการงานเลี้ยงมารดาบิดาได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อข้าพเจ้าออกเดินทางจากที่นั้นกลับสู่เมืองสาวัตถี จึงคิดอยู่ตลอดทางว่า ข้าพเจ้าจะสึก ข้าพเจ้าเป็นผู้มีบุญน้อยที่จะได้อยู่ประพฤติพรหมจรรย์เสียแล้ว และเมื่อนึกย้อนไปถึงความคิด คราวแรกหลังจากได้สดับพระพุทธโอวาท อันเป็นความคิดเด็ดเดี่ยวแน่วแน่แต่ในเรื่องบวช จนกระทั่งได้บวชสมประสงค์ ครั้นบัดนี้กลับมีเหตุอันจะต้องคิดแต่เรื่องสึกไปเป็นคฤหัสถ์อีกฉะนี้แล้ว ก็ทำให้รำพึงถึงความไม่แน่นอนแห่งสิ่งทั้งหลายในโลกยิ่งขึ้น ดูก็ไม่น่าเป็นไปได้ที่มารดาบิดาของข้าพเจ้าผู้เป็นเศรษฐีมีทรัพย์นับด้วยโกฏิจะต้องมากลายเป็นคนขอทาน แต่แล้วโดยมิได้นึกฝัน เรื่องอันน่าสลดใจนี้ก็เกิดขึ้นได้ เราจะเอาแน่นอนอะไรกับชีวิต จะเอาจริงจังอะไรกับวัฏฏสงสาร เมื่อมีเหตุจำเป็นจะให้ข้าพเจ้าต้องจากเพศพรหมจรรย์ ออกไปวุ่นวายอยู่ในฆราวาสวิสัยอีก ข้าพเจ้าก็จะลองต่อสู้กับโลกดูสักพักหนึ่ง จนกว่าจะได้พักผ่อนเป็นครั้งสุดท้าย ณ เชิงตะกอน อันเป็นที่พักปลายทางของมนุษย์ทั้งหลาย."

"เมื่อรอนแรมมาใกล้เขตเมืองสาวัตถี ก็บรรลุทางสองแพร่ง อันแยกมาสู่เชตวนารามนั้นแห่งหนึ่งแยกไปสู่ประตูเมืองสาวัตถีแห่งหนึ่ง ข้าพเจ้าลังเลว่าจะไปหามารดาบิดาก่อน หรือจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคก่อน ในที่สุดได้ตกลงใจจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคก่อน เพราะว่าต่อแต่นี้ไป จะเป็นอวสานกาลที่ได้ถวายบังคมทั้งที่อยู่ในเพศบรรพชิต และนับวันจะพบเห็นพระองค์ได้โดยยาก ข้าพเจ้าจะฟังพระธรรมเทศนาเป็นครั้งสุดท้ายสักครั้งหนึ่ง แล้วจึงจะออกตามหามารดาบิดาแต่เช้าตรู่ เมื่อคิดดังนี้แล้ว ก็เดินไปตามทางที่ตรงสู่เชตวนาราม."

"เป็นเวลาเย็นใกล้จะสิ้นแสงทิวาวาร ชาวนาพากันคุ่มเดินต้อนโค กระบือคนเลี้ยงแกะก็ต้อนฝูงแกะกลับจากทุ่งข้าวสาลี อันพ้นฤดูเก็บเกี่ยวเหลือแต่ซังข้าว และมีติณชาติเพิ่งงอกขึ้นใหม่บ้าง กระแสน้ำในลำน้ำอจิรวดีไหลอ่อน ๆ อย่างที่เคยเห็นมาอย่างไรก็อย่างนั้น, ข้าพเจ้าเดินอย่างรู้สึกเหงาหงอย ไม่ร่าเริง นาน ๆ จะถอนใจใหญ่

สักครั้งหนึ่ง จนกระทั่งมาถึงเชตวนาราม เมื่อได้หาที่พำนักสนานกายแล้วก็พอดีถึงเวลาค่ำ อันเป็นเวลาที่พระศาสดาประทานพระพุทธโอวาทแก่ภิกษุบริษัท ข้าพเจ้าไปนั่งอยู่ในที่สุดบริษัท พยายามมองดูพระตถาคตทศพลจนเต็มตา ต่อไปนี้จะไม่มีโอกาสได้เห็นพระองค์และได้สดับพระธรรมเทศนาเหมือนอยู่ในเพศนี้อีกแล้ว เมื่อนึก ๆ ไปก็รู้สึกว่ามีน้ำตาคลอชวนให้สะอื้น."

"ข้าพเจ้าสนใจสดับพระสุรเสียงอันกังวานชัดเจนที่ตรัสสอน ซึ่งยังพอจำความได้ว่า:—

"ภิกษุทั้งหลาย![๑] พราหมณ์ผู้เลี้ยงมารดาบิดาคนหนึ่ง เคยเข้ามาสนทนาปราศรัยแล้วกล่าวกะเราว่า 'พระโคดมผู้เจริญ! ข้าพเจ้าแล แสวงหาภิกษาโดยชอบธรรม ครั้นแสวงหามาโดยชอบธรรมแล้ว ก็เลี้ยงมารดาบิดาดังนี้ ข้าพเจ้าจะได้ชื่อว่าทำสิ่งที่ควรทำหรือไม่.'

"ภิกษุทั้งหลาย! เราตอบว่า 'พราหมณ์! ท่านชื่อว่าทำสิ่งที่ควรทำแล้ว ผู้แสวงหาภิกษามาโดยชอบธรรมแล้วเลี้ยงมารดาบิดา ย่อมชื่อว่าก่อสร้างบุญเป็นอันมาก ผู้นั้นย่อมได้รับสรรเสริญในโลกนี้ ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์.'

"ภิกษุทั้งหลาย![๒] คำว่าพรหมก็ดี บุพพเทวดาก็ดี บุพพาจารย์ก็ดี อาหุไนยบุคคลก็ดี เป็นชื่อของมารดาบิดา เพราะท่านเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นผู้เลี้ยงดูให้ความเจริญ และแสดงโลกนี้แก่บุตร.

"ภิกษุทั้งหลาย![๓] บุคคลสองท่านที่กล่าวว่าอันใคร ๆ สนองคุณไม่ได้โดยง่าย คือมารดา กับบิดา

"ภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงแบกมารดาไว้บนบ่าข้างหนึ่ง แบกบิดาไว้บนบ่าอีกข้างหนึ่ง ต่างว่าผู้นั้นมีอายุถึง ๑๐๐ ปี ทำการบำรุงมารดาบิดาด้วยการนวด การบีบและการให้อาบน้ำ และมารดาบิดาพึงถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่านั้นแล แม้เช่นนั้นก็ยังไม่นับว่าได้สนองพระคุณท่านได้บริบูรณ์ ก็แต่ว่าผู้ใดทำมารดาบิดาให้ตั้งอยู่ในคุณความดีมีศรัทธา ศีล ปัญญาเป็นต้น ผู้นั้นได้ชื่อว่าได้สนองคุณท่านเต็มที่.

---

๑. มาตุโปสกสูตร ๑๕/๒๖๖.

๒. สพรหมสูตร ๒๑/๔๒.

๓. มาตาปิตุคุณสูตร ๓๐/๗๘.

"เพราะเหตุที่มารดาบิดามีคุณมากเช่นนี้ เราจึงกล่าวว่า คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม ที่เลี้ยงมารดาบิดาของตน ชื่อว่าเป็นผู้ทำหน้าที่ที่ควรทำ เป็นผู้ทำบุญอันยิ่งใหญ่ ดังที่เราได้กล่าวตอบพราหมณ์ผู้แสวงหาภิกษาด้วยการขอได้มาโดยชอบธรรม แล้วเลี้ยงมารดาบิดานั้นแล."

"ดูก่อนภราดา! ข้าพเจ้าเพิ่งทราบบัดนี้เองว่าเป็นภิกษุก็อาจเลี้ยงมารดาบิดาได้ ถ้าเช่นนั้นแม้ข้าพเจ้าไม่สึกก็อาจแสวงหาภิกษาด้วยการเที่ยวบิณฑบาตมาเลี้ยงท่านทั้งสองได้ โดยไม่ผิดพระพุทธบัญญัติใด ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่ข้าพเจ้าได้มาฟังพระธรรมเทศนาครั้งนี้ก็นับว่าเป็นประโยชน์ยิ่ง ถ้าข้าพเจ้าเดินทางไปสู่เมืองสาวัตถีทีเดียวก็คงจะเป็นคฤหัสถ์ไปแล้ว. นี่แล พระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาค อันผู้พึ่งย่อมรู้สึกว่าพระองค์แสดงแก่ตนโดยเฉพาะ เหมือนบุคคลเห็นพระจันทร์พระอาทิตย์ในที่ต่าง ๆ กัน เช่นผู้อยู่ในเรือกลางทะเล ผู้เดินทางอยู่กลางทุ่ง หรือผู้อาศัยอยู่ตามนิคมชนบท ย่อมสำคัญพระจันทร์พระอาทิตย์ว่าตามส่องแสงแก่ตนโดยเฉพาะ ฉะนั้น.

"วันรุ่งขึ้น ข้าพเจ้ารีบตื่นแต่เช้าตรู่ ถือบาตรออกจากเชตวนารามมุ่งเข้าสู่เมืองสาวัตถี. เมื่อผ่านประตูเมืองไปแล้ว ไม่ช้านักก็จะถึงปราสาทอันสูงตระหง่านแห่งมารดาบิดาของข้าพเจ้า เมื่อมองเข้าไปในบริเวณภายในเห็นผู้คนเดินกันอยู่ขวักไขว่ แต่เป็นที่น่าอนาถว่า ข้าพเจ้าไม่รู้จักผู้ใดเลยแม้สักคนเดียว มิใช่ปราสาทนี้ดอกหรือ ที่เคยให้ความผาสุกแก่ข้าพเจ้าตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบใหญ่ ท่ามกลางความทะนุถนอมเอาอก-เอาใจของท่านผู้บังเกิดเกล้า มิใช่ปราสาทนี้ดอกหรือ ที่บิดามารดาของข้าพเจ้าปกครองมาแต่ต้นจนจวบวัยชรา แล้วบัดนี้ องคุลิมาลเอย! มารดาบิดาของข้าพเจ้านั้นระหกระเหินไปอยู่ ณ ที่ไหน ข้าพเจ้าเศร้าสลดใจยิ่งนัก เงยขึ้นมองดูหน้าต่างชั้นบน ซึ่งข้าพเจ้าเคยยืนรับลม ชมนาข้าวสองฝั่งแม่น้ำอจิรวดี ชมตัวเมืองสาวัตถี และผู้คนซึ่งเดินไปตามถนน แล้วก็มีน้ำตาคลอ บัดนี้ใครเล่ามาครอบครองแทนมารดาบิดาของข้าพเจ้า ในที่สุด เมื่อไม่เห็นว่าจะมายืนรำพึงให้เกิดผลประโยชน์อะไรได้ ข้าพเจ้าก็เดินต่อไปรับยาคูจากที่แห่งหนึ่ง แล้วพยายามสอดส่ายหามารดาบิดาว่าจะตกระกำลำบากอยู่ ณ แห่งไร หลังจากได้เดินตรวจดูตามถนนน้อยใหญ่จนเมื่อยล้า ข้าพเจ้าเหลือบไปเห็นคนชราสองคนที่ฝาเรือนของชาวบ้าน มีร่างกายซูบผอมและดำคล้ำ ผ้านุ่งห่มก็มีสักว่าพอพันกาย คล้ายกับกำลัง

นั่งปรับทุกข์อะไรกันอยู่ ข้าพเจ้านึกเฉลียวใจว่าบางทีจะเป็นมารดาบิดาของข้าพเจ้า จึงเดินเข้าไปใกล้ ดูก่อนภราดา! เมื่อได้สังเกตดูแน่ชัดแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกตื้นตันอย่างบอกไม่ถูก มารดาบิดาของข้าพเจ้าแน่แล้ว ท่านร่วงโรยผ่ายผอมไปกว่าสมัยเมื่อข้าพเจ้าบวชตั้งคนละคน ข้าพเจ้าเดินไปหา ตั้งใจจะบอกให้ท่านทราบว่า บัดนี้ลูกที่รักของท่านมาอยู่ที่นี้แล้ว แต่ก็รู้สึกเหมือนมีอะไรมาจุกที่ลำคอพูดไม่ออก ยืนนึงน้ำตาไหลอยู่กับที่."

"มารดาของข้าพเจ้าเหลือบมาเห็นและจำข้าพเจ้าไม่ได้ สำคัญว่าเป็นบรรพชิตอื่น ๆ ที่มายืนรอรับภิกษา จึงยกมือขึ้นไหว้แล้วกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์ไปโปรดข้างหน้าเถิด บัดนี้เราทั้งสองไม่เหมือนแต่ก่อนแล้ว หามีภิกษาจะถวายไม่ เราต้องเที่ยวขอเขายังชีวิตไปมื้อหนึ่ง ๆ เหมือนกัน"

"ดูก่อนภราดา! คำของมารดายิ่งทำให้ข้าพเจ้าสะอึกสะอื้นยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าคงยืนร้องไห้ เปล่งวาจาใด ๆ ออกมาไม่ได้เช่นเดิม

"ครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓ ซึ่งมารดาได้นิมนต์ให้ไปโปรดข้างหน้า ข้าพเจ้าก็คงยืนน้ำตาไหล พูดอะไรไม่ออกอยู่นั่นเอง บางทีท่านจะนึกเฉลียวใจขึ้นมาอย่างไร จึงกระเถิบกายเข้ามาใกล้ ยกมือบ่องหน้า พอจำได้ว่าข้าพเจ้าคือบุตรที่รักของท่านแล้ว เปล่งวาจาออกมาคำหนึ่งว่า 'โอ! นันทิยะ ลูกรักของแม่' เท่านี้แล้วก็ฟุบหน้าร้องไห้แทบเท้าของข้าพเจ้าด้วยอำนาจแห่งความโศก ส่วนท่านบิดาเห็นเช่นนั้นก็เข้ามากอดเท้าข้าพเจ้าและร้องไห้เช่นเดียวกัน."

"ดูก่อนภราดา! ภาพที่เราทั้ง ๓ ร้องไห้เศร้าโศกกันอยู่นี้ แม้ท่านจะใจแข็งแต่ถ้าได้ทราบประวัติความเป็นมาโดยถี่ถ้วนแล้ว ก็คงจะเว้นความสลดสังเวชเสียมิได้นี่แล คือน้ำตาของผู้ยังต้องเวียนวนอยู่ในวัฏฏสงสาร ต้องตกอยู่ในอำนาจแห่งสังขตะอันมีความไม่เที่ยงแท้แน่นอนเป็นสภาพ.

เมื่อบรรเทาความโศกลงได้บ้าง ข้าพเจ้าจึงปลอบโยนเอาใจท่านทั้งสอง แล้วรับรองว่าจะเลี้ยงดูท่านมิให้เดือดร้อนประการไร ข้าพเจ้าเทยาคูจากบาตรใส่ภาชนะให้ท่านดื่ม แล้วไปบิณฑบาตได้ภิกษามาอีกก็ให้ท่านบริโภค ต่อแต่นั้นจึงไปรับภิกษาเพื่อตนเอง แต่ก็ได้ถามให้ทราบว่าท่านได้บริโภคอิ่มหนำแล้วข้าพเจ้าจึงบริโภคส่วนที่ได้มาในภายหลัง."

"ในวันต่อมา ข้าพเจ้าพยายามหาที่อยู่ให้มารดาบิดาได้แล้ว ก็บิณฑบาตเลี้ยงทุกวันไป วันใดได้น้อยข้าพเจ้าสู้อด สุดแต่ให้ท่านผู้บังเกิดเกล้าได้อิ่มหนำก็เป็นที่พอปรารถนาแล้ว ถ้าข้าพเจ้าได้ผ้าใหม่มา จะเป็นผ้าจำนำพรรษาหรืออดิเรกลาภใด ๆ ข้าพเจ้าก็ให้ผ้านั้นแก่ท่านเพื่อผลัดเปลี่ยน ส่วนข้าพเจ้ารับผ้านุ่งห่มชุดเก่าของท่านไปซักย้อมแล้วปะชุนเย็บเป็นจีวรนุ่งห่มเอง."

"ดูก่อนภราดา! ร่างกายของข้าพเจ้าผู้ได้บริโภคอาหารบ้าง ไม่ได้บริโภคบ้างต้องอด ๆ อยาก ๆ เพราะการเลี้ยงมารดาบิดานั้น ได้ผ่ายผอมลงผิดปรกติ แต่ว่ากำลังใจของข้าพเจ้ามิได้ลดน้อยลงเลย แม้ข้าพเจ้าจะขาดใจตายไปเพราะความหิวหรืออด-อยาก ข้าพเจ้าก็ยินดีต้อนรับความตายนั้นอย่างไม่พรั่นพรึง ข้าพเจ้ายินดีตายเพราะทำหน้าที่ของบุตร ตายอย่างได้ชื่อว่าบูชาพระคุณท่านด้วยชีวิตเลือดเนื้อ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงบำเพ็ญมาตาปีตุปัฏฐานกิจตลอดมา"

"เพื่อนพรหมจารีพากันทักว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่นันทิยะคนเดิม มีเส้นเอ็นสะพรั่งตามตัว มีกายซูบซีดและผอมเหลือง หรือว่าจะมีโรคอะไรเกิดขึ้น ข้าพเจ้าจึงแจ้งให้ท่านเหล่านั้นทราบว่า หาเป็นโรคอะไรไม่ การที่เป็นเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากความอดอยาก เพราะต้องบำรุงเลี้ยงท่านผู้บังเกิดเกล้านั่นเอง.

ในท่านเหล่านั้น บางท่านก็ติข้าพเจ้าว่า เป็นผู้ทำให้เสียศรัทธาของชาวบ้าน เพราะเขาให้ภิกษาแก่บรรพชิต แต่บรรพชิตกลับเอาไปให้มารดาบิดาของตนบริโภค ความเรื่องนี้ทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสสั่งให้มีการประชุมภิกษุบริษัทในเชตวนารามเพื่อทรงวินิจฉัยโต่ถาม

เมื่อภิกษุทั้งหลายประชุมพร้อมกันแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า 'นันทิยะ! ได้ยินว่าเธอรับภิกษาของทายก แล้วนำไปให้มารดาบิดาของตนบริโภคหรือ?' ข้าพเจ้าทูลว่าเป็นเช่นนั้น."

"ดูก่อนภราดา! แทนที่พระศาสดาจะตรัสตำหนิประการใด พระองค์กลับประทานสาธุการว่า ดีแล้ว ชอบแล้ว นันทิยะเอย! เธอตั้งอยู่ในกตัญญูกตเวทิตาคุณอันควรสรรเสริญ ได้ชื่อว่าเจริญรอยตามแบบแผนแห่งศาสดาของเธอเอง และแห่งโบราณ

บัณฑิตทั้งหลาย นันทิยะเอย! อย่าว่าแต่มนุษย์ที่ดีเท่านั้น จะรู้จักสนองคุณของมารดาบิดา แม้สัตว์ดิรัจฉานที่ดีทั้งหลายก็มีเป็นอันมากที่เอาใจใส่บำรุงเลี้ยงมารดาบิดาของตน ดังเรื่องนกแขกเต้า ซึ่งไปเที่ยวคาบรวงข้าวสาลีมาเลี้ยงมารดาบิดาเป็นต้น การเลี้ยงมารดาบิดานี้เป็นแบบแผนประเพณีอันดี ที่ศาสดาของเธอประพฤติมาแล้วในชาติเป็นอเนก แม้ในชาติอันใกล้นี้เราเป็นชายหนุ่มชื่อสุวรรณสาม ก็ได้บำรุงเลี้ยงมารดาบิดาเช่นเดียวกัน."

"ดูก่อนภราดา! เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลขอให้ตรัสเล่าประพฤติเหตุสมัยเป็นสุวรรณสามโพธิสัตว์นั้น พระองค์ก็ตรัสเล่าโดยพิสดาร ในที่สุดได้ประมวลชาดกลงด้วยธรรมกถาอันเกื้อกูลแก่สัมมาปฏิบัติ ประกาศสัจจธรรมด้วยพระกระแสเสียงอันแจ่มใสมีกังวานยังภิกษุบริษัทให้รื่นเริงชื่นบานในพระพุทธานุศาสนี."

"ลำดับนั้น ธรรมะอันใดที่ยังมิได้ปรากฏแก่ข้าพเจ้าตลอดเวลา ๑๗ ปี จำเดิมแต่อุปสมบทมา ธรรมะอันนั้นคือดวงตาเห็นธรรม ทั้งส่วนเกิดส่วนดับก็ได้มีแล้วแก่ข้าพเจ้า ผู้ส่งใจไปตามพระธรรมเทศนาด้วยประการฉะนี้."

บทที่ ๑๐

สำคัญที่ใจ

พระองคุลิมาลก้มลงกราบ พระนันทิยะด้วย ความเลื่อมใส อย่าง แท้จริง แล้ว กล่าวว่า:—

"ท่านผู้เจริญ ! แม้ข้าพเจ้าจะรู้สึกว่าประวัติความเป็นมาของท่านควรเป็นที่ตั้งแห่งความสลดสังเวช แต่ก็เห็นจริงอย่างที่ท่านกล่าวไว้ในเบื้องต้นว่า ไม่เป็นของแปลกประหลาดอะไร ในข้อที่บุคคลผู้ยังเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารนี้ จะพึงประสบความเปลี่ยนแปลงแห่งชีวิตมีประการต่าง ๆ ทั้งที่ไม่นึกว่าจะเป็นไปได้ วันนี้เป็นเศรษฐี เป็นพระนรบดี วันพรุ่งนี้อาจเป็นยาจกเข็ญใจ หรือถูกจองจำประหัตประหาร. แต่มีอยู่ข้อหนึ่งที่ควรสนใจอย่างยิ่งก็คือ ท่านเป็นผู้ตื่นในเรื่องที่คนทั้งหลายพากันหลับ เป็นผู้อดทนพากเพียร เพื่อบรรลุสิ่งที่มุ่งหมายตลอดเวลาอันนานนัก จนกระทั่งได้ดวงตาเห็นธรรม ไม่ต้องพึ่งผู้อื่นในเรื่องความเชื่ออีกต่อไป. ท่านผู้เจริญ ! ประวัติของท่านนี้ควรเป็นตัวอย่างอันดีแก่ประชุมชนภายหลัง ผู้จะพึงสดับแล้วและประพฤติปฏิบัติตาม.

ประวัติอันควรสนใจของท่าน ทำให้ข้าพเจ้าได้ตระหนักถึงพระพุทธภาษิตที่ว่าธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่เป็นสำคัญ ถ้าใจดีกายวาจาก็พลอยดีตาม ถ้าใจชั่วกายวาจาก็ชั่วตาม.

การที่ท่านออกบวช ก็ด้วยตรองเห็นความแปรปรวนหลอกหลอน ของชีวิตชาวโลกอันอาจจะหาความสุขได้ ก็ไม่ผิดอะไรกับสุขของคนเป็นโรคเรื้อนในขณะเกาขอบแผลดังนี้แปลว่าท่านได้ปรับปรุงใจของท่านให้สว่างด้วยเหตุผลในการครองชีวิตเป็นขั้นแรก. ครั้นต่อมา เมื่อท่านได้บรรพชาอุปสมบทด้วยความเลื่อมใสอย่างแท้จริงแล้ว ท่านก็ได้ปรับปรุงใจของท่านให้ทำความตกลงเด็ดขาดลงไปว่า จะเป็นบรรพชิตเป็นสมณะที่ดี. จะ

เป็นใครก็ตาม เมื่อปลงใจว่าจะเป็นบรรพชิตเป็นสมณะที่ดีแล้ว ความปลงใจนั้นแล จะควบคุมรักษาให้ปฏิบัติดีปฏิบัติตรง ไม่ล่วงละเมิดสิ่งที่เป็นโทษ และแม้จะมีอุปสรรคเกิดขึ้น ก็หาทำให้ท้อถอยประการใดไม่. ท่านย่อมว่า คนอ่อนแอย่อมไม่กล้าทำอะไร เพราะกลัวอุปสรรค คนที่ดีกว่านั้นขึ้นมาหน่อย กล้าลงมือทำ แต่เมื่อถูกอุปสรรคกระทบก็วางมือ ส่วนบุคคลชั้นอุดมนั้น แม้จะมีอุปสรรคมาขัดขวางเท่าหนึ่งเท่าไรก็ไม่มีความย่อท้อย่อมพันฝ่าอุปสรรคนั้น ยังสิ่งที่ต้องประสงค์ให้สำเร็จลุล่วงไปจนได้.

เวลา ๑๗ ปี ภายหลังการอุปสมบทของท่าน ซึ่งไม่นับรวมระยะกาลที่เป็นสามเณรด้วย ได้ล่วงไปด้วยการทำหน้าที่ของผู้สงบ การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ไม่มัวหมอง การตั้งหน้าทำจิตให้สงบจากอารมณ์ที่ยั่วให้หลงใหลรักชังนั้น อันผู้ไม่มีความตกลงใจจะเป็นนักบวชที่ดีนั้นย่อมทำไม่ได้.

ถ้าพูดถึงเรื่องใจนี้แล้ว อย่าว่าแต่บรรพชิตเลย แม้คฤหัสถ์ผู้ประกอบการงานอื่น ๆ ทั้งหลาย ถ้าไม่ทำความตกลงใจไว้แต่แรกว่าจะเป็นคนดี จะทำสิ่งนั้น ๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดีแล้ว ความประพฤติก็ตาม การประกอบการงานก็ตาม ย่อมเรียบร้อยและดีไม่ได้อยู่เอง ความข้อนี้ เปรียบเหมือนเรืออันแล่นไปตรงได้ เพราะตั้งหางเสือให้ถูกทาง ถ้าเบนหางเสือผิดเรือก็แล่นไปผิด และยิ่งแล่นไปไกลเพียงใด ก็ผิดมากขึ้นเพียงนั้น.

ในเด็ก ๓ คนผู้อันมารดาใช้ให้ไปสู่ร้านตลาดเพื่อซื้อมาซึ่งเครื่องบริโภคต่างวาระกันด้วยทรัพย์เท่า ๆ กัน เด็กคนแรกตั้งใจจะได้ทรัพย์มาเป็นของตัวจากส่วนนั้น จึงเบียดบังทรัพย์ไว้เป็นส่วนตัวเสียบ้าง ซื้อเครื่องบริโภคมาไม่เต็มตามราคาที่มารดาสั่ง และบอกแก่มารดาว่า ของนี้มีราคาแพง เด็กคนที่ ๒ ชอบที่จะให้มารดาชมว่าเป็นคนมีความสามารถ เมื่อไปถึงร้านจำหน่ายแล้ว ก็เพิ่มทรัพย์ส่วนตัวที่มารดาเคยให้เป็นรางวัลอันตนเก็บไว้แต่วันก่อน ๆ เข้ากับทรัพย์ที่มารดามอบให้มาในวันนั้น เพื่อให้ได้เครื่องบริโภคไปมาก ๆ มารดาจะได้ชมว่าซื้อของถูก ส่วนเด็กคนที่ ๓ ไปซื้อมาตามที่มารดามอบให้ ไม่เบียดบังเอาไว้ และไม่เพิ่มส่วนของตนเพื่อลวงให้มารดาชมดังนี้ ท่านก็คงจะเห็นแล้วไม่ใช่หรือว่าสำคัญที่ใจอย่างไร.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถ้าไม่ปรับปรุงใจของตนให้แน่วแน่ว่า จะเป็นบรรพชิตเป็นสมณะที่ดีดังกล่าวแล้ว ความประพฤติและความเป็นอยู่ในวันหนึ่ง ๆ ก็มีแต่เหินห่างจากพระธรรมวินัยออกไปทุกที และความเป็นผู้มีใจไม่แน่นอนนั้น ย่อมทำให้เป็นผู้มีการ

งานทั้งทางกายและทางใจคั่งค้างอากูล กลายเป็นผู้ทำจับจด วันนี้จะเป็นนักปราชญ์รอบรู้พระธรรมวินัยจึงเล่าเรียนศึกษาท่องบ่นสาธยาย วันรุ่งขึ้นเห็นว่าจะเป็นได้ช้านักไม่ทันใจสู้เป็นนักปฏิบัติไม่ได้ จึงเลิกละการท่องบ่นสาธยายนั้นเสีย หันมาเจริญกัมมัฏฐาน ครั้นวันต่อไป เห็นว่าการเจริญกัมมัฏฐานก็ไม่ได้ผลทันใจ สู้การเที่ยวสนทนาให้อารมณ์เบิกบานไม่ได้ จึงทิ้งกัมมัฏฐานนั้นเสีย เที่ยวหาความสำราญด้วยการสนทนาปราศรัย. ในที่สุด จะเป็นผู้มีความรู้ก็มิใช่ จะเป็นนักปฏิบัติก็มิใช่ เมื่อเบื่อหน่ายหนักเข้า ก็เปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ต่อไปอีก กลายเป็นผู้เริ่มต้นใหม่อยู่เสมอไปจนตลอดชีวิต.

อีกประการหนึ่ง นอกจากการปรับปรุงใจให้สว่างด้วยเหตุผล และปลงความคิดไปในทางที่ถูกไม่จับจดแล้ว ในการประพฤติปฏิบัติก็สำคัญที่ใจอีก. ท่านผู้เจริญ ! ความข้อนี้ ข้าพเจ้าตรองเห็นในพระพุทธจรรยานั้นเอง.

ระยะเวลา ๖ ปีที่พระผู้มีพระภาคทรงเพียรพยายามเพื่อค้นคว้าของจริง และเพื่อทำพระองค์ให้พ้นจากของไม่จริง คือการต้องเวียนว่ายตายเกิดทุกข์ ๆ สุข ๆ หาความแน่นอนมิได้นั้น เป็นเวลานานพอที่จะทำให้พระองค์ทรงค้นพบว่า ในตัวมนุษย์เรานี้มีส่วนสำคัญอะไรซึ่งเมื่อปรับปรุงให้ดีแล้ว จักเป็นเหตุชักพาส่วนอื่น ๆ ให้พลอยดีไปตาม.

การทรมานร่างกายด้วยวิธีต่าง ๆ เช่นกลั้นลมหายใจ อดอาหาร ทาตัวด้วยธุลี ยืนยกเท้าข้างเดียวจนเท้าลีบ กำมือจนเล็บงอกทะลุหลังมือ นั่งนอนบนหนาม และย่างตัวที่ถ่านเพลิง คล้ายกับว่า ร่างกายนี้เป็นศัตรูอะไรกับเจ้าของ หรือไปทำความผิดอะไรมาหนักหนา จึงต้องลงโทษกันถึงปานนั้น พระผู้มีพระภาคทรงค้นคว้าทดลองมาก่อนแล้วทรงเห็นว่าเป็นการทรมานให้ลำบากเปล่า ทั้งไม่ใช่ทางที่ถูกด้วย เปรียบเหมือนบุคคลถูกหนามยอก มีหนามฝังอยู่ในพื้นเท้า แต่กลับใช้มีดแหวะผ่าที่ผ่ามือหรือที่บริเวณแขนเพื่อจะนำหนามออก แม้จะแหวะจะผ่ากินบริเวณกว้างสักเพียงไร ก็มีแต่จะเจ็บปวดมากขึ้นเปล่า ๆ ทั้งหนามก็ไม่หลุดไปด้วย.

การแก้ไขสิ่งไร ๆ ที่เห็นว่าผิดนั้น จะต้องแก้ให้ตรงเหตุ เพียงแต่จะแก้เชือกอันผูกเป็นปมอยู่ ก็จะต้องแก้ที่ปม มิใช่ไปหลงแก้ที่อื่นฉันใด บุคคลจะแก้ความประพฤติชั่วจะรักษาศีลให้บริสุทธิ์ จะทำตนให้มีความสุขปราศจากกิเลส อันจะชักพาให้หลงรักหลงชังหรือเศร้าโศกในเมื่อประสบอนิฏฐารมณ์บ้าง มัวเมาระเริงจนลืมตัวในเมื่อ

ประสบอิฏฐารมณ์มีลาภยศเป็นต้นบ้าง ก็จะต้องค้นหาเงื่อนสำคัญที่ใจให้พบก่อน แล้วหาอุบายปรับปรุงใจให้มั่นคงในเหตุผล นิยมในคุณความดี และรู้เท่าทันอารมณ์ทั้งปวงที่ผ่านมา ไม่ใช่ไปหลงทรมานร่างกายให้ลำบากโดยเปล่าประโยชน์ฉันนั้น. เมื่อพิจารณาเหตุผลดูว่า บุคคลที่ประพฤติชั่วทางกายวาจา หรือประพฤติชอบทางกายวาจาก็ดี ย่อมสืบเนื่องมาจากอะไร ครั้นทราบว่าเนื่องมาจากใจอันชั่วบ้างดีบ้าง ใจชั่วก็ทำให้กายวาจาชั่ว ใจดีก็ทำให้กายวาจาดีฉะนี้แล้ว ก็จะได้พิจารณาต่อไปว่า ใจนั้นย่อมชั่วดีได้เอง หรือมีอะไรมาทำให้ชั่วดีได้ และเราจะบังคับให้อยู่ในอำนาจของความปรารถนาได้หรือไม่ ในลำดับไปก็จะเห็นจริงว่าใจนั้นเป็นเพียงกลาง ๆ จะจัดว่าดีชั่วไม่ได้ แต่เมื่อมีเหตุอื่นมาทำให้ใจพ้นจากความเป็นกลาง ๆ นั้นแลใจจึงดีบ้างชั่วบ้างตามเหตุนั้น ๆ เพราะถ้าใจดีหรือชั่วมาแต่กำเนิดแล้ว ทุกคนก็คงเป็นคนดีโดยส่วนเดียว หรือชั่วโดยส่วนเดียวเหมือน ๆ กัน จะไม่มีคนดีบ้าง ชั่วบ้าง อย่างที่เป็นอยู่นี้ และใจนี้อันบุคคลสามารถปรับปรุงให้ดี ให้ปราศจากกิเลส เป็นไปในอำนาจของตนได้.

การที่พระผู้มีพระภาคทรงค้นพบเงื่อนสำคัญ คือใจ และการปรับปรุงใจให้ดี ให้ชอบปราศจากกิเลสเป็นไปตามอำนาจของพระองค์นั้น แสดงว่าทรงแก้ที่เหตุ คือพิจารณารู้เท่าทันอารมณ์ต่าง ๆ อันผ่านมา ไม่ปล่อยให้เกิดความดิ้นรน ยินดีบ้าง ยินร้ายบ้าง ไปตามอารมณ์นั้น เป็นการป้องกันมิให้กิเลสใหม่เกิดขึ้น. อนึ่ง ตรวจตราดูกิเลสเก่าซึ่งมีอยู่ในใจแล้ว อบรมใจให้สงบระงับ และรู้แจ้งเห็นจริงไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งกิเลสต่อไป ใจที่สงบและรู้แจ้งตามเป็นจริงแล้ว ย่อมเป็นประดุจน้ำใสสะอาด ปราศจากธุลีละออง และสงบนิ่ง เมื่อใจสงบ กายวาจาก็สงบ และการที่ใจสงบผ่องใส ย่อมพ้นจากกิเลสนี้ เปรียบเหมือนเมื่อมีแสงสว่างเกิดขึ้น ความมืดก็หายไป เพราะเหตุนี้ ผู้ที่มีความเดือดร้อนด้วยไม่รู้จะระวังรักษากายวาจาใจได้อย่างไรจึงจักบริสุทธิ์ได้ เมื่อเข้าไปหาพระผู้มีพระภาคแล้ว พระองค์ย่อมทรงแนะนำว่า ถ้ารักษาจิตใจได้อย่างเดียว ก็ชื่อว่ารักษาอื่น ๆ ด้วย.

"ท่านผู้เจริญ ! ประวัติความเป็นมาของท่านให้คติแก่ข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้าได้ไตร่ตรองไปถึงพระพุทธจรรยาดังกล่าวมานี้."

พระนันทิยะยิ้ม แล้วกล่าวว่า:—

"ดูก่อนภราดา ! คำที่ท่านกล่าวนั้นชอบแล้ว และทำให้ข้าพเจ้านึกถึงพระพุทธภาษิตที่ว่าด้วยความสำคัญของใจอยู่ ๒ เรื่อง ดังจะนำมาเล่าให้ท่านฟัง.

"เรื่อง[๑] แรกคือบุรุษผู้หนึ่ง ชื่อ พาหิยะ ทารุจีริยะ ผู้สำคัญว่าตนเป็นพระอรหันต์และมีคนเคารพนับถือมาก แต่ภายหลังได้ทราบว่า พระผู้มีพระภาค เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมจึงเดินทางจากท่าสุปปารกะ อันตั้งอยู่ใกล้ฝั่งทะเลมาสู่เมืองสาวัตถีนี้อย่างรีบเร่ง ไม่พักเลยตลอดคืน ด้วยความกระหายที่จะฟังธรรมครั้นมา ณ เชตวนารามนี้ในเวลาเช้า พบภิกษุทั้งหลายกำลังจงกรมอยู่ ณ ที่แจ้ง ถามทราบความว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปสู่ละแวกบ้านเพื่อบิณฑบาต จึงเข้าไปสู่เมืองสาวัตถีเที่ยวตามหาอยู่ ครั้นได้เห็นพระศาสดาผู้ดำเนินด้วยพระอาการสงบประกอบด้วยพระพุทธลักษณะอันงดงามน่าเลื่อมใส จึงตรงเข้าไปหมอบกราบแทบพระบาทด้วยเศียรเกล้า แล้วทูลขอให้ทรงแสดงธรรม.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า กาลนี้ยังไม่สมควร เพราะเป็นเวลาเข้าสู่ละแวกบ้านเพื่อบิณฑบาต. พาหิยะก็แค่นไค้อ้างว่า อันตรายแห่งชีวิตทั้งของพระองค์และของตนเองยากที่จะรู้ได้ ขอจงทรงแสดงธรรมโปรดเพื่อหิตสุขตลอดกาลนานเถิด เมื่อพระองค์ตรัสห้ามถึง ๓ ครั้ง เพื่อให้ความกระหายของพาหิยะได้บรรเทาลงบ้าง จะได้สำรวมจิตกำหนดพระธรรมเทศนาแล้วจึงตรัสสอนเพียงย่อ ๆ ว่า:—

> **"ดูก่อนพาหิยะ ! ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า จักสักแต่ว่าเห็นในสิ่งที่ได้เห็น จักสักแต่ว่าฟังในสิ่งที่ได้ฟัง จักสักแต่ว่าทราบในสิ่งที่ได้ทราบ จักสักแต่ว่ารู้สึกในสิ่งที่ได้รู้สึก เมื่อสักแต่ว่าเช่นนั้นได้ท่านก็จะไม่มี เพราะท่านไม่มีนั้นแล ท่านก็จะไม่มีในโลกนี้ในโลกอื่นแลทั้งในโลกนี้และโลกอื่น นี่คือที่สุดแห่งทุกข์."**

"พระโอวาทโดยย่อเพียงเท่านี้แล ท่านพาหิยะฟังแล้วก็มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในโลก ผู้อันพระศาสดาทรงยกย่องว่าเลิศในทางตรัสรู้ได้เร็ว.

"ดูก่อนภราดา ! คำว่า จงสักแต่ว่าเห็นในสิ่งที่ได้เห็นเป็นต้นนั้น ถ้าผู้ใดทำได้ก็จะพ้นจากทุกข์จริงแท้ คนทั้งหลายเมื่อเห็น เมื่อฟัง เมื่อทราบ และเมื่อรู้สึกอารมณ์

---

๑. ขุ. อุทาน. ๒๕/๘๑.

ต่าง ๆ แล้ว มิได้สักแต่ว่าเห็นหรือฟังเป็นต้นเท่านั้นเลย ย่อมเก็บเอามาคิดนึกยินดียินร้าย ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่ชอบ ก็มีความโกรธ ความคิดประทุษร้ายพยาบาท หรือเศร้าโศกไปตาม ถ้าชอบก็รักใคร่ใหลหลงไปเช่นนั้น กระแสแห่งความยินดียินร้ายนั้น ย่อมเป็นเหตุให้เกิดตัณหาความทะยานอยาก อันเป็นต้นเค้าสำคัญของทุกข์.

ข้าพเจ้าเคยกล่าวกะท่านแล้วว่า จงกองคำด่าว่าคำสรรเสริญเยินยอไว้ในที่ที่ได้ฟังได้รู้นั้นเสีย อย่านำมาสุมไว้ในใจเรา เช่นเขาด่าบนบก จงกองไว้บนบก อย่านำติดไปในน้ำ เขาด่าในเมืองจงกองไว้ในเมือง อย่านำติดมาถึงที่นี่ ในเมื่อเรากองไว้ในที่นั้น ๆ ได้ไม่นำมาสุมไว้หมกไว้ในใจ สิ่งที่รู้เห็นนั้น ๆ ก็จะไม่ตามทำทุกข์ร้อนให้เป็นอัน ได้ปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทที่ว่า จงสักแต่ว่าเห็นในสิ่งที่ได้เห็นเป็นต้น ฉะนี้.

"อีกเรื่องหนึ่ง[๑] พระองค์ตรัสสอนนางวิสาขา เมื่อประทับ ณ บุพพาราม ด้านตะวันออกแห่งเมืองสาวัตถี คือครั้งหนึ่ง นัดดาผู้เป็นที่รักใคร่ของนางวิสาขา ทำกาละลงด้วยโรคอย่างหนึ่ง มีความเศร้าโศก มีผ้าเปียก มีผมเปียก[๒] เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัสถามทราบความแล้ว จึงตรัสว่า:—

"ดูก่อนวิสาขา ! เธอปรารถนาบุตรและนัดดามีจำนวนมากเท่าชาวเมืองสาวัตถีนี้หรือ ?"

"พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์ปรารถนาเช่นนั้น"

"ดูก่อนวิสาขา ! คนในเมืองสาวัตถีนี้ตายวันละเท่าไร."

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บางวันก็ตาย ๑๐๐ คน บางวันก็ตาย ๙ คน ๘ คน ลงมาจนถึง ๑ คน เมืองสาวัตถีนี้ไม่เคยว่างจากคนตายเลย."

"ดูก่อนวิสาขา ! ถ้าเช่นนั้น เธอจะมีผ้าเปียกมีผมเปียกเป็นครั้งเป็นคราวได้แลหรือ เธอจะมิต้องเศร้าโศกหาเวลาสร่างมิได้แลหรือ"

"พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์คงจะต้องมีผ้าเปียก มีผมเปียก และร้องไห้เศร้าโศกอย่างหาเวลาสร่างมิได้เป็นแน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ข้าพระองค์จึงไม่ปรารถนาบุตรและนัดดามากอีกแล้ว."

---

๑. ขุ. อุทาน. ๒๕/๒๒๓

๒. อรรถกถาแก้ว่า เป็นธรรมเนียมลงอาบน้ำในงานอวมงคลมีบุตรตายเป็นต้น.

"ดูก่อนวิสาขา ! เรากล่าวว่า ผู้มีสิ่งที่รักถึงร้อย ก็มีทุกข์ถึงร้อย มีสิ่งที่รักเก้าสิบ ก็มีทุกข์เก้าสิบ มีสิ่งที่รักแปดสิบ ก็มีทุกข์แปดสิบเป็นต้น ตามจำนวนมากน้อย. ผู้ใดไม่มีสิ่งที่รักเลย ผู้นั้นย่อมไม่มีทุกข์ ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มีมลทินแห่งจิต ไม่มีความคับแค้นแห่งจิต" ดังนี้

"ดูก่อนภราดา ! พระพุทธภาษิตนี้ ย่อมแสดงถึงความสำคัญที่ใจอีกประการหนึ่ง เมื่อใจยังมีความรู้สึกรัก ก็ชื่อว่ายังมีทุกข์ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเห็นด้วยกับท่านในข้อที่ควรปรับปรุงใจให้ดีให้ชอบ ควรเป็นที่ตั้งแห่งความบริสุทธิ์ดังกล่าวมา."

ท่านทั้งสองชื่นชมภาษิตของกันและกันแล้ว พระองคุลิมาลก็ถวายนมัสการลากลับไปสู่กุฏีน้อยของตน.

บทที่ ๑๑

อโหสิกรรม

ต่อมา ท่านพระองคุลิมาล หลีกออกจากหมู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท บำเพ็ญเพียรอยู่ ก็ได้บรรลุที่สุดแห่งพรหมจรรย์ เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในโลก

เช้าวันรุ่งขึ้น พระองคุลิมาลนุ่งห่มตามสมณวัตร แล้วถือบาตรจีวร เข้าสู่เมืองสาวัตถีเพื่อบิณฑบาต. ก้อนดิน ท่อนไม้ และก้อนหิน ก้อนกรวด อันใดที่คนทั้งหลายขว้างปาไปด้วย ความประสงค์ จะไล่กาบ้าง สุนัขบ้าง ก็มีเหตุบังเอิญให้ก้อนดิน ก้อนหิน เป็นต้นนั้นมาต้องกายของท่าน จนกระทั่งศีรษะแตกมีโลหิตไหลโชมกาย มีบาตรแตก มีสังฆาฏิขาดวิ่น แต่ท่านพระองคุลิมาล ผู้ครั้งหนึ่งเคยมีใจโหดเหี้ยมฆ่าคนผู้แม้ไม่มีความผิด ไม่ได้ทำความเดือดร้อนใด ๆ ให้นั้น คงเดินสำรวมกายและใจอย่างสงบเสงี่ยมทั้ง ๆ ที่แผลตรงศีรษะลึกจดกระดูก มีโลหิตไหลผ่านลงมาทางขมับบ้าง ทางคอบ้าง เป็นที่น่าสงสารสังเวชยิ่งนัก.

ถ้าเป็นอีกสมัยหนึ่ง คือสมัยเมื่อยังเป็นโจรองคุลิมาลผู้สะพายพวงนิ้วมือ เที่ยวไปในที่ต่าง ๆ อย่าว่าแต่จะมีคนมาขว้างปาให้บาดเจ็บสาหัสเช่นนี้เลย ขอให้รู้เท่านั้นว่าในที่ไหน มีคนอยู่ องคุลิมาลจะตรงเข้า ห้ำหั่นปันชีวิต แล้วตัดนิ้วมือร้อยเข้าใน พวงนั้นอย่างรู้สึกว่าเริงใจที่ได้เพิ่มนิ้วมือ จนกว่าจะครบจำนวนพัน แต่ในบัดนี้ร่างอันกำยำล่ำสันนั้น ห่อคลุมด้วยกาสาวพัสตร์ ผ้าย้อมน้ำฝาด อันเป็นเครื่องหมายที่แสดงว่า จะให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่สัตว์ทุกถ้วนหน้า ใจอันเคยเหี้ยมโหดนั้นเล่า ก็อ่อนโยนชุ่มชื่นอยู่ด้วยธรรมะของพระตถาคตเจ้า เป็นใจที่ธรรมะซึมซาบตลอดแล้ว และจะไม่หันมาเกลือกกลั้วด้วยความโหดร้ายพยาบาทอาฆาตใคร ๆ ดังเดิมอีก. เพราะฉะนั้น แม้โลหิตจะไหลอยู่ บาตรดินจะแตกไปแล้ว สังฆาฏิจะขาดวิ่นด้วยถูกขว้างปาอย่างรุนแรง ท่านก็คงเดินด้วยอาการ

สำรวม มีความอดทนต่อทุกขเวทนานั้น แล้วได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทั้งที่มีโลหิตโซมกาย.

พระศาสดา ผู้เป็น ดวงตา ของโลก มีพระหฤทัย กรุณาใน หมู่สัตว์ ได้ทอดพระเนตรเห็นองคุลิมาลเดินมาแต่ไกล ก็ตรัสเรียกให้เข้า มาแล้ว ทรง ปลอบโยน ด้วยพระกระแสเสียงอันสำแดงพระเมตตากรุณาอย่างล้ำลึกว่า :—

"ดูก่อนผู้สืบวงศ์อันประเสริฐ ! ท่านจงอดทนเถิด ดูก่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ! ท่านจงอดทนเถิด. ท่านได้ทำกรรมอันใดไว้ คือการปลงชีวิตมนุษย์ทั้งหลายอันจักเป็นเหตุให้หมกไหม้ในนรกสิ้นร้อยปีพันปีเป็นอันมาก บัดนี้ท่านได้รับผลของกรรมนั้นในปัจจุบันแล้ว."

เป็นอันแสดงว่า กรรมที่ท่านพระองคุลิมาลกระทำไว้ อันจักติดตามให้ผลในภพต่าง ๆ ไปอีกช้านานนั้น เมื่อท่านบรรลุพระอรหัตในชาตินี้ มีความไม่เกิดอีกเป็นธรรมดา เพราะสิ้นชาติสิ้นภพ ฉะนี้แล้ว ก็หมดโอกาสจะให้ผลในภพต่อ ๆ ไป จัดว่าเป็นอโหสิกรรม แต่ถึงกระนั้นก็ยังรวมกำลังให้ผลในปัจจุบัน อันมีระยะเพียงชาติสุดท้ายนี้ ด้วยทำให้เกิดทุกขเวทนาเพราะถูกขว้างปาเป็นต้น.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาประชุมในที่นั้น ประทานพระโอวาทซึ่งอาจตรองเห็นว่าทรงปรารภความที่จะพึงอดทนต่ออารมณ์ เป็นใจความว่า :—

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย[๑] ! โรคได้แก่สิ่งที่เสียดแทง ทำลายความผาสุกมี ๒ อย่างคือ โรคทางกายกับโรคทางใจ. สัตว์ทั้งหลายที่ยืนยันอยู่ถึงความไม่มีโรคทางกายตลอด ๑ ปีบ้าง ๒ ปีบ้าง ๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง ๑๐๐ ปีบ้าง หรือยิ่งกว่านั้นบ้าง ดังนี้พอจักหาได้ แต่สัตว์ที่จะยืนยันถึงความไม่มีโรคทางใจ แม้ชั่วเวลาเพียงคู่เดียว เว้นพระขีณาสพแล้ว นับว่าหาได้ยากในโลก."

---

๑. ๒๑/๑๙๑.

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! โรคของบรรพชิตมี ๔ อย่าง คือ :—

๑. ภิกษุเป็นผู้มักมาก มีความร้อนใจเพราะความมักมากอยู่เสมอไม่รู้จักพอด้วยผ้านุ่งห่ม อาหารที่อยู่ และยาตามมีตามได้.

๒. ภิกษุนั้นเมื่อเป็นเช่นกล่าวแล้ว ย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพื่อจะได้ความนับถือ เพื่อจะได้ลาภสักการะและสรรเสริญ.

๓. เมื่อตั้งความปรารถนาลามกเช่นนั้นแล้ว ย่อมวิ่งเต้นขวนขวายพยายามเพื่อจะได้ความนับถือ เพื่อจะได้ลาภสักการะและสรรเสริญ.

๔. เธอย่อมเข้าสู่สกุล เพื่อให้เขานับถือ ย่อมนั่งในสกุล เพื่อให้เขานับถือ ย่อมกล่าวธรรมในสกุล เพื่อให้เขานับถือ ย่อมกล้นอุจจาระปัสสาวะคลุกคลีอยู่ในสกุล ก็เพื่อให้เขานับถือ.

"นี้แลภิกษุทั้งหลาย ! โรคของบรรพชิต ๔ อย่าง เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกว่าจักไม่เป็นเช่นนั้น จักเป็นผู้อดทนหนาวร้อน หิวระหาย ต่อสัมผัสแห่งเหลือบยุงลมแดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย ต่อถ้อยคำหยาบคายร้ายแรงต่าง ๆ เป็นผู้อดทนต่อเวทนาที่เกิดในกาย อันเป็นทุกข์กล้าแข็งเผ็ดร้อน ขมขื่น ไม่เจริญใจ ถึงขนาดจะคร่าชีวิตเสียได้. ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล."

"ภิกษุทั้งหลาย[๑] ! ข้อปฏิบัติมีอยู่ ๔ คือ ปฏิบัติไม่อดทน (อกฺขมา ปฏิปทา) ปฏิบัติอดทน (ขมา ปฏิปทา) ปฏิบัติข่ม (ทมา ปฏิปทา) ปฏิบัติระงับ (สมา ปฏิปทา).

"ปฏิบัติไม่อดทน คือ บุคคลบางคน ย่อมด่าตอบผู้ที่ด่า ย่อมโกรธตอบผู้ที่โกรธ ย่อมทะเลาะตอบผู้ที่ทะเลาะ.

"ปฏิบัติอดทน คือ บุคคลบางคน ย่อมไม่ด่าตอบผู้ที่ด่า ย่อมไม่โกรธตอบผู้ที่โกรธ ย่อมไม่ทะเลาะตอบผู้ที่ทะเลาะ.

"ปฏิบัติข่ม คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโผฏฐัพพะ รู้ธรรมารมณ์แล้ว ไม่ถือโดยนิมิต (คือรวบถือที่เปรียบด้วยจระเข้ฮุบเหยื่อ) ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ (คือแยกถือเป็นส่วน ๆ ที่เปรียบด้วยเบ็ดไซ้เหยื่อ). ปฏิบัติ

---

๑. ๒๐/๒๐๔.

เพื่อสำรวมรักษาระมัดระวังในอินทรีย์ คือตาเป็นต้นนั้น ที่ไม่สำรวมแล้วจักเป็นเหตุให้ความยินดีอยากได้ความเสียใจ และอกุศลบาปกรรมทั้งหลายท่วมทับได้.

"ปฏิบัติระงับ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่รับเอากามวิตก ความตรึกในกาม พยาบาทวิตก ความตรึกในการปองร้าย วิหิงสาวิตก ความตรึกในการเบียดเบียน และอกุศลกรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วไว้ ละเสียถ่ายถอนเสียระงับเสีย ทำให้หายสิ้นไปเสีย ทำไม่ให้มีในภายหลังอีก.

"นี้แล ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อปฏิบัติ ๔ ประการ."

"ภิกษุทั้งหลาย[๑] ! ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมเสงี่ยมเจียมตัว และสงบระงับอยู่ได้ตลอดเวลาที่ถ้อยคำอันไม่เป็นที่พอใจยังไม่มากระทบ ในกาลใดถ้อยคำอันไม่เป็นที่พอใจมากระทบ ในกาลนั้น จึงจะทราบว่าเป็นผู้เสงี่ยมเจียมตัวและสงบระงับหรือไม่.

"เราไม่กล่าวภิกษุที่ว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่ายเพราะเหตุแห่งผ้านุ่งห่ม อาหารที่อยู่และยาว่าเป็นผู้ว่าง่ายเลย เพราะเมื่อเธอไม่ได้ผ้านุ่งห่มอาหารเป็นต้น ก็หาเป็นผู้ว่าง่าย และถึงความเป็นผู้ว่าง่ายไม่.

"ผู้ใดสักการะธรรมเป็นสำคัญ เคารพนบนอบธรรม (คือถือธรรมเป็นใหญ่) เป็นผู้ว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย ผู้นั้น เรากล่าวว่าเป็นผู้ว่าง่ายแท้.

"ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้น ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลาย จักสักการะธรรมเป็นสำคัญ จักเคารพนบนอบธรรม เป็นผู้ว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่ายดังนี้เถิด."

---

๑. ๑๒/๒๕๔.

บทที่ ๑๒

อุทาน

ถัดดงไม้สีเสียดและไม้ประดู่ลายมาทางด้านทักษิณแห่งเชตวนาราม มีภูเขาลูกหนึ่งตั้งตระหง่านเป็นต้นทางแห่งลำธาร ที่ไหลเลียบผ่านเชตวนารามไปสู่ลำน้ำอจิรวดี มีต้นไม้ใหญ่น้อยขึ้นเขียวชอุ่ม ประกอบไปด้วยหุบเหวและถ้ำหลายแห่ง มีซากเทวสถานปรักหักพังอยู่ใกล้ปากถ้ำแห่งหนึ่ง มีรูปเคารพแห่งพระศิวะ ซึ่งกะเทาะและร้าวโดยมาก ส่วนที่หลุดหักไปก็มีบ้าง แต่พอสังเกตได้ว่าได้สร้างเป็นรูปประทับเหนือโคอุสุภราช มีพญานาคเกี้ยวข้างเป็นสังวาล มีเนตรสาม ทรงอินทรชฎาและทัดจันทร์เป็นปีนแสดงให้เห็นว่า ในอดีตกาลโพ้น ได้เคยเป็นบุณยสถานอันสำคัญแห่งหนึ่งทางศาสนาพราหมณ์ ซึ่งชาวโกศลคงจะพากันไปสักการะเคารพตามความนิยมนับถือสืบ ๆ มา.

เป็นคืนวันอัฐมี ซึ่งพระจันทร์กึ่งดวงกำลังโคจรผ่านกลุ่มดาวอัศวินีทั้ง ๗ ดวง ไปในราศีเมษ ทำให้บริเวณนั้นอันสว่างสลัว ๆ บางส่วน และมืดครึ้มเพราะเงาบางส่วน เป็นที่สงัดเงียบน่าหวาดเกรงของชาวโลก ผู้มีธาตุแห่งความขลาด แต่ก็เป็นที่พึงปรารถนาของนักพรตผู้พอใจในวิเวก.

ในท่ามกลางความสงัดนั้น มีเสียงผีเท้าของใครคนหนึ่งเดินอย่างไม่รีบร้อนมาสู่บริเวณเทวสถานใกล้ปากถ้ำ ท่านผู้นั้นยกแขนอันกำยำล่ำสันภายในผ้าห่มคลุมเนื้อหยาบหนาสีฝาดขึ้นลูบศีรษะซึ่งปราศจากผ้าโพก มีเกศาอันสั้นเพียงกึ่งองคุลี และโดยที่ขณะนั้น อยู่ใน ระหว่าง เหมันต ฤดูมี หิมะ เริ่ม ตก เล็ก น้อย จึง ทำให้ อากาศใน บริเวณ ทั่วไป เย็นเยียบ.

ท่านผู้นั้นยืนจ้องมองเทวรูปซึ่งแลดูดำทะมึน มีเงาทอดยาวไปด้านหนึ่ง อย่างจะสืบสาวไปถึงอดีตสมัย ซึ่งสถานที่นั้นได้เคยผ่านความคับคั่งด้วยผู้คนที่พากันมาสักการะเคารพ และเมื่อละสายตาจากรูปนั้นก็เดินเลียบซากเทวสถานไป ณ ปากถ้ำ เสียงค้างคาว

ซึ่งตื่นตกใจบินเข้าออกอยู่ขวักไขว่ ท่านผู้นั้นซึ่งคงจะเป็นผู้ชำนาญทางอย่างดีมาแล้ว ค่อยๆ เคลื่อนกายหายลับลงไปในปากถ้ำนั้น.

ถ้าผู้ใดมีความกล้าพอจะตามลงไปด้วย แม้ไม่เห็นอะไรเลยเพราะความมืด แต่ก็พอสังเกตได้ตามเสียงเคลื่อนไหว ซึ่งไปหยุด ณ ที่แห่งหนึ่ง อันเดาเอาว่าคงเป็นแท่นไม้หยาบ ๆ ที่ผู้ใดผู้หนึ่งได้ทำไว้ก่อนหน้านี้ เมื่อเสียงที่แสดงว่านั่งขัดสมาธิเงียบไปแล้ว ณ สถานที่นั้นก็ไม่มีเสียงอะไรอีกตลอดจนเสียงกระแอมไอ.

เมื่อเวลานานพอสมควรล่วงไป ก็มีเสียงเปล่งอุทาน[๑]ขึ้นในท่ามกลางแห่งความมืดและความเงียบสงัดนั้น อันอาจถอดเป็นใจความได้ดังต่อไปนี้ :—

๑ ผู้เอยผู้ใด ลำพองใจประมาทมาก่อน
แต่กลับตัวได้ไม่นิ่งนอน ถ่ายถอนชั่วช้าสร่างซาไป
ผู้นั้นเหมือนจันทร์วันเพ็ญ ลอยเด่นดูงามอร่ามใส
ไม่มีเมฆมัวหมองเท่ายองใย ส่องหล้าทั่วไปสว่างเอย.

๒ บาปเอยบาปกรรม ที่ทำที่สร้างต่าง ๆ เรื่อง
ผู้ใดกั้นปิดอยู่นิตย์เนือง ด้วยกุศลเป็นเครื่องประคองใจ
ผู้นั้นเหมือนจันทร์วันเพ็ญ ลอยเด่นดูงามอร่ามใส
ไม่มีเมฆมัวหมองเท่ายองใย ส่องหล้าทั่วไปสว่างเอย.

๓ ชายเอยชายหนุ่ม ผู้ละห่วงรุมทั้งกายจิต
ตัดกิเลสครองเพศบรรพชิต ประกอบกิจพุทธศาสน์สะอาดใจ
ผู้นั้นเหมือนจันทร์วันเพ็ญ ลอยเด่นดูงามอร่ามใส
ไม่มีเมฆมัวหมองเท่ายองใย ส่องหล้าทั่วไปสว่างเอย.

๔ ศัตเอยศัตรู ผู้มีอาฆาตมาดหมาย
เพราะเราก่อกรรมทำลาย ฆ่าสหายและญาติขาดชีวา

---

๑. คำอุทานในฉบับบาลีเป็นคาถา (คำฉันท์) มี ๑๕ บท. ๑๓/๔๘๖.

จงฟังซึ่งธรรมภาษิต
จงคบคนดีมีจรรยา

จงประกอบซึ่งกิจในศาสนา
ทั้งรักษาสัทธรรมประจำเอย.

๕ จงเอยจงหมั่น
จงหัดผ่อนโกรธพิโรธอัน
จงอย่าเบียดเบียนเฆี่ยนฆ่า
จงสบความสงบเป็นนิตย์ไป

พึง "ขันติธรรม" "ความอดกลั้น"
เป็นเครื่องกางกั้นความสุขใจ
ตัวเราและประชาให้หวั่นไหว
จงได้นิพพานสำราญเอย.

๖ ชาวเอยชาวนา
ช่างสรกรจับลูกศรพลัน
ช่างไม้ถากไม้ไม่ละลด
ส่วนบัณฑิตฝึกฝนคนจำนง

ตั้งหน้าไขน้ำด้วยความหมั่น
ทาน้ำมันลนไฟดัดให้ตรง
ทำดุมวงกงรถตามประสงค์
ให้ซื่อตรงบริสุทธิ์ผุดผ่องเอย.

๗ บางเอยบางคน
ด้วยลงอาชญาสารพัด
ตัวตูผู้อันพระศาสดา
มิได้ใช้อาชญาใด ๆ

ฝึกฝนช้างม้าบรรดาสัตว์
แส้หวดขอซัดสับลงไป
ทรมาจนมีจิตผ่องใส
โอ้ ! พระคุณนี้ไซร้ยิ่งเอย.

๘ ตัวเอยตัวเรา
"ผู้ไม่เบียดเบียนใคร" แต่ไม่ละ
จึงไม่สมกับนามตามที่ตั้ง
เพราะเราเว้นเข่นฆ่าสัตว์สาธารณ์

ก่อนเก่าชื่อจริง "อหิงสกะ"
การเข่นฆ่าปาณะเพราะใจพาล
แต่บัดนี้สมดังนามขนาน
ไม่เบียนผลาญใคร ๆ ทั่วไปเอย.

๙ ตัวเอยตัวเรา
"องคุลิมาล" สมัญญา
ถูกห้วงน้ำห้วงใหญ่พัดไปอยู่
ได้พระพุทธองค์ทรงชัย

ก่อนเก่านั้นเคยเป็นโจรป่า
"มือชั่วมือชาวประชาเป็นมลัย"
ค่อพรั่งพรูด้วยกิเลสอนุสัย
เป็นฉัตรใหญ่ร่มเกล้าของเราเอย.

๑๐ มือเอยมือฉัน
กรังเลือดเหม็นคาวทุกเช้าเย็น
บัดนี้มือคาวเราล้างแล้ว
คุณพระพุทธองค์ทรงชัย

๑๑ ผลเอยผลกรรม
มาสนองปัจจุบันเห็นทันตา
เจ็บปวดรวดร้าวทุกขุมขน
บัดนี้หมดหนี้ได้เป็นไท

๑๒ คนเอยคนเขลา
บัณฑิตบรรเทามัวเมาจาง
รักษาไว้ให้เหมือนทรัพย์ประเสริฐ
จงนำตนตลสุขสถาพร

๑๓ อย่าเอยอย่าประกอบ
อย่าคลุกคลีหลงใหลในรสชาติ
ผู้ไม่ประมาทเพ่งพินิจ
ได้รู้แจ้งเห็นจริงสิ่งทั้งปวง

๑๔ การเอยการมา
เป็นการมาที่ดีไม่เบา
การตัดสินใจในครั้งนี้
ผลได้ทั้งผองคือกองบุญ

๑๕ ญาณเอยญาณสาม
เราได้บรรลุปรุโปร่งดี
ในพระศาสนาตถาคต
ขอความสุขเกษมเปรมใจ

เคยกระสันศัสตราเที่ยวฆ่าเข่น
ด้วยเห็นวิปริตผิดไป
ผ่องแผ้วเพราะได้อาศัย
ถอนตัณหาเสียได้หมดสิ้นเอย.

ที่เราได้ทำไว้หนักหนา
ต้องถูกขว้างปาแทบบรรลัย
จำทนอดกลั้นไม่หวั่นไหว
บริโภคอย่างไม่เป็นทาสเอย.

มัวเมาประมาทมิมีสร่าง
ดำเนินทางอัปประมาทไม่ขาดตอน
ไม่ละเมิดสัทธรรมคำสั่งสอน
ดั่งบัณฑิตผู้รอนประมาทเอย.

ความชอบชื่นใจในประมาท
แห่งกามซึ่งมีธาตุความลวง
ย่อมประสบสุขจิตอันใหญ่หลวง
ไม่หลงสิ่งล่อลวงต่อไปเอย.

สู่พระศาสนาของข้าเจ้า
ไม่เปล่าประโยชน์โสตถิคุณ
เป็นกุศลราศีประเสริฐสุนทร์
ที่อดุลเด่นนั้นนิพพานเอย.

หรือที่มีนาม "วิชชา" นี่
ไม่มีภาระอะไร
เพราะหมดกิจสิ้นสงสัย
จงแพร่ไปในประชาทั่วหน้าเอย.

บันทึกเรื่อง วัน เดือน ปี

ในบทที่ ๙ เวบุลลบรรพต

ของ ส.ช.

(คัดจากหนังสือธรรมจักษุ เล่มที่ ๒๙ ตอนที่ ๙ หน้าที่ ๔๙)

ท่านผู้หนึ่งกล่าวว่า เมื่อได้อ่านเรื่องเวบุลลบรรพตในหนังสือใต้ร่มกาสาวพัสตร์แล้ว รู้สึกสงสัยมากในข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เขาลูกนั้น ในสมัยหนึ่งมีชื่ออย่างหนึ่งและสมัยนั้น ๆ มนุษย์มีอายุตั้งหมื่นปีบ้าง ห้าพันปีบ้าง ห้าร้อยปีบ้าง พระพุทธเจ้าที่ประจำอยู่ในสมัยก็มีพระนามต่าง ๆ กัน เขาลูกเดียวกันนี้ มนุษย์ใช้เวลาขึ้นลง ๘ วันบ้าง ๔ วันบ้าง ๒ วันบ้าง แต่เมื่อมาถึงสมัยพระพุทธเจ้าของเรา มนุษย์มีอายุขัยเพียง ๑๐๐ ปี และขึ้นลงชั่วเวลาเพียงครู่เดียว. ในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงมุ่งชี้ให้เห็นความไม่เที่ยงของชื่อ ของอายุคน ด้วยทรงสรุปว่า บัดนี้ มนุษย์พวกนั้นตายไปหมดแล้ว ชื่อภูเขาก็เปลี่ยนไปแล้ว พระพุทธเจ้านั้น ๆ ก็ปรินิพพานไปหมดแล้ว และเรา (พระพุทธเจ้าผู้ตรัสสอน) ก็จะปรินิพพานไปเช่นเดียวกัน นี่แหละไม่ควรไว้ใจในสังขาร ควรเพื่อหาทางให้พ้นไปเสีย (คือไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก) ความสงสัยของท่านผู้นั้นอยู่ที่ว่า มนุษย์สมัยก่อน อายุยืนมาก ขึ้นลงเขากินเวลาช้ามาก แต่มนุษย์สมัยต่อ ๆ มา มีอายุขัยน้อยลงโดยลำดับ การขึ้นลงเขาก็เสียเวลาน้อยลงโดยลำดับเช่นกัน ระยะทางขึ้นลงเขาก็คงเท่ากัน ระยะเวลาขึ้นลงทำไมจึงต่างกันมากนัก หรือว่ามนุษย์สมัยก่อนร่างเล็กกว่าสมัยต่อมาจึงต้องใช้เวลามาก แต่ตามที่เล่ากัน ก็ว่ามนุษย์สมัยก่อนน่าจะมีรูปร่างใหญ่กว่ามนุษย์ในปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ยิ่งน่าสงสัยหนักขึ้น. ท่านผู้นั้น จึงพยายามคิดหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ที่ว่า วันคืนของโลกเรานั้นกำหนดด้วยการที่โลกหมุนรอบตัวเอง ปัจจุบันโลกหมุนรอบตัวเองกินเวลา ๒๔ ชั่วโมง. อายุของโลกเราเพิ่มขึ้นโดยลำดับ. ความหมุนรอบตัวเองก็ช้าลงโดยลำดับ. ในยุคก่อนโลกอาจหมุนรอบตัวเองภายในชั่วโมงเดียวก็ได้ เปรียบด้วยลูกข่างที่หมุน การหมุนในเบื้องต้น ย่อมรวดเร็วกว่าการหมุนในกาลต่อมา. โดย

นั้น. ในขณะที่โลกหมุนรอบตัวเองเร็ววันคืนก็เร็วไปตาม เมื่อเทียบกับวันคืนในปัจจุบันแล้ว วันหนึ่งกับคืนหนึ่งในปัจจุบันอาจเท่ากับ ๒๔ วันหรือ ๔๘ วันในสมัยก่อนก็ได้ การขึ้นลงเขาที่กล่าวนั้นระยะทางเท่ากัน แต่กินเวลาช้ากว่ากันหลายวันก็ไม่แปลกอะไร และมีทางที่จะเชื่อได้ว่า มนุษย์สมัยก่อนอายุถึงหมื่นปีได้จริง เพราะปีหนึ่งของเราในปัจจุบัน อาจเป็น ๕๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปีของมนุษย์สมัยก่อนก็ได้ ทั้งนี้ด้วยความรวดเร็วของวันคืนสมัยก่อน

อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า การที่มนุษย์สมัยก่อนขึ้นลงกินเวลาช้ากว่าในปัจจุบันนั้น ให้เทียบดอยสุเทพที่เชียงใหม่ เมื่อยังไม่ได้สร้างทางอาจจะกินเวลาขึ้นลงตั้งวันหรือสองวัน แต่เมื่อสร้างทางเรียบร้อยแล้วเดินขึ้นลงไม่ถึงวัน ถ้าใช้รถยนต์ด้วยก็ครู่เดียวเท่านั้น มติของท่านผู้นี้เล็งถึงความเจริญของมนุษย์ที่รู้จักย่นหนทางด้วยการตัดทางบ้าง ใช้ยวดยานบ้าง.

อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า กาลเวลาล่วงไป แผ่นดินย่อมหนาขึ้น สูงขึ้น เมื่อก่อนภูเขาลูกนี้อาจสูงมาก แต่เมื่อเวลาล่วงไปหลาย ๆ โกฏิปี แผ่นดินสูงขึ้นความสูงของภูเขานั้นก็กลายเป็นความต่ำลงโดยลำดับ ในปัจจุบันนี้ นักขุดค้นโบราณวัตถุพบปราสาทราชวังที่จมอยู่ในดิน ก็เพราะแผ่นดินหนาขึ้นสูงขึ้นนั่นเอง. การขึ้นลงในสมัยก่อนที่ช้าก็อาจเพราะความสูงต่ำไม่เท่ากันกับสมัยนี้.

ตกลงได้มติเสนออ่านฟังกันถึง ๓ มติ ท่านผู้อ่านจะเห็นว่าอย่างไรก็สุดแต่จะพิจารณา. และเพื่อจะประกอบการพิจารณานี้ ขอเสนอเรื่องที่มีอยู่จริง ๆ ในสมัยนี้ ตามที่นักภูมิศาสตร์ได้สำรวจแล้ว กลุ่มประเทศที่อยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร (Equator) คือเส้นผ่าศูนย์กลางระหว่างเหนือกับใต้ โอบรอบจากตะวันตกไปจดตะวันออก จะมีเวลากลางวันและกลางคืนรวม ๒๔ ชั่วโมงพอดี แต่ถ้าทางขั้วโลกเหนือขั้วโลกใต้ กลางวัน ๖ เดือน กลางคืน ๖ เดือน คือเห็นพระอาทิตย์ ๖ เดือนแล้ว ก็ไม่เห็นไปอีก ๖ เดือน (A six months day, a six months night) ดังนี้แปลว่า ปีหนึ่งของเรา เท่ากับวันหนึ่งกับคืนหนึ่งของพวกมนุษย์แถบขั้วโลกเหนือขั้วโลกใต้ เพราะฉะนั้น มนุษย์พวกนี้แม้อายุจะอยู่ได้ราว ๓ เดือนเป็นอย่างมาก แต่ก็เท่ากับอายุของพวกเราถึง ๙๐ ปี.

อย่างไรก็ตาม สาระสำคัญของเรื่องนี้มีอยู่เพียงว่าให้พิจารณาเห็นความไม่แน่นอนของสิ่งทั้งหลาย แล้วตั้งอยู่ในความไม่ประมาทบำเพ็ญคุณความดีให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป.

หน้าว่าง

อนุโมทนา

คุณเศรณี จินวาลา รองผู้อำนวยการยาสูบ ขอพิมพ์หนังสือในชุด "กฎแห่งกรรม" เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่ชู้ จินวาลา ผู้เป็นมารดา

ข้าพเจ้าอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์ และขอขอบพระคุณที่ท่านเจ้าภาพที่กรุณาให้ความสนใจและให้เกียรติอันสูงแก่หนังสือชุดนี้เพื่อแจกเผยแพร่ให้ผู้สนใจมากขึ้น นับว่าเป็นกุศลอันสูงยิ่ง

หากว่าหนังสือชุดนี้ จะมีความดีเป็นบุญกุศลเกิดขึ้นทางจิตใจผู้อ่าน ข้าพเจ้าขออธิษฐานจิต ขอให้ความดีทั้งหมดจงบันดาลให้วิญญาณของคุณแม่ชู้ จินวาลา ผู้เป็นมารดาของคุณเศรณี จินวาลา จงไปสู่สุคติตามความปรารถนาของบุตรหลานและท่านเจ้าภาพทั้งหลายทุกประการเทอญ.

๕๕๒ ถนนเพชรบุรี

นครหลวงกรุงเทพธนบุรี

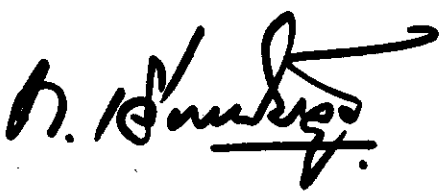

(ท. เลียงพิบูลย์)

หน้าว่าง

นึกถึงแม่ในวันเกิด

ข้าพเจ้าคิดว่าจะหาเรื่องความกตัญญูและศีลธรรมที่จะเขียนขึ้นเป็นอนุสรณ์ให้เหมาะสมกับชีวิตของเพื่อนรุ่นพี่ ซึ่งชาตินี้ท่านได้ทิ้งร่างจากไปอย่างไม่มีวันกลับ แม้จะรู้ว่าวิญญาณของท่านไปสู่สุคติบนสรวงสวรรค์ หลุดพ้นทุกข์จากโลกมนุษย์อันแสนเบื่อก็ดี ความรักความอาลัยของเราผู้ยังอยู่ในกิเลสก็ไม่สามารถจะลืมได้ เพราะสิ่งที่ท่านเหลืออยู่ในโลกนี้ ก็คือความดีที่ได้สร้างสมไว้ ให้เราอาลัยถึง หากท่านยังมีชีวิตยั่งยืนอยู่ต่อไป ก็คงสร้างประโยชน์ ให้ทั้งทางโลกและทางธรรมอีกมากมาย เราจึงเสียดายลืมไม่ลง ข้าพเจ้าต้องนึกถึงเรื่องสัจจบารมีที่ท่านอดทนรอเวลาตั้ง ๒๐ ปี จึงได้สร้างวิหารหลวงพ่อสุริยมุนี ซึ่งเป็นผลพยายามยากที่บุคคลธรรมดาที่จะมีความอดทนสร้างความดีอันนี้ได้สำเร็จ ข้าพเจ้าคิดว่าจะเขียนเรื่องไว้เป็นอนุสรณ์เพื่อให้แก่ท่านสักเรื่องหนึ่ง แม้ข้าพเจ้าจะเขียนเรื่องใหม่ ๆ ไปแล้วหลายเรื่อง ก็ยังคิดว่าไม่เหมาะสม

ย้อนไปนึกถึงครั้งหนึ่ง ท่านได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังถึงเรื่องวันเกิดของท่านได้ปฏิบัติตลอดมา ไม่กินเนื้อสัตว์ เพราะไม่ยอมเบียดเบียนชีวิตสัตว์ ในวันเกิดของท่าน ข้าพเจ้าพิจารณาดูแล้วก็เห็นชอบด้วย วันเกิดของเราควรจะทำสิ่งที่เป็นมงคลกุศล ไม่ควรสร้างบาป ไม่สมควรจะให้วันเกิดของเราเบียดเบียนชีวิตสัตว์ที่จะนำมาปรุงอาหาร ถ้าเป็นคนมีชื่อเสียงก็มีแขกมากมายเท่าใด พวกสัตว์ก็ต้องถูกทำลายชีวิตลงมากเท่านั้น วันเกิดของเราสนุกสนานแต่เป็นวันตายของสัตว์เพิ่มขึ้น เพื่อปรุงเป็นอาหารเลี้ยงแขก คิดแล้วก็เศร้าใจ นับแต่นั้นมาวันเกิดของข้าพเจ้าก็งดกินเนื้อสัตว์ ไม่ว่าสัตว์น้ำสัตว์บกก่อนวันเกิด ๓ วัน และได้ปฏิบัติมาแล้ว ทำให้จิตใจสบาย จึงทำให้ข้าพเจ้านึกถึงบุญคุณเพื่อนรุ่นพี่ผู้นี้ คิดอยากจะเขียนเรื่องเป็นอนุสรณ์แก่ท่านไว้สักเรื่องหนึ่ง ให้สมที่ท่านได้ปฏิบัติกรรมดีตลอดมา ในระยะนั้นบังเอิญข้าพเจ้ามีสุขภาพไม่ค่อยปรกตินัก แม้จะได้รับเชิญไปในงานต่าง ๆ แต่ก็ต้องงด รู้สึกว่าสังขารที่ใช้งานมากขาดการพักผ่อน แต่เมื่อปลายเดือนพฤษภาคม สุขภาพความวิงเวียนก็ยังไม่ปกติ ข้าพเจ้าก็ได้รับเชิญให้ไปในงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ที่

ตำบลลาดพร้าว ในวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ อีกหลายวันกว่าจะถึงวันงานข้าพเจ้าไม่สามารถรับและปฏิเสธได้ทั้งสองทาง นอกจากจะบอกว่าดูสุขภาพก่อน ถ้าไปไหวก็ไม่รังเกียจ ถ้าไปไม่ไหวก็จนใจ ไม่อยากผืนสังขาร ในวันเสาร์ที่ ๖ ซึ่งสังขารก็ยังไม่ปกติแต่บังเอิญในวันนั้นข้าพเจ้าได้ไปรับการรักษาจากท่านผู้หนึ่ง และวันนั้นอาการป่วยวิงเวียนหนักหัวก็หายเป็นปกติอย่างอภินิหารเห็นจะเป็นกรรมดี ข้าพเจ้าจึงได้มีโอกาสไปได้ในวันอาทิตย์ตอนเช้าที่ ๗ มิถุนายน ไปถึงก่อนพระพุทธมนต์ก่อนฉันเพล ข้าพเจ้าพบกับข้าราชการผู้ใหญ่หลายท่าน ทั้งท่านที่อยู่ในราชการและที่ครบเกษียณอายุ ซึ่งไม่คุ้นเคยมาก่อน แต่ต้องขอบคุณ เพราะทุกท่านได้ให้เกียรติที่ให้ข้าพเจ้ารู้จัก เราได้มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้อย่างเพลิดเพลิน วันนั้นข้าพเจ้าได้เรื่องคิดที่ว่าเหมาะสม ที่จะเขียนขึ้นเป็นอนุสรณ์ให้แก่เพื่อนผู้หลุดพ้นจากชาตินี้ไปแล้ว ข้าพเจ้าได้จดจำจากท่านข้าราชการผู้หนึ่ง เล่าเรื่องที่น่าสนใจและเป็นคติธรรมให้ฟังว่า

ครั้งหนึ่งหลายปีมาแล้ว มีข้าราชการผู้ใหญ่กรมรถไฟผู้หนึ่งได้เดินทางไปดูกิจการรถไฟนอกประเทศ เพื่อนำในสิ่งที่ดีได้พบเห็นมาปรับปรุงรถไฟของเราให้ทันสมัยและดียิ่งขึ้น ไม่น้อยหน้าประเทศที่เจริญแล้วในเอเชียด้วยกัน การเดินทางไปครั้งนี้คนส่วนมากเมาเรือ แต่ท่านข้าราชการผู้นั้นไม่เมา บังเอิญเพื่อนร่วมทางผู้หนึ่งนั่งใกล้กันและไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ก็เป็นผู้ไม่เมาเช่นเดียวกัน ในฐานะเป็นผู้ร่วมเดินทาง ไม่มีอะไรดีกว่ามาร่วมสนทนากัน พูดถึงเรื่องต่าง ๆ และที่สุดก็วกเวียนมาพูดถึงประเพณีของไทยต่างซักถามแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ตอนหนึ่งเพื่อนผู้ร่วมเดินทางได้เล่าการปฏิบัติในวันเกิดอย่างน่าฟังและน่าคิดมากว่า

"เมื่อถึงวันเกิดของผม ไม่มีการเลี้ยงดูหรือเชิญแขกหรือเพื่อนฝูงมาร่วมกินอาหาร เมื่อผมนึกถึงวันเกิด เวลาตกฟากผมต้องหวนไปนึกถึงแม่ผมทันที และจะนึกว่าเป็นเวลาที่แม่ได้รับความเจ็บปวดรวดร้าวแสนทรมาน ก่อนที่จะคลอดผมออกมาเป็นตัวตนเห็นแสงเดือนแสงตะวัน ผมนึกถึงความทุกข์ทรมานของแม่ ความเจ็บปวดแสนสาหัสแม่คงดิ้นทุรนทุราย หมอตำแยจะต้องข่มท้องแม่คงจะร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวดท้องจะคลอด สมัยก่อนเขาถือว่าการคลอดบุตรนั้น ว่าเท้าข้างหนึ่งเหยียดอยู่ในบ้าน และเท้าข้างหนึ่งเหยียดอยู่ในป่าช้า หมายถึงความเป็นความตายเท่ากัน เพราะอันตรายในการคลอดบุตรนั้นมีมาก การแพทย์ยังไม่เจริญเท่าในปัจจุบันนี้ ฉะนั้นเมื่อถึงวันเกิดของผม

แล้ว ผมก็ต้องระลึกถึงพระคุณแม่ตลอดมา คิดถึงเริ่มตั้งแต่คลอดออกมา ตั้งแต่เล็ก ๆ แม่ใช้เวลาเลี้ยงดูทะนุถนอมเอาใจใส่ การเจ็บไข้ได้ป่วยแม่ก็รับความลำบาก อดหลับอดนอน คอยดูแลเป็นห่วงกลัวลูกจะเป็นอันตราย ลูกร้องไห้ด้วยความไข้แม่ก็ร้องไห้ด้วยความรักและความสงสาร แม่ไม่เคยทิ้งห่างจากลูกไป ความรัก และความเป็นห่วงที่แม่มีต่อลูกยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ ฉะนั้น เมื่อถึงวันเกิดผมก็ต้องระลึกถึงแม่ก่อนอื่น เพราะท่านเหมือนพระองค์หนึ่งที่ควรแก่การเคารพบูชา นึกถึงพระคุณที่แม่ได้คลอดผมออกมา นึกถึงความเจ็บปวดอย่างแสนสาหัสของแม่เมื่อเวลาจวนคลอดลูก เมื่อผมเป็นเด็กแม่ต้องลำบาก แต่แม่ก็ไม่เคยทอดทิ้งห่างไกล เมื่อบัดนี้ผมเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีฐานะดีแล้ว ผมก็ไม่ยอมทอดทิ้งแม่ให้รับความลำบาก ผมถือโอกาสทำบุญกับแม่เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านต้องการสิ่งใด ท่านชอบสิ่งใด ก็มอบสิ่งนั้นให้ท่าน หาให้ท่าน ไม่ให้ท่านร้อนใจ ไม่ให้ท่านลำบาก ปฏิบัติท่านให้มีความสบายใจ แล้วตัวผมก็ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ในวันเกิด แล้วก็ถือศีล ๕ ศีล ๘ แล้วแต่โอกาสเป็นเวลา ๓ วัน ทำสมาธิให้จิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ยกบุญกุศลให้แก่แม่ เพราะผมถือว่า ผมเกิดมาเป็นตัวเป็นตน มีชีวิตอยู่อย่างทุกวันนี้ก็เพราะแม่ ที่ผมพูดนี้มิใช่ว่าผมไม่รู้บุญคุณของพ่อ เพราะพระคุณของพ่อมากมายเหลือหลาย ที่ผมรู้ว่าแม่ลำบากเมื่อเวลาคลอดผม ก็เพราะพ่อเป็นผู้เล่าให้ผมฟัง แต่เมื่อเราพูดถึงวันเกิดแล้ว ผมไม่เคยลืมเวลาที่แม่ต้องทนทุกข์ทรมาณในวันนั้น นึกเห็นภาพของแม่ได้รับความลำบากเจ็บปวดแสนสาหัส จนกว่าจะคลอดผมออกมาเป็นตัวเป็นตนได้ ฉะนั้น วันเกิดของผมก็คือวันระลึกถึงพระคุณของแม่ ใครจะคิดว่าผมผิดหรือถูกไม่สนใจ เพราะคนสมัยนี้ส่วนมากจิตใจต่ำลง คนชั่วมากกว่าคนดีมักจะคิดแต่สิ่งตรงกันข้าม

ฉะนั้นวันเกิดของผมจะไม่มีการเลี้ยงฉลองสนุกสนาน เลี้ยงอาหารเลี้ยงเหล้าเชิญเพื่อนฝูงมาเซซาเหมือนคนทั้งหลาย ทุกครั้งถึงวันเกิดผมจะต้องนึกถึงย้อนหลังไปคิดถึงแม่ ผิดกับวันเกิดของทั่ว ๆ ไปคงไม่ค่อยมีใครเคยคิดถึงแม่ แต่ผมคิดแล้วผมจะปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลในธรรม และทั้งไม่เบียดเบียนเนื้อสัตว์เป็นอาหาร ผมถือว่าการปฏิบัตินี้ย่อมจะเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง มีแต่กุศลกรรมดีทำให้จิตใจผ่องใสบริสุทธิ์"

เมื่อท่านข้าราชการรถไฟได้พักแล้ว ก็รู้สึกซาบซึ้งในการปฏิบัติกรรมดีของชายผู้ร่วมทาง และร่วมสนทนากันตลอดเวลา

เมื่อกลับมาสู่ประเทศไทย สิ่งแรกที่กลับไปถึงบ้านก็คือไปกราบมารดาระลึกพระคุณของท่าน

นี่เป็นเรื่องย่อ ๆ ที่ได้จากวันขึ้นบ้านใหม่ของข้าราชการผู้หนึ่ง และเป็นสิ่งที่น่าคิดพิจารณา ข้าพเจ้าจึงได้ย่อความเขียนขึ้น หากมีสิ่งใดผิดตกบกพร่องแล้ว หรือเก็บข้อความไม่หมดเพราะความจดจำเสื่อมลงตามสังขาร เพราะมิได้บันทึกเมื่อเวลาสนทนา ข้าพเจ้าก็ขออภัยและรับผิดแต่ผู้เดียว และข้าพเจ้าเห็นว่า การปฏิบัติของท่านผู้นี้ใกล้เคียงกับเพื่อนรุ่นพี่ผู้ได้ล่วงลับไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอออกความเห็นให้เป็นอนุสรณ์แก่ผู้สร้างกรรมดี สิ่งที่เราควรจะปฏิบัติแก่แม่ผู้บังเกิดเกล้าก็คือ เมื่อเวลาท่านมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นบุญกุศลสุด ๆ เมื่อท่านเห็นลูกหลานมีความกตัญญูท่านก็ปลื้มปีติยินดี และทั้งท่านก็จะให้ศีลให้พรจากปากพ่อ ปากแม่ นั้นย่อมศักดิ์สิทธิ์ เพราะออกจากใจจริงของท่าน เราก็ดีใจเมื่อเห็นท่านมีความสุขความสบายใจ ชื่นชมยินดีและเป็นสิริมงคลแก่ตัวเรา และทำให้ท่านอายุยืนเพราะจิตใจสบาย อย่ารอให้ท่านจากโลกนี้ไปก่อนแล้วจึงทำบุญอุทิศไปให้เราจะเสียใจภายหลังว่ายังไม่ได้ทดแทนบุญคุณเต็มที่ เพราะเมื่อท่านมีชีวิตอยู่เราก็ไม่ได้ปฏิบัติดูแลเอาใจใส่ให้ความสุขแก่ท่าน เมื่อคิดได้ก็สายไปเสียแล้ว เราควรจะทำให้ท่านทั้งเวลามีชีวิตอยู่ และเมื่อท่านจากไปแล้วก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน

มนุษย์ที่มีศีลธรรมก็จะยกย่องสรรเสริญ เทวดาฟ้าดินก็จะโมทนาสาธุในการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จะเป็นสิริมงคลแก่ตัวผู้ปฏิบัติตลอดไป แต่ขออย่าให้วันเกิดของเราเป็นวันตายของสัตว์เพิ่มขึ้น เพื่อเป็นอาหารของเราในวันเกิด

สวัสดี

หัวอกพ่อแม่

เด็กวัยรุ่นในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนมากเห็นความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่นั้นไม่สำคัญ น้อยนักที่จะรู้ซึ้งถึงจิตใจของพ่อแม่ ซ่อนความรู้สึกส่วนลึกซึ่งมีต่อเลือดเนื้อเชื้อไขของตัวได้ มอบความรับและความตามใจลูก มีไม่น้อยที่ลูกเคี่ยวเข็ญพ่อแม่ เมื่อต้องการสิ่งใดก็จะเอาให้ได้อย่างใจ หากพ่อแม่ขัดใจก็โกรธ ทำกิริยาท่าทางกระฟัดกระเฟียดหน้างอ ทำกระเง้ากระงอด บางคนก็ใช้กิริยาดุด่าพ่อแม่เหมือนทาส เพราะจะต้องการสิ่งใดก็จะให้พ่อแม่หามาให้ได้ อย่างใจ ท่านได้พบเห็นลูกชนิดนี้แล้วก็ต้องเศร้าใจ ผู้ใหญ่สมัยก่อนยกมือท่วมหัว พลางอธิษฐานจิตว่า เกิดมาชาติใดฉันใดก็ขออย่าให้พบลูกชนิดนี้เลย ขอให้ห่างไกลออกไปร้อยโยชน์พันโยชน์ ทำบุญกรวดน้ำคว่ำกระลา ขออย่ามาเกิดเป็นลูกเป็นเต้ากันเลย และพ่อแม่บางคนก็รักลูกจนหลง ถูกลูกดุก็งกๆเงิ่นๆ เพราะตามใจลูกจนเคยตัว เคราะห์ดีที่ลูกพวกนี้ไม่ค่อยจะมีมากนัก นานๆก็เคยพบเคยเห็นสักครั้งหนึ่ง ทำให้คิดว่ามนุษย์เรานี้มีนิสัยแปลกแตกต่างกันไป เห็นพ่อแม่เป็นข้าก็มี แต่พวกนี้ไม่มีสิริมงคลและไม่เจริญ ส่วนพวกที่เห็นพ่อแม่เป็นพระที่ควรยกย่องบูชาก็มี แต่พวกนี้จะมีความเจริญรุ่งเรืองเพราะความกตัญญูกตเวที แต่นี่ก็เห็นจะเป็นอกุศลกรรมและกุศลกรรมในอดีตที่ติดตามมาสนอง แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าเคยเห็นในยุคนี้เป็นตัวอย่างมากรายซึ่งหนีไม่พ้นอกุศลกรรมอันนี้

หากลูกคนใดดุด่าพ่อแม่ คนสมัยก่อนมักกล่าวว่า ใช้พ่อแม่เหมือนทาสในเรือนเบี้ย ซึ่งเป็นมาแต่ครั้งโบราณตลอดมาจนถึงยุคปัจจุบันนี้ ทั้งได้เห็นเองและผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง คนที่ดุด่าพ่อแม่ คนผู้นั้นหากมีลูกต่อไปก็จะถูกลูกดุด่าสืบสันดานชั่วเช่นเดียวกันหนีไม่พ้น

เมื่อพูดถึงความกตัญญูแล้วข้าพเจ้าก็อดคิดถึงประวัติของ ท่าน ธมฺมวิตโก หรือท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิตซึ่งข้าพเจ้าอยากจะยกย่องท่านว่า **ยอดแห่งความกตัญญู** ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงจดหมายฉบับหนึ่ง แม้จะไม่ลงนามมาก็ดี แต่เมื่อพิจารณาดูแล้วก็เห็นว่า ควรจะหยิบยกบางตอนขึ้นมาให้รู้ว่าพระคุณหัวอกพ่อแม่นั้น คนในยุคนี้

มักจะมองข้ามหัวไปไม่ไยดี ที่จะนำมาพิจารณาหาเหตุผลเรื่องนี้แม้ข้าพเจ้าเองเมื่ออ่านแล้วก็ไม่แน่ใจว่าท่านผู้เป็นเจ้าของเรื่องนี้เป็นหญิงหรือชาย ไม่กล้าเดาชี้ขาดลงไปแต่ก็เห็นจะไม่สำคัญอะไร เพราะเราเพียงต้องการตัวอย่างผู้ที่หูตาสว่างขึ้นจากการหลงผิด คำว่า ข้าพเจ้าต่อไปนี้โปรดอย่าเข้าใจว่าผู้เขียน ขอให้ทราบว่าเป็นคำแทนตัวผู้เป็นเจ้าของจดหมาย หรือบันทึกฉบับหนึ่งในจำนวนมากมาย **ตอนหนึ่งมีใจความว่า**

ข้าพเจ้ารู้ตัวภายหลังเมื่อหูตาสว่างแล้วว่า เป็นคนที่มีความทะเยอทะยานที่ผิดทาง ความจริงเรากำลังศึกษาชั้นสูงของมหาวิทยาลัย แต่เพื่อนข้าพเจ้าส่วนมากพ่อแม่เขาส่งไปชุบตัวเมืองนอก จะมีความรู้ติดตัวมามากน้อยเพียงใดไม่ต้องพูดถึง เพราะบางคนก็ไม่ได้ดีกรีอะไรกลับมาเลย บางคนก็ได้ปริญญาชั้นสูง แล้วแต่บุคคล ความประพฤติและสติปัญญา แต่เมื่อกลับมาถึงเมืองไทยแล้วก็รู้สึกออกจะแสดงตัวว่าสูงกว่าพวกเราเพราะได้ผ่านเมืองนอกมา สำหรับข้าพเจ้าเห็นพ่อแม่เขาส่งลูกๆ ซึ่งเป็นเพื่อนไปหลายคน ตนเองก็เกิดอยากจะไปเมืองนอกกับเขาบ้าง จึงรบเร้าผู้ปกครองขอให้จัดส่งไปเรียนเมืองนอกเพื่อจะได้ชุบตัวเหมือนอย่างเพื่อนๆ บ้าง ข้าพเจ้าได้พยายามอ้อนวอนพ่อแม่ขอให้จัดส่งข้าพเจ้าไปศึกษาต่างประเทศ โดยได้ติดต่อทางมหาวิทยาลัยต่างประเทศเตรียมไว้ก่อนด้วยการแนะนำของเพื่อนที่เคยผ่านต่างประเทศมาแล้ว ความจริงฐานะทางบ้านข้าพเจ้าเมื่อทราบภายหลังก็ไม่ได้มีเงินทองมากนัก เพียงแต่พอมีพอใช้ แต่ความทะเยอทะยาน ความอยาก มุ่งมั่นใจจะไปให้ได้ มิได้พิจารณาความลำบาก ทางผู้ปกครองจะมีเพียงใดไม่เคยคิด และยังนึกอยู่เสมอว่าพ่อแม่เรามีเงินพอที่จะส่งให้ไปศึกษาต่อเมืองนอกได้ความอยาก ความเห็นแก่ตัวตามอารมณ์เป็นใหญ่ เพราะพ่อแม่ตามใจจนเคยตัว จึงอยากหาทางไปชุบตัวให้เหมือนเพื่อน ไม่อยากให้น้อยหน้าเพื่อน คิดว่าเมื่อสำเร็จมาจากต่างประเทศแล้วรู้สึกว่าโก้ เดินไปไหนตัวคงสูงเด่นกว่าธรรมดาพราะเขาคงเรียกว่า หัวนอก ดูเป็นเรื่องของความรู้สึกอย่างคิดไปตามอารมณ์เหมือนเด็กไม่เดียงสาในเวลานั้น เอาอะไรก็จะเอาให้ได้อย่างใจไม่ยอมให้ขัดใจเพราะพ่อแม่รักและตามใจจนเคยตัวนิสัยเสีย จะพูดให้ถูกก็คิดว่าเวลานั้นเป็นโรคอยากไปนอกขึ้นสมอง เมื่อจบทางเมืองไทยแล้วข้าพเจ้าก็เกี่ยวเงินขอเงินพ่อแม่ ค่าเครื่องบิน ค่าใช้จ่าย การกินอยู่ศึกษาในต่างประเทศ คิดแล้วเป็นเงินไม่น้อยต่อบี รู้สึกพ่อแม่เคยตามใจข้าพเจ้ามาก่อนแล้วคงไม่ขัด แรกๆ ก็บอกว่าลูกเรียนจบในนี้

ก็ดีพอแล้ว อย่าไปเรียนนอกเลย เรียนนอกวิเศษมาทุกคนเมื่อไหร่ เรียนในนี้ดีกว่านอก ถมไป นอกจากจะเสียค่าใช้จ่ายแพงมากแล้ว พ่อแม่ก็ไม่อยากให้ลูกห่างไกล เพราะเราไม่เคยจากกันนาน ๆ พ่อแม่เป็นห่วงคิดถึงอยู่ ข้าพเจ้าก็เถียงว่า ลูกโตแล้วพ่อแม่ไม่ต้องเป็นห่วง ทีลูกของคนอื่น ๆ ทำไมพ่อแม่เขาจึงไม่ห่วง เขาไปกันได้ พ่อแม่เขาไม่เคยคิดอย่างพ่อแม่เลย เขากลับสนับสนุนไม่เห็นเขาเป็นห่วง

แต่พ่อแม่ก็อ้อนวอนจนอ่อนใจเพราะข้าพเจ้ายืนกระต่ายขาเดียว ต้องจะไปให้ได้ รู้ว่าพ่อแม่มีข้าพเจ้าเป็นลูกคนเดียว ถึงอย่างไรก็คงตามใจ แต่ที่สุดพ่อแม่เสียอ้อนวอนลูกไม่ได้ก็รับปาก จะจัดการส่งข้าพเจ้าไปเรียนเมืองนอกตามที่ข้าพเจ้าต้องการอย่างไม่เต็มใจ

ในที่สุดข้าพเจ้าก็พอใจและมีความดีใจแล้ว เพราะได้มีโอกาสไปชุบตัวเมืองนอกคราวนี้ ความดีใจของข้าพเจ้าทำให้พ่อแม่ต้องหน้าเศร้า ข้าพเจ้าคิดว่าพ่อแม่คงเป็นห่วงลูกมากที่ต้องจากห่างไกลออกไปอยู่คนละทวีป และดีใจอย่างลิงโลดเตรียมตัวเดินทาง ตัดเสื้อผ้านำไปใช้เมื่อรู้ว่าจะได้ไปนอกโดยทุนของพ่อแม่ ไม่ให้น้อยหน้าเพื่อนในคราวนี้ คืนนั้นข้าพเจ้าไปในงานวันเกิดที่บ้านเพื่อนและบอกทางบ้าน ว่าคืนนี้ข้าพเจ้าจะกลับดึก เพราะเพื่อน ๆ จะเอารถมารับและมาส่ง อย่าเป็นห่วงข้าพเจ้าเลย และตั้งใจจะประกาศให้เพื่อน ๆ รู้ว่าข้าพเจ้าจะไปเรียนต่อเมืองนอก

แต่ความจริงคืนนั้นข้าพเจ้าไม่สามารถจะอยู่ดึกดังที่บอกทางบ้านไว้ได้ จึงกลับแต่หัวค่ำ และมาถึงบ้านก็ปรากฏว่าพ่อแม่ไม่อยู่ ไม่ทราบว่าท่านไปไหน และคนในบ้านก็ไม่รู้ว่าข้าพเจ้ากลับมาแต่หัวค่ำ เหตุที่ข้าพเจ้ากลับแต่หัวค่ำคืนนั้นก็เพราะแรก ๆ ก็สนุกสนานสนทนากับเพื่อน ๆ ทั้งตั้งใจจะไปบอกเพื่อน ๆ ว่าข้าพเจ้าจะไปเรียนต่อต่างประเทศ คิดว่าตอนดึกเมื่อจะกลับบ้านค่อยบอกดีกว่า แต่ยังไม่ทันจะบอกก็มีเพื่อนคนหนึ่งพูดกันในหมู่เพื่อน ๆ ว่า *พวกนักเรียนทุนส่วนตัวความรู้ยังไม่ถึงขนาดถือว่ามีเงินก็ส่งไป พ่อแม่อยู่ทางนี้ก็ส่งเงินไปให้ลูก ตามที่ลูกของตัวอ้างความจำเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ พ่อแม่ไม่รู้ก็ส่งเงินไปให้เที่ยวเตร่เสียผู้เสียคน เอาเงินไปล้างผลาญ กลับเมืองไทยเพราะประพฤติตัวเหลวแหลกเสียชื่อก็มีมากรายด้วยกัน พ่อแม่อยู่ทางนี้ไม่รู้ก็จัดหาเงิน บางรายก็ต้องจำนองจำนำข้าวของที่ดินแทบหมดตัว หวังจะให้ลูกมีความรู้หาเลี้ยงพ่อแม่ เมื่อส่งไปนึกว่าลูก*

กำลังเรียนดี ที่สุดกว่าจะรู้ว่าผิดหวังเมื่อทางการสั่งให้ส่งกลับประเทศ พ่อแม่ลมจับเมื่อรู้ว่าลูกเป็นกุ๊ยที่เมืองนอก ไว้ผมรุงรัง รู้ว่าไปทำเสียชื่อเสียงเมืองไทย รู้สึกว่าคนไปนอกเวลานี้ไม่ค่อยจะมีเกียรติเท่าที่คิดที่นึก นอกจากพวกเรียนดีสอบชิงทุนได้เพราะมีความดีอยู่แล้วและคนที่ไปทุนส่วนตัวที่ตั้งใจเรียนจริง ๆ จัง ๆ เพราะเห็นอกเห็นใจพ่อแม่ลงทุนเสียเงินเสียทองก็มีมาก แต่ก็มีไม่น้อยเพราะเอาตัวอย่างชั่วมาใช้ เสียคนง่าย คำพูดของเพื่อนนั้นสกิดใจข้าพเจ้ามาก ฉะนั้น คืนนั้นข้าพเจ้าจึงกลับแต่หัวค่ำมานอนกระสับกระส่าย เพราะคิดมาก เลิกคิดจะบอกเพื่อน

จนรู้สึกว่าพ่อแม่กลับมายังไม่ดึกมากนัก ห้องนอนพ่อแม่ติดห้องข้าพเจ้า เสียงเปิดประตูเข้าห้องได้ยินเสียงพ่อแม่ถอนหายใจเหมือนทุกข์หนัก ข้าพเจ้าพยายามสงบนิ่งฟังว่าท่านทั้งสองจะพูดอะไรถึงข้าพเจ้า ท่านคงนึกว่ายังไม่กลับ เพราะบอกว่ากลับดึก เสียงพ่อถอนหายใจแล้วพูดว่า

แล้วนี่จะทำอย่างไร รับปากกับลูกว่าจะส่งไปเรียนเมืองนอก เงินก็ยังมีไม่พอ ถ้าลูกผิดหวังคงเสียใจมาก ทั้งที่รับปากไว้แล้ว ลูกกำลังดีอกดีใจที่จะได้ไปนอก ที่นาแถวรังสิตของเราเวลานี้จะขายเขาก็ให้ราคาต่ำมาก ไม่ขายก็ไม่รู้ว่าจะเอาเงินที่ไหนมาส่งลูก พรุ่งนี้เราลองไปหาสำนักชื่อขายที่ดิน หากยังกดราคาเราก็ต้องไปหาที่อื่นที่เขารับซื้อหรือรับจำนองดูอีกแห่งหนึ่งคงจะได้เพิ่มราคาขึ้นบ้าง เพราะพวกนี้ถ้ารู้ว่าใครรีบเงินก็มักจะกดราคาให้ต่ำ หากได้ราคาพอสมควรพอจะส่งลูกไปได้งวดแรกพี่ก็ต้องตกลง แล้วเราค่อยคิดกันใหม่

ข้าพเจ้าได้ยินก็รู้สึกหัวใจเต้นแรงวูบขึ้นมาเพราะไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อนว่าจะทำให้พ่อแม่เดือดร้อนถึงเพียงนี้ น้ำตาก็เริ่มไหลออกมาเป็นครั้งแรกที่สงสารพ่อแม่ แต่ต้องทนฟังต่อไปก็ได้ยินเสียงแม่พูดว่า *ถ้าไม่พอน้องก็จะเอาเครื่องเพชรเครื่องทอง ที่น้องมีอยู่เก็บไว้เอามาขายก็พอจะช่วยได้บ้าง แต่ถ้าของเรามดไปแล้วลูกยังเรียนไม่จบไม่สำเร็จล่ะ พี่จะทำอย่างไร* เสียงพ่อถอนหายใจ รู้สึกว่าความคิดไม่ปลอดโปร่งนัก แล้วตอบออกมาอย่างใช้ความคิดว่า *ถ้าไม่พอจริง ๆ พี่ก็เห็นจะต้องเอาบ้านหลังนี้พร้อมที่ดินไปจำนองที่ธนาคาร เพื่อแก้หน้าลูกจนกว่าจะเรียนจบ* ข้าพเจ้าได้ยินเพียงเท่านี้มันก็ตื้นตันใจอยากจะลุกขึ้นไป แล้วเข้าไปกราบท่านทั้งสอง แล้วพูดว่า *ลูกไม่ต้องการจะไปแล้วเมื่อพ่อแม่ของลูกเดือดร้อนถึงเพียงนี้ และลูกจะไม่ไปในเงินทุนของพ่อแม่อีกแล้ว ขอโทษให้ลูกด้วย ลูกไม่สามารถจะเห็นพ่อแม่เสียสละให้ลูกถึงเพียงนี้ ลูกยังไม่เคยรู้เลยว่าพ่อแม่คนไหนเขาจะเสียสละให้ลูก ตัวเองต้องเดือดร้อนอยู่ในอกโดยไม่ยอมให้ลูกได้รับรู้* แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เปิดประตูห้อง

นอนออกมาบอกพ่อแม่ ตามที่คิดนึกว่าควรจะคิดทำให้ดีกว่านี้ จึงได้แต่เอาหมอนหนุนหัว ทับหน้าเอามือรัดไว้ไม่ให้เสียงสะอื้นร้องไห้ออกจากปากให้พ่อแม่ได้ยิน คืนนั้นไม่สามารถจะข่มความรู้สึกให้หลับได้เพราะจิตใจคิดฟุ้งซ่าน ย้อนหลังคิดถึงเมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนกินนอนอยู่โรงเรียนชาวต่างประเทศและต่างศาสนาเขาก็สอนศาสนาของเขา เวลาเมื่ออยู่โรงเรียนเขาสอนให้ก่อนกินอาหารต้องนั่งก้มหน้าระลึกถึงคุณของพระเจ้า ซึ่งได้ทรงประทานอาหารเลี้ยงชีวิตตลอดมา แล้วก็เงยหน้าโดยใช้นิ้วแตะที่หน้าผากและไหล่ซ้ายขวา เรามาอยู่โรงเรียนเขาเราก็ต้องทำตามอย่างเขา แม้จะสนใจหรือไม่ก็ตาม

มาคืนนั้นได้ยินเสียงพ่อแม่พูดถึงเรื่องจะหาเงินส่งลูกไปเรียนนอก ตามคำขอร้องของลูก ทำให้นึกขึ้นได้ว่าพ่อแม่บังเกิดเกล้าที่รักลูก ตามใจลูก จะเอาสิ่งใดก็หาให้แม้ตัวจะลำบากก็เสียสละเพื่อลูก พ่อแม่นั้นคือพระเจ้าของลูกที่ได้ส่งเงินให้ค่าศึกษาเล่าเรียนจ่ายค่ากินอยู่หลับนอนตลอดค่าเทอมแล้วเทอมอีก จนกว่าจะสำเร็จ ซึ่งเงินทองค่าใช้จ่ายมาจากพ่อแม่ทั้งสิ้น พระเจ้าของลูกก็คือพ่อแม่ที่ควรแก่การเคารพบูชายิ่ง ลูกควรจะมีความกตัญญูกตเวทีและเห็นอกเห็นใจสงสารพ่อแม่มากขึ้น คำพูดของพ่อแม่เสียดแทงเข้าไปในดวงใจ ด้วยความรักและสงสารมากขึ้นจนไม่สามารถจะทนฟังพ่อแม่ปรับทุกข์กันต่อไป ใช้หมอนใช้ผ้าห่มปิดหูปิดปากข่มความรู้สึก ไม่ให้เสียงสะอื้นออกจากปาก คืนนั้นนอนหลับๆ ตื่นๆ รู้สึกอ่อนเพลีย

เช้าวันนั้น ข้าพเจ้าลุกขึ้นเข้าห้องน้ำสายกว่าวันธรรมดาเพราะนอนหลับเอาจวนรุ่งสว่างจึงตื่นสาย แล้วออกมากินข้าวเช้ากับท่านทั้งสอง ซึ่งกำลังรออยู่ ก็ถูกท่านทักว่าเช้าวันนี้ทำไมหน้าซูบซีด หูตาแดง เมื่อคืนไปมีเรื่องกับเพื่อนมาหรือ กลับดึกไหมลูก ข้าพเจ้าก็เพียงพูดง่ายๆ เพราะใจยังสะอื้นอยู่ในอกไม่หายว่า *ไม่มีเรื่องอะไรมากนัก มีเพื่อนเขาพูดว่านักเรียนทุนส่วนตัวที่ไปนอกส่วนมากไปผลาญเงินพ่อเงินแม่ ไม่เคยคิดถึงอกพ่ออกแม่เลย แล้วก็ไปทำชื่อเสียงเสีย บางคนก็ถูกส่งกลับเพราะประพฤติชั่ว สู้พวกสอบชิงทุนไม่ได้เพราะพวกนี้เขามีความรู้ดี เอาใจใส่ในการเรียนไม่เคยทำเสียชื่อเสียง* เสียงพ่อบอกว่า *เท่านั้นก็ไม่ควรเสียอกเสียใจ ต้องร้องไห้ร้องห่มทำไม เพราะคนไปทุนส่วนตัวที่ดีก็มีมาก คนชั่วก็มี พ่อทราบว่าบางคนชั่วไปจากเมืองไทยแล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองคิดว่าส่งไปเมืองนอกแล้วจะดีขึ้นบ้าง แต่กลับไปถูกโรงเรียนไล่ออก กลับไปทำเสียชื่อถึงเมืองนอก ทำชื่อเสียในเมืองไทยยังไม่พอ ทำให้นักเรียนไทยที่ดีถูกชาวต่างประเทศมองดูพลอยมัวหมองไปด้วย* ข้าพเจ้าจึงบอกว่า ต่อไปนี้จะไม่รบกวนเงินพ่อแม่เรื่องไปนอก จะสมัครสอบชิงทุน

มิฉะนั้นก็ไม่ไปดีกว่า พ่อแม่มองดูข้าพเจ้าแล้วก็มองดูตากันทั้งสองท่าน แล้วมองดูข้าพเจ้าอย่างสงสัยว่า ทำไมข้าพเจ้าจึงเปลี่ยนใจง่ายและรวดเร็ว เพียงแต่ได้ฟังคำพูดของเพื่อน ๆ เท่านั้น และท่านก็ไม่รู้ว่าข้าพเจ้าได้ยินคำพูดของท่านเมื่อคืนนี้ เพราะไม่บอกว่าได้ยินและพ่อแม่ก็ไม่รู้

นับแต่วันนั้นมา ข้าพเจ้าก็พยายามใช้เวลาศึกษาเล่าเรียน ขยันดูหนังสือให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อนซึ่งเมื่อก่อนไม่ได้สนใจมากนัก พยายามเรียนรู้วิชาภาษาต่างประเทศและพยายามทุกอย่างที่เกี่ยวกับวิชาความรู้ในแขนงที่ข้าพเจ้ารัก ทำให้พ่อแม่รู้สึกพอใจและรักเอ็นดูข้าพเจ้ามากขึ้น ที่สุดบิดาต่อมาก็มีสอบชิงทุนหลายทุน ที่สุดข้าพเจ้าก็สอบชิงทุนได้ทุนที่ดีการไปนอกก็ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดไม่มียกเว้นตลอดทั้ง ค่าใช้จ่าย ส่วนตัว ประจำเดือน ให้สูงเพราะสอบได้ลำดับดีและดีกว่าทุนอื่น ๆ ทั้งไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ เพราะเป็นทุนต่างประเทศ ปัญหาเรื่องเรียนต่อต่างประเทศโดยลำแข้งของข้าพเจ้าก็สำเร็จเป็นความจริงขึ้น ทำให้พ่อแม่มีความยินดีกับข้าพเจ้ามาก แม่ดีใจจนน้ำตาไหล ข้าพเจ้าได้ทุนที่ดีจึงมีเงินเหลือใช้ส่วนตัวอยู่เมืองนอกพยายามประหยัดใช้ มีเงินเหลือส่งมาให้พ่อแม่ทางบ้าน แทนที่พ่อแม่จะส่งให้ข้าพเจ้า จวบจนข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาได้ปริญญาแล้ว ข้าพเจ้าคิดถึงบ้าน คิดถึงพ่อแม่ คิดถึงเพื่อนฝูง ที่อดทนก็เพื่อเรียนให้สำเร็จ เมื่อรู้ว่าจะได้กลับบ้านก็ยิ่งคิดถึงบ้านมากขึ้น อยากจะให้ถึงบ้านเร็ว ๆ แต่แล้วเวลาเดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอนก็มาถึง ข้าพเจ้าขึ้นอยู่บนเครื่องบินเหมือนตนเองอยู่บนสวรรค์ที่จะได้เห็นหน้าพ่อแม่ที่รักใจจะขาด แม้เครื่องบินจะเร็วเพียงใดแต่ก็ยังช้ากว่าคนใจเร็วอย่างข้าพเจ้า ไม่ช้าเครื่องบินก็ข้ามทะเลเข้ามาในเขตไทย ข้าพเจ้าดีใจและตื่นเต้นเมื่อได้มองลงมาเห็นวัดวาอารามโบสถ์เหลืองอร่ามด้วยสีทองเป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนา ข้าพเจ้าระงับความตื่นเต้นไว้ไม่อยู่ เพราะในไม่ช้าข้าพเจ้าก็จะได้เห็นหน้าพ่อแม่ญาติพี่น้อง นึกวาดภาพคงจะแวดล้อมข้าพเจ้าด้วยความดีใจ เครื่องบินกำลังจะบินเข้าในเขตของจังหวัดพระนครแล้ว ใจข้าพเจ้ายิ่งเต้นตึกตักเพราะตื่นเต้นดีใจ เมื่อเข้าเขตพระนครก็เห็นรถยนต์วิ่งขวักไขว่ไปมาบนท้องถนน เมื่อเครื่องถลาลงสนามเข้าจอดตรงลานบิน เมื่อผู้โดยสารกำลังเดินลงจากเครื่องบินข้าพเจ้าติดตามลงมาเป็นคนที่สาม แล้วส่ายตามองดูพ่อแม่ เมื่อผ่านศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมืองแล้ว ข้าพเจ้ารีบออกมาเหมือนแทบจะวิ่ง แม้จะหอบเข้าของพะรุงพะรังก็ไม่สนใจใครจะมองในแง่ใด ตาส่ายหาหน้าพ่อหน้าแม่ผู้บังเกิดเกล้าที่รักทั้งสอง ข้าพเจ้าเห็นคนมากมายเดินขวักไขว่ที่สถานีก่อนเมือง ข้าพเจ้าส่ายตาจ้องดูทางซ้ายทางขวารู้สึกตาพร่าไปหมด พอดีข้าพเจ้ามองเห็นผู้

บังเกิดเกล้า ส่ายตามองหาข้าพเจ้าเหมือนกัน เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าหอบของพะรุงพะรังพ่อแม่จึงจำข้าพเจ้าไม่ได้ ข้าพเจ้าดีใจตะโกนร้องเรียกไปเสียงดังไม่สนใจใคร หมดอายว่า **พ่อจ๋าแม่จ๋า** แล้วข้าพเจ้าก็โผเข้าไปกอดสะเอวท่านทั้งสองไว้แล้วก็ซบหน้าน้ำตาไหลด้วยความปลื้มปีติได้เห็นหน้าพ่อแม่อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้จากกันหลายปี พ่อแม่ก็น้ำตาไหลออกมาเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าพูดได้เพียงว่า ***เมื่อคืนนี้ลูกนอนไม่หลับเพราะรู้ว่าวันนี้จะได้พบพ่อพบแม่*** เสียงแม่ก็ตอบอย่างกระเส่าทั้งน้ำตาที่บีบิว่า เมื่อคืนพ่อกับแม่ก็นอนไม่หลับเหมือนกันเพราะคิดว่าวันนี้คงจะต้องมาพบลูกเช่นเดียวกัน เรามัวดีใจที่ได้พบกันจนเพลินแม่จึงเตือนว่าเรากลับไปบ้านกันเถิดแม่ได้แกงเขียวหวานไก่ไว้ให้ลูกแล้วตามที่ลูกได้เขียนจดหมายมาบอกว่าอยากกิน ความดีใจทำให้ข้าพเจ้าลืมธรรมเนียมไทยไป ข้าพเจ้ากราบที่อกท่านทั้งสองด้วยความรักและเคารพฝังอยู่ในความกตัญญูกตเวที เพราะนึกถึงน้ำใจของท่านที่เคยคิดว่าจะยอมเสียสละได้ทุกอย่างเพื่อลูกซึ้งใจ ซึ่งข้าพเจ้าฝังใจอย่างไม่รู้ลืม และคำพูดประโยคหนึ่งของคุณพ่อที่ทำให้ข้าพเจ้าไม่สามารถจะกลั้นน้ำตาไว้ได้ว่า ***ลูกรัก ลูกได้สร้างตัวเองด้วยความสามารถของลูก โดยพ่อและแม่ไม่ต้องเดือดร้อนอะไร พ่อและแม่ปลื้มใจมาก***

ข้าพเจ้าจำคืนก่อนที่จะเดินทางไปนอกได้ดี ข้าพเจ้าขอเขียนมาเป็นตัวอย่างของความกตัญญูที่เปลี่ยนใจข้าพเจ้าในบัจจุบัน เพราะเห็นใจในความรักลูก เห็นอกของพ่อแม่มาอภินันทนาการแก่ท่านเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตของข้าพเจ้ามาแล้ว

ผู้เรียบเรียงเขียนข้อความบันทึกนี้ไม่กล้าจะสันนิษฐานว่า ท่านผู้นี้จะเป็นสุภาพบุรุษหรือสุภาพสตรี เพราะท่านผู้บันทึกใช้คำพูดกลาง ๆ ไม่ได้บอกและลงชื่อมาด้วย จะหญิงหรือชายขอท่านผู้อ่านผู้ฟังจงพิจารณาดูเอง แต่เรื่องของท่านผู้นี้ได้ก่อให้เกิดความกตัญญูกตเวทีขึ้นมา จึงเกิดเป็นสิริมงคลขึ้นแก่ตนเองเป็นตัวอย่าง ฉะนั้นผู้เขียนคิดว่าการก่อเกิดอารมณ์ขึ้นทางจิตใจ เพราะได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่าน ได้รู้ ได้เห็นสิ่งเหล่านี้ย่อมจะมีทั้งดีและไม่ดีได้เช่นเดียวกัน หากท่านจะป้องกันไว้ก่อนโดยฝึกจิตให้เป็นผู้โกรธยาก ไม่เห็นแก่ตัว เป็นคนอารมณ์เย็น แม้เราจะได้ยินสิ่งไม่ดีแสลงหูจิตใจตั้งอยู่กลาง ก็จะได้มีเวลาใช้สติปัญญาสมองพิจารณาสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว และปฏิบัติในสิ่งที่ดี จะเป็นตัวอย่างผู้ปฏิบัติดีอย่างน่าเคารพนับถือบูชาตลอดไป.

เรื่องความมหัศจรรย์ของวิญญาณ

ในโลกมนุษย์นี้ยังมีสิ่งที่แปลก ๆ และประหลาดมหัศจรรย์ ที่เรายังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ประสบพบด้วยตนเองอีกมากมาย ซึ่งไม่ค่อยจะมีผู้รู้ในสิ่งลี้ลับ เมื่อมีผู้ใดประสบพบเห็นด้วยตนเองจะนำมาเล่าสู่กันฟังก็ไม่กล้า เพราะกลัวคนไม่เชื่อจะกลับหัวเราะว่างมงาย เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นไม่มีเหตุผลและหลักฐานสามารถที่จะพิสูจน์ยืนยันได้อย่างวิทยาศาสตร์

เรื่องวิญญาณเป็นศาสตร์ที่ลี้ลับ ยังไม่สามารถที่จะอธิบายออกมาชี้ให้เห็นแจ่มแจ้งเหมือนทางวิทยาศาสตร์ แม้เราจะได้พยายามศึกษาหาความรู้ในเรื่องวิญญาณ และเรื่องตายแล้วเกิด หรือเรื่องกรรมด้วยความสนใจก็ดี แต่ก็ต้องศึกษาหาความรู้ด้วยประสพการณ์ หรือความจริงที่เกิดขึ้นแล้ว เมื่อก่อนเขียน ข้าพเจ้ามีความสนใจได้พยายามค้นหาตำรับตำราเท่าที่จะหาได้มาศึกษา แต่สมัยนั้นจะหาตำรับตำราที่จะชี้ตรงให้แจ่มแจ้งชัดเจนในเรื่องวิญญาณ หรือตายแล้วต้องกลับมาเกิดใหม่อีกก็หาไม่ได้ มีแต่พูดอย่างคลุมเครือ มักพูดเบี่ยงบ่าย แบ่งรับแบ่งสู้ให้เป็นปัญหานำไปขบคิดเอง ฉะนั้น เมื่อได้อ่านจบเล่มแล้วเล่มอีก คงได้รับความรู้ไม่มากนัก มักจะวนเวียนเหมือนไม่กล้าจะรับตรง ๆ ว่ามีจริงหรือไม่ เพราะเห็นจะกลัวว่าไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ จึงอยากจะค้นหาตำรับตำราที่พูดตรง ๆ ขาวหรือดำ ไม่ใช่พูดเป็นปัญหา เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้ายังมีความโง่อยู่ในตัวอีกมาก จึงไม่สามารถจะเข้าใจแจ่มแจ้ง เมื่อคิดว่าหากเรามัวค้นหาตำรับตำราพูดถึงวิญญาณแจ่มแจ้งในเวลานั้นหายาก หรือมีแต่ข้าพเจ้าหาไม่พบเองก็ได้ แต่มาคิดได้ภายหลังว่านักปราชญ์ท่านพูดเป็นปัญหาให้เราคิดเอง เพราะสิ่งใดถ้าเราไม่คิดได้เองบ้างหรือประสบตัวเองท่านจะบอกตรง ๆ เราก็มีข้อสงสัย ฉะนั้น ท่านจึงทิ้งปัญหาไว้ให้เรานำไปพิจารณาดูบ้าง เมื่อคิดได้ก็จะได้รู้ซึ้งไม่มีข้อสงสัยอีกต่อไป

ครั้งก่อนนั้น เมื่อคิดว่าเราอยากจะศึกษาให้แจ่มแจ้งในเรื่องวิญญาณ เรื่องตายแล้วเกิด หรือเรื่องกรรมนั้นเห็นจะต้องค้นคิดด้วยตนเอง พร้อมกันก็พึงหลักธรรมและก็ได้อาศัยหลักบัญหาของนักปราชญ์นำทางไปด้วย คือเรื่องวนเวียนเกิดดับอยู่ในโลกมนุษย์ การพึ่งตัวเอง ก็ค้นคว้าเรื่องจริงที่เกิดขึ้นมาแล้วและเกิดขึ้นกับตนเอง และเรื่องที่เกิดขึ้นกับเพื่อนฝูงที่อยู่ใกล้ชิด และเกิดขึ้น กับผู้อื่น ที่สามารถ จะเชื่อถือได้ว่าเป็น หลักอันหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าพิจารณาคิดว่า หากเราสนใจเกิดมีความเลื่อมใส ติดตามหาเหตุผลค้นคว้าหาเรื่องจริงที่เกิดขึ้นแล้ว แม้จะไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ก็ดี เราก็ค่อย ๆ ได้รับความรู้เพิ่มเติมมากขึ้นเป็นลำดับ มากพอที่จะนำเรื่องมาเขียนและชี้ให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งไม่คลุมเครือ จะเป็นเรื่องวิญญาณ ก็ดีหรือจะเป็น เรื่องตาย แล้วต้องวนเวียนมาเกิด เมื่อยังไม่บรรลุธรรมชั้นสูงพอที่จะสะบัดตนให้หลุดพ้นความดึงดูดของกิเลสตัณหาก็ดี สิ่งเหล่านี้ยังอยู่ภายใต้ใน "กฎแห่งกรรม" ด้วยกันทั้งสิ้น กรรมดีกรรมชั่วเมื่อได้ปฏิบัตินั้นเป็น หลักแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อหลักธรรมชาติทั่วไปและเข้ากับหลักธรรมะ ฉะนั้นเราไม่ควรจะทะนงตัวว่าฉันทำชั่วไม่เห็นอะไรมาสนองฉันเลย กรรมนั้นมีจริงแต่รอเวลาอยู่ข้างหน้าเพียงอยู่แต่ช้าหรือเร็วเท่านั้น

มนุษย์เราส่วนมากคิดว่า คนเราเมื่อตายแล้วก็สูญ เมื่อหมดลมหายใจ หมดความรู้สึกในทางทุกข์หรือสุข เย็น ร้อน ต่อไปแล้ว ก็เหลือแต่ซากที่กำลังจะเน่าเปื่อย ซากก็จะถูกฝังลงในดินหรือถูกเผาเป็นเถ้าถ่านและสูญสิ้นไปจากโลก

แต่เป็นการเข้าใจในทางผิด ที่คิดว่าตายแล้วสูญ เพราะยังมี สิ่งที่ ประจำในตัวบุคคล ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะเป็นคนชั้นใด จะดีหรือชั่ว แม้จะสละสังขารเหลือแต่ซากไปแล้วก็ดี สิ่งนั้นเป็นอมตะไม่รู้จักตาย เป็นธรรมชาติประจำตัวแต่ละชีวิต สิ่งนั้นเราเรียกว่าวิญญาณ

ข้าพเจ้าได้รับหนังสือจำนวนมากจากหลายท่านด้วยกัน ได้กรุณามอบให้เมื่อทราบว่าข้าพเจ้าสนใจในกรรมเรื่องตายแล้วเกิด ไม่นานมานี้มีหนังสือเล่มหนึ่งเป็นที่สนใจของข้าพเจ้ามาก อธิบายถึงมนุษย์เรามีกายทิพย์ หรือเป็นกายสิทธิ์เป็นอมตะที่สิงอยู่ในร่าง เมื่อร่างกายแตกดับไปแล้วก็ล่องลอยไปสู่กรรมหรือสู่ร่างใหม่เพื่อรับใช้กรรมต่อไป คำที่เราเรียกว่าวิญญาณในปัจจุบันนี้ยังไม่ตรงกับความหมาย แต่เราก็เรียกกันผิดความหมาย จนฝังความรู้สึกลึก ลงไปในความเข้าใจเกินแก้ไข อธิบายในระยะสั้น ๆ เปลี่ยนเป็น คำว่าอัตตาหรืออาตมัน หรือโอปปาติกะ ซึ่งเราเรียกว่าวิญญาณจนติดปาก และเข้าใจรู้ความ

หมายดีทั่วไปแต่โบราณแล้ว ที่คำว่าวิญญาณนั้นก็หมายถึงวิญญาณที่ออกจากร่างของผู้ตาย หรือจะเรียกว่าในจำพวกภูตผีปีศาจ แต่ความรู้สึกทั่วไปเข้าใจว่าวิญญาณนี้จะสูงกว่าพวกภูตผีปีศาจธรรมดา แม้เราจะรู้ว่าได้ใช้ผิดตลอดเวลาแล้วก็ดี แต่คำว่าวิญญาณพูดง่ายจำง่าย ได้กลายเป็นคำในภาษาไทยที่คนไทยได้เข้าใจกันดีทั่วไป ยากที่จะแยกออกแล้ว ฉะนั้น ข้าพเจ้าผู้มีความรู้น้อยจึงขอใช้คำ "วิญญาณ" ต่อไป เพื่อความเข้าใจง่าย ไม่มีข้อสงสัยเพื่อไม่ให้เสียประโยชน์ในข้อความเกิดสงสัยของผู้ติดตามอ่านต่อไป

เมื่อแรกเริ่มที่ข้าพเจ้าเขียนวิญญาณนั้นต้องคิดแล้วคิดอีก เพราะเวลานั้นยังมีคนส่วนมากไม่เชื่อ มองไปในแง่ขบขัน และมองเห็นว่าเป็นผู้ทึ่งมงาย ฉะนั้น กว่าจะเขียนเรื่องวิญญาณแต่ละเรื่องต้องใช้เวลาพิจารณาสิ่งใดควรหรือไม่ควร แต่ก็เป็นที่น่ายินดีที่เวลานี้ เรื่องวิญญาณ กำลังสนใจในหมู่ชั้นประชาชนส่วนมากแล้ว เพราะบัดนี้ท่านที่มีความรู้สูงเป็นนักวิทยาศาสตร์ชั้นเยี่ยม เป็นที่รู้จักและเป็นที่เคารพนับถือของคนส่วนมาก เขียนขึ้นตามหลักวิทยาศาสตร์ ฉะนั้น การเขียนเรื่องวิญญาณในปัจจุบันนี้ จึงเป็นเรื่องที่เบาใจง่ายมากขึ้น รู้สึกว่าผ่านคำว่างมงายไปได้มาก

และก็อดที่จะขอบคุณเพื่อนรุ่นพี่ที่ได้สนับสนุนให้กำลังใจในการเขียน นับแต่เริ่มต้นตลอดมา ซึ่งให้ข้อคิดว่าเราเขียนตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นความจริง ส่วนคนจะเชื่อหรือไม่เชื่อแล้วแต่ละบุคคลอย่าไปสนใจ เพราะเรามีจิตใจบริสุทธิ์อยู่แล้ว ข้าพเจ้าขอระลึกถึงพระคุณเพื่อนรุ่นพี่ที่ให้กำลังใจทำให้จิตใจเราเป็นอิสระ แม้ฉะนั้นการจะเขียนเรื่องเกี่ยวกับวิญญาณ ข้าพเจ้าก็ต้องพิจารณาและกล้าเขียนออกมา ไม่สนใจใครเชื่อหรือไม่เชื่อ เพราะเป็นเรื่องพิสูจน์ไม่ได้ นอกจากผู้ประสบมาด้วยตนเองเท่านั้น

เมื่อหลังจากปีใหม่ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ผ่านไปไม่นานนัก มีเพื่อนที่ชอบพอกันมานานปีได้มาหา เราได้สนทนากันถึงความทุกข์สุข การที่นาน ๆ จะได้มีโอกาสพบกันสักครั้งหนึ่ง ก็เพราะเพื่อนได้ย้ายจากบ้านเก่าที่บางกระบือ ไปปลูกบ้านใหม่อยู่ที่ลาดพร้าว ทั้งอายุมากถึงเวลาพักผ่อนจากการงานแล้ว นาน ๆ จะมาเยี่ยมเยียนพบเพื่อนฝูงสักครั้งหนึ่ง

เมื่อถึงเวลาอาหารเที่ยง เราก็ชวนกันไปกินอาหาร เพื่อนผู้นี้ได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับวิญญาณให้ข้าพเจ้าฟังเรื่องหนึ่ง คือวันหนึ่งภรรยาของเพื่อนได้เข้ามาในเมือง เดินหาซื้อของตามสำเพ็ง เดินมาถึงปากซอยที่จะเข้าวัดสามปลื้ม ก็พบกับเพื่อนบ้านเก่าซึ่ง

เมื่อครั้งอยู่บางกระบือจึงหยุดยืนสนทนากัน ถามถึงทุกข์สุขตามสถานที่เคยเป็นเพื่อนบ้านที่ชอบพอกันมาก่อน เวลานั้นเป็นเวลาบ่ายโมงเศษ เมื่อได้คุยกันพักใหญ่ๆ ต่างก็ลาจากกัน เมื่อภรรยาของเพื่อนกลับมาถึงบ้านก็บอกสามีว่า "วันนี้เดินซื้อของในสำเพ็งได้พบกับลุงถมเพื่อนบ้านของเรา ยืนคุยกันเป็นนาน" สามีพึ่งแล้วก็สะดุ้ง เพราะรู้ว่าลุงถมคนนี้ได้ถึงแก่กรรมไปแล้วหลายเดือน แต่ไม่เคยบอกให้ภรรยาทราบ จึงบอกว่า "เห็นจะเป็นไปไม่ได้ เพราะลุงถมแกตายไปแล้ว" ภรรยาได้พึ่งก็ตกใจ พลางพูดว่า "มิน่าล่ะ เวลาพูดกับลุงถมพวกจีนในร้านสำเพ็งออกมายืนมุงดู ยังคิดอยู่ในใจว่า พวกนี้รู้สึกไม่มีมรรยาทมายืนมองเขาสนทนากันอยู่ได้ ที่แท้เราคงคุยกับวิญญาณซึ่งเราเห็นคนเดียว คนอื่นไม่เห็น ก็นึกว่ายืนพูดเป็นบ้าอยู่คนเดียว"

นี่เป็นเรื่องที่เราได้ยินได้พึ่งในเวลาอาหารเที่ยงด้วยกัน ซึ่งข้าพเจ้าเองก็เชื่อ เพราะเพื่อนผู้นี้เป็นคนพูดความจริงเสมอตลอดมา ไม่มีปัญหาอะไรที่ข้าพเจ้าจะสงสัย แต่การเห็นวิญญาณยืนพูดยืนคุยในเวลากลางวันแสก ๆ มันเป็นเรื่องน่าคิด แต่ที่จะให้คนอื่นเชื่อนั้นไม่ใช่ของง่าย เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าสนใจในเรื่องเช่นนี้ จึงได้มีเรื่องมาเล่าและบันทึกส่งมามากด้วยกัน ข้าพเจ้าก็ต้องพิจารณาแต่ละเรื่อง เพื่อให้สมควรก่อนที่จะเขียนขึ้น ที่ยังไม่เขียนจึงรู้กันแต่ในหมู่เพื่อน ๆ

เรื่องนี้ข้าพเจ้าก็เพียงแต่รับรู้ไว้ว่า ได้มีเรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นแล้ว จากนั้นมาวันหนึ่งเป็นวันเสาร์ที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓ ตอนเช้าเวลา ๙.๐๐ น. โทรทัศน์ช่อง ๗ ของกองทัพบกเปิดรายการพุทธประทีปพูดถึงเรื่องวิญญาณ ซึ่งเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้ามีความสนใจอยู่แล้ว เมื่อเปิดรายการแรกก็ได้เห็น ท่านเจ้าคุณ เจ้าอาวาส วัดบ่าเลไลยก์ สุพรรณบุรี พูดถึงวิญญาณเข้าสิงครูสาวผู้หนึ่งเมื่อครั้งทางกรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการไปทอดกฐิน ซึ่งมีพันตรี สุพจน์ โพธิสว่าง เป็นผู้กล่าวนำ เรื่องนี้ข้าพเจ้าก็เคยได้เรื่องจากอาจารย์ใหญ่ท่านหนึ่ง และท่านที่อยู่ในกระทรวงศึกษาฯ ต่อจากท่านเจ้าคุณวัดบ่าเลไลยก์พูดแล้ว ก็มีท่านผู้พิพากษาท่านหนึ่งคือ คุณเจริญ แสนเยีย เวลานั้นรับราชการอยู่ที่ศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้พูดถึงเรื่องวิญญาณของเด็กที่อำเภอยะโสธรและได้จับเนื้อต้องตัวได้อย่างคนธรรมดา ทำให้ข้าพเจ้าเกิดสนใจ เมื่อรายการพุทธประทีปได้ผ่านไปแล้ว ข้าพเจ้าได้โทรศัพท์ไปถามพันตรี สุพจน์ โพธิสว่าง ถึงข้อปลีกย่อย ถามถึงการติดต่อก็ได้รับความร่วมมือเป็นอันดี

เมื่อข้าพเจ้าได้เขียนจดหมายไปติดต่อกับ คุณเจริญ แสนเยีย ว่ามีความสนใจมาก การออกโทรทัศน์เวลาจำกัด กรุณาบันทึกรายละเอียดมาให้ด้วย ก็ได้รับความร่วมมืออันดี จากนั้นไม่นานนักก็ได้รับจดหมายพร้อมด้วยข้อความบันทึก เขียนด้วยหมึกหลายหน้ากระดาษ และท่านได้บอกว่าได้ติดตามสนใจในชุด "กฎแห่งกรรม" ของข้าพเจ้ามานานแล้ว และได้กรุณาบันทึกข้อความเล่าเรื่องวิญญาณของเด็กมาให้ข้าพเจ้า เมื่อได้อ่านได้พิจารณาดูก็เห็นว่าเป็นเรื่องประหลาดมหัศจรรย์ยิ่งกว่า วิญญาณปรากฏตัวยืนคุย กลางวันแสก ๆ และข้าพเจ้าคิดว่าในเช้าวันนั้นคงมีท่านที่ยังไม่ได้ดูโทรทัศน์ และได้พลาดคุณเจริญเล่าในสิ่งมหัศจรรย์อีกมาก หรือท่านที่ดูแล้วพลาดแล้วคงจำไม่ได้ ฉะนั้นข้าพเจ้าขอเขียนเรื่องนี้ขึ้น เพื่อจะได้พิจารณาดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้ว โปรดฟังข้อบันทึกของท่านผู้พิพากษาเจริญ แสนเยีย

เมื่อสมัยที่ผมกำลังศึกษาเตรียมปริญญา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง สาขาอุบลราชธานี จำได้ว่าเป็นเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๗ ผมกับเพื่อนคุณสมเกตุ ณวงษ์สรี ได้ไปเที่ยวอำเภอยะโสธรด้วยกัน สำหรับคุณสมเกตุบ้านเดิมเป็นคนอำเภอยะโสธรจะกลับไปเยี่ยมบ้าน ส่วนผมนั้นร่วมทางไปเพื่อจะเยี่ยมพี่สาวคนหนึ่ง ซึ่งไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตลาด ผมไม่เคยไปอำเภอยะโสธรมาก่อนเลยและเป็นครั้งแรก ผมก็ไม่รู้จักใครนอกจากครอบครัวของพี่สาว ยังจำได้ว่าเมื่อผมไปถึงอำเภอยะโสธรเป็นเวลาราวบ่าย ๕ โมงเย็นเศษ พักที่บ้านพี่สาวที่สี่แยกตลาดอำเภอยะโสธร พอเวลาย่ำค่ำราว ๑ ทุ่มเศษก่อนที่คุณสมเกตุนัดจะมานำไปเที่ยวอยู่นั้น ผมถือโอกาสเดินเตร่ไปดูบ้านเมืองก่อน ขณะไปถึงถนนสายหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอยะโสธร ซึ่งไปบรรจบถนนสายอุบลราชธานีร้อยเอ็ดยังห่างสี่แยกราวเกือบ ๑ เส้น ขณะนั้นดวงจันทร์ส่องแสงสว่างเพราะเป็นข้างแรมอ่อน ๆ พอเห็นได้ชัดเจน ทันใดนั้นผมก็ได้เห็นเด็กชายคนหนึ่งอายุประมาณ ๑๒—๑๓ ปี กำลังจะเดินสวนทางมาโดยผมเดินกลางถนน เด็กเดินแอบมาทางขวา ขณะยังอยู่ห่างราว ๒—๓ วา เด็กร้องถามเป็นภาษาอิสานว่า

"พี่เริญ พี่จะไปไหน"

ทำให้ผมงงนึกแปลกใจ เพราะผมมาอำเภอยะโสธรเป็นครั้งแรกในชีวิต ผมจึงเดินเข้าไป พลางตอบว่า

"ไปเดินเที่ยว แล้วเราน่ะไปไหนมา"

เด็กตอบว่า "ผมมาจากบ้านทุ่งครับ"

ผมจึงถามว่า "ไปมาค่ำ ๆ มืด ๆ คนเดียวไม่กลัวหรือ"

เด็กตอบว่า "ผมไม่กลัวครับ"

ผมเกิดสงสัยว่าเหตุใดเด็กคนนี้จึงรู้จักชื่อผมถูกต้อง จึงถามว่า "หนูทำไมจึงรู้จักชื่อพี่ล่ะ"

เด็กหัวเราะไม่ตอบ ผมก็ไม่อยากจะคาดคั้น

ผมสงสัยเพราะผมเพิ่งเดินมาไม่ไกลนัก จึงถามเด็กว่า "แม่หนูชื่ออะไร"

เด็กตอบว่า "แม่ชื่อศรีครับ"

ผมยังไม่เคยรู้จักได้ยินชื่อนี้ จึงถามต่อไปว่า "พ่อหนูล่ะ ชื่ออะไร ทำงานที่ไหน"

เด็กตอบว่า "พ่อผมชื่อเลี่ยมครับเป็นครู" ผมก็งงเพราะไม่เคยรู้จักมาก่อน แต่ผมก็นึกชมเด็กคนนี้ ที่มีกิริยาท่าทางพูดจาคล่องแคล่ว ไม่สะทกสะท้าน เหมือนผมเป็นญาติใกล้ชิดสนิทสนม เด็กที่กล้าเช่นนี้หายาก ผมจึงถามต่อไปว่า "บ้านหนูอยู่ที่ไหน"

เด็กตอบว่า "บ้านผมอยู่สี่แยกนี่ไงครับ"

ผมถามว่า "สี่แยกไหน"

เด็กตอบว่า "สี่แยกที่ผ่านมาไงครับ" พลางชี้มือไปทางหลังผม แล้วพูดต่อไปว่า "หลังคาบ้านหลังที่สี่นั่นแหละครับ มีต้นฝรั่งอยู่หน้าบ้านต้นหนึ่ง"

ขณะที่กำลังสอบถามโต้ตอบกันอยู่นี้ ผมเอื้อมมือไปจับแขนเด็กไว้ แล้วผมก็ลูบศีรษะเด็กด้วยความเอ็นดูให้ความสนิทสนม เหมือนเราเคยรู้จักกันแรมปี ผมนึกชอบที่เด็กพูดจาฉะฉานและกล้า ปากผมก็พูดถามตลอดเวลา สังเกตเห็นเสื้อแขนสั้นสีขาวแบบเช้ดโปโลผ่าอกของเด็ก ติดกระดุมเย้องไม่เป็นระเบียบ ผมก็ปลดออกแล้วกลัดกระดุมให้ใหม่ เมื่อเห็นกางเกงเย้องไม่เท่ากัน สั้นข้างยาวข้าง จึงได้จัดแจงดึงกางเกงลงให้ดึงได้ระดับกัน และสังเกตว่า ขณะที่ผมสอบถามเด็กอยู่นั้นมีหญิงสาว ๒ คน เดินตามหลังผมมา เมื่อเลยผมไปได้ประมาณ ๒ วา หญิงทั้ง ๒ คนก็หยุดยืนหันมาจ้องหน้ามองดูผมนานจนผมแต่งตัวกลัดกระดุมเสื้อและดึงขากางเกงเด็กจนเสร็จ หญิงทั้งสองจึงเดินซุบซิบกัน แต่ยังหันมามองแล้วมองอีกกว่าจะลับสายตา

เมื่อผมดึงขากางเกงเสร็จก็ถามว่า "หนูจะไปเที่ยวไหนอีกต่อไป"

เด็กตอบว่า "ผมจะกลับบ้านครับ" ว่าแล้วเด็กกำลังจะออกเดิน ผมจึงพูดว่า "ไปเถิด พี่ก็จะเดินไปเที่ยวเล่นแถว ๆ นี้แหละ" ผมจึงเอามือแตะต้นหลังเด็กนั้นเชิงสัพยอกด้วยความเอ็นดู เด็กเดินไปโดยไม่ได้เหลียวหลังดูอีก ผมเดินตามทิศทางที่หญิงนั้นแยกไปเพราะสงสัยว่าทำไมเขามองดูผมและซุบซิบกัน แต่ไม่ทราบว่าหญิงสองคนนั้นแยกไปทางไหน ผมจึงกลับที่พักสอบถามพี่สาวถึงญาติสนิทมีอยู่ในยะโสธร มีชื่อแม่ศรีครูเลี่ยมหรือเปล่า พี่สาวบอกว่า แม่ศรีครูเลี่ยมไม่ได้เป็นญาติ ทราบแต่ว่าเป็นครู ผมก็ไม่ได้เล่าอะไรให้มากกว่านี้ให้พี่สาวฟัง

รุ่งขึ้นเวลาพอ ๆ กันกับคืนก่อนราวทุ่มเศษ คุณสมเกตุเพื่อนได้มาชวนออกไปเที่ยว คราวนี้เราไปด้วยกัน เมื่อไปถึงสี่แยกบ้านที่เด็กบอก เกิดความคิดขึ้นมาทันทีว่าบ้านที่เด็กบอกเมื่อคืนอยู่เลยสี่แยกนี้ไปทางเดียวกัน บ้านที่เห็นหลังคาที่ ๔ มีต้นฝรั่งขึ้นอยู่หน้าบ้าน มีแม่บ้านชื่ออ่ศรี พ่อบ้านชื่อครูเลี่ยมนั้น จะไม่ใช่ญาติของเรา ทำไมเด็กจึงรู้จักชื่อเราเรียกได้อย่างสนิทสนม อยากไปดูให้รู้แน่แล้วทำความรู้จักไว้ ผมจึงชวนเพื่อนไปด้วย เมื่อไปถึงมองเห็นบ้านหลังนั้นเป็นบ้านชั้นเดียว ใต้ถุนสูงมีบันไดพาดขึ้นลงทางด้านทิศตะวันออก พาดตรงชานเรือน บันไดมีราว ๕—๖ ขั้น บ้านมีนอกชานกว้างติดต่อระหว่างเรือนและครัว พบคนในบ้านกำลังล้อมวงกินข้าวกันที่ชานเรือนราว ๖—๗ คน ผมจึงพาเพื่อนหลบออกไปเดินเตร่ข้างนอก เพื่อคอยเวลาให้คนทุกคนอิ่มข้าวจึงได้กลับมาใหม่ ปรากฏว่าผู้ใหญ่ต่างอิ่มกันหมดแล้วเหลือแต่เด็ก ๆ ๒ คนยังไม่อิ่ม ผมจึงขึ้นไปถามว่า

"ขอโทษเถอะครับนี่บ้านแม่ศรีครูเลี่ยมใช่ไหมครับ" ชายหนุ่มคนหนึ่งตอบว่า "ใช่ครับ มีธุระอะไรเชิญข้างบนเลย"

ผมขึ้นไป เจ้าของบ้าน จัดปูเสื่อ หาน้ำมาตั้งดูท่าทางตื่น ๆ แกมสงสัยที่มีคนมาหาค่ำ ๆ ไฟตะเกียงก็ไม่ค่อยสว่างนัก มองหน้ากันไม่ค่อยถนัด และเป็นคนแปลกหน้าเพราะไม่รู้จักผมและเพื่อนผมก็ไม่ได้ขึ้นไปด้วยตอนแรก เพราะเตร่อยู่ข้างล่าง

ผมกล่าวขึ้นว่า "ขอโทษเถอะครับ เมื่อคืนนี้มีเด็กที่บ้านนี่ ไปเที่ยวบ้างหรือเปล่า"

ชายคนหนึ่งดูจะเป็น ครูเลี่ยมตอบว่า "ไม่มีเด็กไปไหนเลย เพราะบ้านนี้มีเด็กเพียง ๒ คน และเด็ก ๒ คนนี้ ก็ไม่ค่อยสบายจึงเข้านอนแต่หัวค่ำ มีอะไรสงสัยหรือครับ"

ผมเองก็งง เพราะเมื่อคืนเด็กพูดกับผมเป็นคุเป็นตะ ผมจึงบอกว่า "เมื่อคืนนี้ผมได้พบเด็กบอกว่าอยู่บ้านนี้ บอกชื่อพ่อแม่ให้ทราบ ผมก็นึกว่าเป็นเด็กที่บ้านนี้ เราพบแถที่ถนน ห่างจากนี้ประมาณสี่ห้าหลังคาเรือน" (ผมชี้ไปทางทิศทางนั้น เพราะผมยังไม่รู้สถานที่) แล้วผมก็เล่าเรื่องตอนพบเด็กให้ฟัง มีคนมานั่งล้อมฟังด้วยความสนใจราว ๑๐ คน พอผมเล่าไปถึงเด็กใส่เสื้อสีขาวแบบเชิ้ตโปโล กางเกงนั้นดูกลางแสงเดือนรู้สึกว่ามีสีเขียวเข้มจนดำ เท่านั้นแหละมีเสียงผู้หญิงร้องไห้โฮขึ้นมา ๒ คน มารู้ภายหลังว่าเป็นแม่ศรีกับมารดา คือเป็นแม่กับยายของเด็ก ซึ่งผมไม่รู้สาเหตุมาก่อนก็ไม่สบายใจ แล้วมีใครไม่ทราบผมก็จำไม่ได้ถนัดคิดว่าเป็นครูเลี่ยม เพราะเหตุมันนานมาแล้ว เล่าให้ผมฟังว่า เด็กนั้นชื่อนิดตายมาแล้วประมาณ ๒ เดือน แล้วเล่าเรื่องว่า

"ก่อนหน้าที่ผมจะไปที่บ้านราว ๗ วัน เย็นวันนั้นขณะที่แม่ศรีกำลังจะผลัดผ้าซีนอยู่ในบ้าน มีสัตว์ประหลาดตัวหนึ่งคล้าย ๆ ค้างคาวตัวใหญ่ โฉบมาเกาะที่ผ้าถุงซึ่งกำลังจะผลัด แม่ศรีตกใจกลัวขนลุกทั้งตัวสลัดอย่างแรง สัตว์ประหลาดตัวนั้นกระเด็นเข้าไปในเรือน เอาตะเกียงไปส่องดูไม่เห็นมีอะไร ตกกลางคืนวันนั้นก็ฝันว่า นิดลูกชายที่ตายไปแล้วร้องให้มาหาแม่บอกว่า ไม่มีเสื้อผ้าใส่ขอให้แม่หาเสื้อผ้าฝากไปให้หนูด้วย ในฝันแม่ศรีถามว่าจะให้แม่ฝากไปอย่างไรล่ะ ลูกชายได้บอกว่าแม่เอาไปฝากกับพระบัว แม่จำไว้นะไปฝากกับพระบัวที่วัดสิงห์ท่า รุ่งขึ้นแม่ศรีก็มีความสงสัยในฝัน เพราะปรากฏว่าวัดสิงห์ท่ามีจริงในอำเภอยะโสธร จึงขัดสำรับอาหารนำไปถวายท่านพระครู เป็นเจ้าอาวาสวัดสิงห์ท่า เมื่อท่านฉันอาหารเสร็จแล้วก็ถามท่านว่า "ในวัดนี้มีพระชื่อบัวไหม ท่านอยู่กุฏิไหน" ท่านพระครูบอกว่า "ในวัดนี้ไม่มีพระชื่อบัว โยมถามทำไม" แม่ศรีก็ไม่กล้าบอกท่านทันที ยังกำลังคิดว่าจะบอกท่านถึงความฝันดีหรือไม่ดี แต่ขณะนั้นพอดีมีพระ ๒ องค์มาหาท่านพระครู บอกว่ามีพระองค์หนึ่งใน ๒ องค์ จะมาขอพักชั่วคราว เมื่อท่านพระครูอนุญาตแล้วก็ถามชื่อว่า ท่านที่จะมาใหม่ชื่ออะไร ก็ปรากฏว่าชื่อพระบัว ท่านพระครูแนะนำให้แม่ศรีรู้จัก แม่ศรีก็รู้สึกดีใจมาก เพราะเหตุบังเอิญอย่างน่าประหลาด จึงนมัสการท่านกลับ บอกว่าพรุ่งนี้เช้าจะมาหาพระบัว เมื่อกลับถึงบ้านแล้วก็รีบจัดแจงไปที่ตลาดหาซื้อผ้าตัดเสื้อกางเกงขนาดเท่ากับตัวลูกชาย"

"รุ่งขึ้นเช้าแม่ศรีจึงจัดแจงทำอาหารคาวหวานพร้อมเสื้อผ้าที่จัดไว้แล้ว และกระดูกของเด็กชายนิดที่ตายไปถวายพระบัว เพื่อทำบุญอุทิศกุศลและบังสุกุลไปให้ลูกชายที่ตาย จนเป็นที่เรียบร้อย"

คนในบ้านนั้นสันนิษฐานบอกกับผมว่า วิญญาณของเด็กอาจอาศัยผมมาส่งข่าวให้พ่อแม่ทราบว่า ได้รับเสื้อกางเกงแล้วก็ได้ จะปรากฏตัวให้คนในตำบลหมู่บ้านในอำเภอยะโสธรเห็น ก็กลัวว่าเขาจะจำได้ว่าตายไปแล้ว จึงให้ผมซึ่งเป็นคนแปลกหน้าเป็นสื่อกลางส่งข่าวให้ญาติรู้ พวกที่บ้านนั้นเขาเกรงว่า ผมจะตกใจกลัว เมื่อรู้ว่าเด็กที่ผมพบได้ตายไปก่อนแล้ว อยากจะทำพิธีสู่ขวัญให้ผม แต่ผมไม่กลัว พูดทีเล่นทีจริงว่า ถ้ารู้ว่าตายผมก็จะอุ้มมาส่งให้ดูว่าจะเป็นอย่างไร

คนในบ้านนั้นเล่าให้ฟังว่า เสื้อที่ตัดให้เป็นเสื้อเชิ้ตโปโลแขนสั้นผ่าอกผ้าลินินสีขาว ส่วนกางเกงขาสั้น ตัดด้วยผ้าสีกากี แกมเขียว ตราเรือบิน และเล่าให้ผมฟังอีกว่าขณะเด็กชายนิดตายใหม่ ๆ ราว ๗—๘ วัน มีเด็กหลายคนขึ้นต้นฝรั่งเก็บลูกอยู่บนต้น บางคนอยู่ข้างล่าง มีเด็กคนหนึ่งอยู่บนต้นฝรั่งมองเห็นเด็กชายนิดกำลังแบมือขอให้โยนลูกฝรั่งลงไปให้ เด็กคนที่เห็นตกใจร้องว่า "อ้ายนิด" หลายคนเห็นเด็กชายนิดวิ่งหนีแล้วหายไป

เรื่องนี้ข้าพเจ้าผู้เขียนได้เขียนจาก ข้อความ บันทึกของ คุณเจริญ แสนเยีย ปัจจุบันนี้รับราชการเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สิ่งที่ข้าพเจ้าสนใจมาก คือพระอาจารย์องค์ที่สามารถจะนำเสื้อผ้าของเด็กที่พ่อแม่อุทิศไปให้แก่เด็กได้รับ จนท่านผู้พิพากษาเจริญ ได้จับต้องตัวเนื้อเสื้อผ้าของเด็กได้ นับว่าเป็นเรื่องแปลกมหัศจรรย์มากเท่าที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินได้ฟังมา สิ่งที่ข้าพเจ้าสนใจมากเพราะคิดว่า ท่านอาจารย์บัวองค์นี้หาใช่พระธรรมดาไม่ มิฉะนั้น วิญญาณของเด็กจะไม่เจาะจงในองค์ท่านโดยเฉพาะ ข้าพเจ้าคิดว่า ทั้งอำนาจจิต เป็นพลังและศีล สมาธิบริสุทธิ์ ของท่านที่สามารถทำสิ่งมหัศจรรย์ได้ ฉะนั้น เมื่อต้นเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓ ข้าพเจ้ากับพวกเพื่อนได้เดินทางไปภาคอิสาน ข้าพเจ้าตั้งใจว่า จะเลยไปสืบหาท่านอาจารย์บัวที่วัดสิงห์ท่า จึงจดตำบลบ้านแม่ศรีครูเลี่ยมไว้ในกระเป๋าด้วยเศษกระดาษ จึงเดินทางไปพักที่อุบลหนึ่งคืน รุ่งขึ้นไปอำเภอยะโสธร แต่รายชื่อและตำบลที่จดไว้ในกระดาษก็บังเอิญหาย ได้พยายามค้นหาตามกระเป๋าเท่าไหร่ก็ไม่พบ จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เพราะจำไม่ได้ว่าชื่อวัดอะไร เพราะไม่ได้นำตัวจดหมายบันทึกไปด้วย ฉะนั้น เมื่อถึงอำเภอยะโสธรและตลาด นึกเสียดายเวลา ด้วย

ความหลงลืมของตัวเองเพราะความประมาท ไม่อยากเล่าให้ใครฟัง พยายามนึกเท่าไรก็นึกไม่ออก แม้แต่ชื่อครูเลียม แม่ศรีก็ลืม จำเป็นต้องผ่านไปเพราะข้าพเจ้าจำอะไรไม่ได้เลย

เมื่อกลับถึงกรุงเทพ ฯ ข้าพเจ้าก็ได้มีจดหมายไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนฝูงให้ช่วยสืบหาอาจารย์บัวในเรื่องนี้ ขอรายละเอียด เวลานี้ยังอยู่ที่ไหน ยังอยู่ที่วัดสิงห์ท่าหรือเปล่า หากไม่อยู่วัดสิงห์ท่าแล้ว ในปัจจุบันอยู่แห่งใด

ข้าพเจ้า ขอบคุณ เพื่อนที่รัก และคุ้นเคย แต่ครั้ง หนุ่ม ๆ ตลอดมา ได้กรุณาพยายามช่วยเหลือสืบหาตามความประสงค์ของข้าพเจ้ามิได้นิ่งนอนใจ นอกจากนั้นเพื่อนยังได้ช่วยจดหมายแจ้งไปขอความช่วยเหลืออีกหลายท่านที่คุ้นเคย ท่านเหล่านั้นก็ได้ให้ความร่วมมือในการสืบหา ตามที่ข้าพเจ้าต้องการทราบ ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในเรื่องนี้ คือ

๑) ครูเลียม นามสกุล โสธรวงษ์ (บิดาของวิญญาณเด็กชายนิด) และแม่ศรีผู้เป็นภรรยา ยังอยู่ในอำเภอยะโสธร รับว่าเป็นจริงที่เกิดขึ้นแล้วทุกอย่างเกี่ยวกับวิญญาณเด็กชายนิด บัดนี้ครูเลียมได้ช่วยงานอยู่ที่ แผนกศึกษาธิการอำเภอยะโสธร แต่ก็ยังสืบไม่ได้ว่า ท่านอาจารย์บัวบัจจุบันนี้จำพรรษาอยู่ที่วัดใด

๒) คุณประวัติ ไชยวิเศษ ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอยะโสธร รับว่าเรื่องวิญญาณของเด็กชายนิดนี้ได้เป็นความจริง แต่เรื่องอาจารย์บัวนั้นยังพยายามสืบอยู่ เมื่อทราบแน่นอนก็จะแจ้งให้ทราบภายหลัง

๓) คุณสุวิชช์ จิตตะยะโสธร อดีตศึกษาธิการอำเภอยะโสธร และอดีตเป็นผู้แทนราษฎรอุบลราชธานี บัจจุบันเป็นสมาชิกสภาจังหวัด และเป็นทนายความ บ้านอยู่ ๑/๑ ถนนแจ้งสนิท ในเมืองยะโสธร รับรองว่าเรื่องวิญญาณของเด็กชายนิดเป็นเรื่องจริงอย่างแปลกประหลาด ส่วนพระอาจารย์บัวนั้นยังไม่ทราบว่าอยู่แห่งใด แม้จดหมายเหล่านี้จะมิได้ผ่านตรงมายังข้าพเจ้าก็ดี แต่ข้าพเจ้าก็ขอขอบคุณทุกท่านมาในที่นี้ด้วย มีบางท่านเข้าใจว่า พระอาจารย์บัว ท่านจะลาสิกขาไปแล้วตามสันนิษฐาน แต่ข้าพเจ้าแน่ใจว่า พระอาจารย์ผู้ทรงความรู้อยู่ในศีลธรรมอันบริสุทธิ์นี้ ท่านจะไม่ยอมละธรรมะ เข้าสู่โลกียะอีกเป็นอันขาด

เมื่อข้าพเจ้าได้รับจดหมายหลายฉบับในที่ต่าง ๆ โดยผ่านทางเพื่อนรวบรวมส่งมาให้เพื่อให้พิจารณา เมื่อข้าพเจ้าได้เขียนเรื่องความมหัศจรรย์ของวิญญาณขึ้น ตามข้อความบันทึกโครงเรื่องของท่านผู้พิพากษาเจริญ แสนเยีย ข้าพเจ้าจึงถือโอกาสแทรกความสนใจพิเศษ จุดสำคัญคือ ท่านอาจารย์บัว วัดสิงห์ท่า แน่ใจเป็นที่สุดว่า พระผู้ทรงคุณธรรมขั้นสูงนั้น ท่านคงพ้นจากกิเลสตัณหาที่ก่อเกิดความทุกข์ คงไม่สึกออกมาหาทุกข์อีกต่อไป

ข้าพเจ้าได้เขียนเรื่องนี้ขึ้นทั้งที่ยังไม่ได้ข่าวพระอาจารย์บัว วัดสิงห์ท่า เมื่อยี่สิบกว่าปีผ่านมาแล้ว บัจจุบันนี้ท่านอยู่แห่งใดก็ดี หากท่านยังอยู่ ความหวังว่าวันหนึ่งคงจะมีโอกาสได้นมัสการท่าน สิ่งที่ได้ทราบในบัจจุบันนี้ ก็คือคุณเจริญ แสนเยีย บัดนี้ได้ย้ายจากศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา ไปรับราชการเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาล อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พี่สาวชื่อคำพัน อยู่ตึกแสงสว่าง สี่แยกตลาดยะโสธร คุณสมเกตุ ณวงษ์ศรี บัจจุบันรับราชการเป็นผู้ปกครองทันฑสถาน กรมประชาสงเคราะห์ จังหวัดนครราชสีมา ครูเลี่ยม โสธรวงษ์ ช่วยงานศึกษาธิการอำเภอยะโสธร เมื่อข้าพเจ้ากำลังจะยุติการเขียนไว้เพียงนี้ ก็มีเพื่อนโทรศัพท์ส่งข่าวมาให้ทราบว่า มีพระภิกษุรูปหนึ่งท่านมาจากภาคอิสาน พักอยู่ที่วัดในพระนคร มีผู้เคารพนับถือท่านมาก ทั้งในพระนครและต่างจังหวัด เพราะท่านเป็นพระที่มีคุณธรรมสูง มีหลักธรรมสอนให้ปฏิบัติในทางพระศาสนา จึงมีผู้นิยมเคารพนับถือท่านมาก และท่านก็มีชื่อเดียวกับพระอาจารย์บัว เมื่อสมัยยี่สิบกว่าปีที่วัดสิงห์ท่า อำเภอยะโสธร

ข้าพเจ้ามานึกและพิจารณาดู จึงขอร้องให้เพื่อนผู้นั้น ซึ่งเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ช่วยไปนมัสการแทน และเล่าเรื่องวิญญาณของเด็กให้ท่านทราบ เพราะเพื่อนผู้นี้รู้เรื่องและรู้จุดประสงค์ของข้าพเจ้าอยู่ก่อนแล้ว และขอให้กราบนมัสการถามท่านถึงพระภิกษุองค์นั้นใช่ท่านหรือไม่

เมื่อท่านได้ฟังคำถามแล้ว พูดออกมาว่า "เรื่องนี้อาตมาขอตัวไม่ตอบ การเขียนของ ท. เลียงพิบูลย์ ก็ขออย่าให้อาตมาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเลย" ตกลงเราก็ไม่ได้คำตอบที่พอใจ

ฉะนั้น ต่อมาเมื่อปลายเดือนมิถุนายน ข้าพเจ้าให้เพื่อนอีกท่านหนึ่งเป็นผู้เคารพท่านอาจารย์บัวมาก ขอให้ช่วยสอบถามถึงหลักธรรมะที่จะปฏิบัติ เกี่ยวกับการอุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณเด็กที่ตายไปแล้ว เพื่อนผู้นั้นท่านก็รับว่าจะไปถามตามความประสงค์

คืนนั้นเพื่อนคอยจนดึกกว่าแขกที่มาหาท่านจะกลับหมด แล้วจึงเข้าไปกราบนมัสการถามท่านถึงการที่จะบริจาคสิ่งของเพื่ออุทิศกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้วจะมีทางใดบ้างที่จะตรงถึงผู้ตาย ท่านอาจารย์ได้กรุณาชี้แจงให้ทราบว่า มีหลายวิธี แต่เป็นทางอ้อม ถ้าทางตรง ๆ ก็มักจะไม่ได้ผล ทางตรงหมายถึงการเซ่นไหว้เป็นต้น

ท่านผู้นั้นนมัสการถามต่อไปว่า "หากจะนำเสื้อผ้าอุทิศไปให้เด็กที่ตายไปแล้ว แต่ไม่มีเสื้อผ้าใส่จะทำอย่างไร จึงจะถึงวิญญาณของเด็กเป็นต้น" ท่านก็ได้อธิบายชี้แจงให้ทราบว่า

"เมื่อญาติโยมนำเอาเสื้อผ้ามาถวาย เพื่อที่จะอุทิศไปให้วิญญาณของเด็กปฏิบัติในทางพระ ก็มีคือนำเอาเสื้อผ้านั้นไปมอบให้เด็กที่ยากจนจริง ๆ ไม่มีเสื้อผ้าจะใส่ แล้วก็สวดมนต์ทั้งจิตให้สงบแล้วอธิษฐานเจาะจงไปให้เด็กผู้นั้น กุศลอันนี้จะส่งไปถึงผู้รับ"

ท่านผู้นั้นถามต่อไปว่า "เมื่อยี่สิบกว่าปีท่านได้ไปทางยะโสธรและอุบลหรือเปล่า" ท่านตอบว่า "อาตมาไปเกือบทุกแห่งในภาคอิสาน" เพื่อนผู้นั้นถามต่อไปว่า เรื่องเด็กชายนิดได้เข้าฝันแม่ศรีผู้เป็นมารดา ขอให้ไปหาอาจารย์บัวที่วัดสิงห์ท่าเพื่ออุทิศเสื้อผ้าไปให้ แล้วผลก็คือได้เสื้อผ้าตามความปรารถนา ตามที่ท่านผู้พิพากษาเจริญ แสนเยีย บันทึกไว้ในสมัยนั้น จะเป็นองค์เดียวกับท่านหรือเปล่า"

ท่านอาจารย์บัวพูดว่า "เรื่องนี้อาตมาไม่ขอตอบ ใครจะคิดอย่างไรตามแต่ละบุคคลห้ามไม่ได้"

เช้าขึ้นหลังจากคืนนั้น ข้าพเจ้าก็ได้รับทราบทางโทรศัพท์บอกมาว่า "ไม่สำเร็จ เพราะท่านขอตัวไม่ตอบ"

ข้าพเจ้าก็กล่าวขอบคุณ ที่ได้พยายามช่วยเหลือที่สุดแล้วก็เป็นพระคุณยิ่ง และข้าพเจ้าก็นึกเตาล่วงหน้าไว้แล้วว่าท่านจะเดินสายกลางตอบเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าแม้ยังไม่รู้แน่ท่านอาจารย์บัวองค์นั้นอยู่แห่งใด เพราะจุดความสนใจของข้าพเจ้าอยู่ที่อาจารย์บัว แต่ก็ได้เขียนขึ้นเพื่อท่านจะได้อ่านแล้วพิจารณาดู คงจะได้ความรู้ในเรื่องความมหัศจรรย์ของวิญญาณ เพราะเป็นเรื่องแปลกและหายาก หากท่านผู้ใดได้เรื่องนี้เพิ่มเติมในเรื่องอาจารย์บัวอย่างใด กรุณาให้ข้าพเจ้าทราบด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณท่านผู้พิพากษาหัวหน้าศาล คุณเจริญ แสนเยีย ผู้กรุณาบันทึกเรื่องมาให้ และท่านผู้ที่ร่วมให้ความช่วยเหลือในครั้งนี้ทุกท่าน ด้วยพุทธานุภาพที่ได้ร่วมกุศลในครั้งนี้ จงประสบความเจริญรุ่งเรือง พบแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคลทุกประการ เทอญ.

สวัสดี

อภินิหารแห่งกุศลกรรม

มนุษย์เราเกิดมาในโลกไม่ว่า จะเกิดมาในตระกูลอันสูงศักดิ์ มีอำนาจวาสนายิ่งใหญ่เพียงใด หรือจะเกิดในตระกูลเศรษฐีมั่งมีทรัพย์สินเงินทองมหาศาล หรือเกิดมาในตระกูลยากจนเข็ญใจต่ำต้อยบางคนก็พิการปัญญาอ่อน ล้วนแต่กุศลกรรมและอกุศลกรรมมากน้อยที่ผู้นั้นได้สร้างสมไว้ แต่อดีตชาติติดตามไปเกิดในที่แตกต่างกันในโลกมนุษย์ แต่ทุกผู้ทุกคนก็ต้องผจญต่อความทุกข์ด้วยกันทั่วทุกรูปทุกนาม ไม่มีใครหนีทุกข์ ไปได้ จะผิดก็เพียงแต่ทุกข์มากหรือทุกข์น้อยตามสภาพสิ่งแวดล้อม ความทุกข์แต่ละบุคคลย่อมไม่เหมือนกัน คนสูงศักดิ์มีอำนาจวาสนาก็ทุกข์ไปอย่างหนึ่ง คนเป็นเศรษฐีมั่งมีก็ทุกข์ ไปอย่างหนึ่ง คนยากจนเข็ญใจก็ทุกข์ไปอย่างหนึ่ง ผิดแปลกแตกต่างกันไปตามสิ่งแวดล้อม ที่กุศลกรรมและอกุศลกรรมที่ทำไว้แต่ชาติก่อน ต่อไปนี้เรามีอิสระจะสร้างความดีและความชั่ว เพราะโลกมนุษย์นี้เป็นที่ชุมทางจุดรวมที่จะแยกไปทางนรก หรือทางสวรรค์ หรือนิพพาน อยู่ในการปฏิบัติในโลกมนุษย์เป็นผลให้เกิดกุศลและอกุศลกรรม

สิ่งที่ความทุกข์ของมนุษย์อยู่ในสภาพร่วมจุดเดียวกัน ไม่ว่าไพร่ผู้ดีคนมีคนจน สิ่งนั้นก็คือ ความแก่ ความเจ็บป่วย ความปวดร้าวทางสังขาร ความตาย เหมือนกันหมด มีทางที่จะทำให้เราหลุดพ้นจากทุกข์ก็คือ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

หลักธรรมของพระพุทธเจ้าท่านสอนให้แก้ทุกข์ด้วยทางใจของตนเอง และอยู่ในศีลในธรรม สร้างกุศลผลบุญผลแห่งศีลธรรมและทาน ก็จะแก้ทุกข์ได้ในคราวคับขัน ผลบุญบารมีก็จะแก้ไขทางร้ายกลายเป็นดีได้ ถ้าแม้จิตจะดับก็ไปสู่สุคติ ฉะนั้นเราท่านได้เกิดมาในร่มโพธิ์ของพุทธศาสนาก็ควรจะปฏิบัติในหลักธรรมของศาสนา จงสร้างแต่กรรมดีละทิ้งความชั่ว ความดีมีศีลธรรมจะเกิดบุญบารมีจากกุศลผลความดีที่สร้างเป็นบุญหนุนนำเมื่อถึงเวลาอับจน ธรรมย่อมจะช่วยคุ้มครองป้องกันผู้ปฏิบัติธรรมช่วยให้เหตุร้ายกลายดี ไม่มีบุญบารมีช่วยเราได้ เพราะความชั่วผิดทั้งทางโลกและทางธรรม เรื่อง "อภินิหาร

แห่งกุศลกรรม" ก็จะไม่เกิดขึ้นให้ท่านได้อ่านได้ฟังเรื่องนี้ ข้าพเจ้าได้พยายามคอยติดตามปะติดปะต่อกันมาว่า เมื่อครบสิบปีจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นแก่ผู้สร้างกรรมดี เพื่อท่านผู้อ่านจะได้พิจารณาเหตุผลดูเองด้วยปัญญา บางทีอาจจะเกิดผลบุญบารมีแก่ตัวของท่านบ้าง ผลบุญจะได้ช่วยแก้ไขตัวท่านเมื่อชีวิตเข้าที่อับจน ดังเรื่องที่จะได้กล่าวต่อไปนี้

เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากท่านผู้คุ้นเคยนับถือว่าเป็นเพื่อนรุ่นพี่ผู้หนึ่ง เป็นที่น่าตื่นเต้นสนใจมาก เพราะเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าได้พยายามติดตามมา ๙ ปี หลังจากเหตุเกิดขึ้นก่อนหน้าข้าพเจ้าทราบเพียงหนึ่งปี เราได้มีจดหมายติดต่อในเรื่องบุญเรื่องกุศลส่งข่าวอยู่เสมอ ข้อความในจดหมายตอนหนึ่งมีใจความว่า "ปีนี้ผมครบกำหนดที่ได้สัญญาไว้กับยมบาลแล้ว" ข้าพเจ้าได้จดหมายตอบไปว่า "อย่าได้กังวลในเรื่องนี้เลย เพราะคุณก็ได้สร้างบุญสร้างกุศลไว้มากมาย ชีวิตคงจะต่อยืนยาวไปได้อีกนาน ผมเชื่อและแน่ใจว่า ผู้สร้างกรรมดีกุศลผลบุญย่อมจะต่ออายุให้ผู้ปฏิบัติธรรมสร้างความดีย่อมได้รับความคุ้มครอง" ต่อจากนั้นมา ข้าพเจ้าก็ไม่ได้รับจดหมายอีก แม้ข้าพเจ้าจะมีจดหมายไปก็ไม่ได้รับตอบ ทราบข่าวเพียงว่ากำลังยุ่งสร้างพระประธาน ซ่อมแซมโบสถ์ที่วัดกาญจนาราม อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ และบวชพระเพื่อประกอบกรรมดีด้วยจิตศรัทธาตลอดมา บังเอิญแม่ข้าพเจ้าก็ป่วย การติดต่อก็ห่างไป แต่ข้าพเจ้าก็นึกถึงเอาใจช่วยคอยฟังข่าวตลอดเวลา และแน่ใจว่า เมื่อถึงเวลาจะมีอภินิหารเกิดขึ้นกับท่านผู้นี้ในกรรมดีที่ท่านสร้างมาแล้ว ทั้งปฏิบัติทางจิตใจเป็นกุศลย่อมต่ออายุให้ยืนยาวไปได้

จากวันที่ได้รับจดหมายฉบับนั้นแล้ว ทำให้ข้าพเจ้าหวลกลับไปนึกถึงอดีตเมื่อ ๙ ปีที่ผ่านมา ครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้พบกับท่านผู้นี้เมื่อปลายปีในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ท่านผู้นี้เดินทางมาจากเมืองแพร่สนใจอยากพบข้าพเจ้า ได้พยายามมาหาที่บ้านจนพบ และก่อนหน้านี้เราก็รู้จักกันเพียงแต่โต้ตอบกันทางจดหมาย เรายังไม่เคยพบหน้ากันมาก่อน เมื่อได้พบรู้จักตัวกันแล้วต่างก็ปีติยินดี รู้สึกว่าท่านผู้นี้เป็นสุภาพบุรุษที่น่าเคารพนับถือมาก พูดจาหนักแน่น เมื่อได้สนทนาด้วยคำง่าย ๆ ตรง ๆ เป็นกันเอง เราก็สนิทสนมกันยิ่งขึ้น ท่านผู้นี้ได้สนใจในหนังสือชุด "กฎแห่งกรรม" หรือ "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ที่ข้าพเจ้าเขียนขึ้นเป็นรากฐานพื้นเดิมมีความสนใจอยู่แล้ว และเคยได้ขออนุญาตจัดพิมพ์นำไปแจกจ่ายเป็นธรรมทาน เพื่อช่วยเผยแพร่ให้กว้างขวางทางภาคเหนือ ทั้งสละทรัพย์

สินจำนวนมากโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ทำไปโดยศรัทธา หวังจะให้มีผู้สนใจหนังสือชุดนี้มากขึ้น ฉะนั้นหนังสือชุด "กฎแห่งกรรม" หรือ "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ในเวลานั้นจึงเป็นที่แพร่กว้างขวางออกไปทางภาคเหนือ เป็นที่สนใจของผู้ที่ได้อ่านทั่วไป

การที่ท่านผู้นี้มาหาข้าพเจ้าครั้งนั้น นอกจากจะขอพิมพ์หนังสือชุดนี้ทั้งหมดที่ข้าพเจ้าเขียนทุกเรื่อง ต้องการหนังสือ ๘ หน้ายก ในเวลานั้นข้าพเจ้าเขียนได้ทั้งหมดเพียง ๒๘ เรื่องเท่านั้น และข้าพเจ้ายินดีช่วยติดต่อทางโรงพิมพ์ให้ การพิมพ์ก็ไม่ยุ่งยากอะไร (เพราะข้าพเจ้าตั้งใจอุทิศหนังสือนี้เป็นการกุศล หากพิมพ์แจกแล้วก็ไม่มีปัญหาอะไร) ข้าพเจ้าอนุญาตให้ทุกท่าน หากจะพิมพ์จำหน่าย ข้าพเจ้าก็สงวนลิขสิทธิ์ต้องพิจารณาดูให้ถี่ถ้วน หากจำหน่ายเพื่อนำเงินเข้าการกุศลสร้างสิ่งถาวรเพื่อสาธารณหรือองค์การเป็นประโยชน์ส่วนรวม ให้สมเหตุสมผลข้าพเจ้าก็ไม่ขัดข้อง ท่านผู้นั้นได้บอกว่า คราวก่อนที่พิมพ์ร่วมกับคุณเจริญ แดงทองดีซึ่งเป็นเจ้าของโรงแรมควีนที่เชียงใหม่คราวนั้นไม่เพียงพอกับผู้ต้องการมีผู้สนใจกันมาก คราวนี้อยากจะพิมพ์จำนวนเพิ่มมากขึ้น เพื่อจะส่งไปเข้าห้องสมุดและตามโรงเรียนต่าง ๆ ตามสถานศึกษาและวัดวาอาราม ทั้งภรรยาของท่านก็เป็นอาจารย์ใหญ่อยู่โรงเรียนประจำจังหวัดช่วยสนับสนุน ครั้งนั้นนอกจากจะได้มาขอพิมพ์หนังสือแล้วก็ยังอยากรู้จักตัวผู้เขียนด้วย ทั้งมีความประสงค์อยากจะนำเรื่องที่ท่านประสบการณ์มาอยากเล่าด้วยตนเอง เพราะเป็นเรื่องแฝงอยู่ในสิ่งลี้ลับแปลกประหลาดมหัศจรรย์ที่ท่านได้อ่านเวลานี้เกี่ยวกับ "อภินิหารกุศลกรรม" ข้าพเจ้าเคยเขียนย่อเหตุการณ์เริ่มต้นเรื่องครั้งนั้น แต่เบนคำนำไว้ในหน้าต้น ในหนังสือชุดนี้รวม ๒๘ เรื่อง ๘ หน้ายกรวม ๔๗๘ หน้า ได้พิมพ์เสร็จเรียบร้อยส่งขึ้นไปเมืองแพร่ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๖ คิดว่าหนังสือชุดนี้ยังมีอยู่ในภาคเหนือตามห้องสมุดและส่วนบุคคลจำนวนไม่น้อย (ผู้เคยอ่านมาแล้วคงรู้เริ่มต้นดี) ข้าพเจ้าจะได้กล่าวติดต่อกันมาของผู้เล่าดังต่อไปนี้

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ จำได้ว่าประมาณ ๑๙ น. ผมได้โดยสารสามล้อเครื่องจากบ้านที่ผมพักอยู่ในซอยกึ่งเพชรไปตามถนนเพชรบุรี ตั้งใจจะไปมักสัน เมื่อรถมาถึงหน้าสถานทูตจีน (เวลานั้น) หรือตรงข้ามโรงภาพยนต์ รถสามล้อเครื่องคันนั้นก็เลี้ยวขวาจะเข้าปั๊มบริการเพื่อเติมน้ำมัน พอดีรถยนต์คันหนึ่งแล่นตรงมาจากประตูน้ำด้วยความเร็วสูงและเปิดไฟหน้ารถแสงสว่างจ้า เร่งความเร็วมาตลอดทาง ที่สุดอุบัติเหตุน่าสยดสยองก็เกิดขึ้นกลางท้องถนนหลวง โดยรถยนต์คันนั้นพุ่งตรงเข้าชนรถสามล้อเครื่องนั้นอย่างแรงดังสนั่นหวั่นไหว ผู้ขับขี่ผู้โดยสารสามล้อเครื่องคันนั้นต่างกระเด็นออกห่างจากรถออกไปฟาดกับ

พื้นถนน ต่างก็ฟุบลงกับพื้นสลบหมดสติ ทราบว่ารถยนต์คันนั้นได้หยุดคนขับรีบพาเราทั้งสองส่งโรงพยาบาลตำรวจด่วน

เมื่อนายแพทย์ทางโรงพยาบาลได้มาตรวจอาการ แล้วก็รู้ว่าอาการของผมนั้นหนักกว่าอาการของคนขับสามล้อเครื่อง เพราะกระเด็นไปไกลกว่า ผู้โดยสารมักนั่งตัวลอยอันไม่มีสิ่งยึดเหนี่ยว ส่วนคนขับยังมีที่ยึดเหนี่ยวถือคันเลี้ยวในมือ จึงกระเด็นไปไม่ไกลนัก หมอได้ตรวจดูผมแล้วอาการหนักมากมีทางรอดน้อย แขนก็หักหมอยังไม่เข้าเผือกให้เพราะรอดูอาการ ทั้งผมยังสลบไสลไม่ได้สติ คิดว่าอาการเช่นนี้รอดยาก

ส่วนคนขับสามล้อเครื่องนั้นมีอาการหนักก็จริง แต่ดูจะน้อยกว่าผู้โดยสาร ดังนั้นหลังจากสลบได้ชั่วโมงกว่าก็ฟื้นมีสติขึ้นพอจะรู้เรื่องได้บ้างไม่มากนัก แต่อยู่ได้เพียงประมาณเพียงชั่วโมงเดียวก็ขาดใจตาย เพราะทนพิษบาดแผลไม่ไหว หมอตรวจพบว่ากระโหลกศีรษะแตก ส่วนผมยังสลบไสลไม่รู้สึกตัวจนถึงบ่ายของวันรุ่งขึ้น ซึ่งเป็นเวลารุ่งขึ้นบ่ายมากแล้ว รวมเวลาที่สลบแน่นิ่งประมาณ ๒๐ ชั่วโมงจึงกลับฟื้นคืนสติได้ พอรู้ตัวเองมานอนอยู่โรงพยาบาล

ก่อนอื่นผมก็ถามถึงคนขับสามล้อเครื่องด้วยความเป็นห่วง เพราะอยู่ในซอยกึ่งเพชรเคยใช้สอยมาก่อน แต่เมื่อทราบว่าได้ตายไปแล้วก็เศร้าใจสงสาร หมอบอกว่ากระโหลกศีรษะแตกเลือดออกในกระโหลกมากหมดทางเยียวยา ส่วนผมนั้นหมอก็สงสัยว่ากระโหลกศีรษะจะร้าวแตกเหมือนกัน จึงไม่ยอมทำอะไรมากไปกว่าบั่จจุบันพยาบาล และให้การรักษาตามอาการจนกว่าจะเห็นอาการดีขึ้น แม้แขนจะหักก็ไม่ยอมเข้าเผือกเพราะอาการที่เห็นนั้นหนักมาก หน้าตาฟกช้ำดำเขียว ปากบวมเบ่ง ขากรรไกรบวมจนอ้าปากไม่ขึ้น เมื่อฟื้นแล้วก็ต้องค่อย ๆ หยอดน้ำหยอดยาในปาก หมอบอกว่าถ้ากระโหลกแตกก็อยู่ได้ไม่เกิน ๔๘ ชั่วโมง แต่ได้ผ่านพ้นเวลาที่หมอกำหนดไว้ หมอจึงได้นำผมไปฉายเอกซเรย์หลายครั้ง และได้พิจารณาตรวจดูอย่างละเอียดถี่ถ้วน นับว่าโชคดีกระโหลกศีรษะไม่แตกหรือร้าวบุบสลายนอกจากแขนหัก หมอก็ทำการเข้าเผือกให้ นอกนั้นก็มีแต่อาการภายนอกเท่าที่มองเห็นมีอาการสาหัส และเวลานั้นมีอาการบีดหนักบีดเบาอยู่สามวันต้องสวนกันจึงถ่ายได้ตามปกติ

ท่านผู้นั้นได้เล่าว่า รู้สึกเศร้าสลดใจมาก เพราะเวลาก่อนรถชนนั้นมีเงินสดติดตัวอยู่เจ็ดพันสี่ร้อยกว่าบาทและมีพระเครื่อง สร้อยคอ ปากกาปลอกทองและนาฬิกาข้อมือ ทุกอย่างหายไปหมดไม่มีอะไรเหลือเลย

ข้าพเจ้าได้ฟังแล้วก็คิดเศร้าใจ ที่พวกเราชาวไทยได้นับถือพุทธศาสนาเป็นหลักประจำชาติควรปฏิบัติอย่างน้อยอยู่ในศีล ๕ แต่ในบัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีใครสนใจในหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือพูดให้ตรงก็คือ ในยุคบัจจุบันนี้คนส่วนมากไม่รู้จักหลักของศีลธรรมพุทธศาสนาที่ควรแก่การปฏิบัติซึ่งจะนำแต่ความดีมาสู่ตนเอง และความสงบสุขสู่ประเทศ-ชาติ และบ้านเมืองเราทั่วไปเมื่อขาดศีลธรรมมนุษย์ในยุคนี้จึงหาความสงบไม่ได้ มีแต่ความโลภทำให้ขาดความเมตตากรุณา จิตใจเหี้ยมโหดหุร้าย ความโลภทำให้มุ่งจะให้ได้ทรัพย์สินมาไม่ว่าจะสุจริตหรือทุจริต ฉะนั้นเมื่อเกิดอุบัติเหตุรถคว่ำที่ไหนผู้คนบาดเจ็บล้มตาย ได้ข่าวบางครั้งพวกมนุษย์อุบาทว์ชาติชั่วจงใจแกล้งเอาน้ำมันหรือผงสบู่เทหรือลาดบนพื้นเมื่อฝนตกปลอย ๆ ถนนลื่นรถขับมาโดยความเร็วสูงก็จะคว่ำทำเป็นอุบัติเหตุเกิดขึ้นเอง ทำลายชีวิตมนุษย์เพื่อทรัพย์สินเพียงเล็กน้อย พวกอสุรกายในร่างมนุษย์ไปรุมกันฉกชิงแย่งทรัพย์สินเงินทอง ไม่มีความละอายแก่ใจ ขาดความเมตตากรุณาแก่ผู้กำลังได้รับความทุกข์ยากลำบาก ขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น แม้ยังไม่ตายยังมีความรู้สึกก็ยังตรงเข้าไปแย่งยื้อกระชากเอาของในตัวให้ได้ ผู้มีศีลธรรมได้พบได้รู้เห็นแล้วใจเศร้า มนุษย์พวกนี้โหดร้ายยิ่งกว่าพวกมนุษย์สมัยหิน ยุคเก่าแก่ยังไม่เจริญก็คงไม่โหดร้ายเช่นนี้ เป็นพวกมนุษย์ที่ขุมนรกกำลังต้องการตัว พวกนี้ไม่เคยคิดว่าตัวเองทำบาปหนักอย่างมหันต์ เป็นอกุศลอนันต์กรรมต้องใช้หนี้กรรมไม่มีที่สิ้นสุด เป็นพวกเห็นแก่ตัว ไม่เคยย้อนคิดว่าถ้าหากตัวถูกทำเช่นเดียวกันบ้างจะรู้สึกอย่างไร

ข่าวเมื่อครั้งรถไฟตกรางทางภาคเหนือครั้งใหญ่ในประวัติของรถไฟเมืองไทย มีผู้คนบาดเจ็บสาหัสล้มตายจำนวนไม่น้อย ข้าพเจ้าได้ข่าวว่าในรถขบวนนั้นมีสุภาพสตรีสูงอายุผู้หนึ่งบ้านอยู่ที่โรงพยาบาลสวนปรุง จังหวัดเชียงใหม่โดยสารมาในรถขบวนนั้นด้วย และตั้งใจจะมาบวชนาคหลานชายที่กรุงเทพ ฯ เมื่อรถไฟคันนั้นตกรางกลิ้งลงไปทำให้ฝรั่งและคนอื่น ๆ ถึงแก่ความตาย แต่สุภาพสตรีผู้นั้นเกาะที่นั่งไว้แน่นไม่ยอมปล่อยจึงพ้นจากอันตราย เห็นจะเป็นเพราะแรงกุศลผลบุญคุ้มครองที่ตั้งใจว่าจะบวชหลานชาย เพียงแค่

ขัดยอกไปบ้างเท่านั้น แม้เช่นนั้นมนุษย์ที่นรกต้องการก็ยังพยายามย้อแย่งจะชิงทรัพย์สินที่ติดตัวมาประมาณสองพันกว่าบาท แต่พวกเหล่าร้ายก็ไม่สามารถเอาไปได้ เพราะเจ้าทรัพย์ยังแข็งแรงไม่ยอมให้ยื้อแย่งไป ข้าพเจ้าได้พังข่าวและรู้เรื่องก็เศร้าใจแทนที่จะพากันช่วยผู้ตกทุกข์ได้ยากลำบากกลับมายื้อแย่งทรัพย์สินของผู้กำลังทุกข์ยากลำบากแสนสาหัส ความเห็นอกเห็นใจ ความเวทนาปรานีหาได้ยากในจิตใจของมนุษย์ในยุคนี้ ความโลภได้เปลี่ยนจิตใจของมนุษย์ให้ดุร้ายยิ่งกว่าสัตว์บ่า จิตใจแข็งกระด้างมีแต่ความเห็นแก่ตัว ไม่สนใจในบุญบาปชั่วดี เมื่อรู้แล้วก็เศร้าสลดใจยิ่งนัก

ข้าพเจ้าภาวนาและอธิษฐานจิตขอให้เยาวชน ของเราที่จะเติบโตต่อไปภายหน้าจงมีจิตใจเพียบพร้อมด้วยศีลธรรม มีความเมตตากรุณาปรานี สร้างแต่บุญกุศล จิตใจจะผ่องใสไม่ขุ่นมัวดุร้าย เมื่อถึงคราวอับจนบุญกุศลก็จะช่วยส่งผลตามสนองให้รอดพ้นภัยอันตรายได้อย่างปาฏิหาริย์

ข้าพเจ้าได้เขียนเรื่องของสุภาพบุรุษผู้ได้สร้างกรรมดีมาตลอด ท่านสนใจในเรื่อง กฎแห่งกรรมมานานก่อนที่เราจะได้พบตัวกัน แต่ข้าพเจ้ายังไม่ได้ออกนามจริงของท่าน ข้าพเจ้าจำเป็นต้องพิจารณาในสิ่งที่ควร และไม่ควร หากอ้างชื่อจริงจะมีความเสียหายแก่ท่านผู้นี้หรือไม่ ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องลึกลับ และมหัศจรรย์จึงได้ขออนุญาตลงนามจริงของท่านเพื่อเข้าในชุด "กฎแห่งกรรม" และก็อนุญาตให้ลงนามจริงได้ ท่านก็คือ คุณสถิต รังคสิริ เป็นคฤหบดีพ่อค้ามีชื่อเสียงอยู่จังหวัดแพร่ ท่านได้เล่าต่อไปว่า

เมื่อผมสลบไสลไม่ได้สติแน่นิ่งไปในระยะ ๒๐ ชั่วโมงนั้น ความรู้สึกเหมือนครึ่งฝันครึ่งจริงเป็นเรื่องที่ประหลาดมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้น โดยมีชายสองคนรูปร่างล่ำสันมาเชิญตัวไปในความรู้สึก ผมก็ได้ติดตามชายทั้งสองไปอย่างว่าง่ายทั้งที่ไม่รู้ว่าเขาจะพาไปทางไหน แต่ทางเดินนั้นเป็นถนนดินแต่ปรับพื้นเรียบเป็นมัน ไม่ขรุขระขึ้นแฉะเหมือนถนนดินธรรมดาทั่วไป สองฟากถนนที่เดินผ่านไปนั้นเห็นบ้านเรือนปลูกไว้สองข้างลึกห่างจากถนนจะมองเห็นได้ มีทั้งบ้านหลังใหญ่และเล็กและขนาดกลางเป็นที่อาศัย ไม่เห็นมีตึกอาคารร้านค้า ไม่มียวดยานใด ๆ ผ่านไปมา คล้ายเหมือนครั้งโบราณบ้านเมืองยังไม่เจริญทางวัตถุ ระหว่างเดินทางก็ได้พบกับผู้คนที่เคยรู้จักได้เดินสวนทางมาทักทายปราศรัย ต่างถามว่า "เป็นอะไร มาอย่างไร" ผมตอบว่าผมถูกรถชนแขนหักและเขาเชิญผมมา เมื่อ

ตอบแล้วผมก็นึกเอะใจคนที่ถามผมนั้นล้วนแต่เคยรู้จักและได้ตายไปแล้ว ผมอดไม่ได้จึงถามผู้นำผมมาว่า "นี่ คุณจะพาผมไปไหน" ชายที่พาผมไปบอกว่า "จะพาไปหาหัวหน้าใหญ่" ไม่ช้าก็มาถึงบ้านหลังใหญ่เหมือนที่ทำงาน ชายทั้งสองได้พาผมเดินเข้าไปผ่านผู้คนแล้ว มาหยุดลงที่โต๊ะกลาง ชายทั้งสองก็ตรงเข้าไปรายงานต่อชายผู้นั่งกลางรูปร่างใหญ่มีผู้แวดล้อมทำงานอยู่กันหลายคน ผมยืนและแสดงความเคารพเจ้าของสถานที่นั้นด้วยใจคอไม่ค่อยสบายนัก เพราะไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดกับผมต่อไป ผมเห็นชายผู้นั้นก้มดูอะไรแล้วก็เงยหน้าขึ้นมองดูผม แล้วบอกว่า "คุณเป็นคนใจบุญ ซื่อตรง คุณมาก็ดีแล้วจะได้ช่วยกันทำงานอยู่นี่ก่อน คุณทำงานเข้มแข็งเที่ยงตรงดี คนอย่างนี้อยากจะได้มาช่วยทำงาน" เมื่อได้ยินเช่นนั้นผมก็งง นึกว่านี่เรามาอยู่ที่ไหน เห็นจะไม่ใช่เมืองมนุษย์แน่ คิดแล้วผมก็ตอบไปว่า "ผมมานี่ทางบ้านบุตรภรรยายังไม่มีใครรู้เรื่อง ทั้งบุตรของผมก็ยังเยาว์ยังไม่สำเร็จการศึกษา ผมยังมีภาระที่จะต้องรับผิดชอบอีกมาก จะให้ผมอยู่กับท่านเวลานี้ยังไม่ได้"

ท่านผู้เป็นหัวหน้านั้น มองดูผมอย่างไตร่ตรองแล้วพูดขึ้นว่า "แล้วเมื่อไหร่จะมาอยู่ด้วยกันได้" ผมก็เลยบอกไปว่า "ขอเวลาให้ผมอีก ๑๐ ปีเถอะแล้วผมจะมาอยู่กับท่าน" ชายผู้เป็นหัวหน้าก็นึงคิดอยู่ครู่หนึ่งแล้วบอกว่า "ตกลงกลับไปได้ เมื่อถึงเวลามาอยู่กับเราก็แล้วกัน"

ต่อจากนั้นผมก็กลับฟื้นคืนสติจากการสลบไสลอย่างไม่รู้สึกตัวตลอดมาเป็นเวลา ๒๐ ชั่วโมง เวลานั้นเป็นเวลาบ่ายของวันรุ่งขึ้นหลังจากถูกรถชน

ทราบต่อมาว่ารถยนต์คันที่ชนรถสามล้อที่ผมนั่งนั้นเป็นรถเบ็นซ์ ขณะที่ชนนั้นเจ้าของรถไม่ได้นั่งไปด้วยมีแต่คนขับรถมาคนเดียว เมื่อเจ้าของทราบเรื่องก็มาหาผมที่โรงพยาบาลและถามว่า "จะทำอย่างไรกันดี รถผมก็ชนคนตาย คุณก็บาดเจ็บสาหัสเช่นนี้" ผมได้ตอบไปว่า "ผมไม่เอาเรื่องอะไรทั้งสิ้น ถือว่าเป็นกรรมของผมเอง ขอให้จัดการช่วยเหลือคนขับสามล้อเครื่องที่เสียชีวิต ให้สงเคราะห์ตามสมควร" จากนั้นท่านเจ้าของรถ บอกว่าจะต้องขอไปคิดดูก่อน เพราะกำลังสืบสวนใครผิดใครถูก

เมื่ออาการของผมดีขึ้นพอจะกลับได้ ผมได้จ่ายค่าโรงพยาบาล สี่พันกว่าบาท และมาพักต่อที่บ้านพักชอยกึงเพชรเพียงสามวัน ผมก็เดินทางกลับไปพักฟื้นที่บ้านจังหวัดแพร่

เมื่อขึ้นไปอยู่ที่บ้านเมืองแพร่ได้เพียงสิบวัน ก็เกิดมีอาการบั้สสาวะออกมาเป็นเลือดสด ๆ จะต้องรีบลงมารักษาที่กรุงเทพ ฯ อีกครั้งหนึ่ง หมอบอกว่าเกี่ยวกับชอกช้ำภายใน

เมื่อเจ้าของรถได้ทราบก็มาหาผมพร้อมด้วยทนายความ และบอกผมว่าการสอบสวนปรากฏว่าคนขับสามล้อเครื่องที่ตายนั้นเป็นผู้ผิด เลี้ยวรถตัดหน้าระยะใกล้ ไม่มีคนขับคนใดสามารถจะหยุดรถได้ทันที ผิดกฎจราจรจึงไม่ยอมใช้ค่าเสียหายให้แก่ทายาทของผู้ตาย สำหรับผมผู้โดยสารได้รับเคราะห์กรรมบาดเจ็บสาหัส และเป็นผู้แสดงน้ำใจออกมาโดยไม่เรียกร้องอะไรเลย และไม่เอาความนับว่าเป็นผู้ที่หายาก ฉะนั้นเจ้าของรถยินดีจะมอบเงินให้ผมหนึ่งหมื่นบาท

เมื่อผมได้รับเงินหนึ่งหมื่นบาทแล้ว ก็ให้คนไปติดตามภรรยาของผู้ขี่สามล้อผู้นั้นมาแล้วแบ่งเงินให้หกพันบาท และได้จัดให้รางวัลแก่ผู้อื่นอีกสี่ร้อยบาท ผมตั้งใจไว้อยากจะช่วยครอบครัวของคนขับสามล้อผู้เคราะห์ร้ายผู้นั้น จึงบอกกับภรรยาผู้ตายว่า ผมอยากจะแบ่งเบาภาระโดยจะรับเลี้ยงดูบุตรชายสักคนหนึ่ง โดยจะอุดหนุนให้การเล่าเรียนศึกษาจนกว่าจะจบมหาวิทยาลัย เพื่อมีความรู้ช่วยเลี้ยงดูแม่ได้ โดยผมจะรับอุปการะเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมส่งเสียในการศึกษาเล่าเรียนแต่แม่ของเด็กขัด ข้องไม่ยอมรับความช่วยเหลือที่จะมอบเด็กให้เป็นบุตรบุญธรรม โดยอ้างว่าเขาถือศาสนาอิสลาม ซึ่งผมก็เสียใจ

เมื่อผมได้พบประสพการณ์ประหลาดมหัศจรรย์ด้วยตนเองในชีวิต ถึงกับขอร้องสัญญากับยมบาล ขอผลัดเวลาให้มีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์อีก ๑๐ ปี เมื่อผมกลับไปเมืองแพร่ครั้งนั้น ผมก็ได้จัดการทำบุญเป็นการสร้างกรรมดีเสดาะเคราะห์เป็นการใหญ่ ได้ปิดทองในวิหารที่สร้างขึ้นใหม่ (วัดน้ำคือ ในเมืองแพร่) ได้บวชพระบวชเณรให้ผู้สนใจจะบวชในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งส่งสำรับอาหารคาวหวาน อุปการะพระภิกษุสงฆ์ตลอดเวลาจำพรรษา สิ่งใดเป็นบุญกุศลผมก็ทำด้วยจิตใจศรัทธา การทำบุญสร้างกุศลของผมนั้นทำให้จิตใจสงบดีขึ้น มีความสบายใจ

นี่เป็นคำบอกเล่าของคุณสถิต รังคสิริ เมื่อพบกันเป็นครั้งแรก เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕

ต่อมาแทบทุกครั้งเมื่อข้าพเจ้าได้จัดพิมพ์หนังสือเพื่อบริจาค เมื่อคุณสถิตทราบก็ขอร่วมพิมพ์เพื่อบริจาค นอกจากไม่รู้ เพราะข้าพเจ้าไม่ได้บอกท่านผู้ใด นอกจากท่านผู้ที่ได้รับทราบเองขอร่วมพิมพ์ด้วยเท่านั้น

ข้าพเจ้าทราบว่านับแต่นั้นมาคุณสถิตก็สร้างบุญกุศลอยู่ตลอดมา ข้าพเจ้าก็สนใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้ว และได้คอยนับเวลาอยู่ เราได้ติดต่อกันตลอดมา บางครั้งคุณสถิตก็อุตส่าห์ส่งเก้าอี้นอนที่ทำด้วยไม้แข็งทำขึ้นในเมืองแพร่ บางปีก็ส่งส้มเขียวหวานที่ปลูกขึ้นในไร่ของคุณสถิตเองมาให้ข้าพเจ้า เราก็โต้ตอบกันทางจดหมาย เมื่อคุณสถิตลงมากรุงเทพ ฯ ก็มาเยี่ยมสนทนากับข้าพเจ้านอกจากมีงานด่วน แต่บางครั้งข้าพเจ้าก็หาเวลายากไม่ค่อยได้อยู่บ้าน มาถึงก็ไม่พบเพราะไม่ทราบล่วงหน้า บางครั้งคุณสถิตก็ติดธุระ การบุญ การกุศล และการค้า ระยะหลังเมื่อต้นปี ข้าพเจ้าได้จดหมายจากคุณสถิตแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ถึงกำหนดตามที่นัดไว้กับยมบาลตามที่เล่าไว้ข้างต้นแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้มีแต่จดหมายพูดให้กำลังใจถึงกรรมดีที่สามารถจะต่ออายุให้ยืนยาวซึ่งมีตัวอย่างของผู้สร้างกรรมดีได้เพิ่มอายุยืนยาวมากราย

หลังจากที่ข้าพเจ้ามีจดหมายตอบไปแล้ว ข่าวคราวก็ไม่ได้ติดต่อ ทั้งข้าพเจ้าก็หาเวลาว่างไม่ได้ เพราะเหตุแม่ได้ล้มป่วยและถึงแก่กรรมลง งานมากอยู่แล้วก็เพิ่มมากขึ้น จนจัดการฌาปนกิจศพเรียบร้อยแล้ว ก็ได้ข่าวเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ว่าคุณสถิตป่วยหนักได้ลงมากรุงเทพ ฯ รักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ทำให้ข้าพเจ้าไม่สบายใจนัก เพราะทราบว่ามีการผ่าตัดกระโหลกศีรษะ เพราะหมอตรวจพบว่าเนื้องอกในสมอง รุ่งขึ้นเป็นวันที่ ๑๕ ข้าพเจ้าก็ไปเยี่ยมถึงโรงพยาบาลศิริราชขวนเวลาเที่ยงที่ตึกวิบูลย์ลักสม์ ก็ได้ทราบจากพยาบาลว่าบังเอิญกลับบ้านเมื่อตอนเช้า ข้าพเจ้าถามถึงอาการเป็นอย่างใดบ้าง ก็ทราบว่าเกือบจะหายเป็นปกติ ทำให้ข้าพเจ้าเบาใจขึ้น คิดว่าการที่สัญญาไว้ก็ครบ ๑๐ ปีแล้ว การป่วยครั้งนี้มีอาการร้ายแรงหนักมากที่ต้องถึงกับผ่าสมอง แต่ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าด้วยบุญบารมีและกุศลกรรมที่สร้างไว้คงช่วยให้รอดพ้นอันตรายมาได้แน่-ใจว่าข้าพเจ้าจะต้องมีเรื่องเขียนต่อมาก

ข้าพเจ้าพยายามจะไปเยี่ยมถึงที่พัก ทั้งระลึกถึงและเป็นห่วง เพราะเป็นผู้ที่ข้าพเจ้ารู้จักดีและเป็นคนที่น่านับถือผู้หนึ่งทั้งเพื่อขอทราบการป่วยครั้งนี้ แต่ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าพักอยู่แห่งใดเพราะบ้านที่เคยพัก ที่ซอยถึงเพชรนั้น บัจจุบันก็เป็นหอพักนักเรียน

ต่างจังหวัดไปแล้ว บ้านพักปัจจุบันนี้ไม่ทราบว่าอยู่แห่งใด ที่สุดก็คิดได้ว่าบุตรชายของคุณสถิตเป็นนายทหารเรือยศชั้นนาวาเอก คิดได้เช่นนั้นข้าพเจ้าก็โทรศัพท์ไปถาม พล. ร.ต บุรินทร์ ก็ได้ทราบที่อยู่ น.อ. เสถียร รังคสิริ จึงได้ให้คนรีบไปถามที่ซอยเบริง ก็ได้ความว่าคุณสถิตมาปลูกบ้านพัก และมีโทรศัพท์เรียบร้อย ทางถนนพหลโยธิน ในวันรุ่งขึ้นตอนบ่าย ข้าพเจ้ากับเพื่อนก็ได้เดินทางไปเยี่ยมคุณสถิตที่บ้าน เราได้พบคุณสถิตพร้อมทั้งอาจารย์บัวเขียว ข้าพเจ้าก็แสดงความยินดีที่ได้เห็นอาการป่วยของคุณสถิตเข้าขั้นปกติ วันนั้นเราได้ไปหลายคน ข้าพเจ้าได้ถามถึงอาการป่วยพอสมควร ไม่กล้ารบกวนเกินไปเพราะเห็นคุณสถิตเพิ่งฟื้นจากไข้ ควรจะได้เวลาพักผ่อนให้มาก เราจึงได้ลากลับตอนเย็น

วันนั้นนอกจากข้าพเจ้าแล้ว ยังมีคุณประสิทธิ์ คุณประวัติ และคุณวิชัยไปด้วย หลังหาอาหารค่ำกินแล้ว คุณประสิทธิ์บอกว่าอยากจะพาพวกเราไปพบอาจารย์ท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรมทั้งสามารถแสดงสิ่งมหัศจรรย์เป็นศาสตร์อันลึกลับ ตามปกติอาจารย์ชอบหาความสงบ เมื่อเราไปถึงท่านก็ให้การต้อนรับเป็นอันดี ท่านอาจารย์บอกว่าท่านได้ติดตามเรื่อง "กฎแห่งกรรม" ตลอดมา ทั้งพวกเราทุกคนเชื่อถือในหลักกรรมดีกรรมชั่วด้วยกัน ท่านก็ยินดี ฉะนั้นการสนทนากับอาจารย์จึงเข้าใจกันง่าย เราก็ขอให้ท่านแสดงศาสตร์ที่ลึกลับที่ท่านฝึกมานานปี ท่านอาจารย์ได้แสดงอำนาจจิตส่งกระแสให้เราดูให้เห็นให้รู้ พวกเราต่างก็เห็นเป็นสิ่งที่แปลกไม่เคยรู้เห็นมาก่อนนอกจากคุณประสิทธิ์ผู้เคยรู้มาแล้วเพราะรู้จักท่านอาจารย์มาก่อน เป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ที่ท่านสามารถใช้พลังจิตเมื่อฝึกแล้ว สามารถจะรู้ได้ จะเรียกว่าพูดกันทางจิตหรือโทรจิต ข้าพเจ้าคิดว่า วิชานี้สามารถจะใช้แทนคำพูดกันได้แม้จะอยู่ทางไกลออกไป ข้าพเจ้าได้ขออนุญาตท่านเพื่อเผยแพร่ว่าสิ่งนี้มีประโยชน์สูงเกินกว่าวิทยาศาสตร์ในยุคนี้จะคิดค้นได้ โดยท่านไม่มีเครื่องมืออะไรประกอบได้นำพลังธรรมชาติของจิตออกมาใช้

ท่านอาจารย์ก็ขอตัวเพราะท่านต้องการอยู่ด้วยความสงบ ยิ่งในเวลาพรรษาแล้ว ท่านก็ถือศีลปฏิบัติธรรมตลอดเวลาไตรมาส เมื่อท่านขอร้องและไม่ให้ลงนามของท่าน ข้าพเจ้าก็เห็นใจเพราะผู้ศึกษาในทางนี้ย่อมไม่ต้องการลาภยศสรรเสริญ ไม่ต้องการให้ชื่อเสียงดัง ต้องการแต่ความสงบ ข้าพเจ้าจึงถามอาจารย์เพื่อให้แน่ใจว่า อันบุคคลที่สร้างแต่กรรมดีมีศีลมีสัตย์อยู่ในศีลธรรม ทำประโยชน์ให้แก่ศาสนา บุคคลเช่นนี้หากจะ

ถึงกำหนดหมดอายุขัยจะต้องจากโลกมนุษย์แล้ว จะต่ออายุให้ยืดยาวต่อไปได้ไหม ท่านอาจารย์หัวเราะอย่างอารมณ์ดี และพูดว่า "เรื่องนี้ไม่ต้องสงสัย ผู้สร้างกรรมดีผีสางเทวดายังยกย่องคุ้มครองเคราะห์หนักก็เป็นเบา เมื่อถึงคราวชะตาขาดก็สามารถจะต่ออายุให้ยืดยาวออกไปได้ เพราะมีบุญกุศลเป็นพื้นฐานหนุนนำอยู่แล้ว" ข้าพเจ้าก็พอใจและทำให้แน่ใจยิ่งขึ้น เมื่อได้ยินท่านอาจารย์พูดเช่นนั้น ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงคนมีบุญสามารถจะต่ออายุให้ยืดยาวได้แน่แล้ว ส่วนคนมีบาปกรรมทำชั่วนั้นก็สามารถทอนให้อายุสั้นลงได้เช่นเดียวกัน เพราะบุญและบาปตรงกันข้าม

คืนนั้นเราได้สนทนากับท่านอาจารย์ ทำให้นึกถึงคำโบราณว่า **คบพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล** เป็นความจริง เพราะได้กับตัวข้าพเจ้าที่ได้รู้ได้เห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติทางศีลธรรมความดี ข้าพเจ้าได้ความรู้ใหม่ ๆ อีกหลายอย่าง

ต่อมาวันพุธที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ คุณสถิต รังคสิริ ได้มาหาข้าพเจ้าแต่เช้าอย่างไม่นึกฝัน เพราะข้าพเจ้าได้โทรศัพท์ไปว่า ข้าพเจ้าจะไปหาท่านที่บ้าน อยากทราบว่าท่านจะอยู่เวลาใดเท่านั้น แต่แล้วท่านก็กลับมาหาข้าพเจ้าที่บ้านเสียเอง

เช้าวันนั้นเราได้มีโอกาสและมีเวลาสนทนากันได้นาน ท่านได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่าก่อนผมจะบ่วยครั้งหลังนี้ ผมรู้ว่าถึงกำหนดเวลาที่ผมได้ตกลงไว้แล้ว ผมได้ไปหาหลวงพ่อเมือง การพบหลวงพ่อเมืองก็ไม่ง่าย เพราะท่านไม่ค่อยอยู่ ผมต้องเดินทางด้วยรถยนต์จากเมืองแพร่ถึงลำปาง ๘ ครั้งจึงได้พบ ผมจึงขอให้ท่านนั่งทางในดูดวงชะตา เมื่อท่านได้หลับตาเข้าสมาธิแล้วครู่หนึ่งก็ลืมตาขึ้น ท่านก็บอกว่า **"อาตมาเสียใจด้วยถึงเวลาโยมหมดอายุแล้ว"** ผมได้ยินได้ฟังก็สะดุ้งขนลุก ที่ผมพูดเวลานี้ก็ยังขนลุก เพราะรู้สึกว่าตรงกับผมสัญญาไว้กับยมบาลครบกำหนดปีนี้ ความจริงผมยังไม่อยากตายจึงขอร้องให้หลวงพ่อช่วยต่ออายุให้ผมด้วย หลวงพ่อท่านว่าต้องไปขอร้องกับท่านผู้เป็นใหญ่ ถ้าอนุญาตให้ก็ได้ ถ้าไม่อนุญาตอาตมาก็จนใจ แต่โยมก็ได้สร้างบุญกุศลไว้มาก กุศลผลบุญที่สร้างนี้คงเป็นประโยชน์เมื่อถึงเวลาคับขันอับจนได้บ้าง ว่าแล้วท่านก็เข้าสมาธิหลับตาอยู่พักหนึ่ง ผมก็นั่งรอด้วยจิตใจไม่สบายมีความกระวนกระวาย ไม่รู้ว่าท่านอาจารย์หลวงพ่อเมืองท่านจะไปต่อรองกับนายใหญ่ได้ผลหรือไม่ การนั่งรอคอยในธุระสำคัญเช่นนี้รู้สึกว่ามันนานแสนนานกว่าปกติธรรมดามาก ทั้งยังนึกหวาดกลัวว่าถ้าไม่ตกลงต่ออายุให้จะรู้สึกอย่างใด จิตใจมันวุ่นวายไปหมด แต่ใจหนึ่งก็อยากรู้เร็ว ๆ ให้สิ้นเรื่องเสียที อีก

ใจหนึ่งก็กลัวว่าจะได้ข่าวร้าย แต่แล้วสักครู่ใหญ่ ๆ หลวงพ่อเมืองก็ลืมตาออกจากสมาธิ ผมรู้สึกเหมือนถึงเวลาที่ผู้พิพากษาชี้ชะตาชีวิตของผม หลวงพ่อท่านบอกว่า "นายใหญ่ได้ตกลงแก้ไขทะเบียนและต่ออายุให้แล้ว แต่นายใหญ่อยากได้พระบูชาสักองค์หนึ่ง" เมื่อผมได้ยินก็มีกำลังใจขึ้นและบอกหลวงพ่อเมืองว่า "ผมยินดีที่จะสร้างให้ เวลานี้ผมก็กำลังสร้างพระพุทธรูปซึ่งเป็นพระประธานพร้อมทั้งพระสาวก พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร ผมจะสร้างเพิ่มขึ้นเพื่ออุทิศไปให้ท่านอีกสององค์" หลวงพ่อเมืองก็หลับตาต่อไป สักครู่ท่านลืมตาขึ้นแล้วบอกว่า "นายใหญ่เขาดีใจและเอามือตบไหล่โยม" ทำให้ผมได้ยินแล้วขนลุกทันที

เมื่อคุณสถิตพูดถึงหลวงพ่อเมืองทำให้ข้าพเจ้านึกขึ้นมาได้ จึงเล่าให้คุณสถิตฟังว่า ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าได้ไปทานอาหารร่วมโต๊ะกับท่านผู้ใหญ่ในเมืองไทย โดยท่านได้กรุณาให้คุณเล็ก จุณณานนท์ เวลานั้นคุณเล็กเป็นอธิบดีกรมอัยการให้มาเชิญไปทานอาหาร คืนนั้นผู้ร่วมโต๊ะมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หลายท่าน พร้อมทั้ง คุณเล็ก และ คุณนาย ทุกท่านให้ความเป็นกันเองกับข้าพเจ้าท่านผู้หญิงได้กรุณาเล่าถึงหลวงพ่อเมือง ซึ่งครั้งหนึ่งท่านผู้หญิงขอร้องให้หลวงพ่อดูภายในบ้านว่ามีอะไรดีไม่ดีบ้าง ท่านก็นั่งสมาธิอยู่ครู่หนึ่งก็บอกว่าในบ้านมีเทวรูปคล้ายพระพุทธรูปมีเพชรพลอยประดับเครื่องทรงองค์หนึ่ง องค์นี้ให้ร้ายไม่ควรไว้ในบ้าน หากว่าชะตายังแข็งก็ไม่ให้โทษ หลวงพ่อเมืองท่านบอกลักษณะได้ถูกต้องทั้งที่ท่านไม่เคยไปบ้านและเห็นมาก่อน ฉะนั้นท่านผู้หญิงจึงแน่ใจตามที่หลวงพ่อท่านบอก

ครั้นท่านผู้หญิงกลับมาถึงบ้านและได้ปรึกษากับอาจารย์ผู้หนึ่งว่า เทวรูปองค์นี้ให้ร้ายไม่ควรจะอยู่ในบ้านตามหลวงพ่อเมืองบอก ควรจะเอาไว้ที่ไหนดี อาจารย์ผู้นั้นจึงแนะนำว่าควรจะเอาไปถวายหลวงตาที่วัด.....ซึ่งท่านอาจารย์ผู้นั้นชอบพอรู้จักกับท่าน คิดว่าวัดเป็นที่อยู่ของผู้ทรงศีล คงจะไม่เป็นโทษ

ที่สุดก็ได้นำเทวรูปทรงเครื่ององค์นั้นใส่รถไปหาหลวงตาที่วัด โดยไม่ได้บอกให้หลวงตารู้ล่วงหน้า ครั้งถึงวัดก็ช่วยกันยกเทวรูปองค์นั้นขึ้นไปบนกุฏิหลวงตา ปรากฏว่าหลวงตาไม่อยู่ห้องใส่กุญแจ จึงช่วยกันยกไว้ข้างประตูทางเข้าในกุฏิ เมื่อหลวงตากลับมาก็จะได้เห็นและรู้ว่ามีคนนำเทวรูปทรงเครื่องมาถวายท่าน แต่แล้วในคืนนั้นกุฏิหลวงตาก็ถูกไฟไหม้หมดทั้งหลังเคราะห์ดีไหม้กุฏิหลวงตาหลังเดียวกุฏิหลังอื่นไม่เป็นอะไร หลวงตาไม่มีที่อยู่อาศัย ท่านผู้หญิงก็ต้องออกเงินสร้างกุฏิหลังใหม่ถวายหลวงตา นี่เป็นเรื่องเกี่ยวกับหลวงพ่อเมือง รู้สึกมีผู้เคารพนับถือท่านมาก ข้าพเจ้านำมาแทรกไว้ในเรื่องนี้ เพราะ

เห็นว่าเป็นเรื่องประหลาดมหัศจรรย์ของหลวงพ่อเมืองเรื่องหนึ่ง สำหรับข้าพเจ้ายังไม่เคยรู้จักท่าน ได้ยินแต่ชื่อเสียงของท่านเท่านั้น

คุณสถิต รังคสิริเล่าให้ฟังต่อไปว่า หลังจากนั้นผมเตรียมการหล่อพระพุทธรูปกำหนดจะทำพิธีพุทธาภิเษก และจะนำไปไว้ที่วัดพระธาตุช่อแฮในเมืองแพร่สององค์ และไว้ที่วัดกาญจนาราม อำเภอเมือง จังหวัดแพร่สามองค์ ซึ่งผมเป็นประธานในงาน แต่แล้วเมื่อจะถึงเวลานั้นผมก็เกิดมีอาการป่วยขึ้นมาทันที ครั้งแรกผมยกแก้วน้ำเพียงจะยกขึ้นก็รู้สึกมือชาหมดแรง แก้วตกลงพื้นแตก ก็รู้สึกว่ากำลังจะเป็นอัมพาตไปซีกหนึ่ง เมื่อถึงวันทำพิธีพุทธาภิเษกทั้งห้าองค์ ผมก็ไม่สามารถจะไปได้ก็ต้องให้ภรรยาไปแทน สำหรับผมนั้นความรู้สึกทางประสาทกำลังเสื่อมลง แม้คนมาเยี่ยมเห็นก็เพียงจำได้แต่นึกชื่อเสียงไม่ออก อาการหนักขึ้นถ้าขืนอยู่บ้านก็คงหมดหวัง ที่สุดผมก็ถูกใส่เปลหามขึ้นเครื่องบินด่วนรีบส่งมากรุงเทพ ฯ เข้าโรงพยาบาลศิริราชทันที หมอได้พยายามตรวจอย่างละเอียดถี่ถ้วนทั้งเอกซเรย์ การป่วยมีอาการในครั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลอะไร ที่สุดพวกนายแพทย์ก็ลงความเห็นกันว่า ผมมีเนื้องอกในสมองทับเส้นโลหิตทำให้ตีบมาเลี้ยงร่างกายไม่สะดวก จึงเกิดเป็นอัมพาตขึ้น ไม่มีทางอื่นที่จะรักษาหายปกติได้ นอกจากผ่าสมองเอาเนื้องอกนั้นออก เป็นทางเดียวเท่านั้นที่จะช่วยได้ แต่ก็มีทางเสี่ยงมากและมีความหวังน้อยเปอร์เซนต์ ให้เจ้าของไข้ตัดสินใจเอาเองว่าจะผ่าตัดสมองหรือไม่ เวลานั้นภรรยาผมไม่ยอมให้ผ่า และที่สุดได้โทรศัพท์ทางไกลไปบอกบุตรชายผมซึ่งเป็นแพทย์กำลังศึกษาแพทย์เพิ่มเติมที่สหรัฐอเมริกา และบุตรชายทราบว่าป่วยก็รีบบินด่วนมากรุงเทพ ฯ

เมื่อมาถึงได้เข้าปรึกษาพวกแพทย์ชั้นอาจารย์ทางโรงพยาบาลก็รู้ว่าอาการป่วยของผมนั้นไม่มีทางใดจะช่วยได้นอกจาก ผ่าตัดกระโหลกศีรษะเปิดเอาเนื้องอก ที่สมอง ออกเท่านั้นเป็นทางเดียวที่จะช่วยได้ แต่ก็ต้องเสี่ยงอันตรายร้ายแรงมาก ทั้งผมก็มีอายุมากแล้ว แต่เมื่อไม่มีทางเลือกบุตรชายให้ผมตัดสินใจเอง ผมก็นึกถึงหลวงพ่อเมืองท่านได้ต่ออายุให้ผมแล้วเป็นกำลังใจ คงจะไม่เป็นอันตรายในครั้งนี้แน่ ผมจึงให้ผ่าตัดทันที ที่สุดนายแพทย์ก็ลงมือผ่าตัดกระโหลกศีรษะ นายแพทย์ได้ใช้เวลาผ่าตัดเอาเนื้องอกออกเป็นเวลาสามชั่วโมงกว่าจึงเสร็จเป็นที่เรียบร้อย หลังผ่าตัดแล้วอาการของผมก็ค่อย ๆ ดีขึ้นเป็นลำดับ บัดนี้ก็สามารถมาหาคุณที่บ้านได้ ผมเริ่มเข้าโรงพยาบาลเมื่อเดือนเมษายนและออกจากโรงพยาบาลเมื่อกลางเดือนมิถุนายนนี้ และพวกนายแพทย์ก็แปลกใจ เพราะการผ่าตัดใหญ่ขนาดนี้ธรรมดาก็ต้องพักผ่อนเป็นเดือน ๆ กว่าจะฟื้นตัวปกติ แต่อาการของผมนั้นฟื้นตัวเร็วอย่างประหลาด ผมจึงเป็นตัวอย่างของนักศึกษาแพทย์ แต่เวลานี้ผมก็ยังต้องไป

ให้นายแพทย์ฉายแสงเพื่อจะไม่ให้เนื้องอกเกิดขึ้นอีก ส่วนบุตรชายของผมกลับไปสหรัฐอเมริกาแล้ว ผมเองก็ตั้งใจจะขึ้นไปเมืองแพร่ แต่ทางแพทย์บอกว่ายังไม่ควรกลับไปเมืองแพร่ เพราะยังต้องฉายแสงเพื่อให้ครบกำหนดเสียก่อน ฉะนั้นผมจึงอยากจะทำบุญเลี้ยงพระถือศีลไม่กินอาหารเนื้อสัตว์ และจะปฏิบัติอยู่ที่วัดสระเกศ เมื่อพ้นการฉายแสงแล้วก็จะกลับขึ้นไปเมืองแพร่

เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังเรื่องของคุณสถิต รังคสิริ ติดต่อกันมาตลอดถึงสิบปี คิดว่าผู้มีกุศลกรรมหนุนนำสร้างแต่กรรมดีและปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมได้เกิดผลให้ได้รู้ได้เห็นเป็นตัวอย่างข้าพเจ้าก็มีความปีติยินดี จากนั้นคุณสถิตยังพูดต่อไปว่า ก่อนหน้านั้นผมได้เรียกลูกชายและลูกหญิงทั้งหมดมาพร้อมหน้ากันแล้ว ผมก็บอกว่า การที่พ่อได้เรียกลูกมาอยู่พร้อมหน้ากันในที่นี้เพื่อให้ลูกรู้หลายอย่าง ตามหน้าที่ของพ่อจะต้องให้ลูก ๆ เล่าเรียนศึกษา ให้มีวิชาความรู้ บัดนี้ลูก ๆ ทุกคนก็มีวิชาพอที่จะเลี้ยงตัวเองได้แล้ว นอกจากนั้นพ่อก็จะมอบเงินสดจำนวนหนึ่งให้แก่ลูกทุกคนเท่ากัน ส่วนทรัพย์สินพ่อก็ได้ระบุไว้ในพินัยกรรมแล้ว เมื่อพ่อจากโลกนี้ไป เมื่อเปิดพินัยกรรมทุกคนมีส่วนตามที่ระบุไว้

นอกจากทรัพย์สินในพินัยกรรม เงินทองที่พ่อได้สะสมไว้แล้ว พ่อก็อยากให้ลูก ๆ รับหลักปฏิบัติของพ่อไว้สัก ๓ ข้อ ซึ่งหลักที่ควรปฏิบัตินี้พ่อก็ได้รับมาจากปู่ของลูก ๆ และพ่อก็ได้ปฏิบัติตลอดเวลามาแล้วจึงขอให้ลูกทุกคนจงรับช่วงไปปฏิบัติเพื่อเป็นศิริมงคลแก่ตระกูลของเราต่อไป และจงนึกว่านี่คือมรดกตกทอดเป็นสมบัติอันล้ำค่าส่วนหนึ่งที่พ่อได้ตั้งใจมอบให้ลูก ๆ นำไปใช้ ขอให้จงปฏิบัติจะเกิดศิริมงคลแก่ครอบครัวและตัวเองต่อไป สิ่งที่พ่อขอให้ลูก ๆ ปฏิบัติ ๓ ข้อก็คือ

ข้อ ๑ มนุษย์เราเกิดมาจำเป็น จะต้องมีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณต่อเราพยายามจะตอบแทนพระคุณของท่านจะมากหรือน้อยเพียงใดก็ตาม หลักนี้จะทิ้งไม่ได้ เพราะปฏิบัติแล้วศิริมงคลจะเกิดขึ้นแก่ตัวเราเองและจะเจริญรุ่งเรืองในชีวิตต่อไป ผู้ขาดความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณก็จะมีแต่ความอัปมงคลจะทำอะไรไม่ขึ้น คนดีเขาก็ไม่คบให้ความสนิทสนมด้วย เพราะเป็นใจชั่วไม่รู้คุณคน คบไม่ได้

ข้อ ๒ ถ้าลูก ๆ จะทำบุญกับพระก็ควรพิจารณาทำบุญกับพระในบ้านเราเสียก่อน แล้วเราทำบุญกับพระนอกบ้านภายหลัง และทำตนอยู่ในหลักของศีล ๕ มีจิตใจพร้อมทั้งพรหมวิหารสี่ จะเป็นมงคลแก่ตัวเองตลอดไป

ข้อ ๓ พ่อขอให้พวกลูก ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ในตระกูลเดียวกันให้รักใคร่ปรองดองสามัคคีกลมเกลียวกันไว้ อย่าหูเบาเบ่าง่าย การ ระแวง สงสัย เป็น ทางทำลายความสามัคคีหมู่พี่น้อง เชื่อคนยุยงก็แตกแยกกันง่าย พี่น้องก็กลายเป็นศัตรู มีอะไรข้องใจสงสัยก็เปิดอกพูดถามกันให้รู้เรื่อง อย่าเอาแต่อารมณ์คิดผิด ๆ อย่างโน้นอย่างนี้อัดไว้อยู่ในใจคนเดียว ทำให้เกิดทุกข์ทำให้พี่น้องเป็นไม้เบื่อไม้เมา จงทำความเข้าใจกัน ที่ผิดก็แก้ไขให้ถูกต้องก็จะหายข้อข้องใจ เป็นทางบ้องกันมิให้มีช่องทางแก่คนชั่วภายนอกที่ชอบยุให้ญาติพี่น้องเขาแตกสามัคคีกันได้ เราก็จะมีความสามัคคีรักใคร่นับถือในหมู่ญาติพี่น้องในตระกูลเดียวกันตลอดไป

ขอจดจำไว้ว่าเป็นความประสงค์ของพ่อ เมื่อพ่อจากโลกนี้ไปแล้วหากต่อไปญาติพี่น้องในตระกูลของเรามี ผู้ใดตกทุกข์ยากลำบาก ก็ขอให้ผู้ ที่มีฐานะดี ช่วยกัน ทนุบำรุงบุตรหลานในตระกูลเดียวกันต่อไป เมื่อลูกทุกคนรับว่าจะปฏิบัติตามที่พ่อสั่งไว้ เมื่อพ่อจากโลกนี้ไป จิตใจก็จะสงบเป็นสุขไม่มีความกังวลใจอีกต่อไป

เมื่อเราได้สนทนากันเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว คุณสถิตก็มอบเงินให้ข้าพเจ้าจำนวน ๑,๘๐๐ บาท ขอร่วมพิมพ์หนังสือในชุดนี้ครั้งต่อไปและเพื่อบริจาคแจกในงานทอดกฐินของคุณสถิตเองในปี ๒๕๑๔ และแจกเป็นการกุศลตังที่เคยร่วมพิมพ์แจกครั้งก่อน ๆ มาแล้ว ข้าพเจ้าก็ขออนุโมทนาในการกุศลครั้งนี้ด้วย แล้วท่านก็ลากลับ ข้าพเจ้าได้พึ่งคุณสถิต รังคสิริ ให้ลูกหลานปฏิบัติหลัก ๓ ข้อแล้วตัวเอง ก็อดคิดไม่ได้ว่า

๑. เกิดเป็นคนต้องอดทนเพื่อต่อสู้ ศัตรูอยู่ในตัวดีชั่วอยู่ในใจ

๒. มงคลอยู่กับคนดี อัปรีย์อยู่กับคนทำชั่ว

๓. คิดให้ดีมีสติไม่ประมาท ถ้าผิดพลาดจะแก้ไม่ไหว

๔. เวลาชีวิตกำลังผ่านเลยไป คิดสร้างกรรมดีก็รีบทำในปัจจุบันทันใด วันเดือนปีไม่กลับมาใหม่

๕, มีเงินล้นฟ้าก็ซื้อเวลาคืนมาไม่ได้ อย่าเมามัวปล่อยตัวในกิเลสตัณหาจนหมดลมหายใจ

สวัสดี

เรื่องดับทุกข์

เมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓ ข้าพเจ้ากับเพื่อน ๆ เดินทางไปภาคใต้ นับว่าเป็นการเดินทางโดยรถยนต์ระยะยาวกว่าทุกครั้งภายในประเทศ แม้เช่นนั้น เราก็ยังไม่ครบทั่วทุกจังหวัดภาคใต้ ยังขาดสุราษฎร์ธานี และเบตง ทั้งนราธิวาส สิ่งที่ข้าพเจ้าพบประเพณีเก่า ๆ

บ่ายวันนั้นจำได้ว่า เป็นวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ระหว่างระยะทางจากจังหวัดนครศรีธรรมราชจะไปหัวยยอด เราได้สวนทางพบกับขบวนแห่มีผู้คนมากมายสนุกสนานร่าเริง มีคนรำแบบกลองยาวภาคกลางนำหน้า เปิดเพลงลูกทุ่งตลอดทาง ทั้งชายหญิงร่ายรำกันเป็นหมู่อย่างสนุกสนาน ยิ้มแย้มแจ่มใสทั้งกิริยาท่าทางรื่นเริงเต็มที่ มีจักรยานยนต์ตำรวจจราจรขับช้า ๆ จำนวน ๒ คัน ๒ นายนำหน้า มีรถยนต์ขับตามหลังขบวนแห่ช้า ๆ ข้าพเจ้ากับเพื่อน ๆ ก็พากันคิดว่า นี่เขาคงมีงานบุญคงจะทอดผ้าป่าหรือทำอะไรเกี่ยวแก่การบุญ เราได้แอบรถเข้าข้างทางเพื่อจะดูขบวนแห่รถยนต์ที่ตามหลังยืดยาวมีผ้าแดงคาดหน้าหรือติดข้างรถทุกคัน ทำให้เราคิดว่านี่คงจะไม่ใช่งานผ้าป่าเสียแล้วคงจะเป็นงานมงคลแต่งงาน หรือประเพณีแต่งงานของพื้นบ้านของชาวใต้ ข้าพเจ้าจ้องดูด้วยความสนใจว่ารถคันไหนเป็นของเจ้าบ่าวหรือเจ้าสาว เรามองดูรถที่ผ่าน แต่แล้วความเข้าใจผิดก็หมดไป เพราะสิ่งที่เราเห็นแน่นอน ก็คือหีบศพซึ่งจัดตกแต่งไว้อย่างงดงามอยู่กลางขบวน ทำให้ข้าพเจ้าต้องถอนหายใจ ที่นึกไม่ถึงว่าจะเห็นงานแห่ศพที่มีความร่าเริงสนุกสนานถึงเพียงนี้ เรื่องก็ยังมีโอกาสจะถามคนพื้นบ้าน แต่เท่าที่เห็นก็ชัดเจนอยู่แล้วว่า นี่เป็นประเพณีดั้งเดิมของชาติไทยเราเก่าแก่ และถือตามหลักสัจจธรรมของพระพุทธเจ้าที่สอนให้เราดับทุกข์พ้นจากความเศร้าโศกเสียใจ แต่เรายังเป็นมนุษย์ปุถุชนยังไม่บรรลุธรรมชั้นสูง ยังต้องมีกิเลสย่อมมีความเศร้าเสียใจอยู่บ้างเมื่อญาติพี่น้องต้องตายจากไป แต่หากเรานึกถึงหลักธรรมชาติทุกคนก็ต้องตายกันหมด เพียงอยู่ที่เวลาช้าหรือเร็วเท่านั้น มีเกิดก็ต้องมีตายเป็นธรรมดา จงพยายามทำจิตใจให้สงบถือหลักอุเบกขา คิดว่าเราจะเสียใจมากมายเพียงใด ก็ไม่ทำให้

เกิดผลดีขึ้น เพียงแต่แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้ตาย ยิ่งคิดมากเท่าใดก็เท่ากับเราเอาความทุกข์มาใส่ตัวเรา เป็นภัยแก่ร่างกายเรามากเท่านั้น ถ้าเราคิดถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาแล้ว เราก็ใช้ความรู้สึกระงับความเศร้าลงได้ ฉะนั้น เมื่อข้าพเจ้ามาเห็นประเพณีแห่ศพภาคใต้ครั้งนี้ ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงประเพณีดั้งเดิมของภาคกลางขึ้นมา

เมื่อข้าพเจ้ายังเด็กพอจำความได้ เคยเห็นงานศพมาบ้างในครั้งนั้น ได้ยินได้ฟังได้เห็นเองในกรุงเทพ ฯ หรือในพระนครเมืองหลวงนั้น เมื่อมีคนตายบ้านไหน ชาวบ้านก็จะพากันไปช่วยงานกันอย่างสนุกสนานเฮฮา โขกหมากรุกเล่นกันตลอดคืน พวกคอเหล้าก็ดื่มกันอย่างสนุกสนาน เมาแล้วก็ออกวิ่งออกโขนเล่นตลกภาษาขี้เมา

สมัยก่อนนี้ผู้ใหญ่เล่าให้ฟังว่า มีพระสงฆ์สวดหน้าศพ ๔ องค์ แต่สวดอย่างออกท่าออกทาง ตลกสนุกสนาน ให้คนดูหัวเราะเฮฮากันตลอดเวลา บางครั้งก็สวดกันจนสว่าง เพราะพระนักสวดเหล่านี้ล้วนแต่ผึกฝนโดยเฉพาะเล่นตลกมาก่อนเป็นชุด หรือว่าเป็นพระนักสวดสมัยนั้นมีแต่งหน้าทาแป้งเป็นตัวนางและตัวคุ้ย (หมายถึงตัวตลก) พูดจาตลกคะนองให้คนหัวเราะ สวด ๆ แล้วก็ลุกขึ้นยืนถือตาละบัตออกมารำป้อ ออกท่าทาง ๑๒ ภาษา พูดตามสำเนียงจีน แขก ญวน ฝรั่ง องค์ที่แต่งเป็นผู้หญิงพูดจาดัดเสียงเป็นผู้หญิงแบบมราวาสเหมือนไม่ใช่พระสงฆ์ ซ้ายังพิสดารเกิดมีนักสวดผู้หญิงเกิดเล่นหน้าศพแข่งขันกับพระนักสวดไปกันใหญ่ ยิ่งสนุกครึกครื้นยิ่งขึ้น ประชันกันว่า ใครจะตลกทำให้คนหัวเราะมากกว่าใคร การเศร้าโศกเสียใจของพวกพี่น้องผู้ตายก็ค่อยคลายลง ต่างก็กลายเป็นเรื่องช่วยกันทำลายความทุกข์ความเศร้าเสียใจของญาติพี่น้องของผู้ตายด้วย เรื่องตลกสนุกสนานเป็นเรื่องช่วยแก้ "ทุกข์" แม้จะไม่หมดก็ให้เบาบางลงบ้าง เห็นจะตรงกับทางพุทธศาสนาที่ให้กำจัดทุกข์ แต่การแสดงเช่นนี้ก็มีจุดเดียวทำให้พวกญาติที่ตายได้มีการรื่นเริงทางจิตใจหายว้าเหว่ คลายทุกข์ลงได้มาก ต่อมาคณะสงฆ์ผู้ใหญ่และทางกรมการศาสนาเห็นว่า พระสงฆ์แสดงออกท่าทางอย่างนี้ ไม่เป็นที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่มีศีลควรปฏิบัติ กรมการศาสนาและคณะสงฆ์ผู้ใหญ่จึงมีคำสั่งห้ามเด็ดขาด ไม่ให้สงฆ์ออกท่าทางให้สวดหรือจะมีทำนองก็ให้สวดในพระคัมภีร์ ให้วางอิริยาบถให้สมกับเป็นผู้ทรงศีล หากองค์ใดยังขืนร่ายรำออกท่าทางร้องเพลงกลอน จะถือว่าไม่ใช่สงฆ์ จะถูกพิจารณาให้สึกจากพระ

ต่อจากนั้นมาก็มีฆราวาสสวดแทนพระ มีตาละบัดบีดหน้า แต่งตัวแต่งหน้าก่อนจะออก ชุดละ ๔ คน ออก ๑๒ ภาษาเช่นเดียวกัน เรียกว่าสวดคฤหัสถ์ งานศพสมัยก่อน ผู้มีหลักฐานมักจะมีโขน หนังใหญ่ หนังตะลุง ละคร ล้วนแต่เป็นเรื่องตลกเฮฮา บางครั้งก็เล่นกัน ๓ คืน ๗ คืน พวกชาวบ้านสนุกสนานกันเต็มที่ งานศพจึงไม่เป็นที่เศร้าโศก และพวกการเล่นเหล่านี้ก็มีทางช่วยกำจัดทุกข์ ให้คลายความเศร้าโศกลงไปไม่น้อย ต่อมาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา เราจึงพากันถือว่างานศพเป็นเรื่องเศร้าโศกเป็นงานทุกข์ ควรจะให้เป็นระเบียบเป็นเรื่องทุกข์โศกไม่ควรจะมีการสนุกสนานรื่นเริง ซ้ำผู้ที่มีความรู้จะถือตามหลักธรรมว่าไม่เศร้า ถือว่าผู้ตายได้พ้นจากทุกข์ไปแล้ว เพราะโลกมนุษย์มีแต่ความสกปรกโสมม แต่ก็ทำเศร้าเอาไว้ ถ้าไม่เศร้าเสียใจ สังคมตามรัฐนิยมเขาจะติเตียนว่า ไม่มีวัฒนธรรม ไม่เคารพผู้ตาย เรื่องกลับตรงข้ามกับสมัยก่อน ทางการเริ่มต้นจัดเป็นระเบียบให้มีการแต่งขาวแต่งดำ เป็นเครื่องหมายของความทุกข์ความเศร้าใจ ส่วนการเล่นมหรสพก็ควรจะงด เพราะเป็นการเปลืองเงินเปลืองทอง ที่เรียกว่าทำน้ำพริกละลายน้ำ ข้อนี้ก็เห็นด้วยสำหรับผู้กู้หนี้ยืมสิน ที่เรียกว่าคนตายขายคนเป็น แต่ก็ไม่สามารถห้ามให้เด็ดขาดลงไป เพราะชาวบ้านยังถือว่าเป็นประเพณีเก่าแก่ดั้งเดิม

สมัยหนึ่งข้าพเจ้ายังจำได้ว่า ทางการได้กำหนดในงานศพเจ้านายชั้นสูง พวกข้าราชการไปในงานแต่งเต็มยศ นอกจากจะใส่แขนทุกข์แล้ว ก็ยังต้องเอาผ้าแพรดำบางบีดคลุมบนอินทนู หรือพวกหน้าหมวก หรือดวงตราแขวนหน้าอก หรือคาวบนบ่าที่เป็นสีเงิน หรือสีทอง หรือสีเหลือง ก็ต้องพรางด้วยแพรดำบาง ๆ พอจะมองเห็นตำแหน่งยศได้ เมื่อมองดูแล้วก็รู้สึกแปลก ๆ ต่อมาก็ยกเลิก ให้ฝ่ายหญิงแต่งกายดำทั้งชุด และฝ่ายชายแต่งขาวไว้แขนทุกข์ดำ ให้ถือเป็นระเบียบกันต่อมา แต่ทางบ้านนอกก็ยังแต่งสีเขียวสีแดงกันไปในงานศพ เห็นจะเป็นเพราะเขาถือว่า คนตายไปแล้วจะทุกข์มากมายเพียงใดก็ไม่สามารถจะทำให้คนตายฟื้นขึ้นมาได้ ความทุกข์ความวิตกเป็นผลร้ายและเป็นภัยแก่ผู้ทุกข์เอง ไม่เคยให้ผลดีแก่ผู้มีทุกข์เลยมีแต่เกิดโทษ ถ้าเราพิจารณาในทางพุทธศาสนาแล้วก็มองเห็นว่า การไม่มีทุกข์ย่อมไม่มีความกังวลวิตกอยู่ในความรู้สึก จิตใจก็สงบ โรคระบบประสาทก็ไม่เกิดขึ้น สมัยนั้นโรงพยาบาลบ้าก็มีอยู่แห่งเดียว คือโรงพยาบาลปากคลองสาน คนไข้มีไม่มาก เห็นจะเป็นเพราะความกดดันยังไม่มีมากและคนก็ไม่มาก ทั้งคนส่วนมากยังมีจิตใจอยู่ในศีลธรรม ส่วนมากไม่เห็นแก่ตัว อยู่กันอย่างบ้านพี่บ้านน้อง ช่วยกัน

ตามมีตามเกิด ไม่ชิงดีชิงเด่นเหมือนสมัยนี้ คนบ้าจึงน้อย ฉะนั้น ศาสนาจึงเป็นหลักธรรมที่ควรแก่การเคารพปฏิบัติยิ่ง เราอยู่ในพุทธศาสนาถือหลักธรรมชาติ การกำจัดทุกข์ทำลายทุกข์ กับหลักธรรมถืออุเบกขานั้นเป็นหลักธรรมที่สูงส่งกว่าลัทธิอื่น ๆ เราจะกำจัดทุกข์ได้ก็ด้วยอำนาจจิตซึ่งมีพลังธรรมชาติอยู่ภายในตัวของเราเอง ใช้ศีล สมาธิ ปัญญา จะเกิดพลังอันเข้มแข็ง เราสามารถจะต่อสู้ทำลายสิ่งชั่วร้ายในตัวเราลงได้ โรคบ้าหรือโรคประสาทจะเกิดความทุกข์ ความเสียใจ ก็เกิดขึ้นแก่เราไม่ได้ จึงผึกจิตใจให้เข้มแข็งเท่านั้น ย่อมเกิดอำนาจขึ้นได้ อาจรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยอำนาจพลังใจ ผู้ใดมีความทุกข์ความกังวล มีความวิตกทุกข์ร้อนไม่ส่าง ย่อมจะทำให้จิตตกอยู่ในความทุกข์ พลังอำนาจก็จะอ่อนและเสื่อมลงเพราะขาดสติ ประมาทนี้เป็นหลักสำคัญ จึงป่วยเป็นโรคจิตหรือโรคประสาทได้ง่าย ฉะนั้น การประเพณีงานศพ รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ของเรา จึงได้พยายามทำทุกอย่างเพื่อไม่ให้เกิดทุกข์ บางท่านเมื่อญาติที่รักจากไปก็ร้องไห้อาลัยผู้ตายไม่รู้จักจบสิ้น ทำให้หมดกำลังใจ แม้ผู้ใหญ่จะปลอบโยนสักเท่าใดก็ไม่สามารถจะให้หยุดร้องไห้เศร้าโศกได้ ผู้ใหญ่สมัยก่อนจึงต้องบอกว่า ขืนร้องไห้ไปมากเท่าใด ก็เท่ากับให้ความทุกข์ผู้ตายมากเท่านั้น ผู้ตายจะต้องไปรับทุกข์ทรมาน ต้องไปแหวกว่ายวนเวียนอยู่ในธารน้ำตาไม่รู้สิ้นสุด เพราะคิดว่าน้ำตาแต่ละหยดมันเกิดเป็นแม่น้ำลำคลอง หรือเป็นบ่อใหญ่ สมัยก่อนชอบพูดสิ่งเหล่านี้ จะจริงหรือไม่ก็ดี แต่ก็สามารถยับยั้งการร้องไห้เศร้าโศกเสียใจญาติพี่น้องของผู้ตายลงได้บ้าง

เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นงานแห่ศพทางภาคใต้อย่างสนุกสนาน เพียงแต่ผ่านไปก็เห็นว่าทุกคนที่ไปงานไม่มีใครทำหน้าเศร้า นี่ก็คิดว่าทางภาคเหนือภาคใต้ประเพณีงานศพนี้คล้ายกันก็อยากจะเล่าตัวอย่างสมัยเก่าให้ฟังเพียงเล็กน้อย

ต่อมาเมื่อต้นเดือนเมษายน ๒๕๑๓ ข้าพเจ้ากับพวกเพื่อนเดินทางไปภาคอิสาน เราถึงบ้านไผ่ตอนบ่ายวันที่ ๓ เมษายน เราได้เลยไปเยี่ยมเพื่อนผู้รู้จักชอบพอกันมาไม่น้อยกว่า ๔๐ ปี คือ คุณน้อย สายสมบัติ เมื่อไปถึงบ้านก็ได้ทราบว่าไปในงานศพพระเถระผู้ใหญ่องค์หนึ่ง ภรรยาของท่านให้คนไปตามมา เมื่อเราได้พบได้สนทนากันด้วยความดีใจที่ไม่ค่อยจะมีโอกาสพบบ่อยนัก ข้าพเจ้าถามถึงทุกข์สุข เมื่อได้ทราบว่า คุณน้อย ได้เป็นกรรมการจัดงานศพผู้หนึ่ง ก็อยากจะไปดูโดยเฉพาะศพพระทางภาคอิสาน ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นมาก่อน ฉะนั้น พวกเราจึงพากันไปที่วัด โดยมี คุณน้อย สายสมบัติ เป็นผู้นำ เมื่อ

ได้นมัสการศพพระ ซากของท่านนอนมรณภาพท่าสงบอย่างไม่มีวันตื่นอยู่ในโลงแก้วโปร่งใส เห็นร่างที่ปราศจากวิญญาณได้อย่างชัดเจน ร่างหงายตัวตรง คลุมด้วยผ้าเหลืองตั้งแต่เท้าถึงหน้าผาก เหลือไว้เหนือศีรษะ โลงแก้วตั้งสูงเด่นอยู่บนตัวหงส์ ซึ่งได้สร้างขึ้นเป็นเมรุหงส์ตัวใหญ่สลับสี ขนเป็นสีต่าง ๆ มี เขียว เหลือง แดง กางปีก คอยาว จะงอยปากออกมาเป็นงวง ตัวใหญ่จนโลงกระจกที่ใส่ศพพระตั้งอยู่ข้างบนตัวหงส์มองดูเล็กนิดเดียว การประดับประดาด้วยผีมือนั้น นับว่าทำได้อย่างสวยงาม ได้ทราบว่าศพพระผู้ใหญ่เท่านั้นที่จะจัดอยู่บนหงส์ได้ ตอนเมื่อเราจะเข้าไปในตลาดบ้านไผ่ เรามองเห็นเมื่อเวลาผ่าน ยังคิดว่า วัดนี้คงมีงานนมัสการบีดทองหรือทำบุญกันใหญ่โต ทั้งไม่นึกว่าเป็นงานศพพระ เพราะว่าทุกอย่างทำตาดด้วยผ้าสีต่าง ๆ ที่ตามเสาศาลาก็ใช้สีแดงกับขาว และผู้ที่มาในงานก็แต่งตัวตามสบาย การแต่งกายแบบอย่างกรุงเทพ ฯ แทบจะมองไม่เห็น ทุกคนนี้ยิ้มแย้มแจ่มใส ประธานกรรมการในงานท่านหนึ่ง เคยเป็นนายธนาคารสาขามาก่อน ได้เคยอ่านและติดตามหนังสือ "กฎแห่งกรรม" เมื่อคุณน้อยแนะนำให้รู้จัก ก็ต่อว่าคุณน้อยที่ไม่เคยบอกให้ทราบว่าชอบพอกับผู้เขียนมาก่อน มิฉะนั้นก็จะได้จัดพิมพ์หนังสือแจกในงานนี้ ข้าพเจ้ากล่าวขอบคุณท่านที่ได้สนใจในหนังสือที่ข้าพเจ้าเขียน เมื่อรู้ว่ามีผู้สนใจมาก ทำให้เกิดกำลังใจที่จะเขียนต่อไป เมื่อการประเพณีงานศพทางภาคอิสานครั้งนี้ ทำให้นึกถึงเมื่อข้าพเจ้าอยู่ในวัยรุ่นฉกรรจ์ เพื่อนได้พาไปเที่ยวบ้านงานศพจังหวัดอุบลราชธานี ถ้าจำไม่ผิดบ้านคนตายนั้นอยู่ใกล้ทุ่งศรีเมือง บ้านคนตาย ทางภาคอิสาน เขาเรียกว่า "งันเฮือนดี" เมื่อขึ้นไปบนบ้านก็เห็นเขาจุดไฟสว่างไสว มีตะเกียงเจ้าพายุหรือตะเกียงวอชิงตัน ข้าพเจ้าก็จำไม่ได้เพราะนานมาแล้ว จำได้ว่าต้องสูบลม มีหญิงสาว ๆ แต่งตัวอย่างประกวดความงามมานั่งอยู่เป็นแถว ส่วนพวกหนุ่ม ๆ มานั่งซักถาม ข้าพเจ้าก็เข้าไปสนุกสนานกับเขาด้วย แต่สาว ๆ เหล่านั้นชอบพูดคำอิสานซึ่งเวลานั้นข้าพเจ้าพังไม่ออก ก็ต้องให้เพื่อน ที่พาไปเป็นล่าม ข้าพเจ้าคัดพูดบ้างและทำภาษาใบ้ยกนิ้วมือบ้าง ก็รู้สึกว่า จะกลายเป็นตัวตลกให้สาว ๆ เหล่านั้นหัวเราะสนุกสนานในงาน "งันเฮือนดี" นอกจากนั้นมีพวกสาวใหญ่หรือสาวแก่แม่ม่ายก็นั่งหัวแถว พวกสาว ๆ ก็นั่งต่อกันไป แม้หนุ่มสาวจะคลุกคลีกันอย่างใกล้ชิด พูดจาตามวัยหนุ่มสาว แต่ทุกคนก็เคารพในศีลธรรม ถือว่าผี ปู่ ย่า ตา ยาย คอยติดตามคุ้มครองดูแลลูกหลาน ถ้าใครทำผิดเกินประเพณีก็ผิดใจผี ปู่ ย่า ตา ยาย ก็ต้องถูกปรับไหม นับว่าเป็นที่น่าอับอาย นี่เป็นเรื่องประเพณีโบราณที่น่ายกย่องสรรเสริญ ระหว่าง

หนุ่มสาวจับคู่สนทนากันนั้น หญิงสาวแก่แม่ม่ายบางคนกับพวกเจ้าภาพ หรือพวกผู้ใหญ่ก็ช่วยกันดูแลให้ความสะดวกสบายตลอดทั้งการเลี้ยงดู

สมัยก่อนเขายกย่องคนมีความรู้มีปัญญา ฉะนั้น หนุ่มสาวที่มีความรู้ดี จึงโต้ตอบกันในทางฝากรักด้วยคำผญาทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย คำผญานี้หมายถึงคำพูดเป็นกลอนของชาวอิสาน หรือจะว่าเป็นเพลงกลอนเกี้ยวกันเป็นเพลงยาวของหนุ่มสาว ก็คงจะไม่ผิดนัก เป็นการลองความรู้สติปัญญาและเชาน์ในการโต้ตอบจ่ายผญา เมื่อได้ทดสอบความรู้ความคิดอ่าน หากลอนสดได้ว่องไวมาโต้ตอบได้ทันกัน หนุ่มสาวคู่นั้นก็มักจะเป็นที่ยกย่องว่า เป็นผู้มีความรู้และมีปัญญาดี ส่วนมากก็หนีกันไม่พ้นภายหลัง "งันเฮือนดี" แล้วมักจะมีการแต่งงานเกิดขึ้นตามมา เขาจึงพูดกันว่า "งันเฮือนดี" เป็นที่สำหรับผู้ดีมีความรู้เลือกคู่

ประเพณีงานศพของภาคอิสาน เมื่อรู้ว่าบ้านไหนมีคนตาย พวกชาวบ้านหรือใกล้เคียงต่างก็บอกต่อ ๆ กันเป็นช่วง ๆ ต่างก็ไปช่วยกัน ไม่ต้องไปเชิญหรือส่งบัตรเชิญ ต่างก็เต็มใจนำเอาข้าวของเงินทองมาช่วย พวกหนุ่มก็นำเอาแคนมาเป่าเอาซอมาสี แสดงความสนุกสนาน ร่าเริงเพื่อกล่อมขวัญจิตใจ ญาติพี่น้อง ของผู้ตายให้ หายเศร้าโศก พากันแสดงความร่าเริงสนุกสนาน

นอกจากจ่ายผญาคำกลอนของหนุ่มสาวใช้เกี้ยวกันแล้ว "งันเฮือนดี" ยังมีการเล่นสนุกสนาน เล่นจับไม้สั้นไม้ยาว เล่นหมากจ้ำ บางครั้งพวกผู้หญิงชนะก็มักจะเรียกร้องเอาของจากฝ่ายแพ้ คือ ฝ่ายชาย มีผ้าเช็ดหน้า หรืออะไรที่มีในตัวของฝ่ายแพ้ ส่วนมากไม่ยอมคืนให้ ผิดกับฝ่ายชาย เพื่อนข้าพเจ้าคนหนึ่งได้เคยเล่าให้ฟัง คราวหนึ่งไป "งันเฮือนดี" ไปเล่นแพ้ฝ่ายหญิงผู้หนึ่งเป็นผู้ชนะจึงเลือกปรับเอารองเท้าไปข้างหนึ่ง เมื่อเลิกแล้วเพื่อนได้พยายามอ้อนวอนขอรองเท้าข้างหนึ่งคืน รองเท้าข้างเดียวใส่กลับบ้านไม่ได้ เธอก็ไม่ยอมคืนให้ แต่กลับกระซิบว่า ถ้าอยากได้รองเท้าคืนวันหลังไปเอาคืนที่บ้านซิ แล้วจะต้มไก่แม่ไข่ให้กิน คืนนั้นเพื่อนก็ต้องหิ้วรองเท้าข้างเดียว เดินเท้าเปล่ากลับบ้าน แต่ก็ต้องเดินย่องอย่างกุดทะราดเหยียบกรวดอย่างทรมานเพราะใส่รองเท้าจนชิน ข้าพเจ้าฟังแล้วก็อดหัวเราะไม่ได้ นี่ก็เห็นว่า "งันเฮือนดี" เป็นที่สนุกสนานของหนุ่มสาว ญาติของคนตายก็คลายความทุกข์โศกลงไปด้วย เพราะความทุกข์นั้นมีแต่โทษไม่มีคุณ ที่ข้าพเจ้าเขียนขึ้นเพียงตัวอย่างย่อ ๆ มิใช่เขียนเรื่องประเพณีไว้ทุกข์หรืองานศพ แต่เขียนขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมของพระพุทธเจ้านั้นให้เรากำจัดความทุกข์

เมื่อเขียนถึงภาคใต้ ภาคอิสานแล้ว หากไม่เขียนทางภาคเหนือก็รู้สึกว่า จะเป็นการขาดตกบกพร่องไป แต่ความจริงทางภาคเหนือหรือภาคอิสานก็มีประเพณีคล้าย ๆ กันมาก ซึ่งจะผิดกันแต่สำเนียงทางภาคเหนือ หรือสมัยหนึ่งเรียกว่า มณฑลพายัพ เมื่อมีคนตายในบ้านเขาจะเรียกว่า "เรือนเย็น" แม้สำเนียงจะผิดกัน แต่ความหมายก็คล้ายกัน เป็นมงคล ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงรู้ข่าวพากันมาช่วย นำข้าวของเงินทองตามสภาพของแต่ละบุคคล

เป็นธรรมดามนุษย์ปุถุชนยังมีกิเลส เมื่อคนที่รักและนับถือหรือลูกหลานตายไป ก็ย่อมจะมีความรักความอาลัย ความทุกข์ความเศร้าใจมีด้วยกันทุกคน เพียงแต่มีมากน้อยแตกต่างไปทางความรู้สึกทางจิตใจ บางคนถือหลักธรรมทางศาสนาก็ตัดความทุกข์ความเศร้าลงได้ เพราะสามารถจะใช้หลักธรรมมาข่มจิตใจให้สงบ ด้วยพิจารณาด้วยหลักธรรมชาติ จิตก็เข้าอยู่ในอุเบกขา ฉะนั้น นอกจากทำพิธีทางศาสนาแล้ว เพื่อปลอบความเศร้าโศกให้คลายลงได้ ก็ด้วยการสนุกสนานร่าเริงกล่อมจิตใจ จึงมีสาว ๆ ที่จะอยู่เป็นเพื่อนศพหรือ "เรือนเย็น" จะเป็นลูกหลานหรือชาวบ้าน ก็จะแต่งตัวประณีตบรรจงให้สวยงาม ใช้เสื้อผ้าที่มีสีสรรต่าง ๆ เท่าที่จะเห็นว่าสวยงาม แล้วผัดหน้าทาแป้ง นอกนั้นแซมผมและทัดดอกกล้วยไม้หรือกุหลาบให้รับกับใบหน้า ไม่มีการทุกข์ ไม่มีการเศร้า ไปช่วยเจ้าภาพจัดดอกไม้ จัดหมากมวนบุหรี่ และห่อเมี่ยง และคอยรับแขกซึ่งส่วนมากเป็นชายหนุ่มในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านอื่น แต่งตัวที่คิดว่าสวยงาม เพื่อมา "แอ่วเรือนเย็น" หรือจะพูดกันตรง ๆ ก็จะมาเกี้ยวสาว ๆ ซึ่งเรียกว่า "อู้สาว"

ส่วนพวกชายหนุ่มก็พากันมาเป็นหมู่เป็นพวกกลุ่มละ ๕-๖ คน ในมือจะมีสะล้อและซึงต่างมาดีดและมาสีร้องรำทำเพลงอยู่เป็นเพื่อน "เรือนเย็น" ถือโอกาสหยอกล้อเกี้ยวสาว ๆ เป็นสนุกสนานเฮฮา บางคู่เมื่อถูกอกถูกใจเกิดความรักกันขึ้น เมื่อเสร็จงาน "เรือนเย็น" แล้วก็เข้าพิธีร่วมหัวจมท้ายกันก็ไม่น้อย ฉะนั้น "เรือนเย็น" จึงเป็นที่สนุกสนานสำหรับหนุ่มสาวเลือกคู่ไม่ผิดภาคอิสาน

การส่งศพไปสู่ป่าช้านั้น ตามธรรมดาในวัดไม่ใช่เป็นที่เผาศพเหมือนภาคกลาง ไม่ว่าศพนั้นจะเป็นศพพระสงฆ์หรือศพเจ้านายหรือสามัญชนทั่ว ๆ ไป แต่การไปในงานนั้นแต่งได้ทุกสี และสีที่เขาไม่แต่งกันในงานศพเห็นจะเป็นสีดำซึ่งผิดกับในยุคปัจจุบันนี้ ตรงข้ามเห็นจะยึดหลักว่าสีดำเป็นสีทุกข์ ภาคพายัพคนสมัยก่อนหรือสมัยโบราณเห็นจะถือหลัก

พุทธศาสนานี้เอง เห็นว่าไม่ควรจะมีความทุกข์ เมื่อบ้านไหนมีคนตายชาวบ้านก็ช่วยกันทำให้คลายความเศร้าเสียใจ หรือให้กำจัดทุกข์ ให้นึกว่าคนที่ตายไปได้พ้นไปจากความทุกข์ไปสู่ความสุขแล้ว คนที่ยังมีชีวิตอยู่จะเป็นลูกหลานพี่น้องพ่อแม่ไม่ควรเศร้าเสียใจ ความรู้สึกก็เช่นเดียวกับภาคอิสาน

ยิ่งในปัจจุบันนี้ความทุกข์ในโลกมนุษย์ยิ่งหนักขึ้นกว่าสมัยก่อนมาก เพราะความเจริญในทางวิทยาศาสตร์ เป็นความเจริญทางวัตถุ แต่จิตใจของมนุษย์ยิ่งต่ำลงทุกที ต่างก็ลืมศีลธรรมของมนุษย์ที่ควรจะมี จึงทำให้คนเห็นแก่ตัว อารมณ์ร้ายฆ่าฟันกันง่าย ฉะนั้น การแก้ไขทางโลกเช่นแก้กฎหมายลงโทษหนักขึ้น แต่ก็ไม่สามารถจะทำให้จิตใจคนดีขึ้นได้ หลักสัจจธรรมของพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่สามารถจะแก้ได้ด้วยหลักศีลธรรม ช่วยกันกำจัดทุกข์และมีความอดทนทำให้จิตใจอยู่ในอุเบกขา ทุกสิ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เมื่อใช้ปัญญาคิดก็จะเห็นได้ว่าความตายไม่น่ากลัว พิจารณาหาเหตุผลตามหลักธรรมชาติ เมื่อมีสิ่งเกิดขึ้นแก่ตัวไม่ว่าผลร้ายหรือผลดี เมื่อความทุกข์เกิดขึ้นทางจิตใจให้ความรู้สึกกลาง ๆ ไม่ดีใจเกินไปไม่เสียใจมากไปในไม่ช้าก็ผ่านไป ตามหลักธรรม ผู้ใดปฏิบัติก็จะเห็นผลได้แน่นอน ผู้ที่ไม่กลัวความตายเป็นผู้ที่มีความสุข การที่ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้ก็มิได้ติเตียนระเบียบประเพณีของเราที่ได้เปลี่ยนไปนิยมตะวันตก แต่เพื่อจะชี้ให้เห็นหลักปฏิบัติของคนสมัยก่อนกับปัจจุบัน ย่อมจะมีทั้งดีและไม่ดีเป็นธรรมดา แต่เราก็แก้ไขให้ดีขึ้น บางอย่างเหมาะกับสมัยหนึ่ง และต่อมาก็ไม่เหมาะก็สลายตัวไปเอง นี่เป็นประเพณีของสมัยก่อนที่เหมือนกันทั้งภาคเหนือและภาคใต้และภาคอิสาน คือไม่นิยมเอาศพไว้นานวัน เพียง ๓—๔ วันหลังจากตายก็จัดการปลงศพ แต่ปัจจุบันนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปได้

การให้มีระเบียบในการไว้ทุกข์นั้น ได้ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในสมัยหลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี จำได้ว่าเวลานั้นยังไม่ได้เป็นจอมพล แต่จะเป็นพันเอกหรือพันตรีก็ไม่ทราบ ได้วางระเบียบการแต่งตัวไว้ทุกข์นั้น ชายให้ใช้ผ้าดำหรือสักหลาดผ้าโปร่งประมาณ ๑๐ เซ็นติเมตรพันแขนเสื้อบนข้างซ้าย ให้ใช้เสื้อขาวกระดุม ๕ เม็ดหรือคอแบะ ใส่เชิ้ตขาวข้างใน ผ้าผูกคอดำเงื่อนกลาสีรองเท้าหนังดำถุงเท้าดำ ถ้าแต่งเครื่องแบบให้พันแขนทุกข์ดำ ส่วนหญิงให้แต่งดำล้วนตามรัฐนิยมสมัยนั้น แต่มาในยุคปัจจุบันนี้ผู้ชายก็เปลี่ยนเป็นสีคล้ำ ๆ ผ้าผูกคอแบบสากลดำไว้แขนทุกข์ นับว่าเป็นการสะดวกยิ่งขึ้น หรือใกล้กับประเพณีของชาวตะวันตกมากขึ้น และคิดว่าไม่ช้าแขนทุกข์ดำก็คง

ปลดออก เพราะสีเสื้อบางชุดมันกลืนไปจนมองไม่เห็นทุกข์อยู่แล้ว เพื่อความสะดวกสบาย เราไม่ใช้แขนทุกข์ดีกว่า จะได้ไม่เสียเวลาที่จะคอยถอดออกใส่เข้า เมื่อจะเลยไปในงานมงคล เพียงเปลี่ยนผ้าพันคอสีอันเดียว สำหรับผู้ที่มีเสื้อหลายตัวก็ไม่เดือดร้อนอะไรนัก

สิ่งที่เห็นว่าควรเปลี่ยนสีที่สุดก็คือ ปกหนังสือที่แจกในงานศพ บางท่านชอบทำดำมืดทั้งเล่ม ตัวหนังสือขาวขอบดำ ล้วนแต่มองดูแล้วมีแต่เศร้าตลอดไป เป็นการไว้ทุกข์ไม่สิ้นสุด แม้คนตายไปกี่สิบปี หนังสือก็ยังอยู่ก็ยังไว้ทุกข์ เห็นแล้วไม่เกิดมงคลทางจิตใจเลย ตรงข้ามกับหลักธรรมที่ให้กำจัดทุกข์เสียให้สิ้น แต่เรากลับเอาความทุกข์ไปแจกแก่ผู้มาในงาน

ฉะนั้น เมื่อหลายปีก่อนก็มีเพื่อนฝูงมาขอคำแนะนำ ขอความเห็นเรื่องพิมพ์ปกหนังสือ ข้าพเจ้าก็แนะนำให้เหตุผล ให้ใช้หน้าปกเป็นสีอะไร เขียว เหลือง แดง ก็ได้ อธิบายให้ฟังหลายท่านต่างก็เห็นดีด้วย ส่วนรูปถ้ามีสอดแซกเข้าไปในเล่ม เมื่อเราใช้ปกสีก็ควรหารูปอายุกลาง ๆ เห็นแล้วเจริญตา เด็กเห็นก็ไม่กลัว ผู้ใหญ่เห็นก็ไม่ทุกข์เศร้า ส่วนมากยังอยากเห็นสิ่งที่เจริญตา เจริญใจ รักสวยรักงาม เพราะยังเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ยิ่งพวกเด็ก ๆ เห็นหนังสือปกดำและทำให้กลัวมากขึ้น เพียงแนะนำให้ทำปกสี เมื่อผู้ใดเห็นแล้วก็ทำให้สบายใจ เรามาช่วยกันคิดว่าเพื่ออนาคตของเด็ก หนังสือพิมพ์แจกในงานศพส่วนมากเหมาะสมกับเด็ก ๆ หาซื้อไม่ได้ หนังสือนั้นอาจอยู่ต่อไปหลายชั่วอายุคนก็ได้ เราเคยได้อ่านหนังสือวรรณคดี เห็นได้ว่าพระเอกนางเอกหรือตัวในเรื่อง เช่น พระลอ พระเพื่อน พระแพง พระราม และสีดา หยิบอ่านครั้งใดก็ยังสวยสดงดงามอยู่ตลอดเวลา ไม่รู้กี่ชั่วอายุคน ยังยอโฉมความงามอยู่ตลอดต่อ ๆ ไป ชั่วลูกชั่วหลานไม่มีวันแก่ เป็นอมตะ ถ้าเราพิมพ์หนังสือปกดำ หยิบขึ้นมาครั้งใดใจมันก็นึกเศร้าทุกครั้งไป เพราะรู้ว่าเป็นหนังสืองานศพเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าถือประวัติคุณงามความดีของผู้ตายนั้น ควรอย่างยิ่งที่จะเขียนไว้ให้ลูกหลานต่อ ๆ กันไป ยกเลิกปกสีดำหนังสือไว้ทุกข์เสียที ข้าพเจ้าเคยแนะนำให้เพื่อน ๆ หรือผู้ที่มาขอความเห็นได้จัดพิมพ์ไปเป็นจำนวนไม่น้อย ส่วนมากเมื่อได้อ่านคำอธิบายย่อ ๆ ต่างก็เห็นดีด้วย แต่ก็มีบางที่ท่านกลับบอกว่า เมื่อแจกไปแล้วมีผู้ใหญ่ดุว่าแหวกแนว เห็นจะเป็นเพราะบางรายไม่ได้อธิบายเหตุผลถึงหลักธรรมว่าทำไมถึงปกสี มีบางท่านยังไม่ทันจัดพิมพ์ปกสีมีผู้คัดค้านข้าพเจ้าไม่แนะนำท่านผู้ใดในเมื่อไม่มาขอความเห็น เพราะถือแบบโบราณว่า **"เขาไม่เรียกก็อย่าขาน เขาไม่วานอย่าทำ"** เป็นคติโบราณน่าคิด

ถึงอย่างไรก็ดี การเปลี่ยนหน้าปกจากขาวดำมาเป็นสีแดง เหลือง สีเขียว ก็มีผู้ชอบมาก ที่ไม่ชอบมีส่วนน้อย แต่เมื่อรู้เหตุผลตามหลักธรรมแล้วคงจะเห็นด้วย ส่วนมากผู้ที่ชอบเพราะเข้าใจในเหตุผล ครูบาอาจารย์ตามโรงเรียนเคยบอกว่าดีใจที่เห็นหนังสืองานศพใช้ปกสี หนังสืองานศพปกดำ ๆ ส่วนมากรู้สึกว่าพวกเด็ก ๆ ไม่เคยจะแตะต้อง เพราะถือว่าเป็นหนังสือแจกงานคนตาย นี่เห็นได้ชัดว่าเจ้าภาพอุตส่าห์ลงทุนพิมพ์ด้วยราคาแพง แต่ได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า เพราะหนังสือมีส่วนช่วยให้เด็กเป็นพลเมืองดีได้ในอนาคต เมื่อเด็ก ๆ ไม่อ่านแล้วประโยชน์ที่ควรได้รับก็เสียไป เพราะเห็นปกแล้วไม่น่าอ่านสำหรับเด็ก ปกสีเหมาะสำหรับคนไข้ในโรงพยาบาลอ่าน เรามาลองถามตัวเองดูว่าหนังสือปกดำหรือขอบดำกับหนังสือที่มีสีสดใสงดงาม เนื้อเรื่องอย่างเดียวกัน เจ้าภาพเขาให้เลือก ข้าพเจ้าไม่ต้องบอกความรู้สึกของตัว ขอให้ถามความรู้สึกของตัวท่านเองว่าท่านชอบอย่างไหน

เหตุผลอันนี้เป็นเรื่องน่าคิด ซึ่งทางภาคอิสานเขาเรียกบ้านที่มีคนตายว่า "งันเฮือนดี" ทางพายัพเขาเรียกว่า "เรือนเย็น" ล้วนแต่คำมงคล แต่ภาคกลางเรายังไม่มีคำเป็นมงคลเช่นนี้ใช้นอกจากว่าไปงานศพ ทางหลักธรรมของเราสอนให้กำจัดให้สิ้นทุกข์เท่าที่เราเข้าใจรู้กัน แต่เราเอาทุกข์ไปเที่ยวแจก ถ้าคิดดูแล้วเป็นเรื่องที่ขัดกัน ถ้าไม่คิดก็ไม่เห็น ถ้าท่านไม่เห็นด้วยกับข้าพเจ้าก็ขออภัยขอรับผิดแต่ผู้เดียว

(เรื่องประเพณี "งันเฮือนดี" หรือ "เรือนเย็น" ข้าพเจ้าจะเคยรู้อยู่บ้างก็ยังไม่แน่ใจ สอบถามไปยังเพื่อน ๆ ที่อยู่ภาคอิสาน คือ คุณประทิน ใจชอบ เกิดในจังหวัดอุบลราชธานี และพายัพ คือ คุณทัต สิโสรส เกิดในจังหวัดเชียงใหม่ ท่านทั้งสองเคยเป็นข้าราชการในภาคนั้น และเกิดในภาคนั้นมาก่อน ปัจจุบันนี้ต่างก็รับเบี้ยบำนาญ เมื่อได้รับการขอร้องจากข้าพเจ้า ก็ให้ความร่วมมือเป็นอันดี ขอขอบพระคุณมาในที่นี้ด้วย)

สวัสดี

ชาดกกรรม

เรื่องของชาดกกรรมเคยมีผู้เล่าและเขียนกันมาแล้ว โดยยืนยันว่าเป็นเรื่องที่มีผู้วิเศษหรือผู้เชี่ยวชาญในการทำนายทายทัก ผ่านสายตาของข้าพเจ้ามาแล้วหลายต่อหลายเรื่อง ข้าพเจ้าก็เพียงแต่ให้ความสนใจ ว่าเป็นเรื่องที่แปลกเหลือเชื่อเพราะข้าพเจ้าเป็นผู้ที่จะยอมรับนับถือ หรือเชื่อถือสิ่งสุดวิสัยที่ไม่ได้ประสบด้วยตนเองนั้นยากนัก แทบจะกล่าวได้ว่าข้าพเจ้าไม่ยอมเชื่อวิชาไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ดูฤกษ์ดูยาม เมื่อมีผู้เล่าก็เออ ๆ ครับ ๆ ไปตามเรื่อง เพื่อมิให้เป็นที่ขัดใจของผู้อื่นเท่านั้น

แต่ในกรณีของเรื่องที่ข้าพเจ้ามาบรรยายสู่ท่านทั้งหลายต่อไปนี้ ข้าพเจ้าขอยอมรับว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวของข้าพเจ้าเอง และข้าพเจ้าไม่กังวลใจเลยว่าผู้อ่านจะเชื่อเรื่องที่ข้าพเจ้าจะบรรยายนี้หรือไม่ เพราะความรู้สึกเชื่อหรือไม่เชื่อนี้ได้เคยเกิดกับข้าพเจ้ามาก่อนแล้ว หากว่าเรื่องที่ข้าพเจ้านำมาเล่านี้ จะมีประโยชน์ในทางคติธรรม และสาระพอที่จะทำให้เกิดความเมตตาความกรุณาแก่มนุษย์ และสัตว์ผู้ร่วมชาดกรรมอยู่ในโลกเดียวภพเดียวกันกับท่านผู้อ่านแล้ว ข้าพเจ้าก็จะมีความปีติเป็นอย่างยิ่ง ที่อดีตชาดกรรมของข้าพเจ้าสามารถยังประโยชน์สุขให้แก่ชีวิตอันคับแค้น ของผู้ที่อยู่ร่วมกันในโลกนี้ได้บ้าง นอกไปจากที่ข้าพเจ้าได้เคยบำเพ็ญมาแล้ว ดังที่ข้าพเจ้าจะขอดำเนินเรื่องต่อไปนี้

ก่อนที่มหาสงครามเอเชียบูรพา อันมีกองทัพซามูไรจะระเบิดขึ้นไม่นานนัก เช้าวันหนึ่งขณะที่บรรยากาศการเมืองอันตึงเครียดในหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ ที่ข้าพเจ้ากำลังอ่านอยู่อย่างสนใจ วิทยุก็ส่งเสียงตลอดเวลาให้ประชาชนช่วยกันต่อต้านผู้รุกราน ภรรยาของข้าพเจ้าเดินกลับเข้ามาในบ้าน หลังจากที่ได้กระทำกิจวัตรในการทำบุญตักบาตรแก่พระภิกษุสามเณรทุกเช้าแล้ว ก็ตรงมาหาที่เก้าอี้นอนที่ข้าพเจ้ากำลังสำราญอารมณ์อยู่เอ่ยขึ้นอย่างอาการตื่นเต้นว่า

"คุณคะ คุณทราบไหมคะว่ายายแป๊ดกับตามี คนเฝ้าสวนที่อยู่หลังบ้านเรานี้มีโชคถูกรางวัลสลากล็อตเตอรี่ที่หนึ่งค่ะ"

ข้าพเจ้าได้พึ่งก็ตอบโดยไม่ละสายตาจากหนังสือพิมพ์ว่า "ก็ดีแล้วนี่เป็นโชคของแก"

ภรรยาของข้าพเจ้ามีกิริยากระสับกระส่ายที่เห็น ข้าพเจ้าไม่มีอาการ ตื่นเต้นอย่างที่เธอคาดหวัง เพราะข้าพเจ้ามัวไปสนใจเรื่องสงครามทางยุโรปและข่าวทางเอเชียกำลังจะก่อความไม่สงบ แล้วเธอก็พยายามพูดต่อไปอีกว่า

"มันไม่ใช่เรื่องอย่างนั้นน่ะซีคะ"

"เรื่องมันไม่ใช่อย่างนั้นหรือ แล้วมันจะเป็นอย่างไรล่ะ ถ้าไม่ใช่กฎธรรมดาของคนที่มีโชคดีคนใดคนหนึ่ง ต้องมีโอกาสถูกรางวัลสลากกินแบ่งแต่ละงวดในเดือนหนึ่ง ๆ ทุกเดือน" ข้าพเจ้ายังเพ่งสายตาอยู่กับหนังสือพิมพ์ต่อไป

"เรื่องมันเป็นอย่างนี้ค่ะ" ภรรยาของข้าพเจ้าพยายามดำเนินเรื่องให้ข้าพเจ้าหันมาสนใจต่อไป "เขาว่ามีอาจารย์ปะขาวผู้หนึ่งมาจากเขาแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคเหนือมาพักอยู่ที่กุฏิของท่านมหา ฯ ที่เราใส่บาตรท่านทุกวันนี้แหละ ท่านดูดวงชตาให้ยายแปลกและตามี ยายแปลกไปที่วัดเมื่อวันพระก่อนนี้ ไปบ่นกับท่านอาจารย์ว่ามีความขัดสนยากจนเหลือเกิน ท่านก็เลยกรุณาตรวจดวงชตาให้ ท่านทำนายว่าต่อไปอีก ๗ วันนี้จะมีลาภใหญ่บังเกิดขึ้นแก่สองผัวเมีย แถมยังรับรองอย่างมั่นคงว่าจะมีลาภแน่ ๆ แล้วคุณก็ดูซิคะพอครบกำหนด ๗ วันจริง ๆ สองผัวเมียก็ได้ลาภอย่างที่ท่านอาจารย์ปะขาวรับรอง เป็นลาภใหญ่รางวัลที่ ๑ เสียด้วย

แล้วเธอก็จ้องดูข้าพเจ้าเมื่อกล่าวจบว่า จะมีความสนใจขึ้นมาบ้าง หรือยัง ข้าพเจ้าพอจะเดาความคิดของเธอได้ว่า เธอพยายามจูงใจให้ข้าพเจ้าเลื่อมใสในการเชื่อคำพยากรณ์คำทำนายโชคชตา ข้าพเจ้าจึงเสริมเพื่อให้ขบขัน ไม่ให้เป็นที่ขัดใจเธอว่า

"ก็ดี ทายแม่นดี น่าจะไปหาที่นั่งตามใต้ต้นมะขามที่ท้องสนามหลวง คงจะรวยแน่ ๆ" แต่ภรรยาของข้าพเจ้าไม่เอาใจใส่ต่อคำพูดของข้าพเจ้ากลับอ้อนวอนว่า

"คุณขา ดิฉันอยากจะขอให้คุณไปพบกับท่านอาจารย์ปะขาวค่ะ หมู่นี้ดิฉันมีความรู้สึกไม่ใคร่จะสบายใจเลย นอนหลับก็ฝันไม่สู้ดีบ่อย ๆ ค่ะ"

"เธออย่าไปเอานิยมนิยายอะไรกับเรื่องความฝันนักเลย มันจะทำให้เกิดความกลุ้มใจเปล่า ๆ คนเราถ้านอนมากก็ฝันมาก นอนน้อยก็ฝันน้อย" ข้าพเจ้าปลอบโยนให้เธอคลายความหงุดหงิดใจ แต่ไม่เป็นผล เธอกลับรบเร้าวิงวอนข้าพเจ้าไปตรวจดวงชตา

เพื่อให้เป็นที่แน่ใจ และเพื่อเธอจะได้คลายความข้องใจในความผันต่อไป ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความเอ็นดูสงสารขึ้นมา ไม่อยากให้เป็นที่ขัดน้ำใจของเธอต่อไป จึงรับคำว่ายอมจะไปด้วยทั้ง ๆ ที่ในใจข้าพเจ้ายังยืนมติเดิม คือไม่เลื่อมใสอยู่นั่นเอง

หลังจากนั้นเราก็ชวนไปหาอาจารย์ปะขาวที่วัดข้างบ้าน ท่านพักอยู่ที่กุฏิท่านมหา ฯ พระมหา ฯ องค์นี้มีความคุ้นเคยกับทางครอบครัวของข้าพเจ้าอย่างดี เมื่อเราไปถึง ณ ที่นั้นท่านอาจารย์ไม่อยู่ ทราบว่ามีผู้มารับไปพบปะกับท่านผู้ใหญ่คนหนึ่ง จะเป็นผู้ใดข้าพเจ้ามิได้สนใจสอบถาม กลับเริ่มสนใจกับผู้คนจำนวนมากหลายที่กำลังชุมนุมรอท่านอาจารย์ปะขาวอยู่ ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าคะเนว่าคงจะเป็นเพราะกิตติศัพท์ของการทำนายอันแม่นยำของท่าน ที่มีอำนาจดึงดูดความสนใจของประชาชนที่ทราบข่าวทั่วไป ข้าพเจ้ายังนึกวาดภาพบุคคลิกของท่านอาจารย์ปะขาวไว้ในความรู้สึกก่อนที่จะได้เห็นตัวจริงว่า คงมีอายุย่างเข้าวัยชรานุ่งขาวห่มขาวถือไม้เท้ายันกาย และมีลูกประคำคอท่องบ่นพระเวทย์ตามธรรมดาของปะขาวหรือพ่วกโยคีฤาษีไพร

เมื่อเราผ่านเวลาไปด้วยการสนทนาในเรื่องต่าง ๆ กับท่านมหา ฯ สักพักใหญ่ท่านอาจารย์ปะขาวก็กลับมา ท่านมหา ฯ ก็แนะนำให้เราได้ทำการคารวะเป็นที่รู้จักกัน ข้าพเจ้ารู้สึกผิดหวังที่ได้คาดคะเนรูปร่างลักษณะของท่านอาจารย์ปะขาวผิดไปหมด ความจริงปรากฏว่ายังไม่แก่เกินไป ร่างของท่านอาจารย์มีส่วนสัดสันทัด มีท่าทีสง่าน่ายำเกรง ดวงหน้ามีแววยิ้มแย้มละมุนละไมบริสุทธิ์ ปราศจากลักษณะที่เคลือบแฝงด้วยเล่ห์ ซึ่งอาจจะสังเกตได้จากแววตา ดูเป็นบุคคลที่มีอารมณ์เบิดเผยเยือกเย็น ทำให้เกิดความรู้สึกเย็นตาเย็นจิตแก่ผู้ที่ได้วิสาสะด้วย ข้าพเจ้าเกิดความเคารพเลื่อมใสขึ้นมาบ้าง ดีกว่าก่อนที่ข้าพเจ้าจะได้พบกับตัวท่านอาจารย์

ในวาระนั้น ภรรยาของข้าพเจ้าก็เริ่มวิสาสะกับท่านอาจารย์โดยทันที ในขณะเดียวกันผู้คนที่มารอคอยอยู่ก่อนหน้าที่เรามาถึง ก็พากันเข้ามาขอเครื่องลางและของขลังต่าง ๆ ตามความต้องการของแต่ละบุคคล เมื่อได้แล้วก็ค่อย ๆ พากันทะยอยกันกลับ จนเหลือเราเท่านั้น ภรรยาของข้าพเจ้าก็ขอร้องให้ท่านอาจารย์ทำนายดวงชตาเรา แต่ข้าพเจ้าก็มิได้กล่าวทักท้วงว่าประการใด

ท่านอาจารย์นั่งพับเพียบประณมมือหลับตาอยู่สักครู่หนึ่ง แล้วลืมตาขึ้นกล่าวว่า **"สามีของคุณนายมีความรู้สึกไม่สู้จะสนใจพอใจนัก ในการที่จะให้ตรวจทำนายทายทักดวงชตา"**

ข้าพเจ้าสดุ้งขึ้นในใจทันทีที่ได้ยินกล่าวเช่นนั้น เพราะข้าพเจ้าก็มิได้แสดงทีท่าอย่างไรที่จะให้ผู้อื่นได้ทราบว่า ข้าพเจ้ามีความไม่พอใจ ท่านอาจารย์กลับทายความรู้สึกนึกคิดของข้าพเจ้าได้อย่างถูกต้องตรงเผงทีเดียว อีกใจหนึ่งยังไม่ยอมจำนน คิดไปว่า ท่านจะมีสายตาอันละเอียดไว พอที่จะจับความพิรุธในดวงตาหรือกิริยาผิดแปลกบางประการได้ จึงสามารถที่จะทำนายได้อย่างแม่นยำเช่นนั้น ขณะที่กำลังครุ่นคิดอยู่ ก็ได้ยินเสียงภรรยาข้าพเจ้ายืนยันกับท่านอาจารย์ต่อไปว่า

"ดิฉันได้ตกลงแล้วว่า จะขอให้ท่านอาจารย์ช่วยกรุณาทำนายให้ ขออย่าให้เสียความตั้งใจเลยนะคะท่าน"

ท่านอาจารย์ปะขาวก็เริ่มหลับตานิ่งอยู่สักครู่แล้วก็ลืมตา อากัปกิริยาตอนนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจน แววตาแห่งความยุ่งยากบ่งถึงความหนักใจฉายเด่นออกมาจากดวงตาทั้งสองของท่านอาจารย์ แล้วก็ค่อย ๆ พูดช้า ๆ ด้วยอาการตริตรองอย่างหนักใจว่า

"ความสัตย์จริงฉันไม่ใคร่อยากจะทำนายดวงชตาของคุณผู้ชายในลักษณะอย่างนี้ เพราะต่อแต่นี้ไปอีกปีหนึ่งหรือสองปีข้างหน้า จะต้องมีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดกับตัวสามีของคุณนาย มันเข้าขั้นร้ายแรง และฉันเองก็ไม่สมัครใจบอกตรง ๆ เพราะทำให้ไม่สบายใจเกิดขวัญเสียได้ แต่ในบัจจุบันนี้ทุกอย่างอยู่เป็นปกติดี อย่างไรก็ดี ในรอบปีต่อไปนี้แหละจะร้ายแรง"

ข้าพเจ้าฟังแล้วอดรนทนไม่ไหวจึงพูดขึ้นว่า

"ขอท่านอาจารย์โปรดแจ้งมาให้ชัดเจนเถิดครับ เรื่องจะมีอาการร้ายแรงขนาดไหนผมมีความอดทนที่จะฟังได้ทั้งนั้น จิตใจของผมเข้มแข็งมากพอครับ"

ท่านอาจารย์ปะขาวนิ่งคิดอยู่สักครู่ ทำให้ข้าพเจ้าคิดว่าท่านคงจะไม่อาจตัดสินใจอะไรลงไปได้อย่างใดอย่างหนึ่งแต่แล้วก็กล่าวว่า

"ดวงชตาของคุณนั้นบ่งว่า จะต้องตายอย่างผีไม่มีญาติ"

ข้าพเจ้าถึงกับสะดุ้งทันที โดยปกติข้าพเจ้ามีอารมณ์เย็น ไม่เคยสะดุ้งกลัวภยันตรายหรือเหตุร้ายใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวข้าพเจ้ามาก่อนนี้เลย และในเมื่อได้ฟังการทำนายโชคชตาครั้งนี้ก็ไม่อยากจะเชื่อเสียเลยว่า ข้าพเจ้านี้จะต้องตายอย่างผีไม่มีญาติ ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าก็มิใช่ร่ำรวยนัก แต่ก็ไม่ยากจนแร้นแค้นอะไร ยังมีภรรยาที่รักเคารพข้าพเจ้า

เป็นห่วงข้าพเจ้า ดุจดังเทพเจ้าของเธอฉะนั้น เมื่อมีผู้รักและห่วงใยอย่างนี้แล้ว ใยจะมาบอกให้ข้าพเจ้าเชื่อได้ว่าจะต้องตายและตายอย่างผีไม่มีญาติ

ภรรยาของข้าพเจ้ามีท่าทางกระวนกระวายใจ แสดงว่ามีทุกข์หนักอยู่ภายในใจ เมื่อได้ฟังคำพยากรณ์ของท่านอาจารย์ปะขาวอย่างตรงไปตรงมา รีบถามขึ้นทันทีว่า

"ท่าน อาจารย์ มีวิธีใด บ้างที่ จะช่วย สะเดาะ เคราะห์ เพื่อ ผ่อน หนักให้เป็นเบา กลับเหตุร้ายกลายเป็นดีบ้างคะ ได้โปรดกรุณาด้วยค่ะ"

ท่านอาจารย์ปะขาวอธิบายว่า การสะเดาะเคราะห์เป็นเพียงการช่วยให้กำลังใจดีขึ้นเท่านั้น แต่ผลที่จะได้รับนั้นคงจะไม่สมบูรณ์ตามที่คาดหวังนัก เรื่องนี้ผู้อื่นจะช่วยได้ยากนัก ทุกอย่างจะต้องเป็นไปตามดวงชตาของกุศลกรรมและอกุศลกรรม คือกรรมดีและกรรมชั่ว บางคนอ้างว่าเคยทำกรรมดีตลอดมา แต่เหตุไฉนจึงได้รับแต่ชตากรรม ความลำบากยากแค้น เรื่องนี้กรรมเก่าที่เคยสร้างแต่ปางก่อนมาสนองในชาตินี้ก็ได้ กว่าจะหมดกรรมเก่าหรือวิบากกรรมแล้วก็ผ่านกรรมดี บางคนที่ได้ผ่านกรรมดีแล้วก็ผ่านวิบากกรรม ดวงชตาชี้เส้นทางเดินถ้าจะเปรียบก็ไม่ผิดกับทางเดินของชีวิตเรา จะเดินผ่านทางราบเรียบตลอดชีวิต เหมือนเราเดินผ่านสวนดอกไม้อันสวยงามน่าชมนั้นไม่ได้ การเดินทางให้ถึงจุดหมายปลายทางนั้น เมื่อเราเดินพ้นจากสิ่งที่ราบรื่นแล้วก็อาจจะถึงที่ทุรกันดารตลอดไป บางทีท่านก็ผ่านทั้งดีและร้ายเป็นระยะ ๆ ไป กว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง คืออวสานแห่งชีวิต จะทุกข์จะสุขเป็นการทำของเราเองเราประกอบกรรมชั่วก็ต้องทุกข์ยากลำบาก เราประกอบกรรมดีเราก็ย่อมได้รับความสุขความสบาย ทางเดินเส้นชีวิตกับเส้นทางเดินของชีวิตก็ไม่ผิดกัน จะเปรียบได้ก็เหมือนกลางวันและกลางคืนเท่านั้น เส้นชตาชีวิตเกิดจากอดีตนั้นเปรียบเหมือนกลางคืน ซึ่งเราไม่รู้ว่าเคยสร้างกรรมดีหรือกรรมชั่วมากน้อยเท่าใด การเดินผ่านตำบลต่าง ๆ นั้นเปรียบเหมือนกลางวัน เป็นปัจจุบัน ในชาตินี้เราจะสร้างกรรมดีหรือกรรมชั่วก็แล้วแต่เรา **การจะช่วยเหตุร้ายให้กลายเป็นดีเราต้องพึ่งตัวเราเอง การแก้ไขก็อยู่ที่ใจเราเป็นใหญ่ เราจะสร้างสวรรค์หรือนรกอยู่ที่ใจเรา**

ตอนนี้อาจารย์ปะขาวก็หัวเราะ สีหน้าเปลี่ยนเป็นยิ้มแย้มผิดกับตอนต้น แล้วกล่าวต่อไปว่า

"สำหรับคุณนายอีกสัก ๖ เดือนก็จะเสียคนเก่าแก่ ต่อไปจะเสียทรัพย์สินในระยะติดต่อกัน"

ข้าพเจ้ารับพึ่งไว้โดยไม่สนใจว่าจะจริงจังอะไรนัก

หลังจากข้าพเจ้ากับภรรยาได้ไปหาอาจารย์ปะขาวแล้ว อาจารย์ปะขาวก็เดินทางกลับไปจังหวัดภาคเหนือ ต่อจากนั้นมาประมาณ ๖ เดือน นายบัวคนขับรถซึ่งเป็นคนอยู่มาเก่าแก่ก็ป่วยลง ขั้นแรกเป็นไข้ธรรมดา ข้าพเจ้าได้พยายามรักษา พอเกือบจะหายก็มีโรคปอดบวมเข้ามาแทรก เหลือกำลังที่นายแพทย์จะเยียวยาต่อไป หลังจากนั้นก็ถึงแก่กรรมลง ข้าพเจ้าและภรรยารู้สึกมีความเสียดายอาลัยคนเก่าที่มีอายุมาก แต่ซื่อสัตย์สุจริตหาไม่ได้ง่าย เราจึงเสียใจเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อได้จัดการฌาปนกิจให้เรียบร้อย ข้าพเจ้านึกถึงคำทำนายของอาจารย์ปะขาวเริ่มเป็นความจริงขึ้นมาแล้วหนึ่งข้อ เป็นปฐมแห่งการต้องยอมจำนนต่อคำพยากรณ์ ที่ไม่สามารถหาเหตุผลพิสูจน์ได้ เป็นครั้งแรกในชีวิต แต่ข้าพเจ้าก็อดคิดไม่ได้ว่า จะเป็นการบังเอิญ

เมื่อคนรถเก่าถึงแก่กรรมแล้ว ต่อมาข้าพเจ้าก็ได้คนใหม่คนหนึ่งชื่อเชิด เป็นคนหนุ่มและแข็งแรงดี อยู่ทำงานได้ ๒—๓ เดือน เครื่องเพชรและเครื่องทองซึ่งเป็นของภรรยาข้าพเจ้าจะเป็นโดยเผลอเลอหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ เมื่อเอาออกมาแล้วได้ลืมเอาไปเก็บเข้าที่ชะโมยจึงยกเอาไปทั้งหีบเหล็กซึ่งไม่สู้ใหญ่นัก เราสงสัยคนในบ้าน แต่คนเคยอยู่ในบ้านนั้นล้วนแต่เป็นคนซื่อและเก่าแก่ทั้งสิ้น ไม่เคยมีอะไรหายมาก่อนเลยจึงทำให้ไม่ระวัง จะมีก็แต่นายเชิดคนขับรถคนเดียวเท่านั้นที่มาอยู่ใหม่ ไม่มีใครรู้ประวัติหัวนอนปลายตีน นอกจากเป็นผู้คุ้นเคยชอบพอกันกับคนเก่าที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว และภรรยาคนขับรถคนเก่าเป็นผู้แนะนำมาให้

เหตุการณ์ครั้งนี้ภรรยาข้าพเจ้าไม่ค่อยรู้สึกเสียใจเท่าใดนัก คล้ายกับรู้ตัวว่าจะต้องถูกโจรกรรมตามคำพยากรณ์ล่วงหน้าอยู่แล้ว รู้สึกว่าเธอเป็นห่วงข้าพเจ้ามากกว่า เธอพูดว่าของเหล่านี้เป็นของนอกกาย ไม่ค่อยจะเสียดายเท่าใด เพราะท่านอาจารย์ปะขาวได้ทายไว้ล่วงหน้าก่อนเหตุการณ์จะเกิดขึ้น บัดนี้เรื่องอะไรก็เป็นความจริงขึ้นแล้วสองประการ จึงเป็นห่วงข้าพเจ้ามากกว่าและคิดล่วงหน้าว่า มันจะต้องเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าแน่ ๆ หลังจากมีการโต้สวนเรื่องของหายแล้วไม่กี่วัน นายเชิดคนขับรถใหม่ของเราก็หายไป โดยไม่ได้บอกให้ทราบล่วงหน้า และไม่มีใครรู้จักที่อยู่บ้านช่องของเขาเลย ข้าพเจ้าจึงต้องขับรถเอง ภรรยาของข้าพเจ้าทัดทานไม่ยอมให้ออกจากบ้านบ่อยนัก เพราะยังจำคำทำนายของอาจารย์ปะขาวได้อย่างฝังใจทำให้หวาดระแวงเป็นห่วงอยู่เสมอ

วันหนึ่งข้าพเจ้าขับรถไปทางถนนสายหนึ่งในกรุงเทพฯ บังเอิญมองไปข้างหน้ารถเห็นรถเก๋งสีดำคันหนึ่งแล่นอยู่ในระยะไกลพอจะมองเห็น ได้แฉลบหลบรถสามล้อ แล้วชนเอาแม่ค้าคนหนึ่งซึ่งกำลังหาบของอยู่ข้างถนน แม่ค้านั้นล้มลง หาบและไม้คานกระเด็นและของหกกระจัดกระจาย รถคันนั้นไม่ได้หยุดลงช่วย กลับแล่นหนีไป เป็นการกระทำของคนขับรถที่เลวที่สุด เจ้าหน้าที่การจราจรก็ไม่ค่อยเข้มงวดนัก เพราะในพระนครยังมีรถน้อย พอข้าพเจ้าขับรถไปถึงก็หยุดลงข้างถนน พอดีแม่ค้าหาบเร่นั้นแกกำลังยันตัวจะลุกขึ้น ข้าพเจ้าเข้าไปประคองแกลุกขึ้น เห็นว่าแกไม่ค่อยมีบาดเจ็บนัก เพราะรถเพียงแต่ชนหาบเฉี่ยวไปเท่านั้นนับว่าบุญของแกมาก มีบางคนช่วยแกเก็บหาบไปไว้ข้างถนนเพื่อไม่ให้กีดขวางทางรถ เผอิญขณะนั้นไม่มีตำรวจ รถคันนั้นก็ลอยนวลไปได้อย่างสบาย

ข้าพเจ้าพยุงแกเข้าข้างถนน และช่วยเก็บเศษสตางค์ที่ตกเรี่ยราดมามอบให้ ขนมหกเกลื่อนถนนนั้น มีขนมตาล ข้าวเหนียวสังขยา ขนมใส่ไส้และขนมกล้วย เข้าใจว่าแกจะเข้าไปขายทางบริเวณโรงเรียนแห่งใดแห่งหนึ่งแถวนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกสงสารแกมาก เพราะเห็นแกมีอายุมากคะเนไม่ต่ำกว่า ๖๐ เป็นวัยที่ไม่น่าจะมาหาบเร่ขายของเลย ควรจะอยู่เฝ้าบ้านเรือนคอยดูลูกหลานมากกว่า จึงถามว่า

"ยายเจ็บมากหรือเปล่า" เพราะเห็นเสื้อผ้าแกขาด แกตอบว่า
"ไม่มากหรอกคุณ รู้สึกแขนขาถลอกแสบๆ ขัดยอกนิดหน่อย"
"ยายอยู่ที่ไหน ฉันจะพาไปส่งบ้านให้"

แกจึงบอกที่อยู่ของแกให้ทราบ ข้าพเจ้าชวนให้แกขึ้นนั่งบนรถจะพาไปส่งถึงบ้าน แกอิดเอื้อนสักครู่หนึ่ง ข้าพเจ้าก็หยิบหาบและไม้คานและข้าวของที่เหลือยังไม่เสียหายใส่ในกระจาดแล้วก็ยกขึ้นรถ

แกยกมือขึ้นไหว้ข้าพเจ้าแล้วร้องว่า "โอย ทำไมคุณถึงใจดีอย่างนี้ คุณไม่ได้เป็นคนชนอิฉันเลย คุณกลับช่วยเหลืออิฉัน ส่วนคนชนอิฉันนั้นมันหนีไป แต่อิฉันไม่โกรธมันหรอก มันเป็นบาปกับเคราะห์ของอิฉันเอง ทำอย่างไรได้ คนเรามีเคราะห์แล้วก็หนีเคราะห์ไม่พ้น"

ข้าพเจ้าได้ยินถึงต้องสะดุ้งในคำพูดที่แกบอกว่า บาปกับเคราะห์นั้นหนีไม่พ้นแน่ ข้าพเจ้าหวนระลึกถึงคำพยากรณ์ของอาจารย์ปะขาว แล้วก็มานึกถึงตัวเอง คิดคำนึง

ว่าก่อนที่ข้าพเจ้าจะตาย จะขอทำความดี การสร้างความดีเท่านั้นที่จะทำให้จิตใจของเราสบาย

ข้าพเจ้าถามว่า "ยายแก่แล้วทำไมถึงได้มาหาบของขายอย่างนี้ล่ะ ลูกหลานยายไม่มีหรือ"

"ลูกหลานมีเหมือนกันแหละคุณ อิฉันอยู่กับลูกสะใภ้กับหลาน ๆ อีก ๓ คน ลูกสะใภ้กำลังเป็นไข้ไม่สบายอยู่บ้าน"

ก่อนส่งบ้านก็พาไปแวะที่คลีนิค ซึ่งมีหมอชอบพอกับข้าพเจ้าเพื่อให้ใส่ยาแดงที่บาดแผลเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วพาแกไปส่งตามตำบลบ้านที่แกอยู่ จอดรถที่ปากซอยแคบๆ พยุงแกลงมาจากรถ ชาวบ้านแถวนั้นถามกันเซ็งแซ่ว่ายายเป็นอะไร แล้วหันมาถามข้าพเจ้าว่า

"แกเป็นอะไรคุณ คุณเป็นคนขับรถชนแกหรือ"

ยังไม่ทันจะตอบ หญิงชราแม่ค้าก็ตอบเองว่า

"โอย คุณแกไม่ได้ขับรถชนฉันหรอก รถคันอื่นมันชนแล้วมันก็หนีไป คุณแกเป็นคนช่วยเหลือฉันต่างหาก"

ข้าพเจ้าเบิดประตูหลัง หยิบหาบสาแหรกไม้คานขึ้นมา ทันใดนั้นชาวบ้านที่มามุงดูก็ยกหาบตามแม่ค้าชรา มีชาวบ้านคนหนึ่งช่วยพยุงแกไป ข้าพเจ้าเดินตามไปพอหมดระยะถนนเล็ก ๆ แล้วก็เป็นสะพานไม้ ๒ แผ่น ข้างล่างมีน้ำดำเหมือนหมึกซึ่งเต็มไปด้วยลูกน้ำเป็นแหล่งเพาะยุง มองดูสองข้างทางแล้วหาที่สะอาดเจริญตาไม่ได้เลย ตามปกติข้าพเจ้าไม่เคยเดินตามตรอกซอยเหล่านี้เลย เมื่อมาเห็นสภาพนี้แล้วรู้สึกสมเพชคนที่อยู่ในซอยนี้มาก เพราะมีทั้งเศษและกากอาหารที่ส่งกลิ่นชวน ๆ จะอาเจียรออกมา

สักครู่หนึ่งก็ถึงบ้าน แม่ค้าชราร้องเชิญให้ข้าพเจ้าไปในห้อง ข้าพเจ้ามัวดูสภาพของกลุ่มชนบทหมู่หนึ่งซึ่งเรียกว่าคนในประเภทหาเช้ากินค่ำ จนไม่ได้ยินเสียงเด็ก ๆ ในซอยนั้นร้องทักถามยายแม่ค้าคนนั้นมาตลอดทาง

ข้าพเจ้าเดินตามเข้าไปในห้องแถว มองดูรอบ ๆ ตัวรู้สึกว่าไม่มีสิ่งของใดมีค่าเลย มีรังไม้ที่ใช้ใส่บีบน้ำมันเบ็นซินหรือน้ำมันก๊าดตั้งอยู่ ๒ ใบ ยายแม่ค้าลากเอามาแล้วเอาผ้าปัดละอองฝุ่นแล้วเชิญให้นั่ง ข้าพเจ้านั่งโดยไม่นึกรังเกียจหรือกลัวเสื้อผ้าจะเปื้อน สายตาเหลือบไปพบหญิงคนหนึ่งนอนห่มผ้าเก่าตลบมุ้งซึ่งไม่สู้สะอาดนัก แสดงว่าไม่สบาย

ข้างตัวมีโกร่งบดยาและมีแก้วน้ำซึ่งมีดอกมะลิลอยอยู่ ดูหญิงคนนั้นคะเนอายุคงไม่เกิน ๓๐ แต่ไม่แน่ใจ เพราะคนกำลังป่วยอยู่อาจจะดูแก่กว่าอายุจริงก็ได้ เมื่อเห็นสภาพเช่นนั้นทำให้เกิดความสงสารยิ่งนัก คิดว่าชาตาชีวิตเกิดมาไม่เหมือนกันแล้วเศร้าใจมองเห็นข้าง ๆ ตัว คนป่วยมีเด็กหญิงคนหนึ่งอายุประมาณ ๓ ขวบ และเด็กชาย ๒ คน เด็กหญิงนั้นต้องเป็นน้องไว้จุก เด็กชาย ๒ คนคงเป็นพี่ คนโตอายุคงไม่เกิน ๘ ขวบ ไม่นุ่งผ้า กำลังนั่งเล่นกระป๋องนมชนิดแขวนอยู่ตามร้านกาแฟ ส่วนน้องสาวมีผ้าขาวม้าเย็บเป็นโสร่งนุ่ง คนกลางนั้นอายุประมาณ ๔ ขวบไม่นุ่งผ้า หญิงชราแม่ค้าไล่ให้ไปนุ่งผ้า แล้วให้มาไหว้ข้าพเจ้าทั้ง ๓ คน หญิงที่กำลังนอนอยู่เห็นข้าพเจ้าเข้าไปนั่งก็พยายามจะลุกขึ้น ข้าพเจ้าห้ามไว้ เพราะเห็นผิวหน้าคล้ำด้วยพิษไข้ หญิงชราบอกว่า

"นี่ค่ะคุณ ลูกสะใภ้อิฉันมันเป็นไข้มาหลายวันแล้ว นี่ก็หลาน ๆ ทั้ง ๓ คน นี่แหละค่ะไม่ทราบว่าจะทำอะไรเลี้ยง ก็ต้องรับขนมเขาไปขายพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องกันตายไปวันหนึ่ง ๆ แหละคุณธรรมดาก็ไปขายขนม แต่แกป่วยอิฉันก็ต้องไปขายแทน ถ้าหยุดก็ไม่รู้ว่าจะไปหาเงินที่ไหนมาซื้อกินเลี้ยงชีวิต"

ข้าพเจ้าถามว่าลูกชายทำงานอะไร?

แกบอกว่า "เดิมมันขับรถแหละคุณ นี่มันหายหัวไปหลายเดือนแล้ว บ้างก็ว่ามันไปอยู่บางกะปิ บางคนก็บอกว่ามันติดตราง มันอยู่ก็เหมือนไม่อยู่ เพราะมันไม่เคยหยิบยื่นเงินให้ใช้เลย"

ข้าพเจ้าถามถึงลูกสะใภ้เป็นไข้ไปหาหมอรักษาหรือเปล่า แกตอบว่า

"เปล่าค่ะ คุณเจ้าขา จะไปหาหมอที่ไหนและเอาเงินที่ไหนไปรักษา จะไปโรงพยาบาลหรือคนไข้ก็แน่น กว่าจะได้ตรวจก็ครึ่งวันค่อนวัน อิฉันเลยรักษาเอาเองตามมีตามเกิด เอายาหอมบ้างยาเขียวบ้าง พอระงับไข้จนกว่าจะหาย คนจนนี่คุณจะกินเข้าไปก็ลำบากอยู่แล้ว มันหลายปากหลายท้องรักษากันไปตามบุญตามกรรม"

มองดูแล้วอดสังเวชใจไม่ได้ ข้าพเจ้านั้นมีพอจะช่วยเหลือแกได้บ้างจึงอยากจะช่วยเหลือครอบครัวนี้ และภายหลังข้าพเจ้าได้ทราบว่าแกชื่อโฉม ลูกสะใภ้ชื่อชมชื่น ข้าพเจ้าจึงบอกกับยายโฉมว่า

"ยาย ฉันจะช่วยหาหมอรักษาให้ ส่วนค่าหยูกยา ค่ารักษาเป็นหน้าที่ของฉันเอง ฉันสงสารยาย และฉันไม่ต้องการอะไรตอบแทน ประเดี๋ยวฉันจะให้หมอมารักษาลูกสะใภ้ของยาย"

ข้าพเจ้าพูดพลางหยิบเงินจำนวนหนึ่งให้แก

"นี่ยายฉันมอบเงินนี้ไว้ให้ใช้ก่อนนะ รับเอาไว้เถิด แล้วฉันจะช่วยเหลือต่อไปอีกให้ซื้อเสื้อผ้าให้เด็ก ๆ ซื้ออาหารดี ๆ ให้ลูกสะใภ้

แล้วข้าพเจ้าก็ลุกมาโดยไม่ต้องการจะรับการขอบใจจากแก ถึงกระนั้นหญิงชราก็รีบกอดขาข้าพเจ้าน้ำตาไหล พูดออกมาอย่างเสียงสะอื้นไห้

"โอ พ่อคุณ พระมาโปรดยายแล้ว ยายดีใจจนพูดไม่ถูก ท่านให้เงินยายมากมายอย่างนี้ ยายขายขนมตั้งกี่ปีก็เก็บไม่ได้ วันนี้ยายนึกว่าจะอดแล้ว ขายขนมก็ขาดทุน ข้าวสารก็ไม่มี ค่าเช่าก็ยังไม่ได้ให้เขา เหมือนกับผลุ้นไปค่ะ"

ความจริงเงินที่ข้าพเจ้าให้นั้นไม่มากมายสำหรับคนธรรมดา แต่สำหรับคนจนเช่นหญิงชราผู้นี้ ข้าวสารก็ไม่มี ถ่านและอะไร ๆ อีกหลายอย่างแกยังไม่มี จึงเห็นเป็นของมากมาย และมีค่ายิ่ง แกพร่ำบ่นถึงบุญคุณที่ข้าพเจ้าได้ช่วยแก

หลังจากนั้นข้าพเจ้าได้ไปตามนายแพทย์ที่เป็นเพื่อน แล้วนำไปดูอาการของลูกสะใภ้ยายโฉม เมื่อหมอตรวจเรียบร้อยก็บอกว่าเป็นไข้มาเลเรียจัดการให้ยาและฉีดยาเสร็จ ดูหมอรู้สึกงงเหมือนกัน ไม่คาดว่าข้าพเจ้าจะพามารักษาคนไข้ในบ้านสัปปะรังเคเช่นนั้น ข้าพเจ้าอธิบายให้เข้าใจ หมอจึงรู้สึกโมทนาในความมีใจกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ที่ข้าพเจ้ากระทำไป

วันนั้นข้าพเจ้ากลับบ้านด้วยหัวใจอิ่มเอิบสบายใจ เล่าเรื่องให้ภรรยาฟังเธอก็พลอยแสดงความยินดีด้วย ต่อมาข้าพเจ้าพยายามช่วยเหลือยายโฉมตามมีตามเกิดเท่าที่สามารถจะช่วยได้โดยมิได้ทอดทิ้ง นาน ๆ ข้าพเจ้าก็ไปเยี่ยมแกสักครั้งหนึ่ง สภาพของเด็กก็มีเสื้อผ้าสวมใส่ดีขึ้น บ้านช่องก็จัดเรียบร้อย มีของใช้ที่จำเป็นมากขึ้น ทำให้ข้าพเจ้าอิ่มเอมใจและพอใจในการช่วยเหลือครั้งนี้มาก ส่วนลูกสะใภ้นั้นเมื่อหายเรียบร้อยแล้วก็มิได้นึงนอนอยู่กับบ้านออกค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามอาชีพเดิม เป็นการช่วยเหลือให้ยายโฉมได้หยุดพักอยู่กับบ้านได้

วันหนึ่งหลังอาหารเย็นมีเด็กเข้ามาบอกว่ามีคนมาหา ข้าพเจ้าจึงบอกให้เชิญเข้ามาในห้องรับแขก เมื่อแขกผู้นั้นเข้ามาข้าพเจ้าจำได้ว่า ผู้มาเยี่ยมเคยเป็นเพื่อนร่วมโรงเรียนกันมาแต่เด็ก ๆ และข้าพเจ้าทราบข่าวว่าเขาอยู่ภาคเหนือ และทำการค้าใหญ่โต แต่เราไม่ค่อยติดต่อกันมานับสิบ ๆ ปี เมื่อข้าพเจ้าพบเขาก็มีความยินดีมากในฐานะที่ได้

พบเพื่อนเก่าซึ่งจากกันไปนาน ๆ จะได้พบกันสักครั้ง แต่ข้าพเจ้าสังเกตดูสีหน้าและดวงตาของเพื่อนหมองคล้ำมากเข้าใจว่าเพื่อนคนนี้คงจะเจ็บป่วยหรือมีทุกข์ร้อนอะไรสักอย่างจะพูดจาก็มีอาการอึกอักกระสับกระส่ายเหมือนหวั่นกลัวหรือหนีภัยอะไรสักอย่างหนึ่ง เมื่อรู้สึกดังนั้นจึงชวนเข้าไปในห้องเขียนหนังสือส่วนตัว ซึ่งไม่มีคนพลุกพล่าน เมื่อเราอยู่ด้วยกันสองคนข้าพเจ้าจึงพูดนำขึ้นก่อนว่า

"รู้สึกว่าเพื่อนจะมีทุกข์อะไรมา ถ้าช่วยได้ขอให้บอกเถิด ยินดีจะช่วยเหลือ"

ดวงตาของเขามีความแจ่มใสขึ้นมาทันทีหลังจากที่ข้าพเจ้าได้พูดจา เขาพูดอย่างตะกุกตะกัก

"ผมกำลังมีความทุกข์หนักจริง ๆ คนงาน และกรรมกรประมาณสองร้อยกว่าครัวเรือนกำลังคอยความหวังจากผม ถ้าผมพลาดหวังพวกนี้จะได้รับความลำบากมากถึงกับอดอยากตายแน่ ทุนของผมหมด สินค้าส่งออกไม่ได้เพราะติดสงคราม ผมมากรุงเทพ ฯ สักสิบวันกว่าแล้วได้เที่ยววิ่งเต้นหาเงินแต่ก็ไม่สำเร็จสักราย ผมได้พยายามอ้อนวอนเพื่อให้เขาเห็นใจในความทุกข์ยากลำบากครั้งนี้ เพื่อนฝูงที่รักใคร่พอที่จะช่วยเหลือผมได้และทั้งที่ผมเคยช่วยเหลือมาแล้ว ทุกคนไม่มีใครเห็นใจ ผมมาหาคุณคนสุดท้ายแล้วทั้ง ๆ ที่เราออกจากโรงเรียนก็ไม่ค่อยได้คิดต่อกันเลย มาบัดนี้ผมร้อนมาก ขอพึ่งความร่มเย็นจากคุณ สำหรับผมเองก็ไม่มีความหมายอย่างไร แต่สงสารอีก ๒๐๐ กว่าครอบครัว มีทั้งเด็ก ๆ และผู้หญิงจะต้องอดอยากได้รับความลำบาก"

ข้าพเจ้าบอกให้เขาทราบว่า ข้าพเจ้าเห็นใจและอนุญาตว่าเขาต้องการจะให้ข้าพเจ้าช่วยอย่างไร ถ้าสามารถช่วยได้แล้วก็ไม่มีอะไรขัดข้อง เขาจึงบอกจำนวนเงินที่เขาต้องการให้ข้าพเจ้าทราบเป็นจำนวนเงินไม่น้อย ถ้ายามปกติแล้วข้าพเจ้าก็ต้องบอกปัดทันทีในโอกาสเช่นนี้ ข้าพเจ้าต้องการสร้างความดีไว้ก่อนที่จะตาย เพื่อนคนนี้เคยทราบว่าเป็นคนดีและคนซื่อเมื่อคิดได้ว่าข้าพเจ้าตายแล้วเงินก็ไม่มีประโยชน์อะไรต่อไป สู้ช่วยเหลือมนุษย์ด้วยกันในยามยากดีกว่า

ข้าพเจ้าตอบตกลงว่าจะให้เงินจำนวนนั้น

ทันใดนั้นดวงตาของเพื่อนแจ่มใสด้วยความดีใจ และพูดเสียงสั่น ๆ

"โอ! ท่านช่วยชีวิตผมไว้ได้แล้ว พรุ่งนี้ผมจะนำหลักฐานและทนายความมาพร้อมกับทำสัญญา"

ข้าพเจ้าบอกว่าไม่ต้อง แล้วก็ไขโต๊ะเขียนหนังสือหยิบเช็คธนาคารมาเขียนจำนวนเงินตามที่เพื่อนต้องการลงนามแล้วยื่นให้เขา.....รู้สึกว่าเขาตกตลึงเหมือนถูกผีหลอกหรือผีนั่นไป ฉะนั้น เมื่อหยิบเช็คมองดูอย่างงง ๆ แล้วก็ทรุดตัวลงกอดขาข้าพเจ้าไว้ น้ำตาลูกผู้ชายไหลออกมาด้วยความดีใจ ได้ยินเสียงเขาสะอื้นน้ำตาไหลหยดลงต้องเท้าข้าพเจ้าหลายหยด ตัวเองก็พลอยอดน้ำตาคลอไม่ได้ พยุงให้ลุกขึ้นนั่ง เมื่อค่อยสร่างความดีใจเขาก็เน้นพูดว่า

"ท่านได้ช่วยผมคราวนี้ ได้ช่วยชีวิตผมไว้ในนาทีสุดท้าย ที่ผมมาหาคุณครั้งนี้ก็นึกไว้ก่อนว่าความสำเร็จนั้นมีหวังน้อยมาก เพราะผู้ที่ผมไปขอความช่วยเหลือมานั้นต่างก็มีฐานะดีและมีความชอบพอกันมาก เป็นส่วนที่มีความหวังได้มากมายกลับผิดหวัง เมื่อผมว่าจะมาหาคุณยังมีคนบอกว่าเห็นจะไม่ได้ผล เพราะคุณเป็นคนตรงและคุณก็ไม่ให้ใครคุณไม่ต้องการของใคร แต่ผมก็บอกว่าผมเป็นคนกำลังจะจมน้ำตาย แม้จะเป็นต้นอ้อที่ลอยน้ำมาเมื่อไม่มีอะไรก็ต้องจับไว้ก่อน แต่เมื่อมาถึงคุณกลับให้ผมเกินคาดหมาย คุณได้ชุบชีวิตของผมให้เป็นผู้เป็นคนขึ้นมาต่อสู้กับโลกอีก ผมคิดว่าวันนี้จะเป็นวันสุดท้ายแห่งชีวิตของผมแล้ว„

"ข้าพเจ้าถามว่า เพราะเหตุใดจึงว่าเป็นวันสุดท้ายแห่งชีวิตของคุณ"

เพื่อนตอบว่า "เมื่อผมมาหาคุณเป็นคนสุดท้ายแล้วผิดหวังครั้งนี้ ผมกลับไปโรงแรมก็จะยิงตัวตาย ทุกสิ่งทุกอย่างผมได้เตรียมไว้แล้ว

พลางก็หยิบปืน ๖.๓๕ ม.ม. จากกระเป๋าพร้อมด้วยจดหมาย ๓ ฉบับให้ข้าพเจ้าดูเป็นหลักฐาน ฉบับหนึ่งถึงตำรวจ อีกสองฉบับถึงมารดาและภรรยา จดหมายถึงตำรวจนั้นมีใจความว่า ตัวเขาสมัครใจฆ่าตัวตายเองอย่าเอาผิดสงสัยผู้อื่นเลย ส่วนจดหมายถึงมารดาและภรรยามีใจความว่าขอลาตายสั่งเสียอะไรหลายอย่าง ข้าพเจ้าเห็นหลักฐานเช่นนั้นก็ชนลุกดีใจที่ได้ช่วยชีวิตมนุษย์ไว้อีกผู้หนึ่ง ข้าพเจ้าสบายใจมาก หลังจากเพื่อนผู้นั้นไปแล้ว ได้นำเรื่องที่ได้ช่วยเหลือเพื่อนผู้นั้นให้ภรรยาฟัง ภรรยาข้าพเจ้าพลอยดีใจด้วยและเมื่อเล่าถึงกิริยาของเพื่อนที่แสดงความดีใจแกเลยพลอยน้ำตาไหล กล่าวได้ว่าไม่มีครั้งใดที่ข้าพเจ้ามีความอิ่มเอมใจและสบายใจที่ได้รับเหมือนครั้งนี้ในชีวิต

ในขณะนั้นภาวะสงครามเอเชียบูรพาบีบบังคับไทยเข้าสู่สงคราม ทำให้สินค้าต่างๆขึ้นราคา และยารักษาโรคต่าง ๆ ราคาแพงขึ้นทุกวัน เฉพาะอย่างยิ่งชนิดซัลฟาขึ้นราคา

มากทำให้คนยากจนต้องเสียชีวิตเพราะป่วยเป็นโรคปอดบวมมิใช่น้อย ส่วนมากเป็นเด็กที่น่าสงสาร ข้าพเจ้าก็ได้ซื้อยาไว้แจกจ่ายให้เป็นทานเมื่อมีคนป่วยมาขอ และไม่ยอมซื้อขายค้ากำไร และให้ตัวผู้ป่วยใช้จริง ๆ ข้าพเจ้ายังคงไม่ลืมนึกถึงคำพยากรณ์ของอาจารย์ปะขาวเหมือนกับคอยเตือนก้องอยู่ในหูว่าวันตายของข้าพเจ้าใกล้เข้ามาทุกวันแล้ว มาตอนนี้เอง ข้าพเจ้ารู้สึกเฉย ๆ ไม่รู้สึกหวาดกลัวความตาย จิตใจไม่มีกังวลอะไรเลย ข้าพเจ้าไม่มีบุตรที่ต้องเป็นห่วง แม้ข้าพเจ้าได้อยู่ร่วมกันมาเป็นสิบ ๆ ปี แต่ก็ไม่มีวี่แววว่าจะมีบุตรด้วยกัน ภรรยาข้าพเจ้าอ้อนวอนขอให้หาภรรยาอีกคนเพื่อมีบุตรสืบสกุลต่อไป ข้าพเจ้าเห็นใจความรู้สึกอันสูงของภรรยา แต่ก็ต้องปฏิเสธว่าสุดแต่บุญกรรมดีกว่า

ตามที่อาจารย์ปะขาวเคยบอกข้าพเจ้าว่า จะต้องตายกลางถนนอย่างผีไม่มีญาติ ยังมองไม่เห็นเลยว่าจะเป็นไปได้ เพราะฐานะของข้าพเจ้าก็ไม่ถึงแร้นแค้น *เหตุใดจึงว่าจะตายอย่างผีไม่มีญาติยังข้องใจสงสัยนัก แล้วยังบอกอีกว่าการสะเดาะเคราะห์ หรือการถ่ายเคราะห์นั้น มันเป็นการช่วยกำลังใจเท่านั้น การจะช่วยได้ก็ต้องด้วยใจของตัวเอง คนอื่นยากที่จะช่วยเราได้ ข้อนี้ข้าพเจ้าเห็นจริง เพราะที่ข้าพเจ้าได้ช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ นั้น มันทำให้ข้าพเจ้าสบายใจอย่างประหลาด หลังจากวันไปให้อาจารย์ปะขาวทำนายแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้พยายามสร้างแต่ความดี ข้าพเจ้าทราบว่าการสร้างความดีนั้น เห็นผลช้าถ้าจะเปรียบการทำชั่วแล้วผลที่จะได้เห็นนั้นเร็วกว่า และข้าพเจ้าก็ไม่นึกหวังต้องการตอบแทนความดีใด ๆ ทั้งสิ้น*

สงครามทางเอเชียอุบัติขึ้นประมาณปีกว่า ฝ่ายสัมพันธมิตรได้มาทิ้งระเบิดในพระนครวันแรกที่ตึก ๗ ชั้น ถนนเยาวราช และที่สถานทูตเยอรมันในเวลากลางคืน ประชาชนในพระนครต่างตื่นตกใจ เพราะไม่เคยประสพภัยทางอากาศมาก่อนเลย ต่างก็อพยพหนีภัยไปในที่ต่าง ๆ บ้างก็ไปต่างจังหวัด บ้างก็ไปเพียงชานพระนคร ให้ห่างจากชุมนุมชนและจุดยุทธศาสตร์

ข้าพเจ้าเป็นห่วงยายโฉมกับหลาน ๆ และลูกสะใภ้ ที่ข้าพเจ้าได้อุปการะมานั้น คิดว่าถ้าแกจะต้องการอพยพพวกเด็ก ๆ ก็จะช่วยเหลือ จึงได้บอกความประสงค์ให้แกทราบ แกย้อนถามข้าพเจ้าว่า

"ท่านจะไปไหนคะ"

ข้าพเจ้าบอกว่าข้าพเจ้าไม่ไป เพราะไม่มีเด็กเป็นห่วง แกบอกว่าแกก็ไม่ไป เหมือนกันข้าพเจ้าเร้าให้แกไปเพราะเป็นห่วงเด็ก ๆ จัดการหาที่อยู่อาศัยไม่ให้ลำบากแกก็ไม่ยอม แกบอกว่า

"ท่านเป็นคนช่วยชีวิตให้อิฉันพ้นความลำบาก ในเมื่อท่านไม่ไปอิฉันและเด็กๆ ก็ไม่ยอมไปหรอกค่ะ พวกอิฉันไม่กลัว ท่านอยู่ได้พวกอิฉันก็อยู่ได้"

ข้าพเจ้าพยายามปลอบโยนแกอย่างไร แกก็ไม่ยอมไป ข้าพเจ้าก็จนใจ

วันหนึ่งข้าพเจ้าจดจำได้ติดตาติดใจ ในชีวิตอย่างแม่นยำไม่ลืม วันนั้นถ้าจำไม่ผิดก็เป็นวันพระ และเป็นวันสำคัญของชาติและศาสนาวันนั้นคือวันวิสาขบูชา วันนั้นข้าพเจ้าได้มาแถวถนนพาหุรัด เสียงสัญญาณภัยทางอากาศดังขึ้นบอกเหตุว่าข้าศึกได้ส่งเครื่องบินมาโจมตีกรุงเทพฯ แล้ว และดูเหมือนจะเป็นครั้งแรกที่เครื่องบินข้าศึกโจมตีพระนครในเวลากลางวันระยะไม่ห่างจากสัญญาณภัยทางอากาศเท่าใดนัก เครื่องบินข้าศึกก็บินอยู่เหนือพระนครและทิ้งระเบิดในที่ต่าง ๆ ตามหลุมหลบภัยแน่นด้วยประชาชนที่หนีภัยจนล้นออกมา เวลานั้นระเบิดได้ถูกทิ้งจากเครื่องบินข้าศึกซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก บังเอิญภาพยนตร์รอบเช้าเลิกพอดี ผู้คนต่างวิ่งหนีกันชุลมุนต่างคนเอาตัวรอด เสียงร้องไห้ระเบิงเซ็งแซ่ ในเมื่อระเบิดตกลงใกล้ ๆ

ข้าพเจ้าได้เร่งผีเท้าเดินผ่านโรงภาพยนตร์ ตั้งใจว่าจะเข้าไปพักอาศัยวัดแห่งหนึ่งเพื่อหลบภัย บังเอิญข้างหน้ามีเด็กหญิงเล็ก ๆ เดินหลงทางร้องไห้อยู่ไม่ทราบว่าผู้ใหญ่ที่มาด้วยกันนั้นไปทางไหน ผู้คนต่างหนีชุลมุนเอาตัวรอด ไม่ได้เอาใจใส่ต่ออะไรทั้งสิ้น ข้าพเจ้าเกิดรู้สึกสงสาร แม้ตัวเองจะกลัวเพียงไรแต่ก็ไม่สามารถจะปล่อยเด็กให้ตกอยู่ในอันตรายได้ เพราะเด็กคนนั้นประมาณอายุ ๓ ขวบ เมื่อคิดว่าจะต้องช่วย ข้าพเจ้ารีบวิ่งไปหาเพื่อจะได้อุ้มหนีหลบไปทางอื่น รู้สึกว่าเสียงระเบิดเป็นระยะ ๆ ได้ใกล้เข้ามาทุกที พอข้าพเจ้าจวนจะถึงเด็กคนนั้นก็พอดีเด็กล้มคว่ำ.....

.....ข้าพเจ้าย่อตัวก้มลงไปอุ้ม เสียงระเบิดและสะเก็ดระเบิดตกลงใกล้ตัวทำให้หมวกกะโล่ที่สวมอยู่บนศีรษะถูดปาดยอดไป เหมือนถูกคมมีดโกน ลมปะทะวาบเย็นศีรษะข้าพเจ้าเกือบจะคมำล้มทับเด็กลงไป มันเป็นนาทีแห่งชีวิตของการอยู่กับตาย ภายในพริบตาเดียวของข้าพเจ้าแท้ ๆ ถ้าไม่มีเด็กล้มลงที่นั้นในชั่วระยะที่ข้าพเจ้าก้มลงอุ้มเด็กคนนั้นแล้ว ชีวิตของข้าพเจ้าก็หมดความหมายและยุติเพียงเท่านี้.....

ข้าพเจ้าอุ้มเด็กกำลังจะข้ามถนน เห็นมีคนถูกสะเก็ดระเบิดนอนคอพับเลือดโซมกายมองไปทางไหนเห็นแต่เศษปูน เศษอิฐ เศษไม้เกลื่อนถนน นอกนั้นยังมีทรากมนุษย์หลายคนอยู่ในที่ต่าง ๆ ข้าพเจ้ากับเด็กน้อยเคราะห์ดีมาก รู้สึกตกใจมากเมื่ออุ้มเด็กน้อยขึ้นมาในอ้อมแขนเด็กนั้นไม่ร้อง นึกว่าเด็กนั้นคงตาย ก้มดูเห็นเด็กนั้นคงลืมตาแจ๋วมองดูข้าพเจ้าอุ้มวิ่งข้ามถนน เพื่อจะหลบเข้าประตูวัดสุทัศน์ เสียงระเบิดค่อย ๆ ห่างออกไป

ข้าพเจ้าเดินทางเข้าไปในวัดเห็น ผู้คนหลบภัยเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมากทั้งหญิงชายเด็กผู้ใหญ่ มองเห็นหญิงผู้หนึ่งอายุประมาณ ๓๐ กำลังเดินร้องไห้มีหญิงเดินตามมา ๓—๔ คน และมีเด็กเดินตามออกมา กำลังเถียงกันเรื่องเด็กหาย ต่างเข้าใจว่าคนนั้นคงอุ้มมา คนนี้ก็ว่าคนนั้นอุ้มมาเพราะต่างวิ่งหนีมาคนละทาง พอรวมกันเข้าแล้วจึงทราบว่าเด็กหายไป เมื่อหญิงนั้นกำลังจะเดินไปหาเด็กที่หาย พอเห็นข้าพเจ้าอุ้มเด็กแกก็ดีใจรีบวิ่งมารับเด็ก เด็กก็โผเข้าหาร้องเรียก "แม่" ส่วนหญิงนั้นรับเด็กจากมือข้าพเจ้าไปกอดรัดเหมือนกับว่าไม่ยอมให้จากไปอีกในชีวิต ปากก็พร่ำพูดแต่ว่า

"ลูกของแม่ ลูกของแม่ เหมือนเกิดใหม่"

พวกที่ตามมาข้างหลังก็พากันห้อมล้อมดีอกดีใจ ข้าพเจ้าถือโอกาสที่พวกญาติของแม่หนูกำลังดื่นเต้นดีอกดีใจ รีบเดินผ่านฝูงชนเข้าไปในบริเวณโบสถ์ แล้วเดินออกอีกประตูหนึ่งเพื่อหาทางกลับต่อไป ข้าพเจ้าคิดว่าเมื่อญาติของแม่หนูเหล่านั้นรับขวัญหายดื่นเต้นแล้วคงมองหาคนที่ช่วยเด็กเพื่อขอบอกขอบใจแต่ข้าพเจ้าไม่ต้องการ เป็นอันว่าได้เห็นความดีอกดีใจของญาติของแม่หนู ที่ข้าพเจ้าได้ช่วยเหลือแกไว้ หรือแม่หนูเป็นผู้ช่วยชีวิตข้าพเจ้าไว้ก็ยังไม่แน่

ยังสงสัยอยู่ไม่รู้หาย อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าก็ได้รับความสบายใจแล้วเมื่อได้พบสภาพเช่นนั้น ต่อจากวันที่ข้าพเจ้าได้ช่วยเด็กหญิงให้ได้พบกับผู้เป็นแม่ หรือจะพูดให้ยุติธรรมหน่อยก็คือ เด็กหญิงเล็ก ๆ ผู้นั้นได้ช่วยชีวิตข้าพเจ้า เพราะถ้าข้าพเจ้าไม่ก้มลงอุ้มเด็กน้อยบ้านนั้นข้าพเจ้าคงจะกลายเป็นผีไม่มีญาติ ใครจะทราบว่าข้าพเจ้าเป็นใครอยู่ที่ไหน มีตัวอย่างปรากฏว่าบางคนเมื่อถูกระเบิดแล้วเสื้อผ้าหายไปหมด เนื้อตัวแหลกเหลวจำไม่ได้แล้วใครเล่าจะไปรู้ว่าใครเป็นใคร คนเก็บศพก็คงรวมเป็นผีไม่มีญาติ ข้าพเจ้านึกถึงตอนนี้ข้าพเจ้าสดุ้งขึ้นมาทันที รำลึกถึงคำพยากรณ์ของอาจารย์ปะขาวได้ว่า **ข้าพเจ้าจะต้องตาย**

กลางถนนอย่างผี ไม่มีญาติ ข้าพเจ้าไม่นึกไม่ฝันว่าจะต้องมาตายแบบนี้ แต่ข้าพเจ้าก็รอดตายอย่างหวุดหวิดเต็มที คิดแล้วก็ใจหายว่า ข้าพเจ้าจะต้องเผชิญต่อทุกข์กรรมอันนี้เมื่อใดอีก **การสะเดาะเคราะห์นั้นเพียงช่วยกำลังใจ เราเท่านั้นที่จะช่วยตัวเราได้**

เมื่อข้าพเจ้านึกถึงคำพูดเช่นนี้แล้ว มาประกอบกับเหตุการณ์ที่ผ่านไป ในนาทีสุดท้ายที่ข้าพเจ้าได้วิ่งเข้าอุ้มเด็กหญิงที่หกล้มหน้าคว่ำอยู่ ในเวลานั้นไม่ได้คำนึงถึงอันตรายที่ตัวอาจจะได้รับ ตัดสินใจทันทีที่จะช่วยเด็กน้อยให้ได้ทั้ง ๆ เวลานั้นก็มีผู้คนวิ่งชุลมุน แต่ก็ไม่มีใครเอาใจใส่ต่อแม่หนูน้อยนั้นเลย เพราะต่างคนต่างรักชีวิตเพื่อรักษาตัวของตัวให้รอดจึงไม่ได้เอาใจใส่ต่อใครทั้งสิ้น ทางหลุมหลบภัยก็พยายามแย่งกันเข้าไป ราวกับว่าคนอื่นตายก็ช่างมันขอให้ตัวกูรอดก็แล้วกัน **ด้วยจิตใจเป็นกุศลเช่นนั้นแหละจึงทำให้ข้าพเจ้ารอดตายมาได้**

บัดนี้ข้าพเจ้าเบ็นสุขใจแล้ว สิ่งใดที่ข้าพเจ้าทำไปนั้น เวลานี้ได้เห็นผลทันตาที่ข้าพเจ้าได้ช่วยเด็กน้อยเพียงคนเดียว ทำให้อีกหลายคนมีความสุขสบายใจ อย่างน้อยก็มีพ่อมีแม่ของแม่หนู ถ้าข้าพเจ้าไม่ช่วยคงจะมีอีกหลายคนเศร้าโศกถึงแม่หนูที่น่ารัก น่าเอ็นดูดุจที่ข้าพเจ้าได้เห็นมากับตา เมื่อแม่หนูได้มาพบญาติเช่นนี้ ข้าพเจ้ามีความพอใจและสบายใจมาก

หลังจากได้รอดจากภัยทางอากาศกลางวัน วันนั้นเป็นต้นมาการโจมตีทางอากาศก็ได้ทวีความรุนแรงขึ้นทุกคราว วันหนึ่งมีพระภิกษุองค์หนึ่งมาหาข้าพเจ้าที่บ้าน ข้าพเจ้านิมนต์ท่านพักโดยความเคารพ สังเกตดูท่านเคร่งมาก ท่านแจ้งว่าท่านอยู่เขาทางภาคเหนือท่านผ่านมาก็แวะมาเยี่ยม เพราะท่านได้ทราบข่าวจากเพื่อนข้าพเจ้า เพื่อนผู้นั้นคือ ผู้ที่ข้าพเจ้าได้ช่วยเหลือการเงินครั้งก่อน ข้าพเจ้านิมนต์ให้ท่านพักที่บ้านและถวายอาหารเช้าและเพลแก่ท่านด้วยความเคารพและศรัทธา

ภรรยาข้าพเจ้าจัดที่พักให้ท่านอยู่ชั้นบนห้องของเรา เราทั้งสองลงมาอยู่ห้องชั้นล่างเย็นวันนั้นภรรยาและข้าพเจ้าได้นั่งสนทนากับท่าน ตอนหนึ่งภรรยาของข้าพเจ้าได้ถามท่านว่าอยากจะให้ท่านตรวจดวงชตาชีวิต ของข้าพเจ้าว่า เมื่อไร จะพ้นเคราะห์ หรือจะเป็นอย่างไรต่อไป ท่านได้พูดออกตัวว่า

"อาตมาไม่ใคร่จะดูให้ใครนัก เพราะมันจะทำให้อาตมาพูดความจริงเห็นร้ายก็บอกร้าย เห็นดีก็บอกดี เป็นพระสงฆ์องค์เจ้าต้องระวังมากในเรื่องเหล่านี้ แต่สำหรับ

โยมเมื่อขอร้องแล้วไม่เป็นไรอาตมาตรวจดูให้ เพราะโยมมีผู้ยกย่องว่าเป็นคนใจดี ใจบุญ แต่คนเราเกิดมาก็ต้องมีบุญมีกรรมทุกรูปทุกนาม จะมีกรรมดีกรรมชั่วก็สุดแต่ที่สร้างสมมาแต่ปางก่อน"

ท่านพูดแล้วก็หลับตานั่งนิ่งประมาณครึ่งชั่วโมง ข้าพเจ้ากับภรรยาต่างก็นั่งมองดูตากัน หลังจากนั้นท่านก็ลืมตาขึ้นแล้วก็ยิ้มด้วยอารมณ์ดี

"อาตมาตรวจแล้ว เดิมเคราะห์ของโยมผู้ชายชตาขาด จุดดวงชตาสิ้นสุดในวันสำคัญ คือวิสาขะบูชา แต่บัดนี้ได้ผ่านพ้นมาแล้ว เหตุใดจึงผ่านพ้นมาได้อย่างน่าอัศจรรย์ อาตมาได้เพ่งถึงอะไรที่คุ้มครองชีวิตโยมผู้ชายให้รอดมาได้อย่างนี้ จึงเห็นได้ว่าโยมผู้ชายได้พยายามสร้างความดีงาม ได้ช่วยชีวิตคนไว้ และได้สร้างกรรมดีตลอดมา กุศลผลบุญอันนี้เป็นบารมีได้ช่วยคุณผู้ชายพ้นเคราะห์ ต่อไปนี้พ้นเคราะห์แล้ว โยมทั้งสองจะอยู่เป็นสุข"

เราคุยกับท่านพอสมควรกับเวลาก็นิมนต์ท่านพักผ่อน ก่อนที่ท่านจะขึ้นห้องชั้นบนท่านได้หันมาพูดกับข้าพเจ้าว่า

"คืนนี้ถ้าหากมีเรื่องอะไรที่น่าตกใจก็ไม่ต้องตกใจกลัว อย่าได้ขึ้นไปปลุกอาตมาเลย ขอให้โยมทั้งสองจงนอนหลับให้สบาย"

ท่านพูดเป็นนัย แล้วท่านก็เข้าห้องที่จัดให้ท่านจำวัด แล้วเราก็ลงมาพักผ่อน

คืนนั้นดูภรรยาข้าพเจ้ามีจิตใจสดชื่นแจ่มใสมากเป็นพิเศษ ซึ่งข้าพเจ้าไม่ได้เห็นความสุขสบายใจเช่นนี้มานานแล้ว คืนนั้นกลางดึกได้ยินสัญญาณภัยทางอากาศดังขึ้น ข้าพเจ้าปลุกภรรยาให้ลุกขึ้น แล้วก็นึกถึงพระภิกษุซึ่งจำวัดอยู่ในบ้าน ข้าพเจ้าตั้งใจจะไปปลุกท่านแต่เมื่อนึกถึงคำที่ท่านได้พูดไว้เมื่อตอนหัวค่ำว่า จะเกิดอะไรขึ้นก็ดีไม่ต้องไปปลุกท่าน ทั้งให้ข้าพเจ้านอนให้สบายใจด้วย เราจึงตกลงไม่ไปปลุกท่าน

เครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตรเริ่มบินว่อนเหนือกรุงเทพ ฯ แล้วก็โปรยระเบิดลงมาสนั่นหวั่นไหว ข้าพเจ้าสั่งให้คนในบ้านทั้งหมดเข้าสู่หลุมหลบภัย ซึ่งสร้างไว้ที่สนามหญ้าหน้าบ้าน เราได้ยินเสียงเครื่องบินวนเวียนอยู่เหนือศีรษะ แล้วก็ได้ยินเสียงระเบิดดังสนั่นหวั่นไหว คนที่อยู่ในหลุมหลบภัยก็สั่นสะเทือนเหมือนกับว่าอยู่ท่ามกลางคลื่นลมจัด เราต้องทนทรมานกันอยู่ในหลุมหลบภัย กว่าสัญญาณปลอดภัยจะดังขึ้นก็จวนสว่าง

ข้าพเจ้าออกจากหลุมหลบภัยนึกว่าบ้านช่องคงจะพังทลายหมด แต่ก็เปล่าทุกสิ่งยังอยู่เรียบร้อย ข้าพเจ้าและภรรยาง่วงนอนทั้ง ๆ ได้ยินเสียงคนโจษกันระเบ็งเซ็งแซ่อยู่รอบบ้านถึงการทิ้งระเบิดคราวนี้ และหลายแห่งไฟไหม้ด้วยลูกระเบิดเพลิง ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เอาใจใส่เพราะว่าง่วงนอนจนลืมตาไม่ขึ้นจึงเข้านอน เช้าตื่นนอนสายมากพอรู้สึกตัวเป็นห่วงพระที่มาพัก เพราะจะต้องจัดอาหารถวายท่าน นึกเป็นห่วงท่านตั้งแต่เมื่อคืนนั้นแล้ว ครั้นลุกขึ้นมาก็เห็นภรรยาตื่นอยู่ก่อน พอภรรยาข้าพเจ้าเห็นก็เข้ามาบอกว่า พระที่ท่านมาพักจำวัดบ้านเรานั้นท่านได้กลับไปแต่เช้าแล้ว ในขณะที่ข้าพเจ้ายังนอนหลับอยู่ ได้ความจากแม่ครัวว่า ท่านสั่งว่าไม่ต้องปลุกข้าพเจ้าและภรรยา และได้สั่งให้บอกข้าพเจ้าและภรรยาว่าต่อไปนี้จะมีแต่ความสุขให้มั่นอยู่ในศีลธรรม แล้วท่านก็เดินออกจากบ้าน ภรรยาข้าพเจ้าตื่นมาพอดีกับท่านจะออกประตูบ้าน ยังเห็นผ้าเหลืองแว็บออกไปพ้นประตู ภรรยาข้าพเจ้าจึงวิ่งไปจะนิมนต์ให้ท่านกลับมาฉันเช้าก่อน แต่พอออกประตูก็ไม่เห็นองค์ท่าน มองไปทางซ้ายขวาก็ไม่พบไม่ทราบว่าท่านไปทางไหนได้อย่างรวดเร็ว

เมื่อข้าพเจ้าตื่นขึ้นก็ตกใจ เมื่อได้ทราบว่า **บ้านข้าพเจ้ามีลูกระเบิดทำลายตกอยู่ตั้ง ๒ ลูก** แต่มันช่างบังเอิญอะไรอย่างนั้น ทั้ง ๒ ลูกอยู่ข้างบันไดหลังจมผังลึกลงไปอยู่ในดินเกือบมิดข้างละลูก ทั้ง ๆ ที่ดินตอนนั้นมีเพียงเล็กน้อย ถ้าหากพลาดไปนิดเดียวฟูกซีเมนต์ก็จะต้องระเบิดขึ้น นี่ช่างเหมาะเจาะที่ได้ผังลึกลงไปในดินโดยไม่ระเบิด ข้าพเจ้าจึงใช้คนไปแจ้งต่อทางราชการ ให้ทหารช่างแสงมาเอาขึ้นรถออกจากบ้านในวันนั้น ต่อมาก็ไม่มีเหตุอันใดพิศดารเกิดขึ้นกับครอบครัวและข้าพเจ้าอีก จวบจนญี่ปุ่นได้ยอมแพ้ฝ่ายสัมพันธมิตร

วันหนึ่งข้าพเจ้าไปเยี่ยมยายโฉม ซึ่งข้าพเจ้าเคยช่วยเหลือแกตลอดมา พอโผล่เข้าไปในบ้านข้าพเจ้าก็แปลกใจมาก เพราะเห็นคนขับรถซึ่งเคยอยู่กับข้าพเจ้ามาในระยะสั้นแล้วก็ออกไปโดยไม่บอกกล่าว และภรรยาข้าพเจ้าสงสัยว่าจะต้องเป็นคนลักเครื่องประดับอันมีค่าของเธออยู่ในบ้านนั้นด้วย ข้าพเจ้าทักทายปราศรัยเป็นอันดี

"ยังไงนายเชิดสบายดีหรือ เป็นอย่างไรบ้าง"

"เมื่อข้าพเจ้าได้นั่งลงเรียบร้อยแล้ว นายเชิดก็ตรงเข้ามากราบที่เท้า ทำให้ข้าพเจ้างง ยายโฉมหญิงชราได้เดินมาแล้วร้องบอกว่า

"เจ้าเชิดลูกชายอิฉันเจ้าค่ะ มันไปคิดตรางมา อิฉันบอกมันว่าท่านเป็นผู้มีพระคุณมาก ท่านได้กรุณาจึงได้อยู่เย็นเป็นสุขมาถึงทุกวันนี้ เจ้าเชิดมันบอกว่า มันจะกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดีต่อไป"

ข้าพเจ้าสนับสนุนว่า

"ขอแสดงความยินดีด้วยนายเชิด คนเรา **ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว** ถ้าเรานึกว่าเราเคยทำชั่วจงพยายามกลับตัวทำดี พระท่านยกโทษให้ในเมื่อรู้สึกผิดชอบ แม้แต่ศาลยังมีความกรุณาต่อผู้ที่สารภาพโทษสำนึกผิด"

นายเชิดก้มลงกราบน้ำตาไหล ด้วยไม่นึกว่าผู้ที่อุปการะแม่ของเขานั้นเป็นข้าพเจ้า เสียงนายเชิดพูดขึ้นว่า "พรุ่งนี้ผมจะไปกราบเท้าท่านและคุณนายที่บ้านสารภาพผิดครับ"

ข้าพเจ้าห้ามว่า "ไม่ต้องก็ได้ เรากลับตัวได้ภรรยาฉันก็คงดีใจด้วย" หลังจากสนทนาอยู่พอสมควรแล้วข้าพเจ้าก็ลากลับ

รุ่งขึ้นขณะที่ข้าพเจ้ากับภรรยากำลังรับประทานอาหารอยู่ มีคนมาบอกว่านายเชิดมาหา ข้าพเจ้าจึงบอกว่าเข้ามาได้อย่างกันเอง พอนายเชิดเข้ามาข้าพเจ้ามองดูก็เห็นถือห่ออะไรห่อหนึ่งแต่รู้สึกว่าเบื่นของไม่เบา ส่วนภรรยาข้าพเจ้าเมื่อก่อนไม่เคยชอบหน้านายเชิดตั้งแต่ของหายมาบัดนี้ดูทักทายอย่างยิ้มแย้มแจ่มใสดี นายเชิดพูดขึ้นว่า

"ท่านครับ ผมได้ทราบจากแม่ผมว่าได้ท่านเป็นผู้อุปการะพร้อมทั้งลูกและเมียผมให้ได้รับความสุขสบาย แม่พร่ำสอนผมว่า แม่สวดมนต์ทุกคืนขอพรพระช่วยดลบันดาลให้ท่านมีความสุขความเจริญยิ่งขึ้น ผมจึงตั้นตันใจนึกถึงพระคุณท่านอยู่ตลอดเวลา บัดนี้ผมได้สำนึกกลับใจเป็นคนดี ก่อนนี้ผมเคยเป็นคนชั่วช้าเลวทรามบังอาจลักทรัพย์ของท่านไป บัดนี้ผมเอาของมาคืนแล้วทุกอย่างของท่านคงอยู่ครับ ผมไม่ได้แตะต้องข้างในเลย เพราะเมื่อลักของท่านไปแล้วก็ไปผั่งไว้ที่กลางสวนแห่งหนึ่ง กลัวท่านจะแจ้งตำรวจจับ แต่พอผั่งอยู่ไม่ทันไรก็มีเพื่อนมาชวนไปปล้นผมก็ไปด้วย แต่แล้วก็เสียรู้เจ้าทรัพย์ซึ่งรู้ล่วงหน้าอยู่ก่อนแล้ว เพราะสายลับหักหลังนำความไปบอกเจ้าของบ้านตำรวจล้อมจับได้ทั้งหมด ผมจึงถูกนำขึ้นศาล ๆ ตัดสินจำคุก ผมรับสารภาพผิดในเรื่องปล้นแต่ไม่ทันลงมือ จึงถูกศาลสั่งจำคุกฐานกรุณาได้ลดหย่อนผ่อนโทษบ้าง ผมออกจากคุกก็ตรงเข้าไปในบ้านนึกว่าคงพบแม่อยู่ในสภาพที่แย่ ลูกและภรรยาผมคงจะลำบาก แต่

เมื่อไปถึงกลับตรงกันข้ามกับที่คาดไว้ แม่และลูกเมียอยู่สุขสบาย ลูก ๆ ได้เข้าเรียน เมื่อได้ทราบว่าท่านเป็นผู้อุปการะ ผมรู้สึกเป็นพระคุณอย่างยิ่ง ผมจึงได้ไปขุดเอาของที่ผมฝังไปมาคืน และกราบขอโทษด้วย"

แล้วนายเชิดก็แก่ห่อออก มันเป็นหีบเหล็กขนาดย่อมที่หายไปจริง ๆ จะผิดก็ที่มันเปื้อนดินและมีสนิมขึ้น เมื่อภรรยาข้าพเจ้าให้เบิดหีบด้วยกุญแจก็เบิดได้ง่าย เมื่อเบิดดูข้างในทุกอย่างเรียบร้อย ภรรยาข้าพเจ้าจึงหยิบ สร้อยคอทองคำ ๑ เส้น ฝากให้นายเชิดนำไปให้ภรรยา นายเชิดก้มลงกราบภรรยาข้าพเจ้า ปากก็พร่ำขอบคุณแทนภรรยาข้าพเจ้าเผ่าสังเกตดูเหตุการณ์และกิริยาของนายเชิดก็แน่ใจว่ากลับตัวได้แน่ คนเราแม้จะพยายามเป็นคนดีอย่างไร หากมีสิ่งแวดล้อมบีบบังคับอาจเปลี่ยนจิตใจภายหลังก็ได้ และหลังจากวันนั้นแล้วได้พานายเชิดไปฝากทำงาน ณ ที่แห่งหนึ่ง เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงครอบครัวเป็นสุขต่อไป

ต่อมาอีกไม่ช้า ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากเพื่อนผู้ที่รอดจากการฆ่าตัวตายเพราะการช่วยเหลือจากข้าพเจ้า แจ้งมาว่าบัดนี้เขาได้มีกิจการใหญ่โตขึ้นอีกแล้ว รายได้ก็สูงขึ้นมาก เขาจะเดินทางเข้ามากรุงเทพฯ ในเร็วๆ นี้ เพื่อจะได้นำเงินจำนวนหนึ่งมาคืนให้ข้าพเจ้า พร้อมกันนั้นก็จะพาบุตรภรรยามากราบเคารพข้าพเจ้าด้วย เพราะเป็นผู้มีพระคุณอย่างสูงสุดในชีวิตของเขา ข้าพเจ้าจึงรีบตอบเขาไปว่า อย่าได้เอาเรื่องการช่วยเหลือเพียงเท่านี้เป็นเรื่องใหญ่เลย ข้าพเจ้ากระดากใจและอาย อย่าให้ลำบากแก่ภรรยาและบุตรที่จะต้องรอนแรมมา ด้วยเรื่องเฉพาะมาขอบคุณโดยไม่จำเป็น ขอให้ส่งดีกว่า

หลังจากข้าพเจ้าจดหมายตอบไปประมาณสัก ๑๐ วัน เขาก็มากรุงเทพฯ พร้อมกับบุตรสาวบุตรชายและภรรยา แล้วก็นำฐูปเทียนและมีของเครื่องใช้บางอย่าง มีขันน้ำผักส้มบ่อย ทำให้ข้าพเจ้าคิดว่าใครคนหนึ่งคงจะมาลาบวช กลับได้ความว่าเขาจะดำหัว ข้าพเจ้าก็หัวเราะเพราะไม่ค่อยจะได้ยินหรือเคยได้ยินมาแต่ลืม แต่เมื่อนึกได้ว่าการดำหัวของภาคเหนือนี้ก็คือ รดน้ำท่านผู้ใหญ่ที่นับถือนั่นเอง

เมื่อเสร็จจากการรดน้ำตามประเพณีภาคเหนือแล้ว ข้าพเจ้าอวยพรให้แก่ครอบครัวเขาพอสมควร แล้วเขาก็หยิบเช็คจ่ายเงินมาให้ข้าพเจ้า ซึ่งเขาเตรียมเขียนไว้เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้ารับมาดูก็เห็นจำนวนเงินเกินกว่าที่ข้าพเจ้าจ่ายให้ในคราวก่อนนั้นมากมาย ข้าพเจ้าจึงส่งคืนไม่ยอมรับ เขาก็พยายามวิงวอนให้ข้าพเจ้ารับไว้ โดยอ้างถึงค่าของ

เงินในระยะนั้นกับระยะนี้ผิดกันมาก ที่เขาจ่ายให้ยังไม่คุ้มค่าน้ำเงินเมื่อเทียบกับเวลาที่เอาไป แล้วเขาก็ยังบอกว่าเวลานี้กิจการของเขาเจริญมีรายได้มากมาย ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าคนเดียวที่ชุบชีวิตของคนที่ตายแล้วให้ฟื้นขึ้นรุ่งเรืองเช่นนี้

ข้าพเจ้ายืนยันว่า ข้าพเจ้าตั้งใจช่วยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ข้าพเจ้าเป็นคนไม่มีบุตรเมื่อตายไปแล้วสมบัติที่มีอยู่ก็เอาไปไม่ได้ จึงไม่ยอมรับเงินส่วนเกิน เขาก็จนใจจำเป็นต้องเปลี่ยนเช็คให้ใหม่ แล้วกล่าวคำยกบุญยอคุณให้บุตรและภรรยาเขาทราบ และให้ระลึกถึงบุญคุณจนตลอดไปชั่ว—ลูกหลานทั้งตระกูล ข้าพเจ้ารู้สึกกระดากใจจนไม่รู้จะวางหน้าอย่างไร ผลแท้จริงข้าพเจ้าได้รับความสุขใจ ความสบายใจซึ่งหาไม่ได้ในโลกนี้ ถ้าจิตใจเราไม่ศรัทธา แม้จะมีเงินล้นฟ้าก็ไม่สามารถจะหาความสุขความสบายใจเช่นนี้ ข้าพเจ้าไม่ลืมเลยว่าทุกอย่างอยู่ที่ใจของเรา บัดนี้ข้าพเจ้ายินดีรับความตายได้แล้วอย่างเป็นสุข

หมายเหตุ สรรพนาม คำว่า "ข้าพเจ้า" ในเรื่องนี้ ขอเรียนให้ท่านทราบว่ามิได้หมายถึงผู้เขียน เรื่องนี้เป็นเรื่องของเพื่อนผู้เขียน ท่านจะเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องอิงนิยาย ก็โปรดใช้วิจารณญาณดูเถิด

ดัดนิสัย

ผู้มีเกียรติแท้ประหยัด *มารยาท*
ไม่หยิ่งเย่อเผยอประกาศ *เกียรติกล้า*
แมลงบ่องดอกองอาจ *หางเชิด บ่อยนอ*
ผู้ที่ชอบเบ่งบ้า *เบ่งแล้วหน้าเขียว*

คัดจากหนังสือ "ไขคำคาม"

ของ ช. ชมธวัช

หลังจากข้าพเจ้าได้ไปในการจัดสังสรรค์ สนทนา กันกับ เพื่อนรุ่น เดียวกัน และทั้งรุ่นพี่และรุ่นน้อง คืนนั้นต่างก็ได้นำเอาเรื่องเก่า ๆ มาเล่าสู่กันฟังเป็นที่สนุกสนาน นาน ๆ จะมีสักครั้ง นอกจากเรื่องที่ได้เขียนไปแล้วก็ยังมีเพื่อนรุ่นพี่อาวุโสผู้หนึ่งซึ่งบัจจุบันมีภูมิลำเนาอยู่อำเภอชั้นนอก ขึ้นกับจังหวัดนครราชสีมา ได้เล่าเรื่องที่น่าคิดแม้จะเป็นเรื่องเก่า ๆ อาจเป็นเรื่องจริงหรือคนรุ่นก่อนผูกเรื่องเป็นคติขึ้นสอนคนรุ่นหลังก็ได้ เห็นว่ามีสาระพอที่จะเป็นแบบอย่างแก่อนุชนเห็นประโยชน์ของเรื่องนี้บ้างไม่มากก็น้อย แม้ท่านจะอ่านเป็นนิทานหรือจะเป็นเรื่องนิยายเท็จจริงประการใด ขอยกให้ท่านพิจารณาดูเอง ข้าพเจ้าขอเป็นแต่เพียงผู้เขียนถ่ายทอดมาเล่าสู่กันฟังเท่านั้น เรื่องมีอยู่ว่า

ครั้งหนึ่งในเขตแว่นแคว้นแดนดิน เมื่อก่อน ชาวบ้าน ชาวเมือง ทั่วประเทศไทยรู้จักเรียกกันจนติดปากว่า "โคราช" เป็นแดนเกิดของเพลงโคราช ชาวภาคกลางได้นำมาเล่นมาร้องแก้กันเป็นที่นิยมกันมากสมัยปู่ย่าตายายตลอดมา และเป็นบ่อเกิดของการรำวงแบบไทยโคราชในยามตรุษยามสงกรานต์ จะได้ยินเสียงโทนแทบทุกหมู่บ้าน อีกทั้งมวยไทยโคราชเคยมีชื่อเสียงมาแต่สมัยโบราณ นอกจากนั้นโคราชยังเป็นที่เกิดของแมวไทยที่มีชื่อของโลก เรื่องที่จะเล่านี้เกิดขึ้นในสมัยต้นรัชกาลที่ ๖ กรมรถไฟทำทางต่อจากสถานีโคราชไปหยุดเพียงสถานีท่าช้าง ต่อจากนั้นใครจะไปจังหวัดใดทางภาคอีสานก็ต้องขึ้นเกวียน หรือลงเรือ หรือเดินเท้า เป็นหมู่ เป็นพวก เวลานั้น สถานี ท่าช้างเป็นที่ ชุมทาง สนุกสนานผู้คนผ่านไปมามากมาย

ครั้งนั้นมีตำบลบ้านแห่งหนึ่ง ห่างจากตัวอำเภอไม่ไกลนัก เป็นตำบลหมู่บ้านใหญ่โต มีผู้คนหนาแน่น ในหมู่บ้านนั้นมีชายผู้หนึ่งเป็นคนมีผีมือในทางเพลงดาบและหมัดมวย มีชื่อเสียงโด่งดัง ขอสมมุติชายผู้นี้ชื่อหาญ นายหาญผู้นี้นอกจากจะมีผีมือเชิงดาบและหมัดมวย ยังเป็นคนอยู่ยงคงกระพันชาตรีไม่ออกพ้นไม่เข้า มีความเก่งกาจมีชื่อผู้หนึ่งในตำบลนั้น แต่มีนิสัยสันดานเสียเพราะเป็นคนคุยโตโอ้อวดว่าตัวเก่งกล้าสามารถไม่กลัวใคร เพราะเชื่อผีมือเชิงดาบเชิงมวย และทั้งอยู่ยงคงกระพันชาตรีมีดหอกดาบไม่สามารถจะระคายผิวหนังแกได้ แกเคยท้าว่า ใครอยากจะลองกับแกก็ได้ ชอบยกตนข่มท่าน ถือว่าผู้อื่นไม่มีใครสู้ อวดตัวว่ามนุษย์เดินดินไม่มีใครจะกินดิบแกได้ ทำให้ชาวบ้านตำบลนั้น พากันชังน้ำหน้ามากกว่าที่จะเคารพนับถือ เพราะแกยกย่องตัวเอง แล้วยังทับถมผู้อื่น นอกจากแกจะคุยว่าเป็นคนเก่งคนจริง แกยังเป็นผู้มั่งคั่งมีเรือกสวนไร่นาผู้หนึ่งในหมู่บ้านตำบลนั้น

ต่อมาทางการได้แต่งตั้งให้แกเป็นกำนันประจำตำบล เพื่อช่วยราชการปกครองลูกบ้าน และมีบรรดาศักดิ์เป็นหมื่นหาญโชคชัย ยิ่งทางการแต่งตั้งให้เป็นกำนันหมื่นหาญก็ยิ่งแสดงท่าทางเป็นนักเลงโตเต็มตัว ใครจะมาใหญ่ในถิ่นของแกไม่ได้ ถือตัวว่าเป็นคนมีผีมือยังหนุ่มกำลังแข็งแรงแกจึงฮึกเหิมจนลืมตัว คนในหมู่บ้านก็ไม่มีใครกล้าลองดีกับแก ทำให้แกได้ใจนึกว่าแกเป็นคนวิเศษเหนือมนุษย์เดินดินด้วยกัน

กำนันหมื่นหาญโชคชัย นอกจากเป็นคนมั่งคั่งในตำบลนั้นแล้ว แกยังสร้างตลาดสดเพื่อพวกพ่อค้าแม่ค้านำของเข้าไปนั่งขายในตลาดของแก หรือเช่าแผงลอยแกก็เก็บค่าเช่าประจำวัน ๆ ละ ๑๐ หรือ ๒๐ สตางค์ ซึ่งสมัยนั้นเงินมีค่าสูง ค่าครองชีพเพียงคนละ ๒๐—๓๐ สตางค์ต่อวัน ก็อยู่ได้อย่างสบายไม่มีใครเดือดร้อน กำนันหมื่นหาญโชคชัยจึงมีเศษสตางค์มากมายจากการเก็บค่าเช่าตลาด ตามธรรมดากำนันหมื่นหาญจะเดินทางนำเงินเข้าไปในตัวเมือง เดือนหนึ่งไม่น้อยกว่าหนึ่งครั้งแต่แกนำเงินเข้าไปในเมืองอย่างวิปริตวิตถารผิดธรรมดาคือ แกเอาสตางค์ขาวอันละ ๑๐ สตางค์ร้อยเป็นพวงเดียวยาวตั้งวา แล้วผูกขมวดสายสพายขึ้นบ่าแล้วก็ถือดาบคู่มือเดินตุ่ม ๆ ออกจากบ้านไปอย่างกางข้อให้เป็นที่น่าเกรงขาม คอยกวาดสายตามองดูว่า จะมีนักเลงดีคนไหนกล้ามาลองดีกับแกบ้าง คนเก่าคนแก่เห็นเข้าไม่รู้ความหมายก็ช่วยกันทักเตือนด้วยความหวังดีว่า

"พ่อกำนันระวังตัวให้ดี เอาเงินมาก ๆ สพายบ่าอย่างนี้ เป็นที่ล่อตาล่อใจคนร้ายมักจะหลอกลวงเอาเงินไปกินเปล่า ๆ"

หมื่นหาญ ฯ หัวเราะอย่างอวดดี กลับพูดเย้ยอย่างดูถูกว่า "ใครจะกล้ามาล้วงคองูเห่าอย่างหมื่นหาญบ้างก็ให้มันรู้ไป อยากพบอ้ายคนเก่งจริงนัก จะได้รู้ว่ามันมาไม้ไหน มันจะทำวิธีใดที่หลอกลวงหมื่นหาญโชคชัยได้ แม้เป็นพระอินทร์เขียว ๆ มาก็ไม่สามารถหลอกคนอย่างหมื่นหาญได้"

การพูดดูถูกใส่หน้าผู้อื่นที่หวังดีเช่นนี้ เป็นนิสัยของหมื่นหาญ ฯ ถ้าใครจะทักเตือนด้วยความหวังดี ก็กลับท้าทายให้หาคนเก่งมาลองดีกับแก ผู้เฒ่าผู้แก่ชังน้ำหน้าในความดื้อดึงอวดดี ต่างพากันภาวนาขอให้คนดีคนเก่งมาปราบกำนันหมื่นหาญ ให้แก่ความเย่อหยิ่งจองหองหายเชื่อตัวเองว่า เก่งอย่างไม่มีใครสู้ จะได้หายอวดดียะโสสักที แต่ก็ยังไม่พบคนดีมีความสามารถปราบแกได้

ต่อมาวันหนึ่ง หมื่นหาญ ฯ กำนันได้จัดแจงแต่งตัวเอาผ้าขาวม้าคาดพุงแล้วเอาสตางค์ขาวที่ร้อยไว้เป็นพวงขึ้นสพายบ่า แล้วก็คงแสดงท่าทางองอาจเดินออกจากบ้านคล้ายกับพยัคฆ์ร้ายออกจากถ้ำ ชาวบ้านเห็นแล้วต่างพากันชังน้ำหน้า แต่หมื่นหาญกลับหลงคิดว่า ชาวบ้านชาวเมืองพากันเกรงกลัวยกย่องนับถือว่าเป็นคนเก่งคนกล้าจนตัวพองเดินกางข้ออย่างภูมิใจ

เมื่อกำนันหมื่นหาญออกเดินจากบ้านมาได้ครึ่งทางระหว่างบ้านกับตัวเมือง ก็ได้พบกับชายสูงอายุผู้หนึ่งเดินกระพล่องกระแพล่งกระโผลกกระเผลกออกมาจากชายบ่า ท่าทางเหมือนขาพิการ แล้วมาหยุดยืนดักหน้าซึ่งกำนันหมื่นหาญ ฯ กำลังจะเดินผ่านก็ร้องบอกว่า

"ท่านหมื่นหาญ ฯ กำนันผู้เก่งกล้าโปรดหยุดก่อน"

หมื่นหาญ ฯ ได้ยินเช่นนั้นก็แปลกใจ พิจารณาดูเห็นชายอายุมากผู้นั้นท่าทางหงอย ๆ คล้ายเหมือนคนป่วยไม่แข็งแรง ซ้ำขาก็พิการคงจะไม่มีพิษสงเป็นภัยอะไรจึงร้องถามออกไปว่า "พ่อลุง รู้จักชื่อผมได้อย่างไร แล้วก็มีธุระกับผมหรือ"

ชายผู้นั้นยิ้มแล้วพูดว่า "ไม่น่าแปลกใจเลย ใคร ๆ เขาก็รู้จักหมื่นหาญโชคชัยกำนันผู้ยิ่งใหญ่ชื่อเสียงโด่งดังไปทุกทิศทุกทางว่าเป็นคนเก่งกล้าหาญ"

คำพูดของชายแปลกหน้าผู้นั้น ทำให้หมื่นหาญกำนันได้พึ่งแล้วตัวพองขึ้นด้วยความพอใจเพราะความคมคาย ซึ่งยังไม่มีใครเคยพูดยกย่องมาก่อนเลย จึงกล่าวตอบว่า "ขอบใจพ่อลุงที่มายกย่องผม อยากทราบว่าพ่อลุงมีความประสงค์อะไรโปรดบอกมาเถิด"

ชายแปลกหน้ายิ้มแล้วพูดอย่างยกย่องอ่อนน้อมว่า "ท่านหมื่นหาญเป็นผู้มีฝีมือเชิงดาบเชิงมวย ยังอยู่ยงคงกระพันชาตรีดาบไม่สามารถระคายผิวหนัง เป็นที่เกรงกลัวของหมู่อันธพาลทั่วไป แต่ท่านหมื่นผู้กล้าหาญยังขาดความรู้อยู่อย่างหนึ่ง คือ กลมารยาหลอกลวง มันเป็นเรื่องสำคัญควรจะรู้ไว้เสียด้วย ถ้าอยากเรียนผมก็จะสอนให้"

ชายแปลกหน้าพูดแล้วก็ยืนยิ้มคอยคำตอบ หมื่นหาญได้ฟังรีบตอบว่า "ขอบใจพ่อลุงมาก ที่จะสอนเรื่องกลมายาหลอกลวง ผมสนใจมาก ความจริงอย่าว่าผมเป็นคนโอ้อวดเลย ผมยังไม่เห็นว่าอ้ายหน้าไหนมันจะมีความสามารถหลอกลวงอ้ายกำนันคนนั้นได้เลย อยากจะลองดีกับมันว่ามันจะมาไม้ไหน มาลองฤทธิ์เดชกำนันหาญดูบ้างว่าใครจะเก่ง" หมื่นหาญคุยโวน้ำลายแตกคอ ชายแปลกหน้านิ่งฟังอย่างสงบ เมื่อหมื่นหาญ ฯ หยุดโม้แกก็พูดช้า ๆ ว่า

"ผมเชื่อว่าท่านหมื่นหาญเป็นคนจริงเป็นคนแน่ เป็นคนเก่งจริง ผมจึงเคารพนับถือมาก จึงอยากจะสอนให้รู้จักเล่ห์เหลี่ยมของคนร้ายที่ชอบหลอกลวงเพื่อรู้ไว้ ต่อไปจะไม่พลาดเสียทีเสียท่า จะได้รับความอับอายขายหน้า แต่เมื่อท่านหมื่นไม่สนใจผมก็ขอลาไปก่อนละ"

พูดแล้วทำท่าจะเดินไป หมื่นหาญมองแล้วนึกในใจว่า เจ้าคนนี้มันจะมาไม้ไหนก็ไม่มีทางสู้เราได้ ดูร่างของมันเพียงแต่ผลักเบา ๆ ก็คงล้มกลิ้งไปหลายทอดแล้วมันคงไม่กล้ามาล้วงคองูเห่าลองดีกับเรา ถึงอย่างไรเราก็ไม่กลัว คิดแล้วยกมือขึ้นห้ามว่า

"เดี๋ยวก่อนพ่อลุง อย่าเพิ่งไป และอย่าทำใจน้อยเมื่ออยากจะสอนให้รู้ว่าวิธีหลอกลวงตัวอย่าง ผมก็อยากจะเรียนรู้และขอบใจที่ยกย่องผม บอกวิธีมาเถิด ผมกำลังคอยฟังอยู่แล้วว่ากลหลอกลวงแบบไหน"

ชายแปลกหน้าชงักแล้วก็เดินกลับมายืนตรงหน้าหมื่นหาญ ฯ แล้วพูดว่า "ท่านหมื่นสมกับเป็นผู้กล้าหาญแท้ ๆ จิตใจเป็นนักเลงเต็มตัว สมกับมีผู้ยกย่องจริง ๆ แต่วิธีสอนของผมนั้นก็เหมือนแบบสอนดาบสอนมวย ไม่ใช่พูดแต่ปาก มันต้องลงมือกันเห็นจริงเห็นจังถึงจะรู้ท่ารู้เรื่อง มิฉะนั้นก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร"

หมื่นหาญคิดดูครู่หนึ่งแล้ว มองดูชายแปลกหน้าอย่างดูถูกว่าเป็นคนอมโรคทั้งขาก็พิการเช่นนี้จะทำอะไรเราได้ ถ้าเราไม่ตกลงแกก็คงหัวเราะเยาะว่าเราขี้ขลาดตาขาวเสียแรงเราคุยโวอวดโม้ไว้มาก กลับมากลัวกระทั่งคนแก่ขาพิการ เราก็หนึ่งเหมือนกันจะ

ไปกลัวอะไรกับคนแก่ขาพิการ เหมือนลูกไก่อยู่ในกำมือไม่มีทางใดจะสู้เราได้ คิดแล้วก็พยักหน้าบอกว่า "ผมตกลงใจพร้อมแล้วที่จะทำตาม บอกมาเถิดจะให้ทำอย่างไร"

ชายแปลกหน้ายิ้มแล้วพูดว่า "ท่านผู้กล้าหาญจงคอยฟังให้ดี แล้วทำตามจะเกิดผลได้เรียนรู้ทันที แรกขอให้ท่านชักดาบออกมาจากฝักคอยระวังเพื่อความไม่ประมาท" เมื่อหมื่นหาญชักดาบออกจากฝักแล้วถามว่า

"คราวนี้จะให้ทำอะไรต่อไปอีก"

ชายแปลกหน้าบอกว่า "คราวนี้ปลดพวงสตางค์จากบ่าลงมาแล้วจะแสดงให้ดู" หมื่นหาญนึกว่าพวงสตางค์ของเรานี้มีน้ำหนักเกินแรงกำลังอย่างชายสูงอายุผู้นี้เอาไปแล้วคงเดินไม่ไหวหนีไม่พ้น นึกแล้วก็ปลดพวงสตางค์ลงจากบ่ายื่นให้โดยดี แต่กระชับดาบในมือเตรียมพร้อมไม่ประมาท แต่ชายชราก็รับพวงสตางค์อย่างไม่รู้สึกหนักเกินกำลังความสามารถของตน ทำให้หมื่นหาญที่นึกดูหมิ่นเกิดแปลกใจ

เมื่อชายแปลกหน้ารับพวงสตางค์มาแล้ว ก็ยืนห่างจากหมื่นหาญแล้วก็ล้วงมีดเล็ก ๆ จากชายพกมาตัดเชือกร้อยพวงสตางค์ขาดออกแล้ว เอาสตางค์โปรยบนดินไปรอบๆ แล้วก็เดินห่างออกไปห่างออกไปจนสตางค์เหลืออยู่ในพวงเพียงครึ่งจำนวนทั้งหมด ก็เอาเชือกผูกขมวดไว้เรียบร้อยแล้วก็เอาสพายบ่าเรียนแบบหมื่นหาญกำนันออกเดินเร็ว ท่าทางที่เดินกระโผลกกระเผลกเมื่อครู่นี้ได้กลับเป็นปกติ หมื่นหาญกำนันยืนตลึงเหมือนถูกมนต์สกด พอได้สติเห็นท่าไม่ดี เมื่อท่าทางของชายแก่ผู้นั้นจะเอาสตางค์ที่เหลือนั้นไปจริง ๆ ไม่รู้จะทำอย่างไรดีก็ตะโกนออกไปว่า "กลับมาก่อนพ่อลุง อย่าเพิ่งไปกลับมาก่อน" ชายแปลกหน้าหยุดแล้วตะโกนตอบว่า "นี่แหละเขาหลอกกันอย่างนี้ จำเอาไว้ จงปูผ้าขาวม้าลงแล้วเก็บสตางค์ที่ตกถ้าตามผมก็จะเสียเงินทั้งหมดเพราะตามไม่ทัน อย่าดูถูกคนแก่ที่เป็นนักวิ่งเร็วมาก่อน แล้วเงินที่ตกอยู่ตามดินก็จะมีผู้อื่นเก็บเอาไปหมด จงใช้ปัญญาคิดดูให้ดี มองดูข้างหลังซิมีคนเดินมาแล้ว"

หมื่นหาญหันไปมองดูข้างหลังจริงอย่างชายแปลกหน้าบอก เพราะมีคนเดินมาแต่ไกล หมื่นหาญกำนันคิดแค้นใจแทบจะอาเจียนออกมาเป็นโลหิต แม้จะมีผีมือมีกำลังแต่ไม่มีโอกาสจะใช้วิชาความรู้และกำลัง ต้องมาเสียรู้ชายแปลกหน้า ที่สุดไม่รู้จะทำอย่างไรดี คิดดูก็เห็นจริงอย่างชายแปลกหน้าพูด ถ้าเราวิ่งตามไปทางนั้นคนอื่นก็คงมาเก็บเอาสตางค์ไปหมด ตกลงรีบปูผ้าขาวม้าลงกลางดินตามคำสั่งของชายแปลกหน้าอย่างว่าง่าย

ค่อย ๆ เก็บสตางค์ที่ตกหล่น คิดในใจว่าเสียครึ่งหนึ่งดีกว่าเสียหมด กว่าจะเก็บหมดก็เสียเวลานาน ชายแปลกหน้าได้เดินหายไปลับตาแล้ว คิดแล้วแค้นใจ เพราะครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ต้องพลาดท่าเสียทีถูกชายแปลกหน้าลบเหลี่ยมลูบคมเกิดมายังไม่เคยเสียทีใครมาก่อน ทำให้ทั้งเจ็บทั้งแค้น ตามอารมณ์ของคนเห็นแก่ตัว หมื่นหาญต้องคิดมากเจ็บใจเหมือนหนามยอกอก หากพวกชาวบ้านชาวเมืองเขารู้ว่า หมื่นหาญโชคชัยกำนันผู้ยิ่งใหญ่ทั้งกล้าหาญและเข้มแข็ง เคยคุยโตโอ้อวดว่าเหนือผู้อื่นไว้มากมาย เสียแรงมีวิชาความรู้ผีมือและกำลังแต่กลับมาเสียท่าชายแปลกหน้าใช้อุบายตื้น ๆ ก็หลงกลง่าย ๆ นึกว่าเก่งจนลืมตัว เกิดความประมาทขาดสติ ยิ่งคิดยิ่งเจ็บใจรู้ถึงไหนก็อับอายถึงที่นั่น ไม่รู้จะเอาหน้าไปซุกไว้ที่ไหน ยิ่งแค้นยิ่งกลุ้มใจนัก ไม่รู้ว่าจะติมตามไปล้างแค้นชายแปลกหน้าได้ที่ไหน อยากจะแทรกแผ่นดินหนี อยากจะร้องไห้ อยากจะตามเพื่อล้างอายเสียที

เมื่อเก็บสตางค์ตามพื้นดินได้หมดแล้ว จัดแจงห่อผ้าขาวม้าไว้แน่น แล้วยกขันสพายบ่าจัดแจงจะเดินต่อไป ในใจนั้นไฟแค้นยังครุกรุ่นอัดแน่นอยู่ในอกแทบจะรากเลือด คิดว่าชายแปลกหน้าคงจะกลับไปบ้านนอนสบายยิ่งคิดอยากจะขยี้ชายแปลกหน้าให้หายแค้น

เมื่อจะเดินผ่านไปอดที่จะมองดูทางที่ชายแปลกหน้าเดินลับไปในป่าไม่ได้ แต่แล้วก็นึกแปลกใจ ที่เห็นชายแปลกหน้ายืนลับ ๆ ล่อ ๆ อยู่แถวชายป่ายังมิได้ไปไหน แต่ไม่มีพวงสตางค์ที่หลอกลวงไป ทำให้คิดสงสัยตัวเองว่า ความแค้นทำให้คิดมากตาฝาด จึงเพ่งมองจึงรู้ว่าไม่ใช่ภาพลวงตาคิดสงสัยว่า ชายแปลกหน้าเมื่อได้เงินแล้วควรจะหนีไปให้ไกลนานแล้ว ไม่มีใครกล้าอย่างบ้าบิ่นมายืนลับ ๆ ล่อ ๆ เหมือนจะเยาะเย้ย คิดแล้วเพลิงโกรธก็เริ่มพัดโหมขึ้นอย่างแรงร้อน จนตัวสั่น คิดว่ามันได้เงินไปแล้วยังกล้ามาดูถูกดูหมิ่น หมื่นหาญไม่คิดหน้าคิดหลังมุ่งหวังจะวิ่งเข้าจู่โจมจับตัวชายแปลกหน้าให้ได้ จับดาบกำด้ามกระชับแน่นอยู่ในมือเตรียมจะใช้ฟาดฟันเมื่อถึงคราวจำเป็น วิ่งบุกตรงเข้าไปยังชายแปลกหน้าที่ยืนลับ ๆ ล่อ ๆ อย่างท้าทายอยู่ในดงไม้ชายแปลกหน้ามิได้มีกิริยาตกอกตกใจประการใด เมื่อเห็นหมื่นหาญบุกป่าตรงเข้าไปเพื่อจะให้ถึงตัว ไม่สนใจว่าข้างหน้าจะมีหนามเป็นพงรกอย่างใด ชายแปลกหน้าคอยหลบ ๆ ล่อ ๆ อย่างใจเย็น กลับเห็นเป็นของสนุกและขบขัน ที่ยั่วให้หมื่นหาญโกรธมากที่ไม่สามารถจะบุกเข้าถึงตัวได้ ความแข็งแรงของชายฉกรรจ์ของหมื่นหาญพร้อมด้วยวิชาเพลงดาบ และหมัดมวยไม่ได้ช่วยอะไรหมื่นหาญเกิดผลดีขึ้น เพราะไม่สามารถเข้าประชิดตัวเพราะชายแปลกหน้ามีความชำนาญทางป่ามาก

กว่าทั้งมีสติไม่ประมาท จึงล่อหลอกได้อย่างสนุกสนาน ส่วนหมื่นหาญ เมื่อไม่สามารถเข้าถึงตัวชายแปลกหน้าก็ยิ่งแค้นยิ่งมานะ ยิ่งบุกพงติดตามเข้าไปก็ยิ่งลึกห่างจากถนนทางเกวียนลึกเข้าไป การติดตามของชายแปลกหน้าจะถึงไหนไกลใกล้อย่างใด หมื่นหาญก็ไม่สนใจขอให้จับตัวชายแปลกหน้าให้ได้เพื่อล้างแค้นก็แล้วกัน ความโกรธของหมื่นหาญบุกรุกติดตามไปอย่างกระชั้นชิดแต่ก็ไม่สามารถบุกถึงตัวชายแปลกหน้าก็ยิ่งโกรธมากขึ้น ฝ่ายหนึ่งโกรธอย่างไฟไหม้บ่า อีกฝ่ายหนึ่งล่อหลอกอย่างใจเย็น ฝ่ายหมื่นหาญเหมือนช้างตกมัน ไม่ยอมให้มีสิ่งใดเป็นอุปสรรคขวางหน้า ใช้ดาบฟันขาดกระจุยเป็นทางไป ความโกรธทำให้หมื่นหาญขาดสติเหมือนคนบ้า ไม่ได้ระวังหน้าหลัง ที่สุดก็วิ่งไปเหยียบกลางหลุมที่เขาเอาหญ้าเอาใบไม้พลางไว้เหยียบพลาดเลยหล่นตกลงไปในหลุมลึก ดาบกระเด็นหลุดจากมือเพราะตกใจ เคราะห์ดีที่ก้นหลุมมีหญ้าแห้งและใบไม้รองไว้หนา จึงไม่เจ็บช้ำมากนัก หมื่นหาญตกใจมาก เพราะนึกไม่ถึงจะต้องมาตกหลุมลึก แค้นใจทั้งเหน็ดเหนื่อยแทบจะหมดกำลัง พยายามจะตะเกียกตะกายอย่างไรก็ไม่สามารถขึ้นจากหลุม เพราะหลุมลึกเกินที่จะปีนป่ายขึ้นมาได้ มองขึ้นไปเห็นแสงสว่างส่องลงมาจากปากหลุม และพอจะมองเห็นอะไรได้บ้าง หมื่นหาญจนปัญญาที่จะคิดหาทางช่วยตัวเองขึ้นจากหลุมแทบจะหมดอาลัยในชีวิต ก็นึกรู้ว่าเป็นการวางแผนตัก ๆ ไว้ล่วงหน้า

เมื่อสายตาชินกับก้นหลุมก็กวาดตามองดูรอบ ๆ เห็นมีหนังสือบั๊กอยู่ข้าง ๆ ตอนกลางสูงเกินหัว หมื่นหาญได้เอื้อมมือขึ้นหยิบมาอ่านอาศัยแสงสว่างจากปากหลุมในหนังสือมีข้อความว่า

"เป็นอย่างไรบ้างเจ้าหลานชาย ลุงเพียงแต่สอนให้เจ้ารู้จักชีวิตจริงเป็นอย่างไรให้รู้เสียบ้าง เจ้าจะได้หายคุยโตโอ้อวดโม้ยะโสยกตนข่มท่านเป็นบทเรียน สอนให้รู้ว่าเกิดเป็นคนอย่าหมื่นคน ผู้ที่ฉลาดมีสติปัญญามีผีมือมีกำลังเก่งจริงเขาไม่เที่ยวอวดอ้าง เพราะเขามีความรู้สึกนึกคิด ส่วนมากถ่อมตัว ชอบนึ่งพึ่ง รู้จักผิดชอบชั่วดี มีความอดทน เขาไม่ยอมยกย่องตัวเอง คนที่อวดดีคุยโวยกตนข่มท่านส่วนมากเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญาทำลายตัวเอง เหมือนช้างที่มีกำลังมหาสาร แต่ก็ตกอยู่ภายในอำนาจของมนุษย์ตัวเล็ก ๆ ที่ฉลาดกว่า ต้องรับใช้ตามแต่มนุษย์จะบงการ ผู้มีแรงและวิชาความรู้ทางเพลงอาวุธและหมัดมวยแต่โง่เขลาก็ต้องตกอยู่ใต้อำนาจของผู้ฉลาด ลุงให้หลานพิจารณาตัดสินใจด้วยสติปัญญาทิ้งความโง่เขลาเสียให้หมดจะไม่โอ้อวดตัวเองจะไม่ดูหมื่นคนอื่นต่อไป แล้วตะโกนขึ้นไป

บอกให้ลุงรู้ว่าหลานทิ้งความคุยโวอวดดี ยกตน ข่มท่านไว้ในหลุมนี้ให้หมด แล้วขึ้นมาแต่ตัวที่สะอาดบริสุทธิ์ แล้วก็จะพ้นจากหลุมขึ้นมาบนพื้นดินได้เป็นอิสระปกติ"

"หากหลานยังไม่ยอมลดความฐิติมานะในทางผิด และยังโกรธลุงอยู่ก็ขอให้หลานช่วยตัวเอง แต่หลานเป็นคนโง่ก็คงไม่มีปัญญาว่าจะทำอย่างไรถึงจะขึ้นจากหลุมได้ลุงก็จะแนะนำเอาบุญ ให้ใช้ความอดทนให้ใช้ดาบนั้นขุดดินให้เป็นโพรงแล้วค่อย ๆ ไต่ลอดขอบขึ้นมาได้ แต่ต้องใช้เวลาหน่อย ถ้าหลานมีความอดทนและไม่เหนื่อยเพราะหิวและเป็นลมเสียก่อน ลุงรับรองว่าจะสำเร็จออกมาได้อย่างเรียบร้อยขอให้หลานตัดสินใจเอาเองว่าจะต้อสู้ทนทุรังต่อไปก็รีบขุดช่วยตัวเอง หากจะทิ้งสันดานนิสัยเก่า ๆ ให้หมดก็ตะโกนบอกมาให้เวลาตัดสินใจไม่นานนัก ช้าไม่ได้รับรองว่าไม่มีมนุษย์ผ่านมาทางนี้แน่"

หมื่นหาญอ่านหนังสือของชายแปลกหน้านั้นจบลงแล้ว ก็นั่งลงพักผ่อนที่ก้นหลุมแล้วถอนใจ นึกว่าอันชายชราผู้นี้มีปัญญาหลักแหลมนัก สามารถจะกะแผนการล่วงหน้าไว้ดักได้ถูกต้อง เรามีแต่เพียงกำลังและผีมือเท่านั้น แม้จะมีวิชาอยู่ยงคงกะพันก็ไม่มีโอกาสได้ใช้ความรู้ เห็นจะไม่สามารถเอาชนะสติปัญญาอันเฉียบแหลมของชายแปลกหน้า ถ้าเราไม่ยอมแพ้เขาคงคิดทรมานต่อไปไม่สิ้นสุด เรามีแต่กำลังและโมโหคงจะแพ้ต่อไป นั่งคิดแล้วท้อใจหมดมานะเห็นจะต้องจำยอม คิดแล้วก็ลุกขึ้นยืนบ้องปากตะโกนขึ้นมาบนปากหลุมว่า

"พ่อลุง หลานยอมแพ้ ตกลงตามที่แนะนำแล้ว โปรดช่วยหลานด้วย" พอขาดคำก็มีบรรไดเชือกขั้นกระไดเป็นไม้ ถูกหย่อนลงมาจากปากหลุมถึงตัวหมื่นหาญ ฯ มองไม่เห็นใครเป็นผู้หย่อนลงมา หมื่นหาญดีใจรีบฉวยกระไดบึนขึ้นไปทันที เมื่อขึ้นมาถึงปากหลุมแล้วก็ดีใจเหมือนพ้นจากขุมนรก มองดูรอบตัวไม่เห็นใครอยู่ในที่ใกล้เคียงนั้น มองเห็นกระไดเชือกผูกไว้กับต้นไม้ใหญ่อย่างแน่นหนา

หมื่นหาญก็เที่ยวมองหาชายแปลกหน้าก็ไม่เห็น ตั้งใจจะกล่าวคำขอบคุณที่ทำให้รู้สึกผิดชอบ หูตาสว่างไม่หลงตัวเองต่อไป คิดว่าชายชราเมื่อหมดหน้าที่แล้วก็คงหลบไป แล้วตาก็เหลือบไปเห็นพวงสตางค์ที่ชายแปลกหน้านำไปนั้น ได้เอามากองอยู่ใต้ต้นไม้ พร้อมกับหนังสือบั๊กไว้อีก ๑ แผ่น หมื่นหาญ ฯ หยิบหนังสือขึ้นมาอ่านเป็นแผ่นที่ ๒ มีใจความว่า

"เงินของหลานชายอยู่ครบจำนวน ขอให้รับคืนไป ความจริงอดีตลุงก็เคยเป็นนักเลงหัวไม้มาแล้ว แต่รักความเป็นธรรม ไม่เคยอวดดีเย่อหยิ่งจองหองไม่ถือตัวว่าเป็นคนเก่ง ไม่เคยข่มเหงรังแกใคร คนเราจะเอาอำนาจนักเลงโตเที่ยวข่มเหงให้เขาเกรงกลัวในทางชั่วนั้น มันมีแต่ ภัยอันตราย เกิดแก่ตัว ให้เขา เกรง กลัวเพราะ ความดี ของเรา ดีกว่า ฉะนั้นลุงจึงไม่ยอมให้พวก อันธพาล ที่อวดดี ข่มเหง ชาวบ้าน ชาวเมืองให้ เดือดร้อน เมื่อลุงรู้ พวกนี้จึงถูกลุงปราบเพื่อชาวบ้านชาวเมืองที่สุจริตจะได้อยู่ด้วยความสงบเป็นสุข เพราะไม่มีใครกล้ามาข่มเหงอีก ลุงจึงเป็นนักเลงโตที่ชาวบ้านรักใคร่นับถือ ลุงเป็นนักเลงมีศีลมีสัตย์ ชีวิตจึงยืนและแข็งแรง หลานก็มีโอกาสดีควรทำให้ลูกบ้านเคารพนับถือ อย่างน้อยหมู่บ้านที่เราอยู่ก็มีความสงบเป็นสุข

ลุงดีใจที่หลานรู้สึกผิดชอบยอมทิ้งนิสัยเดิมรับว่าจะกลับใจมาสู่ทางดี ลุงทำไปครั้งนี้ก็เพื่อจะสอนและตัดนิสัยสันดานให้รู้ผิดรู้ถูกเท่านั้นไม่มีความประสงค์อย่างอื่น คนเราบางครั้งก็มัวเมาหลงตัวเองในทางผิด ต้องมีคนกระตุกให้รู้สึกตัว จิตใจก็คืนเข้าสู่ปรกติ เวลานี้ลุงก็มีอายุแล้ว มองเห็นความจริงของชีวิตแล้วว่าไม่มีอะไรเป็นแก่นสาร เมื่อแก่ตัวแล้วก็ไม่เห็นอะไรเป็นที่พึ่งนอกจากกุศลบารมีของความดีเท่านั้น ลุงจึงได้เข้าวัดถือศีล ตัดความโลภความรักโกรธหลงเพื่อทำจิตใจบริสุทธิ์ไม่ได้สนใจในทางโลก ขอให้หลานจงจำคำของลุงไว้ว่าอย่าทำสิ่งใดตามอารมณ์ เมื่อสิ่งนั้นได้กระทบกระเทือนจิตใจ และนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้อื่น จงคิดแต่ทำสิ่งที่จะเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมในทางดี อย่านำเอาวิชาความรู้ไปโอ้อวด ข่มขู่ชาวบ้านให้เดือดร้อน จงใช้วิชาความรู้ในทางที่ถูกที่ควร เพื่อประเทศชาติศาสนาพระมหากษัตริย์เมื่อถึงเวลาเรียกร้อง ลุงขอร้องเพียงเท่านี้และลุงขอลาไปก่อน อย่าติดตามหาลุงเลยถึงตามก็ไม่พบ"

เมื่อหมื่นหาญฯ อ่านข้อความในกระดาษแผ่นที่ ๒ จบแล้วก็บ่นพึมพำแก่ตัวว่า "พ่อลุงนี้เลิศด้วยปัญญา ทำให้ตื่นจากความหลับ มัวหลงตัวเองว่าเก่งกล้า เมื่อได้คำเตือนจึงทำให้หูตาสว่างขึ้น หลานจะขอจารึกไว้ไม่ลืมตลอดไป" เมื่อเหลียวซ้ายแลขวาไม่เห็นชายชราแล้วก็รวบรวมสตางค์เรียบร้อยรีบเดินทางต่อไป

ตั้งแต่นั้นมาหมื่นหาญโชคชัยกำนัน ผู้เคยโอ้อวด ความเก่งกล้า สามารถ จนชาวบ้านให้ฉายาว่า "กำนันขี้โม้" ก็เงียบเสียงไม่คุยโวโอ้อวดความดีความเก่งต่อไปเปลี่ยนนิสัยจากเดิมหน้ามือเป็นหลังมือ กลับเป็นคนดีมีศีลธรรม เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่เอาแต่อารมณ์

ไม่ดูถูกคนเหมือนก่อนชาวบ้านที่ไม่รู้เรื่องการเสียทีนักเลงของหมื่นหาญ ฯ กำนันต่างก็พากันสงสัยว่า ทำไมหมื่นหาญจึงเงียบเสียงไม่คุยโตเหมือนแต่ก่อน กลับเป็นคนใจบุญมีเมตตาจิตแก่คนทั่วไป ไม่ดูถูกดูหมื่นชาวบ้านเหมือนก่อน จะทำสิ่งใดก็เอาเหตุผลและความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ปกครองลูกบ้านให้อยู่กันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ความดีก็ค่อย ๆ แพร่ออกไปตามหมู่บ้าน ชาวบ้านชาวเมืองเมื่อรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงของหมื่นหาญจากความร้ายไปสู่ความดี ต่างก็พากันยกย่องรักใคร่เคารพนับถือสรรเสริญกันทั่วทั้งตำบล

ที่หมื่นหาญโชคชัยไม่เคยลืมเลยคำของชายชรานั้นก็คือ เกิดเป็นคนอย่าหมิ่นคน อย่านึกว่าเรานักกว่าคนอื่น ไม่ว่าคนดีหรือคนชั่ว คนจนคนมี หรือผู้เก่งกล้าสามารถมีอำนาจสูงสุดในเมืองมนุษย์ เมื่อถึงเวลาแล้วก็ต้องพ่ายแพ้แก่พญามัจจุราชด้วยกันทุกคน ผิดแต่ว่าใครจะสร้างกรรมดี หรือกรรมชั่ว ที่จะติดตามนำไปสู่สุคติหรือทุคติเท่านั้น หากคิดได้ก็จะทำให้ใจสบายขึ้น

สวัสดี

สร้างกรรม

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ข้าพเจ้าได้โดยสารรถยนต์สองแถวไปต่างจังหวัด โชคดีที่นั่งข้างหน้ากับคนขับรถจึงรู้สึกกระเทือนน้อยลง ขณะแล่นอยู่บนถนนที่ไม่สู้จะเรียบร้อย รถวิ่งไปหลายชั่วโมงก็มาหยุดจอดพักที่ตลาดเล็กๆในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เพื่อให้ผู้โดยสารลงพักยืดแข้งยืดขา รับประทานอาหารกลางวัน พอพักผ่อนสมควรเวลาแล้ว รถก็ออกวิ่งเดินทางต่อไป ข้าพเจ้าถือโอกาสสนทนากับคนขับรถและชมแกว่าเป็นคนอารมณ์ดี การขับรถอยู่ในความไม่ประมาท มีความระมัดระวังดีสมกับที่ผู้โดยสารฝากชีวิตไว้กับคนขับคนเดียว ข้าพเจ้ารู้สึกพอใจในอัธยาศัยของชายผู้นี้ยิ่งนัก ตลอดเวลาที่ได้สังเกตมาหลายชั่วโมงแล้ว ข้าพเจ้านึกแต่ในใจว่า คนผู้นี้ยังอยู่ในวัยหนุ่ม ต่อไปคงจะต้องมีอนาคตรุ่งเรืองแจ่มใสอย่างแน่นอน เพราะกิริยาท่าทางทุกสิ่งล่อไปในทางที่ดีทั้งสิ้น ฉะนั้นการที่ข้าพเจ้าชมแกนั้นชมด้วยความจริงใจ มิได้เคลือบแฝงแกล้งเยินยอเลย สังเกตดูแกเห็นอกเห็นใจผู้โดยสารตลอดจนคนเดินถนน เมื่อเราหยุดพักแกก็อุตส่าห์ช่วยพยุงคนชราทั้งๆที่มีผู้ช่วยอยู่แล้ว ใช้คำพูดนิ่มนวลแสดงความคารวะผู้สูงอายุ มีกิริยาวาจาเรียบร้อยกับผู้โดยสารทั่วไป ข้าพเจ้าพอใจที่แกไม่ยอมขับรถเร็วเบ็นพายุและไม่ช้าเกินไป ไม่แซงซ้ายแซงขวาตัดหน้าคนอื่น หรือแสดงท่าโลดโผนอวดผู้โดยสารว่าข้านี้เก่ง และนึกภูมิใจเหมือนคนรถบางคนที่ข้าพเจ้าเคยเห็นมาแล้วทำให้ผู้โดยสารบ่นกันว่า โดยสารครั้งเดียวเข็ดจนตาย แทนที่จะชมว่าขับเก่งกลับแอบด่าแอบบ่นคนขับไร มันรีบขับไปหาพ่อหาแม่มันที่ไหนกัน แต่ชายผู้นี้ไม่มีลักษณะเช่นนั้นเลย มีแต่ความสุภาพเรียบร้อยและข้าพเจ้าไม่เคยรู้จักเห็นหน้ามาก่อน เมื่อมาพบเห็นก็อดรักนึกเอ็นดูมิได้ คิดว่าความดีของคนผู้นี้ ทำให้ข้าพเจ้ารักใคร่เอ็นดูอย่างจริงใจ

รถแล่นออกมาไม่นานนัก ก็มีชายบ้านนอกคนหนึ่งวิ่งผ่านตัดหน้ารถในระยะใกล้ชิด ข้าพเจ้าเองก็อดตกใจไม่ได้ ใช้เท้ายันรถจนสุดแรงตกใจเผลอตัวนึกว่าตัวเองขับเอง แต่คนขับได้ห้ามล้อหยุดได้ทันท่วงที ด้วยความไม่ประมาทและคอยระวังตัวอยู่เสมอ ผู้วิ่งตัดหน้าผ่านไปด้วยความปลอดภัย คนขับนั้นแทนที่จะใช้คำหยาบยื่นหน้าตะโกนออกไป

เพื่อระบายอารมณ์โกรธอย่างที่ข้าพเจ้าเคยพบเห็นบ่อย ๆ แต่ชายผู้ขับนี้กลับยิ้มเศร้า ๆ แสดงกิริยาเห็นอกเห็นใจและสงสาร หันกลับมาพูดกับข้าพเจ้าว่า

ธรรมดาทุกคนกลัวตายทั้งนั้น การที่แกวิ่งตัดหน้ารถก็เพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่มีใครหรอกครับที่วิ่งตัดหน้ารถเพื่อล้อเล่นกับความตาย นอกจากประมาทและตื่นตกใจจวนตัวไม่รู้จะวิ่งไปทางไหน คนเช่นนี้ผมสงสารและเห็นอกเห็นใจ เมื่อรอดไปได้แกก็ขวัญเสียอยู่แล้ว ถ้าเราใช้คำหยาบตะโกนว่าแกไปก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร มันไม่ทำอะไรให้ดีขึ้น เรื่องมันแล้วไปแล้วจะระบายอารมณ์ใช้คำหยาบ ๆ ทำให้คนอื่นที่มีจิตใจเป็นธรรมฟังแล้วเกิดชังน้ำหน้าเราเปล่า ๆ

ข้าพเจ้าได้ฟังแล้วก็นึกว่าบุคคลผู้นี้ แม้จะเป็นคนขับรถโดยสารแต่ก็มีจิตใจสูงดีกว่าคนมีอำนาจวาสนาหรือบุคคลที่ร่ำรวยมหาศาลแต่มีจิตใจต่ำ และคิดว่าชายผู้นี้คงจะได้รับการอบรมมาแต่ในทางที่ดี ก่อนที่เขาจะมาขับรถนี้ คงจะเป็นผู้ดีตกยากหรืออะไรทำนองนั้น จึงพยายามเลียบเคียงถามก่อนหน้าที่จะมาขับรถโดยสาร แกบอกกับข้าพเจ้าว่า

ชีวิตของผมก่อนที่จะมาขับรถคันนี้ มันเป็นเรื่องเศร้ามากครับ แล้วแกก็หันมาถามข้าพเจ้าว่า

คุณเชื่อไหมครับว่า คนที่สร้างกรรมชั่วนั้น กรรมต้องตามสนอง

ข้าพเจ้าบอกว่า ข้าพเจ้าเชื่อมานานแล้ว เรื่องสร้างกรรมดีหรือกรรมชั่ว กรรมนั้นย่อมจะตามสนอง เป็นแต่ช้าหรือเร็ว ชาตินี้หรือชาติหน้าเท่านั้น

แกบอกว่า *ผมรู้สึกว่า คุณนี่ถูกนิสัยกับผม จึงอยากจะเล่าเรื่องที่ชีวิตผมได้ผ่านมา และได้รู้เห็นมากับตนเองให้คุณฟัง คนที่ไม่เชื่อผมก็ไม่อยากจะเล่า*

เรื่องมีว่า เมื่อก่อนผมเป็นลูกน้องติดตามรถบรรทุกซึ่งมีนาย ..... ลูกพี่ของผมเป็นผู้รับจ้างบรรทุกของไปส่งจังหวัดต่อจังหวัด ผมเป็นผู้ช่วยผลัดเปลี่ยนขับ เพราะบางเวลาเราต้องขับทั้งกลางวันและกลางคืน ผมขับรถเป็นเพราะลูกพี่คนนี้ ลูกพี่ของผมคนนี้เป็นคนขับรถที่ชำนาญแต่ชอบโลดโผนขับรถเร็ว ใครจะแย่งขึ้นหน้าเป็นไม่ยอม จะต้องแข่งขึ้นหน้าจนได้ การแข่งตัดหน้าเช่นนี้บางเวลาก็มีวิวาทด้วยคำพูด เกือบจะวางมวยกันหลายครั้ง รถเกือบ ๆ จะตกถนนก็หลายหน แต่ก็ไม่ตกลงสักที เวลาขับกลางคืนก็ไม่ยอมหรี่ไฟเมื่อสวนทางกัน รถคันที่สวนมาต้องหยุดข้างทาง เพราะมองไม่เห็นถนนกลัวจะถูกชนหรือตกถนน บางคันก็ตะโกนด่าด้วยอารมณ์โกรธ ที่ใช้แสงไฟใหญ่เข้าตา บางคันก็

เพียงแต่บ่น ก่อเรื่องไม่เว้นแต่ละครั้ง แต่ลูกพี่ของผมเห็นเป็นของสนุกและพอใจ ต่อมาแกมีนิสัยใหม่ที่กลับมาร้ายไปกว่าเดิม คือถ้ามีรถหลังมาขอทางก็คอยกันแซงขวาไว้ก่อน พอเห็นมีรถข้างหน้าสวนทางมาแกก็กะระยะพอเฉียดอย่างใจคอหาย แล้วก็ให้สัญญาณโบกมือให้รถหลังขึ้นหน้าแล้วแกก็ชลอรถพอให้ห่าง ๆ จากรถที่ขึ้น หน้ากับรถที่สวน ทางมาข้างหน้าปะทะกัน ซึ่งต่างมาจังหน้าในระยะใกล้ จะเบารถ หยุด หรือห้ามล้อก็ไม่ทัน ต่างก็หักพวงมาลัยหลีกกันอย่างตกใจเกือบ ๆ จะตกถนนลงไปด้วยกัน บางครั้งก็ปะทะกันบังโคลนบู้บี้ด้วยกันทั้งคู่ บางทีก็หมอบไปไม่ได้ด้วยกัน ผมเห็นแกมีความพอใจสนุกสนานในผลการกระทำของแก ผมรู้สึกไม่ชอบและไม่พอใจ แต่เด็กรุ่น ๆ อีกสองคนที่ประจำรถก็เห็นเป็นของสนุกไปด้วย ส่วนมากแกใช้ให้เด็กเป็นคนโบกมือให้สัญญาณขึ้นหน้าในเมื่อมีรถบีบแตรขอทาง ผมได้เตือนแกว่าอย่าทำอย่างนี้ ถ้าเกิดมีคนตายด้วยการกระทำของแก แม้จะเอาผิดไม่ถนัด แต่กรรมที่แกทำนี้จะตามสนองแกสักวันหนึ่ง และขอให้แกเห็นแก่ศีลธรรม มนุษยธรรม ขอให้แกเลิกเล่นพิสดารอย่างทารุณนี้เสียด้วย แกแก้ตัวว่าแกไม่ได้ทำอะไรเลย เขาขอทางก็หลีกทางให้ เมื่อไปชนรถข้างหน้าหรือสะพานมันก็ไม่ใช่ความผิดของแก ถ้าใครจะบอกว่าแกผิดเพราะให้สัญญาณโบกมือให้ขึ้นหน้า แกก็จะแก้ว่าไม่ได้ให้สัญญาณ แย่งขึ้นหน้าไปเองหรือตาฝาดไปเอง รถที่เป็นเหยื่อของลูกพี่ผมนั้น ส่วนมากเป็นรถพวงมาลัยขับทางซ้าย เพราะมองไม่เห็นรถสวนมาข้างหน้าเนื่องจากมีรถหน้าบังยิ่งถนนเป็นฝุ่นก็ยิ่งไม่มีทางที่จะเห็นรถสวนหรือสะพานแคบ ๆ ได้เลย แม้ผมจะไม่ได้ขับผมก็พยายามนั่งข้างหน้าและนั่งติดซ้ายทางลงให้ชิดที่สุด เมื่อเห็นว่าลูกพี่ของผมสั่งให้เด็กทำสัญญาณโบกมือให้รถตามหลังขึ้นหน้าเพื่อจะให้ปะทะกับรถสวนมาหรือสะพานก็ดี ผมก็แอบยื่นมือโบกห้ามเป็นสัญญาณไม่ให้ขึ้นหน้าจนกว่าจะพ้นอันตราย แต่จะได้ผลเพียงไรผมก็ไม่แน่ใจนัก แต่รถขับพวงมาลัยซ้ายนั้นคงเห็นถนัด จึงไม่มีรถคันไหนได้รับอันตรายเลย ทำให้ลูกพี่มองผมด้วยสายตาเริ่มจะไม่เป็นมิตร เหมือนจะรู้ว่าผมเริ่มขัดขวางในความสนุกของแก และผมเองก็ทนดูความบ้าของแกไม่ไหว คิดว่าออกไปตายตาบหน้าดีกว่า ที่จะทนเห็นการเล่นอย่างทารุณของแก

ผมยื่นคำขาดขอให้แกเลิกเล่นเกมกีฬาที่เห็นโหดเสียที แกก็ยืนคำว่าแกไม่ได้ทำผิดอะไร เราก็มีการถกเถียงกันบ้าง และผมได้ขู่ว่าหากแกยังแสดงกิริยาบ้า ๆ เช่นนี้อีก ถ้าผมรู้จะไปแจ้งความจริงให้เจ้าหน้าที่ทราบ ถึงแม้จะผิดหรือไม่ผิดก็คงรู้กัน เราได้โต้เถียง

กันหลายคำแล้วผมก็จากมา ผมคิดว่าตั้งแต่วันนั้นแกคงไม่คิดเล่นแบบนั้นอีก แกคงจะกลัวตามที่ผมได้ชู้ไว้ แต่ก็ไม่แน่ใจนักที่แกจะละทิ้งนิสัยชั่วนี้ได้ เพราะผมได้แยกกับแกแล้ว คงไม่มีใครขัดขวางการกระทำของแก จิตใจผมยังเป็นห่วงแกมาก เพราะทุกครั้งที่ผมได้ข่าวว่า มีรถชนกันก็ดี ตกสะพานหรือชนสะพาน หรือตกข้างถนนตกคูก็ดี เหล่านี้ผมก็อดที่จะคิดสิ่งไม่เป็นมงคลถึงการกระทำของลูกพี่ทุกครั้งไป แม้แกเองจะไม่รู้และไม่เกี่ยวข้องด้วยก็ดี

ผมได้จากลูกพี่มาประมาณ ๖ เดือน ผมก็ได้งานขับรถประจำและระหว่างก่อนหน้าผมก็ได้แต่แทนเท่านั้น เมื่อผมได้ขับรถประจำแล้ว วันหนึ่งผมได้ขับรถไปตามทางก็มองเห็นข้างหน้า มีคนมุงดูรถบรรทุกคันหนึ่ง หลบสะพาน รถเสียหลักตกลงไปตะแคงข้างถนน พอผมเห็นก็ตกใจเพราะจำได้ว่ารถคันนั้นลูกพี่ของผมเป็นผู้ขับ ผมรีบหยุดรถลงข้างถนนแล้วลงไปถามชาวบ้านซึ่งมีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ หญิงและชายกำลังยืนพูดถึงเรื่องรถตกถนนกันอยู่ ก็ได้ความว่ารถคันนั้นได้แย่งขึ้นหน้ารถอีกคันหนึ่ง พอขึ้นหน้าได้ก็เห็นสะพานกลัวจะชนสะพาน คนขับจึงตัดสินใจลงข้างถนน จึงพลิกกลิ้งลงตะแคงอยู่ข้างถนนดังที่ได้เห็นมาแล้ว ผมได้ถามถึงคนขับว่าเป็นอย่างไรบ้าง ก็ทราบว่าคนขับถูกพวงมาลัยกระแทกหน้าอกสลบไป และรถที่ตามหลังมาก็รีบจัดการส่งคนบ่วยไปโรงพยาบาลที่ใกล้ที่สุด ผมได้ทราบก็สลดใจและเศร้าใจมาก เพราะถึงอย่างไรแกก็เคยมีบุญคุณ กับผมที่จะลืมเสียมิได้ การโต้เถียงก็มิใช่ว่าจะโกรธกัน เป็นเพราะผมหวังดีแท้ ๆ วันนั้นพอผมนำรถกลับเข้าจังหวัดแล้ว ผมก็รีบไปขออนุญาตเจ้าของรถไปเยี่ยมลูกพี่ของผมที่โรงพยาบาลเท่าที่ผมได้ทราบมา ผมไปถึงโรงพยาบาล ถามถึงชื่อ และเหตุต้องมาอยู่โรงพยาบาลจากนางพยาบาล แล้วก็รีบไปที่ห้องตามที่นางพยาบาลบอกทันที เมื่อเข้าไปในห้องก็เห็นคนบ่วยนอนเรียงแถว ดูลานตาไปหมด บังเอิญผมได้มองไปเห็นพี่ชายของลูกพี่ กำลังยืนหน้าเศร้าอยู่ที่มุมของห้องข้างเตียงคนไข้ ผมก็ทราบได้ดีว่าแกคงนอนบ่วยที่นั่น แต่แล้วผมก็มองเห็นมารดาของแกนั่งอยู่ข้างเตียงน้ำตานอง ผมเข้าไปทำความเคารพพี่ชายและมารดาของลูกพี่แล้วก็มองดูเห็นแกพันผ้าเลยหน้าอกขึ้นมาก็ใจหาย ได้ทราบว่าเขาเพิ่งเอาออกจากห้องปฐมพยาบาลหรือห้องผ่าตัดแกยังสลบอยู่ ผมเลยถือโอกาสถามถึงสาเหตุ ก็ได้ทราบจากพี่ชายของแกว่า รถที่แกแซงขึ้นหน้านั้นเป็นรถที่พี่ชายแกเป็นคนขับ และพี่ชายแกก็ประหลาดใจ แกตกใจเหมือนกันเพราะอยู่ ๆ แกก็เร่งขึ้นหน้าทั้ง ๆ ที่ข้างหน้าเป็นสะพาน

พี่ชายได้ตะโกนบอกว่าอย่าเพิ่งแซงแกก็ไม่ฟัง พอขึ้นหน้าก็จะชนสะพาน แกเลยตัดสินใจหักลงข้างทาง ผมเองได้ยินก็สลดใจอย่างที่สุด พอดีแกก็ฟื้นจากสลบ ทำหน้านิ่วด้วยความเจ็บปวด เมื่อลืมตามาเห็นผมก็พยักหน้าให้เข้ามาใกล้ ๆ

คนป่วยพูดเสียงแผ่วเบาเพราะความเจ็บปวดทรมาน และขอน้ำทานเป็นคำแรก ผมรีบหยิบกาน้ำที่ตั้งไว้ไปจ่อที่ปาก จิตใจสงสารเป็นที่สุด เมื่อดูดน้ำจากพวยกากระเบ้องพอสมควรแกก็เอ่ยปากขึ้นว่า

พี่ขอบ ใจที่แกมา เยี่ยม.....พี่รู้สึกตัว แล้วว่า กรรมชั่วได้ตามสนองพี่แล้ว พี่คงจะไม่ได้มีโอกาสที่จะเห็นหน้าแกต่อไป พี่รู้สึกตัวดี มันเจ็บปวดเหลือเกิน เจ็บไปทั้งหน้าอก

แกพูดพลางน้ำตาก็ไหลรินออกมา ทำให้ผมสงสารอย่างจับใจน้ำตาก็พลอยร่วงลงมาด้วย ได้แต่ปลอบโยนแกให้ทำใจให้เข้มแข็งเพื่อจะได้ต่อต้านกับความเจ็บปวด แต่แล้วมารดาแกก็เข้ามาขอร้องอย่าให้พูดมากให้นอนนิ่ง ๆ วันนั้นผมได้จากแกมาด้วยจิตใจที่เศร้ามาก และได้มอบเงินให้กับมารดาของแกไว้ร้อยบาท บอกว่าถ้าหากแกต้องการจะกินอะไรก็ช่วยซื้อให้ด้วย ผมเองเวลานั้นก็ไม่ใช่ว่าจะมั่งมีอะไร แต่เห็นการเจ็บป่วยต้องทรมานแล้วก็สงสาร นึกว่าผมเองจะอดก็ยินดี เพราะผมก็ตัวคนเดียวคงไม่อดตายแน่ ก่อนกลับก็ไม่ลืมไปเยี่ยมเด็กประจำรถอีกสองคน อีกคนหนึ่งแขนเคาะแต่ยังพูดจาได้ดี ผมจึงได้รู้เรื่องว่าการที่ลูกพี่แซงขึ้นหน้ารถพี่ชายนั้นเพราะแกเห็นว่า คันหน้าให้สัญญาณโบกมือให้ขึ้นหน้าทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครเห็น แต่ลูกพี่ตาฝาดไปเองจึงเกิดเรื่องขึ้น นี่แหละครับคุณทำให้ผมเชื่อแน่เหลือเกินว่า กรรมใดที่สร้างไว้ กรรมนั้นย่อมตามสนอง เพราะต่อมาลูกพี่ของผมก็ถึงแก่กรรมเพราะทนพิษบาดแผลไม่ไหว นี่เป็นเรื่องเศร้าเรื่องหนึ่งในชีวิตของผม

ข้าพเจ้าฟังเรื่องราวแล้วก็พลอยเศร้าไปด้วย แล้วข้าพเจ้าถามว่า

เมื่อไหร่จะคิดแต่งงานมีครอบครัวบ้างล่ะ

แกยิ้มอย่างอาย ๆ และพูดว่า ***เดี๋ยวนี้ผมมีภรรยาแล้วครับ***

ข้าพเจ้าต้องยิ้มเก้อ ๆ ไปด้วย เลยถามว่า ***แต่งงานมานานแล้วหรือ ภรรยาเป็นชาวจังหวัดไหน หรือคนกรุงเทพ ฯ***

ภรรยาผมเป็นลูกสาวเจ้าของรถที่ผมขับนี่แหละครับ แกเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่าเมื่อมาขับรถประจำได้ประมาณสักปีเศษเจ้าของรถเห็นแกเป็นคนซื่อ เหล้ายาก็ไม่กิน และพวกคนโดยสารขึ้นลงประจำ เขานิยมนั่งรถที่แกขับมากกว่าคันอื่น ด้วยมารยาทที่ดี

และขับรถไม่ประมาทเป็นที่ไว้ใจได้ว่าไม่พาไปตกถนนหรือชนกันแน่ หรือพาไปตายหมู่เหมือนคันอื่น ฉะนั้นระยะเพียงปีเดียวทำรายได้มากกว่าคนรถเก่าทั้งครึ่ง ต่อมาเจ้าของรถคงเห็นความดีอันนี้จึงได้ยกบุตรสาวให้เป็นภรรยา โดยมิได้รังเกียจว่าแกเป็นลูกจ้างขับรถ

ข้าพเจ้าชมแกว่าเล่าได้ละเอียดดีมาก แกบอกว่า

ผมได้บันทึกไว้ครับ ผมได้พยายามอ่านทวนความจำอยู่เสมอ เพื่อจะได้คอยเตือนสติให้ผมไม่ประมาททำในสิ่งที่ผมไม่ควรกระทำ

ข้าพเจ้าพึงแกเล่าเรื่องอย่างยืดยาว ก็มีความพอใจในความประพฤติของแกที่ล่วงแล้วมาจึงคิดและพูดว่า

ผู้ใดประกอบกรรมดี ผู้นั้นย่อมจะต้องได้รับกรรมดีสนองเหมือนกันกับความชั่วไม่ช้าก็เร็ว ไม่มีใครจะสามารถยื้อแย่งเอาความดีไปได้ ขอให้ทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด จะได้เป็นมงคลกับตัวเอง

ข้าพเจ้าเห็นแกยิ้มอย่างภูมิใจและมีความสุข เมื่อพูดถึงความดีที่มีผู้ชม และพูดว่า

ครับ ผมจะดำรงความดีจนชีวิตหาไม่

อันตัวข้าพเจ้านั้นแม้มิใช่ญาติพี่น้องของแกก็จริง แต่เมื่อทราบถึงกรรมดีที่แกได้สร้างมาก็อดที่จะพลอยปลื้มปีติยินดีไปด้วยความจริงใจไม่ได้.

ความดี

ชีวิตของสัตว์โลกที่เกิดมาใต้ดวงอาทิตย์ ย่อมจะมีเรื่องแปลกประหลาดมหัศจรรย์เกิดขึ้นได้ทุกยุคทุกสมัย ทุกวันทุกเวลา มีทั้งเรื่องดีและเรื่องชั่ว มีทั้งผู้ประกอบความดีด้วยคุณธรรมสูง และผู้ประกอบกรรมชั่วด้วยจิตใจต่ำเหี้ยมโหดดุร้าย มีเรื่องแปลกมหัศจรรย์เกิดขึ้นเสมอตลอดมา หากบางเรื่องเกี่ยวกับคนใหญ่คนโตก็เป็นที่สนใจของประชาชน เรื่องก็แพร่ออกไปรู้กันทั่วเมืองทั่วประเทศ หากบางเรื่องเกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือในหมู่คณะประชาชนก็ไม่สนใจนัก เรื่องก็รู้อยู่ในวงแคบ ๆ แม้จะได้เล่าสู่กันฟังก็อยู่ในวงจำกัด เมื่อผู้ประสบการณ์ได้จากโลกนี้ไปเมื่อสิ้นอายุขัย เรื่องราวต่าง ๆ ที่น่ารู้น่าศึกษาก็สูญสิ้นไปด้วยเหมือนคลื่นกระทบฝั่ง อนุชนรุ่นหลังไม่มีโอกาสที่จะรู้เรื่อง เพราะไม่มีใครบันทึกจดจำเอาไว้เป็นอักษรเผยแพร่ หากจะมีผู้นำมาเล่าสู่กันฟัง และก็เป็นธรรมดาการเล่าด้วยปากเปล่าย่อมจะมีขาดตกบกพร่องในข้อความสำคัญ หรืออาจต่อเติมเปลี่ยนแปลงผิดจากความจริงกันต่อ ๆ ไป เหลือความจริงน้อยลง แล้วค่อย ๆ เลือนลาง ไม่ช้าก็ลืมเหตุการณ์ที่ควรจะสนใจไม่ถาวรยั่งยืน เพื่อเป็นอนุสรณ์สมบัติของอนุชนรุ่นหลัง เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนัก หากท่านผู้ใดได้ประสบการณ์ที่ประหลาดมหัศจรรย์พอจะเป็นเรื่องเตือนใจในศีลธรรม ขอให้ช่วยกันบันทึกไว้อาจเป็นประโยชน์แก่เยาวชนในอนาคตข้างหน้า

เรื่องที่ข้าพเจ้าจะบรรยายต่อไปนี้ เป็นเรื่องของท่านผู้เป็นทนายความเป็นแขกของคุณพี่ผู้หนึ่ง ซึ่งท่านผู้นี้มีจิตใจเมตตาปรานี เมื่อเห็นผู้ได้รับความทุกข์ก็มีจิตใจสงสาร เมื่อรู้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์กำลังตกอยู่ในอันตรายก็พยายามช่วยให้พ้นทุกข์ เมื่อมีโอกาสก็จัดการช่วยเหลือโดยไม่ต้องให้ผู้ใดออกปากร้องขออ้อนวอน และไม่หวังสินจ้างใด ๆ ทั้งสิ้นทำเพื่อช่วยผู้บริสุทธิ์ เพื่อมนุษยธรรม และเมื่อได้ช่วยเหลือให้พ้นจากภัย สิ่งที่ได้รับก็คือความปีติยินดีเกิดขึ้นทางจิตใจ เป็นเครื่องตอบแทน เป็นความรู้สึกอันสูงค่ายิ่งกว่าทรัพย์สินใด ๆ ทั้งสิ้น ต่อมาท่านผู้นั้นก็ลืมเรื่องเหล่านี้ กลายเป็นเหตุการณ์ในอดีตดังท่านผู้นั้นได้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ข้าพเจ้าฟังภายหลังว่า

วันหนึ่งผมได้ขับรถส่วนตัวไปเที่ยวต่างจังหวัดพร้อมด้วยครอบครัว มีภรรยาและบุตรชายที่ยังเด็กอีก ๒ คน ขากลับเมื่อมาถึงหมู่บ้านริมทางมีร้านค้าอาหารและขายของใช้ บุตรชายของผมเกิดอยากจะกินผักบัวซึ่งชาวบ้านและเด็ก ๆ นำใส่กระจาดมาขาย ผมจึงหยุดรถริมทางหน้าร้านขายอาหาร ผมเร่งให้ภรรยารีบเลือกซื้อผักบัวให้เด็ก เพราะตั้งใจจะรีบกลับไม่อยากกลับถึงบ้านดึกเกินไป เพราะระยะทางอีกประมาณสองชั่วโมงกว่าจะถึงกรุงเทพฯ และฝนก็ตั้งเค้ามาแล้ว การขับรถกลางคืนเวลาฝนตกนั้นไม่มีความสะดวก ระหว่างภรรยาผมกำลังเลือกซื้อและต่อราคากันนั้น ผมได้มองเข้าไปในร้านอาหาร ก็บังเอิญมองไปเห็นชายผู้หนึ่งอายุประมาณ ๔๐ เศษ กำลังจ้องมองดูผมอย่างตั้งอกตั้งใจ เมื่อผมไปสบตาเข้า แกก็รีบหลบสายตาไปทางอื่น แสดงกิริยาพิรุธ ผมจึงมีความสงสัย ได้พยายามดูหน้าตารูปร่างของแกแล้ว เป็นผู้ที่ผมไม่เคยรู้จักและเคยเห็นมาก่อน พยายามนึกเท่าไหร่ก็นึกไม่ออก จึงแน่ใจว่าชายผู้นี้ผมไม่เคยพบและเคยรู้จักกันมาก่อน เมื่อตัดความไม่เคยรู้จักออกแล้วคราวนี้ก็มีปัญหาที่จะพิจารณาดูว่าชายผู้นี้มีความหวังดีหรือหวังร้าย การที่จ้องหน้าผู้ที่ไม่เคยรู้จักโดยไม่มีเหตุผลนั้นไม่ได้ ถ้าหวังร้ายก็ต้องมีผู้ว่าจ้างมาคอยตักทำร้าย แต่ข้อนี้ก็มองไม่เห็น เพราะผมไม่เคยมีเรื่องอะไรกับใครพอที่จะสร้างความเจ็บแค้นแสนสาหัสทำให้ผู้อื่นทุกข์ยากลำบาก ได้ทราบแต่ผู้ที่มีศัตรูคอยอาฆาตก็คือ พวกที่หักหลังหรือฉ้อโกงเป็นชายชู้กับภรรยาของผู้อื่น ซึ่งเป็นที่รักและหวงแหนเป็นการย่ำเกียรติและหยามหน้ากัน ทำให้เจ็บแค้นแสนสาหัส ทำให้เกิดพยาบาทคอยของเวรกันตลอดไป สิ่งเหล่านี้ผมไม่เคยประพฤติเรื่องเช่นนี้ ไม่มีใครรู้ดีเท่าตัวของตัวเอง ฉะนั้นปัญหาเรื่องมีศัตรูคอยปองร้ายจึงแน่ใจว่าไม่มี และคราวนี้ก็คงเหลือปัญหาเดียว ก็คือคนร้ายคอยปล้นคอยจี้ พวกนี้ไม่เลือกว่าเหยื่อของตนนั้นจะเป็นใคร ถ้ามีทรัพย์สินพอที่จะจี้ได้ก็ไม่สนใจ ใครดีใครชั่ว แม้แต่ผู้ทรงศีลก็ไม่ละเว้น แม้แต่พระพุทธรูปก็ยังตัดพระเศียรได้ เมื่อนึกถึงเพียงนี้ก็ไม่สบายใจ แล้วพิจารณากิริยาท่าทางของชายผู้นั้นดูอีกครั้ง ก็รู้สึกว่าชายผู้นี้มีลักษณะเช่นนี้คงไม่เป็นผู้ร้ายแน่ และคงเหลือปัญหาข้อเดียวคือ แกคงจำคนผิด ฉะนั้นจึงจ้องมองดูอย่างไม่แน่ใจ ที่สุดปัญหาต่าง ๆ ก็คลี่คลายไปในทางที่ดี เมื่อมองดูบริเวณนั้นก็เห็นรถบรรทุกใช้งานอยู่สองคัน จึงคิดว่าคงจะเป็นคนงานหรือคนขับรถ ฉะนั้น ความสงสัยแต่แรกก็สิ้นสุดลงด้วยความสบายใจ

เมื่อภรรยาผมได้ซื้อของตามที่ต้องการแล้ว ผมก็ขับรถวิ่งตรงเข้ากรุงเทพฯ ทันที เวลานั้นฝนกำลังลงเม็ด แม้จะไม่ตกมากนักแต่ก็พอทำให้ถนนเปียก ทำให้ขับรถต้องระวัง เพราะถนนลื่น ยิ่งเป็นถนนที่ลาดยางก็ต้องเพิ่มความระวังยิ่งขึ้น เมื่อรถออกวิ่งมาได้ประมาณ ๒๐ นาที ถนนตอนนั้นลื่นมาก เพราะรถขนดินได้ทำดินตกหล่นไว้กลางถนน เมื่อถูกฝนละลายเป็นโคลน ทำให้ถนนซึ่งลื่นอยู่แล้วเพิ่มความลื่นมากขึ้น ทำให้ท้ายรถบัดไปบัดมา ผมคุมพวงมาลัยไม่อยู่ แม้จะพยายามระมัดระวังอย่างดียิ่ง แต่ในที่สุดก็ไม่วายลื่นแฉลบไหลลงไปข้างทาง ผมไม่กล้าจะหักพวงมาลัยฝืน เพราะกลัวจะคว่ำและเป็นอันตรายแก่เด็ก ผมก็จำเป็นต้องปล่อย เพียงแต่คอยประคองพวงมาลัยให้มันค่อย ๆ ไหลลงไปในที่นาที่มีดินขึ้นแฉะ เวลานี้ผมใจหายหมดเพราะกลัวรถจะคว่ำ จะเป็นอันตรายแก่เด็กและผู้หญิง เมื่อรถไหลลงไปถึงที่ก็จอดนิ่งอยู่ในนา ข้างล่างคันนากับพื้นถนนที่รถไหลลงไปนั้นสูงพอใช้ เมื่อผมมองดูคันนากับขอบถนนก็รู้ดีว่า ผมหมดบัญญาหมดความสามารถที่จะนำเอารถขึ้นมาสู่ถนนได้โดยปลอดภัย ไม่รู้จะทำอย่างไรดี ฝนก็เริ่มตกหนาเม็ดขึ้น เมื่อจะลงจากรถก็ไม่รู้ว่าจะไปหลบฝนที่ไหน จะเปิดประตูรถออกมาก็ต้องย่ำลงไปในดินโคลนท้องนา จะต้องถอดรองเท้า จะนั่งอยู่เฉย ๆ รอเวลาก็คงไม่มีวันที่จะนำรถขึ้นมาจากท้องนาได้ ความรู้สึกบื้นบ่วนไปหมด แต่ก็ลองติดเครื่องเข้าเกียร์หนึ่งแล้วเร่งเครื่องเพื่อจะให้รถหลุดพ้นจากหล่มโคลน ยิ่งเร่งเครื่องล้อหมุนอยู่กับที่ รถยิ่งจมลึกลงไปในโคลน แม้จะเข้าเกียร์ถอยหลังแล้วเดินหน้าเท่าใดรถก็ไม่เขยื้อนจากที่ได้ กลับยิ่งจมลึกลงไปในดินมากขึ้นเกือบจะติดตัวถังใต้ประตู ผมไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี เหงื่อออกชุ่มเสื้อแข่งกับน้ำฝน หมดปัญญาแก้ปัญหาไม่ตก เมื่อรู้ว่าตัวเองหมดความสามารถจึงคิดว่าจะขอพึ่งรถที่วิ่งผ่านไปมาคงจะมีคนเห็นอกเห็นใจบ้าง เมื่อมองดูสภาพของรถแล้วก็เห็นอาการหนัก โคลนดูดเข้าไปตั้งครึ่งคัน ยังไม่เห็นว่าเขาจะช่วยเราได้อย่างไร ยิ่งฝนตกก็ยิ่งเป็นหล่มมากขึ้น เมื่อเห็นว่าฝนซาลงจวนจะหยุด ผมก็จัดแจงถอดรองเท้าไว้ในรถและสั่งคนในรถบอกว่าให้นั่งอยู่เฉย ๆ ผมจะไปขอร้องให้คนเขามาช่วย เสร็จแล้วผมก็เปิดประตูรถบุกขึ้นมาบนถนน เมื่อมายืนบนขอบถนนแล้วก็คอยว่า เมื่อไหร่จะมีรถวิ่งผ่านมาจะได้โบกมือให้หยุดแล้วขอความช่วยเหลือ แต่รออยู่ไม่ช้าก็มองเห็นรถแล่นมาแต่ไกลจะเข้ากรุงเทพฯ

ผมจึงโบกมือตั้งแต่รถยังอยู่ไกล เพื่อให้คนขับมีเวลาเบาเครื่อง แต่รู้สึกว่าไม่ได้ผลเพราะรถคันนั้นไม่ยอมเบาเครื่องกลับเร่งเครื่องผ่านไปอย่างรวดเร็ว ซ้ำคน

ที่นั่งมาข้างคนขับโบกมือส่ายไปส่ายมา คล้ายกับว่าไม่ใช่ธุระอะไรของเขา เมื่อยืนนึกว่าเมื่อรถเขาไม่ช่วยเราแล้วเราจะทำอย่างไรดี มองดูบ้านของชาวนาเห็นอยู่ไกลลิบ ๆ ถ้าเราบุกเข้าไปที่บ้านชาวนากว่าจะถึงก็คงเสียเวลานานซึ่งไม่สามารถจะกำหนดแน่นอน ถึงไปถ้าหากไม่มีใครเขายอมมาช่วยก็คงเสียเวลาเปล่า และก็ไม่รู้ว่าจะให้ช่วยอย่างไรนอกจากจะช่วยเกณฑ์คนมาสัก ๑๐ คนก็พอจะมีทาง และจะทิ้งเด็กและผู้หญิงไว้ในรถในสถานที่เวิ้งว้างเช่นนี้ก็ไม่ควร ถ้าไม่รีบนำรถขึ้นจากนาไม่ช้าก็จะค่ำ พวกเด็กคงหิวเพราะในรถไม่มีอาหารหนัก กำลังคิดแก้ปัญหาไม่ตกว่าจะทำอย่างไรดี ฝนก็ตกลงมาหนาขึ้น จะลงไปหลบฝนในรถก็ใช่ที่ ครั้นจะยืนอยู่บนถนนก็ไม่มีที่หลบฝน ก็พอดีเห็นรถงานอีกคันหนึ่งวิ่งมาทางจะเข้ากรุงเทพฯ ฝนก็ตก ผมกำลังคิดว่าจะยกมือขอความช่วยเหลือดีไหม กลัวเขาจะผ่านไปโดยไม่ใยดี เพราะฝนกำลังตกหนาเม็ด เมื่อครู่ฝนหายรถผ่านมาขอความช่วยเหลือ เขาก็ไม่สนใจจะช่วยโดยผ่านไป แต่บัดนี้ฝนกำลังตกแล้วก็จะมีใครบ้างจะใจดีหยุดรถช่วยในเวลาฝนตกเช่นนี้ เขาคงจะผ่านไปอย่างคันที่แล้วมาเป็นแน่ กำลังนึกงงไม่รู้ว่าควรจะทำอย่างไรดี ก็พอดีรถคันนั้นกำลังผ่านหน้าไป มองเห็นชายที่มองผมที่ร้านอาหารนั่งมาข้างหน้ารถ และมีชายร่างกายล่ำสันหลายคนนั่งอยู่ในกะบะ โดยเอาผ้าน้ำมันผืนใหญ่บังหัวไว้คลุมไม่ให้เปียกตลอดทุกคนกันฝนที่ตกลงมาและต่างก็เอามือยันผ้าขึ้นเพื่อให้อากาศเข้า และมองเห็นข้างทาง ผมมองดูรถที่ผ่านไปด้วยความหวัง นึกติตัวเองที่ไม่โบกมือขอความช่วยเหลือ เขาจะช่วยหรือไม่ช่วยมันอีกเรื่องหนึ่ง ควรจะลองดูนึกเสียใจที่ยืนงงตัดสินใจไม่ถูก ที่ปล่อยให้รถคันนั้นผ่านไปโดยไม่ได้ขอความช่วยเหลือ กำลังนึกตำหนิตัวเองอยู่ในใจ ก็พอดีเห็นรถคันที่ผ่านเลยไปแล้ว เหยียบห้ามล้อหยุดรถห่างจากผมยืนประมาณ ๒๐—๓๐ วา แต่แล้วก็ถอยหลังมาหยุดรถตรงที่ผมยืนอยู่พอดี ทันใดนั้นชายผู้ที่จ้องหน้าผมที่ร้านขายอาหาร ก็กระโดดลงมาจากรถอย่างว่องไวแล้วก้มหัวยกมือไหว้อย่างนอบน้อม ผมเองก็งงบอกไม่ถูกว่าผมรู้สึกอย่างไรในเวลานั้น

เสียงชายผู้นั้นพูดว่า "ท่านจะให้ผมทำอะไรโปรดใช้มาเถิดครับ"

ผมยังไม่หายงงและเกิดตื้นตันใจ เหมือนมีอะไรจุกอยู่ในลำคอสะอื้นอยู่ในอก ได้แต่ชี้มือลงไปข้างทางเหมือนคนใบ้พูดอะไรไม่ออก แต่ชายผู้นั้นรู้ความหมายดี นี่ก็แสดงให้เห็นว่าในโลกนี้ไม่มีอะไรที่แน่นอน เมื่อครู่นี้หลังจากผมได้โบกมือขอให้รถงานคันนั้นหยุดขอความช่วยเหลือ แต่แล้วความหวังก็สูญสิ้นไป แต่แล้วก็มีรถงานเช่นเดียวกันผ่านมา

แต่ผมไม่กล้าจะขอความช่วยเหลือเพราะเข็ด แต่แล้วสิ่งที่ไม่นึกไม่ฝันก็เกิดขึ้น รถคันที่ไม่ได้ขอความช่วยเหลือกลับยินดีช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ แม้แต่ฝนกำลังตกก็ไม่ย่อท้อ ผมเห็นชายรูปร่างล่ำสัน ๘ คน ได้รีบลงจากรถพร้อมทั้งคนขับด้วยความว่องไว เมื่อชายผู้นั้นบอกว่า

"พวกเรามาช่วยกันนำรถของท่านขึ้นจากท้องนาหน่อย"

แต่แล้วผมก็เห็นเหล่าชายฉกรรจ์ พวกนั้น หยิบ เชือกยาว ออก มาจากรถคันนั้น แล้วก็ถอยรถงานคันนั้นเอาท้ายรถจ่อข้างถนนให้ใกล้กับรถของผม แล้วก็ผูกไว้ท้ายรถบรรทุกอีกข้างหนึ่ง เขาก็บุกลงไปผูกไว้ใต้หน้าหม้อน้ำที่รถของผม เมื่อผูกเสร็จเรียบร้อยผู้เป็นหัวหน้าสั่งงานก็เปิดประตูขึ้นไปนั่งบนรถเก๋งของผม โดยไม่ต้องให้เด็กและผู้หญิงลงจากรถ ผมจะเข้าไปช่วย ชายผู้นั้นพูดว่า

"ท่านไม่ต้องลำบากหรอกครับ ปล่อยให้พวกผมทำประเดี๋ยวก็เรียบร้อย ไม่ยากเย็นอะไร อย่าว่าแต่รถเก๋งเบา ๆ เลยครับ รถกุดังใหญ่ ๆ หนักกว่านี้มากพวกผมก็เอาขึ้นมาได้โดยไม่ลำบากนัก"

ผมได้แต่ยืนดู ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของพวกเขาจัดการ รู้สึกว่าคนเหล่านี้ทำงานกันด้วยความสามัคคีประสานกันอย่างรวดเร็ว และทุกคนทำงานด้วยความเต็มใจและว่องไว ผมเองก็อดชมไม่ได้ เมื่อผูกเชือกเรียบร้อยเพื่อใช้รถบรรทุกลากรถของผม ทันใดนั้นชายฉกรรจ์อีก ๗ คนก็บุกลงไปในนาคอยเข็นหลังรถเก๋งผม เมื่อรถบรรทุกเริ่มดึงรถของผมขึ้นจากหล่ม ชายผู้นั่งถือพวงมาลัยอยู่ในรถของผมก็เดินเครื่อง แล้วใช้เกียร์หนึ่งเข้าช่วยแรงชายทั้ง ๗ คนก็ช่วยยกและดันช่วยแรงทางท้ายรถ แต่แล้วรถของผมก็ถูกลากและถูกยกและถูกดันก็เคลื่อนจากที่ติดหล่มในนา ก็ค่อย ๆ ถูกดึงถูกดันขึ้นมาอยู่บนถนนอีกครั้งหนึ่ง และเตรียมพร้อมที่จะเดินทางต่อไปได้ ผมเห็นชายเหล่านั้นเปื้อนโคลนและเปียกฝน ไม่เห็นมีใครบ่นว่ายากลำบาก มีแต่หน้าชื่นยิ้มแย้มหัวเราะและทำงานด้วยความสนุกสนานด้วยสมัครใจ ผมอดนึกชมเชยไม่ได้ ผมได้พูดกับชายผู้เป็นหัวหน้าสั่งงานว่า

"ผมไม่รู้ว่าจะพูดขอบใจอย่างไรถูก เพราะผมดีใจจนน้ำตาไหล พูดไม่ออกที่พวกคุณได้มีน้ำใจให้ความกรุณามาช่วยเหลือนำรถของผมขึ้นมาอยู่บนถนนได้โดยผมไม่ทันได้ร้องขอ ผมนึกว่าจะแย่เสียแล้ว คิดว่าวันนี้คงหมดหวังจะนำรถกลับบ้าน นับว่าเป็นบุญคุณที่ผมไม่สามารถจะลืมได้ ที่พวกคุณได้เห็นอกเห็นใจผมช่วยเหลือในเวลาลำบากเช่นนี้ และมิได้นึกถึงความลำบากยากแค้นต้องเปียกต้องเปื้อนโคลนก็ไม่นึกรังเกียจ"

เสียงชายผู้ที่จ้องมองดูผมที่ร้านอาหารพูดขึ้นว่า "คนทำความดีอย่างท่านไม่ถึงที่อับจนง่าย ๆ หรอกครับ"

ผมได้ยินชายผู้นั้นพูดเป็นนัยชอบกลก็ชักสงสัย แต่ก็ไม่ได้ซักถามอะไร เพราะทุกสิ่งมันคล้ายกับฝันร้าย และเวลานี้กำลังตื่นจากฝันร้าย ผมก็ยังงง ๆ มองดูบางคนก็เอากระป๋องจากรถบรรทุกลงไปตักน้ำในคูข้างทางอีกฝั่งหนึ่ง ช่วยล้างรถล้างโคลนที่ติดล้อและต่างก็ช่วยกัน บางคนก็แก้เชือกที่ผูกรถออกเพราะหมดความจำเป็นที่จะใช้แล้ว ผมยืนนึกว่าชายเหล่านี้เป็นผู้ที่หาเช้ากินค่ำ อุตส่าห์ช่วยเหลือทำงานอย่างเต็มใจเช่นนี้ ก็ควรจะได้รับการตอบแทนอย่างงามบ้าง ถ้าไปจ้างอู่มายกขึ้นก็คงจะเสียเงินอย่างน้อยก็หลายร้อยบาท และทั้งเสียเวลาต้องลำบากไปอีกนาน จึงคิดว่าผมจะให้เงินชายใจดีเหล่านี้คนละ ๒๐ บาท เพื่อเป็นสินน้ำใจ เพราะคนที่มีน้ำใจดีในกลุ่มกรรมกรหาเช้ากินค่ำเช่นนี้หาได้ยาก และแล้วผมก็หยิบธนบัตรฉบับละยี่สิบบาทยื่นส่งให้เป็นรายตัวพลางพูดว่า

"ขอรับไว้อย่านึกว่าเป็นค่าสินจ้างเลย พร้อมทั้งขอขอบใจอย่างสูงจากผมด้วย"

แต่ผมก็ได้รับความแปลกประหลาดใจอีกครั้งหนึ่ง เพราะผมได้ยื่นเงินให้คนไหนเขาก็ก้มศีรษะลงยกมือไหว้ยิ้มอย่างมีความสุข สันศีรษะไม่ยอมรับเงินที่ผมยื่นให้แล้วพูดว่า

"ขอให้ผมรับใช้ท่านโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนดีกว่าครับ"

ผมงงเพราะไม่น่าจะเป็นไปได้ที่ชายเหล่านี้คล้ายกับนัดกันไว้ไม่ยอมรับเงินที่ผมยื่นให้ ถ้าไม่ประสบกับตัวเองแล้วผมก็คงจะไม่เชื่อว่า กรรมกรหาเช้ากินค่ำจะมีน้ำใจยอมทำงานให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

ผมจึงถามชายผู้เป็นหัวหน้า และเป็น ชายคนเดียว กับ คนที่มองดูผม ที่ ร้านขายอาหาร ซึ่งเป็นผู้ที่ผมไม่ไว้ใจมาแต่แรก บัดนี้รู้ชัดแจ้งแล้วว่าชายผู้นั้นเป็นผู้ที่น่าเคารพนับถือ เป็นหัวแรงนำรถของผมขึ้นจากท้องนาว่า

"ทำไมพวกคุณไม่ยอมรับค่าตอบแทนที่ผมให้ด้วยความเห็นอกเห็นใจ" แต่แล้วผมก็เห็นชายผู้นั้นยกมือไหว้แล้วพูดเสียงเครือ ๆ คล้ายจะร้องไห้ แสดงถึงความตื้นตันใจว่า

"ท่าน...ท่าน...จำผมไม่ได้หรือครับ...ท่านได้เคยช่วยชีวิตผมไว้ครั้งหนึ่ง" ขณะที่พูดน้ำตาของแกไหลออกมาจากเบ้าตา ผมเห็นกิริยาท่าทางของแกเปลี่ยนแปลงไปเช่นนั้นก็สงสัยและงง เพราะยังไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ ได้พิจารณาดูหน้าแกเท่าไรก็นึกไม่ออก จำไม่

ได้ว่าเคยเห็นเคยพบเคยช่วยชีวิตแกที่ไหนมาก่อน นึกว่าชายผู้นี้คงจะเข้าใจผิดไปว่าผมเหมือนกับใครคนหนึ่งที่แกเคยรู้จัก และมีบุญคุณต่อแกอย่างใหญ่หลวง และผู้นั้นคงมีรูปร่างคล้ายกับผมแน่ ผมจึงพูดกับแกว่า

"คุณคงจะเข้าใจผิด และจำคนผิดก็ได้ ผมอยากจะบอกว่าผมไม่เคยพบเห็นคุณมาก่อนเลย ขอโทษที่ผมพูดความจริงเพื่อให้คุณหายเข้าใจผิด"

แต่ความจริงผมก็ไม่ควรตัดสินใจพูดตรง ๆ เช่นนั้นเพราะจะทำให้แกเสียน้ำใจ แต่ผมเป็นผู้เคารพความจริง เพราะผมจำไม่ได้และก็ไม่อยากให้ผู้อื่นเข้าใจผิดไปด้วย แต่ชายผู้นั้นกลับพูดอย่างแน่ใจอีกครั้งว่า

"ไม่ผิดครับ ผมจำท่านไม่ผิดแน่ แม้ว่าเวลาจะล่วงเลยไปนานแล้วก็ดี แต่ท่านก็ไม่ได้เปลี่ยนไปมากนัก ผมเห็นท่านเมื่อท่านจอดรถซื้อของที่ตลาดแล้ว ผมตั้งใจจะเข้าไปแสดงความเคารพท่าน แต่ไม่กล้าเพราะผมรู้ว่าท่านจำผมไม่ได้แน่ แต่ผมจำหน้าท่านได้ และนึกถึงตลอดมาไม่เคยลืมเลย นึกถึงพระเดชพระคุณที่ท่านได้เคยช่วยในครั้งนั้น เพราะถ้าไม่ได้ท่านคราวนั้น ผมก็ไม่แน่ใจว่าผมจะได้อยู่เป็นคนถึงบัดนี้หรือไม่ คนที่มีบุญคุณกับผมนั้นผมไม่เคยลืมเลย ผมจึงจำได้อย่างแม่นยำไม่ผิดแน่"

ผมได้ฟังแล้วยังงงนึกเท่าไรก็นึกไม่ออก มองดูรอบตัวก็เห็นพวกของชายผู้นั้นมายืนสงบคอยฟังคำโต้ตอบของผมกับชายแปลกหน้าผู้นั้นอยู่อย่างสนใจ เวลานี้ฝนหยุดตกแล้วผมคิดว่าควรจะซักถามความจริงเพื่อให้แจ่มแจ้งแน่ใจว่า ชายผู้นี้ไม่เข้าใจผิดในตัวผม จึงบอกว่า

"ไหนคุณลองเล่าเหตุที่เกิดขึ้นซึ่งทำให้ผมเข้าไปพัวพันช่วยเหลือคุณไว้ บางทีอาจทำให้ผมรื้อฟื้นความทรงจำเก่า ๆ ขึ้นมาได้บ้าง เพราะผมอาจลืมไปอย่างคุณว่าก็ได้"

ชายผู้นั้นกลืนน้ำลายแล้วก็เริ่มเล่าเรื่องว่า "เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ เวลานั้นญี่ปุ่นยังไม่เข้าสู่สงคราม เรากำลังเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ผมมีพี่น้องสามคนด้วยกัน ผมเป็นพี่คนโตและมีน้องชายอีกสามคน นอกนั้นยังมีแม่ที่อยู่ในวัยชราอยู่คนหนึ่ง แม่ขอร้องให้ผมบวชเพื่อแม่จะได้เห็นชายผ้าเหลืองของลูก ผมเป็นคนเคารพพ่อแม่ ผมจึงบวชเป็นพระสงฆ์เพื่อตามใจแม่ และเพื่ออุทิศบุญกุศลให้ท่านและให้บิดาผู้ล่วงลับไปแล้ว และยังเห็นว่าน้องชายอีกสองคนพอที่จะทำงานได้เงินมาเลี้ยงแม่ให้มีความสุขได้ตามสมควร ผมก็พอนอนใจได้ไม่ต้องเป็นห่วง

ต่อมาเหตุการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เพราะประเทศไทยเวลานั้นมีผู้นำได้เรียกร้องดินแดนที่เคยเสียไปเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ คืนจากฝรั่งเศส ถึงกับประชาชนเดินขบวนสนับสนุน ในที่สุดไทยก็ส่งทหารบุกเข้าอินโดจีนเข้ายึดดินแดนที่เสียไปคืนมา ในที่สุดน้องชายของผมทั้งสองคนก็ถูกเกณฑ์เข้ารับราชการทหาร และได้ถูกส่งไปสงครามชายแดน ทางบ้านผมคงมีมารดาผมคนเดียว แต่บังเอิญมีหลานสาวห่าง ๆ มาอยู่เป็นเพื่อนคอยหุงหาอาหารให้กิน ต่อมาทหารญี่ปุ่นก็ขึ้นประเทศไทย ทำให้ไทยต้องประกาศสงครามกับมิตรประเทศด้วยความจำเป็น เวลานั้นผมยังบวชเป็นพระ แต่การจำศีลภาวนาเล่าเรียนพระธรรมวินัยไม่สะดวกด้วยจิตใจไม่สงบไม่มีสมาธิ ตั้งแต่น้องชายเป็นทหารไปราชการสงครามชายแดน จิตใจผมเป็นห่วงแต่แม่อยู่ตลอดเวลา ต่อมาทางพันธมิตรก็ส่งเครื่องบินเข้าโจมตีพระนคร และหลานสาวห่าง ๆ ก็จัดการแต่งงานไปอยู่กับสามี ความเป็นห่วงแม่จนไม่สามารถจะบวชเป็นพระอยู่ต่อไป จึงตกลงตัดสินใจลาอาจารย์ขอสึกออกมาเพื่อเลี้ยงดูมารดาแทนน้องชายทั้งสองคน

หลังจากได้สละเพศพรหมจรรย์ได้เพียงสามวัน เมื่อผมออกจากวัดในวันที่สามนั้นเอง ผมได้เดินผ่านมาทางค่ายพักของทหารญี่ปุ่นที่ยึดโกดังสินค้าของฝรั่งไว้ ทันใดนั้นผมก็ได้ยินเสียงเอะอะได้ยินเสียงคนวิ่ง ผมเองก็ตกใจคิดว่าคงจะมีพวกใต้ดินของไทยได้เริ่มทำการลุกขึ้นต่อต้านทหารญี่ปุ่นตามที่ผมเคยทราบมาทางลับ ทำให้ผมเกิดเป็นห่วงวิตกถึงแม่ กลัวจะไม่ปลอดภัยคิดว่าหากพวกใต้ดินเริ่มงานต่อต้านแล้ว ผมก็ตั้งใจจะพาแม่ไปหลบหาที่พ้นภัย ผมวิ่งไปคิดไปแต่วิ่งไปได้ไม่ไกลนัก ก็ถูกทหารญี่ปุ่นสองคนซึ่งวิ่งมาทางไหนผมก็ไม่ทราบ ใช้มือรัดคอจับผมได้ และคุมตัวผมนำมาหานายทหารญี่ปุ่นที่ค่ายพัก ระหว่างทางที่คุมตัวผมมานั้น มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ทั้งหญิงทั้งชายออกมายืนดู และต่างก็วิจารณ์ความคิดเห็น มีชายสูงอายุผู้หนึ่งพูดขึ้นว่า "น่าสงสารอ้ายทิดที่สึกออกมา ผมยังไม่ทันยาวก็มางัดโกดังญี่ปุ่น ประเดี๋ยวก็โดนกรอกน้ำสะบู่หรอกวะ ถ้ามันจับได้แล้วไม่มีใครหนีพ้นดื่มน้ำสะบู่ไปได้" เสียงที่พูดนั้นแสดงความเห็นใจและสงสาร ผมได้ยินแล้วตกใจ เราจะทำอย่างไรดี นึกถึงแม่ เป็นห่วงแม่ ถ้าเราเป็นอะไรไป แม่จะลำบากยากเย็นเพียงไหน เมื่อนึกแล้วผมก็มีความกลัวยิ่งนัก ผมเป็นคนบริสุทธิ์ แต่จะทำอย่างไรดี จะบอกทหารญี่ปุ่นได้อย่างไรว่า ผมไม่ได้เกี่ยวข้องกับการขโมยงัดโกดังในครั้งนี้ การที่ผมวิ่งไปหาแม่นั้น ทำให้ทหารญี่ปุ่นคงเข้าใจผิด คิดว่าผมคงวิ่งหนี คงเป็นคนร้ายแน่ และคิดว่าคนร้ายตัวจริงก็

คงวิ่งมาทางเดียวกับผม ยิ่งคิดก็ยิ่งทำให้เป็นห่วงแม่ยิ่งขึ้น ถ้าทหารญี่ปุ่นนำไปทรมานจนตายแม่ก็คงไม่รู้เรื่อง แม่คงหลงเข้าใจผิดว่าลูกหนีแม่ไป แต่ถ้าแม่รู้เรื่องแม่คงตกใจและเสียใจมาก อุตส่าห์สึกออกมาตั้งใจจะทำงานหาเงินมาเลี้ยงแม่ให้มีความสุขแทนน้องชาย แต่ไม่นึกว่าเคราะห์กรรมมาเป็นเช่นนี้ ไม่รู้จะทำอะไรดีได้แต่อธิษฐานว่า ผลของการกตัญญูต่อแม่บังเกิดเกล้าและความบริสุทธิ์ไม่มีความผิด ด้วยอำนาจทั้งนี้ขอให้พระคุ้มครองให้พ้นจากภยันตรายด้วย

ทหารญี่ปุ่นทั้งสองคนก็คุมตัวผมเข้าไปมอบให้นายทหารในที่ทำการ ผมก็เห็นท่านนั่งอยู่ในที่นั้นด้วย และกำลังสนทนากับนายทหารญี่ปุ่น เมื่อนายทหารหันมาพูดกับทหารที่คุมตัวผมมา ท่านก็หันมามองดูผมด้วยสายตาที่บอกถึงความสงสารและเมตตา เมื่อท่านถามผมก็เล่าความจริงให้ท่านฟัง

เมื่อนายทหารญี่ปุ่นคนนั้นสั่งให้นำผมเข้าไปในห้องทรมาน ท่านเป็นผู้ห้ามไว้... .....เท่านี้ท่านพอที่จะจำได้หรือยังครับ?"

ผมได้ฟังตั้งแต่ชายผู้นั้นเริ่มเล่า ความทรงจำเรื่องเก่า ๆ ที่ผ่านไปเป็นอดีตที่ไม่เคยสนใจมาก่อนก็ค่อยผลุดขึ้นมาในความทรงจำอีกครั้งหนึ่ง ค่อย ๆ มองเห็นภาพเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อแกถามผมว่า "ท่านจำผมได้หรือยังครับ"

ผมได้ฟังเรื่องราวดูแล้ว ก็จำได้ถูกต้อง จึงพูดว่า "คุณเล่าให้ผมฟังเช่นนี้ผมก็นึกออกแล้ว ผมยังจำเรื่องราวต่อไปได้ดี ครั้งนั้นบังเอิญผมมีธุระกับนายทหารญี่ปุ่นที่ในค่าย ได้เห็นทิดสึกใหม่ ผมยังสั้น ก็วยังไม่ทันขึ้น ถูกทหารญี่ปุ่นคุมตัวเข้ามา ผมเห็นหน้าก็เกิดสงสาร เพราะหน้าซื่อ ๆ ไม่น่าจะเป็นขโมยงัดโกดัง เมื่อซักถามเรื่องราวดูก็รู้สึกว่าคงเข้าใจผิดกันแน่"

ผมจึงถามนายทหารญี่ปุ่นผู้นั้นเป็นภาษาอังกฤษว่า "ท่านจับคนไทยคนนี้มามีโทษทำผิดอะไร"

นายทหารญี่ปุ่นคนนั้นเป็นผู้มีนิสัยดี ได้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยกรุงโตเกียวมาแล้ว เป็นคนมีความรู้และมีเหตุผล จึงบอกว่า

"พวกนี้เป็นนักก่อกวน ได้ทำการงัดโกดังเก็บของขโมยเครื่องใช้สงครามไปเป็นการทำลายกองทัพของมหาจักรพรรดิ์ เมื่อพูดถึงกฎอัยการศึกในเวลาสงครามแล้ว ชายผู้นี้ต้องมีโทษถึงประหารชีวิต"

ผมจึงถามว่า "ท่านแน่ใจหรือว่า ท่านไม่จับคนที่บริสุทธิ์ไม่มีความผิดมาลงโทษ เพราะเราคนไทยถือว่าการลงโทษคนที่ไม่มีความผิดบาปหนักมาก"

นายทหารผู้นั้นพูดว่า "จริง เราถือว่าถ้าลงโทษผู้ไม่มีความผิดนั้นเป็นบาป แต่คนนี้เห็นจะจับตัวมาไม่ผิดแน่"

ผมจึงถามว่า "ท่านรู้ได้อย่างไรว่าไม่ผิดแน่"

นายทหารผู้นั้นตอบว่า "ก็ทหารของเรามารายงานว่า เขาวิ่งไล่ชายผู้นี้ออกไปที่สุดก็ตามทัน ฉะนั้นคงจับตัวไม่ผิดแน่"

ผมจึงพูดว่า "ทหารของพระมหาจักรพรรดิ์ เป็นทหารที่มีระเบียบวินัยดี มีความรักชาติยิ่งชีวิต เพราะทุกคนสละชีวิตเพื่อชาติ และรักความเป็นธรรม เคารพเหตุผล เป็นที่ชมเชยกันทั่วโลก ไม่ว่ามิตรหรือศัตรูจริงไหม"

นายทหารญี่ปุ่นผู้นั้นพยักหน้าอย่างภูมิใจ "พวกเราทหารของพระมหาจักรพรรดิ์ทุกคนรักษาระเบียบวินัยและรักความยุติธรรมยิ่งชีวิต"

ผมจึงพูดว่า "ถ้าอย่างนั้นท่านจะอนุญาตให้เราสอบปากคำผู้ที่ท่านจับมานี้เพื่อให้แน่ใจว่าท่านไม่ลงโทษคนบริสุทธิ์ได้ไหม และผมก็ไม่เคยรู้จักชายผู้นี้มาก่อน แต่ผมไม่อยากจะเห็นคนบริสุทธิ์ได้รับโทษ ถ้าเขาทำผิดจริง ผมก็ไม่ขัด เพราะผมไม่ชอบคนทุจริต"

นายทหารญี่ปุ่นคนนั้นรักความเป็นธรรม เป็นผู้ที่น่าเคารพนับถือคนหนึ่งที่ผมเคยพบมา แกอนุญาตให้เวลาผม ๒๐ นาที เพื่อหาเหตุผลว่าชายผู้นี้บริสุทธิ์ ถ้าพิสูจน์ได้เป็นความจริง ก็จะปล่อยตัวไป เวลานั้นผมก็ยังไม่แน่ใจว่าจะหาเหตุผลอันใดมาลบล้างข้อหาในเวลาจำกัดเช่นนี้ แต่ก็ต้องเสี่ยงดูถ้าเป็นบุญกุศลก็คงช่วยได้ เมื่อผมสอบถามได้ความตามที่ชายผู้นั้นเล่ามาข้างต้นแล้ว ผมก็ยื่นมือไปจับมือแกเป็นการตกลงว่าผมจะช่วยและปลอบใจแกไม่ให้กลัวก็รู้ว่าแกเป็นคนบริสุทธิ์แน่นอน ผมจึงพูดว่า

"คุณเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ต้องตกใจ คนมีความกตัญญูคงจะกลับไปหาแม่ของคุณได้ในวันนี้"

สายตาของชายผู้นั้นแสดงความหวังขึ้นมาพลางพูดว่า "ถ้าผมหลุดพ้นข้อหาไปได้ ผมก็เป็นหนี้บุญคุณของท่านไปตลอดชาติ ผมจะไม่ลืมเลย"

ผมจึงบอกกับชายผู้นั้นว่า "อย่าไปพูดถึงบุญถึงคุณเลย ที่ช่วยนี่ก็เพราะคุณมีความกตัญญูต่อแม่ซึ่งเป็นเพื่อนมนุษย์ที่กำลังได้รับทุกข์จึงอยากช่วย"

เวลานั้นไม่มีใครรู้ ผมมีหลักฐานเพียงพอแล้ว จึงบอกกับนายทหารญี่ปุ่นว่าอยากจะพบกับทหารญี่ปุ่นผู้ที่พบคนร้ายกำลังเข้างัดโกดัง ซึ่งเป็นเวลากลางวันแสก ๆ อย่างกล้าหาญมาก เพราะรู้ว่ากลางวันทหารญี่ปุ่นไม่ค่อยกวดขันมาก ไม่ช้าทหารญี่ปุ่นผู้นั้นก็ถูกตามตัวมาให้ผมสอบ โดยผ่านนายทหารเป็นผู้แปลจากคำอังกฤษเป็นภาษาญี่ปุ่นอีกทอดหนึ่ง ได้ความว่าทหารญี่ปุ่นผู้นี้เห็นคนร้ายทั้งสามคนรูปร่างล่ำสัน ถือชะแลงเหล็กคนละอันช่วยกันงัดประตูโรงเก็บของ แต่เมื่อเห็นเข้าก็เบ่านกหวีดเรียกเพื่อน ๆ มาสกัดจับ แต่พวกขโมยมีแผนการณ์รู้ทางหนีดี กว่าทหารญี่ปุ่นจะมาถึง ต่างก็หลบหนีทิ้งชะแลงเหล็กไว้ทั้งสามอัน

ผมจึงขอให้เขานำชะแลงเหล็ก ที่พวกผู้ร้ายทิ้งไว้นำมาพิจารณาทั้งสามอัน ทหารญี่ปุ่นมีความสงสัยว่ามันไม่เกี่ยวกับการหาหลักฐาน แต่ผมว่ามันเกี่ยวแน่ แล้วผมก็ให้นายทหารญี่ปุ่นผู้นั้น จดบันทึกไว้เป็นหลักฐานในเรื่องที่ซักถาม และแกก็ทำตาม ผมอดนึกชมนายทหารญี่ปุ่นผู้นั้นไม่ได้ว่า แกเป็นผู้รักความยุติธรรมอย่างน่านับถือ เพราะถ้าหากแกไม่ยอมเสียเวลาให้ผมสอบสวน โดยเอาอำนาจของแกตามอารมณ์เป็นใหญ่ แล้วเรื่องก็คงจะลงเอยกันด้วยความเศร้า

ผมถามย้ำกับทหารยามผู้นั้นว่า "เห็นคนร้ายกำลังยกชะแลงเหล็กขึ้นงัดประตูทั้งสามคนนั้นแน่หรือ ก็ได้รับการยืนยันว่าแน่ไม่ผิด และว่าชายสามคนนั้นท่าทางแข็งแรงมาก"

เมื่อผมถามว่า "เขาแน่ใจหรือเปล่าว่าชายผู้ที่ถูกจับนี้ได้ร่วมการงัดโกดังด้วยชะแลง คนหนึ่งในสามคน" แต่เมื่อทหารญี่ปุ่นคนนั้นพิจารณาดูก็เกิดลังเลใจ แต่ก็ตอบว่า "ถ้าเขาวิ่งหนีก็ต้องร่วมงัดโกดังด้วย ส่วนรูปร่างเขาไม่แน่ใจ เพราะเห็นแต่ไกลจำหน้าไม่ได้"

ผมจึงถามว่า "เคยมีผู้ร้ายมางัดโกดังมาก่อนหรือเปล่า" ก็ได้รับตอบว่า "ประมาณเมื่อยี่สิบวันมานี้ ก็มีคนร้ายมางัดโกดังครั้งหนึ่ง และรู้สึกว่าจะเป็นพวกเดียวกับพวกที่หนีไปวันนี้ ของที่ถูกขโมยไปในวันนั้น มียางนอกยางในรถบรรทุกหายไปหลายเส้น" เมื่อถามมาถึงเพียงนี้ก็หมดเวลาที่ได้อนุญาตให้ นายทหารญี่ปุ่นผู้นั้นจึงขอให้ผมอ้าง

หลักฐาน เพื่อแสดง ความบริสุทธิ์ เพื่อจะให้ ชายผู้นี้ พ้นข้อหาไป ผมขอเสนอให้พิจารณา หลักฐานเพียง ๓ ข้อ และขอให้พิจารณาให้เที่ยงธรรม นายทหารญี่ปุ่นผู้นั้นก็รับคำ

ข้อ ๑ ชายผู้นี้ได้บวช เป็น พระสงฆ์ในพระพุทธ ศาสนา ย่อมได้รับการ อบรม ศึกษาในศีลธรรมและระเบียบวินัยตามศาสนา ย่อมจะไม่ประพฤติสิ่งที่ชั่วร้ายผิดศีลธรรม การที่บุคคลผู้นี้สึกจากพระออกมาเป็นฆราวาส ก็เพราะความกตัญญูต่อมารดาผู้บังเกิดเกล้า ซึ่งมีวัยชราไม่มีใครดูแลหาเลี้ยง เพราะน้องชายสองคนที่เคยทำงานหาเงินมาเลี้ยงดูมารดา ก็ถูกเกณฑ์เป็นทหารไปราชการสงคราม จำเป็นที่ชายผู้นี้จะต้องรับภาระเลี้ยงดูมารดาผู้ชรา ต่อไป การที่แกวิ่งมิได้หมายความว่าวิ่งหนี หากแต่แกเห็นเอะอะไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้น จึง วิ่งหนีไปหามารดาเพราะเป็นห่วง

ข้อ ๒ ทางโกดังก็เคยถูกงัดมาแล้วเมื่อประมาณ ๒๐ วัน และความเข้าใจของ ทหารยามว่า คงเป็นพวกเดียวกันกับพวกคนร้ายมาทำโจรกรรมในวันนั้น แต่ชายผู้นี้เพิ่งจะ สึกมาได้เพียงสามวัน ไม่มีข้อสงสัยว่าชายผู้นี้จะมีการร่วมทำการโจรกรรมครั้งนั้นด้วย

ข้อ ๓ ตามที่ทหารยามบอกว่า คนร้ายได้ใช้ชะแลงเหล็กงัดโกดังทั้งสามคน ฉะนั้นขอรับรองว่าชายผู้นี้ไม่เคยแตะต้องชะแลงเหล็กมาก่อนเลย อย่างน้อยก็เป็นเวลาสาม เดือนจะพิสูจน์ได้ก็ที่ฝ่ามือของชายผู้นี้อ่อนนุ่มนิ่ม เพราะมิได้ทำงานหนักมาก่อน ฉะนั้น ขอให้พิจารณาว่าชายผู้นี้ไม่เกี่ยวข้องกับโจรกรรมรายนี้อย่างเด็ดขาดแน่นอน ขอให้ปล่อย ตัวพ้นข้อหาไป

นายทหารญี่ปุ่นคนนั้น พอได้ยินผมชี้แจงเหตุผล ๓ ข้อขึ้นมาอ้าง ก็รู้สึกสีหน้า ของแกสลดลงทันที แต่แล้วก็ขอเวลาเพื่อพิจารณาดูให้ถี่ถ้วนเสียก่อนจึงจะแจ้งให้ทราบ ว่าแล้วก็เรียกนายทหารชั้นรองลงมาอีก ๓ คน ต่างก็เข้านั่งโต๊ะพิจารณาปรึกษาในคำให้การ ของทหารยามที่เห็นเหตุการณ์ และคำแก้ข้อหาของผม ๓ ข้อ แต่แล้วก็ได้ยินเสียงโต้ตอบ ถกเถียงกันเป็นภาษาญี่ปุ่นซึ่งผมก็ไม่เข้าใจ และรู้สึกไม่สบายใจนัก เพราะไม่รู้ภาษาญี่ปุ่น แม้ว่าหลักฐานของผมพอที่จะช่วยเหลือพ้นข้อหาไปได้ก็จริง และผมเองก็ไม่แน่ใจว่านาย ทหารญี่ปุ่นผู้มีใจเป็นธรรมผู้นั้น จะเห็นด้วยกับข้อเสนอทั้ง ๓ ข้อของผม หากนายทหาร รอง ๆ ลงไปต่างไม่เห็นด้วยให้ใช้อำนาจ ไม่สนใจต่อเหตุผลและหลักฐานแล้ว ผมจะทำ อย่างไร เมื่อผมคิดแล้วและได้ยินโต้ตอบกัน ผมก็หายใจไม่ทั่วท้อง เกิดความวิตกว่า ถ้า หากเขาไม่เห็นด้วยนำตัวชายผู้นี้ไปทำโทษทรมาน ผมจะทำอย่างไรดี ผมจะรีบไปติดต่อ

หน่วยประสานงานหรือ ผมอาจจะร้องเรียนไปยังแม่ทัพ ซึ่งผมพอที่จะรู้จักดีว่า ท่านผู้นี้เป็นคนตรงรักความยุติธรรม มีคุณธรรมสูง เห็นอกเห็นใจชาวไทยมาก การที่ชาวเราอยู่ได้ด้วยความสงบในยามสงครามได้ ก็เพราะท่านแม่ทัพผู้นี้มีระเบียบวินัย มีศีลธรรม แต่ถึงเช่นนั้นก็คงไม่ทันเวลากว่าถั่วจะสุกงาก็ไหม้เสียก่อน ผมก็ต้องรอเพลาตัดสินใจของนายทหารญี่ปุ่นอยู่ด้วยความกระวนกระวายใจ เวลากว่าจะผ่านไปแต่ละนาทีดูมันช่างนานเหลือเกินเป็นเวลาที่ทรมานที่สุด ความจริงการตัดสินจะปล่อยหรือจะต้องโทษทรมานของชายผู้นี้ผมก็ไม่ต้องไปรับผิดชอบหรือไปรับโทษด้วย เพียงแต่ช่วยแก้ข้อหาให้ด้วยความสงสารเท่านั้น แต่ผมมีความรู้สึกทางจิตใจเหมือนตกเป็นจำเลยด้วย ถ้าชายผู้นี้ต้องโทษทรมานใจของผมก็ได้รับโทษด้วย เพราะผมรู้ว่าชายผู้นี้เป็นคนบริสุทธิ์แน่ ถ้าต้องโทษทรมานผมก็ไม่มีความสุข

แต่แล้วการถกเถียงโต้ตอบกันก็สงบลง นายทหารญี่ปุ่นต่างก็ลุกขึ้นไปพิสูจน์ผ่ามือซ้ายผู้ต้องหา ทำให้ผมมีความสบายใจขึ้นมาก เพราะการกระทำเช่นนั้น ย่อมจะหมายความว่าพวกนายทหารญี่ปุ่นได้เชื่อถือการแก้ข้อหาของผมแล้ว เมื่อนายทหารญี่ปุ่นพิสูจน์จนพอใจแล้วก็กลับมานั่งปรึกษากันอีกพักหนึ่ง นายทหารผู้เป็นประธานก็สั่งให้พลทหารไปตามตัวทหารทั้งสองที่เป็นผู้จับกุมชายหนุ่มผู้นั้นมาโดยด่วน เมื่อทหารทั้งสองมายืนระวังตรงยกมือขึ้นคำนับตัวแข็งอยู่ ตรงหน้านายทหารผู้นั้น ได้ยินเสียงถามโต้ตอบกัน แต่คงได้รับคำตอบไม่เป็นที่พอใจ นายทหารผู้นั้นจึงโกรธมาก ยกมือขึ้นแล้วใช้ผ่ามือตบหน้าทั้งซ้ายทั้งขวาอย่างรวดเร็วทั้งสองคน รู้สึกว่าทหารของพระมหาจักรพรรดินั้นมีระเบียบดี แม้จะถูกตบจนเซไปเซมา แต่มือที่ยกขึ้นคำนับนั้นยังแข็งทื่อ ระวังตรงมิยอมให้ตกลง เมื่อลงโทษพลทหารพอสมควรแล้วก็ไล่ให้ออกไปจากที่นั้น

หลังจากนั้นก็เดินตรงเข้าไปโค้งคำนับอย่างอ่อนน้อมต่อชายผู้นั้น เป็นการขอโทษผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ที่ถูกจับตัวมา แล้วก็หันมาโค้งให้ผมฐานเป็นผู้ช่วยหาหลักฐานมาแสดงให้เห็นว่าชายผู้นั้นบริสุทธิ์ ผมเห็นชายผู้ต้องหาเข้าใจดีแกจ้องหน้าผม แล้วน้ำตาไหลออกมาด้วยความดีใจ เห็นพูดอะไรอยู่ในลำคอ เพราะความตื้นตันใจจนพูดอะไรไม่ออก ผมเห็นนายทหารญี่ปุ่นคนนั้น หยิบธนบัตรจำนวนหนึ่งออกจากข้างในเป็นจำนวนเท่าใดผมไม่ทราบยื่นให้ชายผู้นั้นเป็นค่าทำขวัญ และให้ผมแปลคำพูดให้ชายผู้นั้นฟัง เสียใจอย่างสุดซึ้งที่จับผิดตัวมา เราต้องขอโทษในความผิดพลาดครั้งนี้ ชายผู้นั้นเหมือนตายแล้ว

เกิดใหม่ สิ่งแรกที่แกคิดถึงก็คือแม่ ฉะนั้นเมื่อปล่อยเป็นอิสระก็รีบไปหาแม่ทันทีด้วยความดีใจ นี่เป็นเหตุการณ์ผ่านมาแล้วสิบกว่าปี

บัดนี้ชายผู้นั้นได้พาพรรคพวกมาช่วยนำรถของผมขึ้นจากข้างทาง และพวกเขาทุกคนก็ไม่ยอมรับค่าสินจ้างใด ๆ ทั้งสิ้น

ผมจึงถามว่า "พวกคุณมีเหตุผลอะไรที่พลอยไม่รับค่าสินน้ำใจ" ชายเหล่านั้นมีคนหนึ่งตอบแทนว่า "พวกผมได้ฟังเรื่องราวของท่านจากปากคำของพี่ทิดมานานแล้ว ก็เกิดมีจิตใจเคารพท่านโดยยังไม่เคยรู้จักท่านมาก่อน แลพี่ทิดยกย่องพูดถึงคุณงาม ความดี เคารพบูชาท่านอยู่เสมอ พวกเรานับถือพี่ทิดมากเพราะเป็นคนมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ พวกผมก็พากันติดนิสัยพี่ทิดไปด้วย และพลอยเคารพนับถือบูชาคุณงามความดีทั้งที่ไม่เคยพบท่านเลย เมื่อครู่นี้พี่ทิดเขาก็เล่าให้พวกผมที่มาในรถให้ฟังว่าเขาได้พบท่านแล้ว แต่ไม่กล้าเข้าไปทักเพราะรู้สึกว่าท่านจะจำเขาไม่ได้ แต่ก็ได้พยายามแอบจดเบอร์รถของท่านไว้แล้วเขาตั้งใจเมื่อไปถึงกรุงเทพ ฯ ก็จะไปสืบหาและจะไปกราบเท้าท่านที่บ้าน เมื่อรถผ่านมาเห็นท่านยืนอยู่ข้างถนนก็สงสัยจึงนึกรู้ว่าต้องมีเหตุเกิดขึ้น เมื่อมองไปข้างทางเห็นรถท่านตกลงไป พวกผมจึงเต็มใจที่จะรับใช้ท่าน แม้จะลำบากกว่านี้สัก ๑๐ เท่าพวกผมก็เต็มใจทำเพื่อบูชาความดีของท่านโดยไม่หวังสินจ้างใด ๆ ทั้งสิ้น

ผมได้ยินเช่นนั้นก็ตื้นตันใจ นึกอยู่ในใจว่าคนเรานี่ถ้าอยู่กับคนดีเห็นความดีก็พลอยเป็นคนดีไปด้วย ถ้าอยู่กับคนชั่วก็คงพลอยชั่วไปด้วย ผมจึงเรียกชายผู้นั้นมาแล้วขอโทษที่แต่แรกจำไม่ได้ เพราะเมื่อครั้งที่ผมเห็นในค่ายทหารญี่ปุ่นนั้น ยังหัวโล้น ผมยังไม่ยาว ก้ยังไม่ขึ้นซึ่งหน้าตาจึงแปลกกับปัจจุบัน เพราะผมก็ขึ้น ก้ก็ดก เวลาก็ผ่านไปนานแล้วจึงจำเค้าหน้าไม่ได้ และต่อไปนี้คงจะจำได้แม่นยำเพราะได้ทำบุญคุณไว้ เป็นธรรมดาผู้ที่ได้ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์นั้น มิได้จดจำว่าช่วยเหลือใครบ้างเพราะไม่มีความประสงค์สิ่งใดตอบแทน ส่วนผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือในยามทุกข์ หากเป็นผู้ที่ดีมีจิตใจสูงย่อมจะไม่ลืมและนึกถึงเสมอ และผมก็ได้เล่าให้ชายผู้นั้นฟังว่า ก่อนหน้าที่รถเขาจะมาช่วยนั้นได้มีรถงานผ่านมาคันหนึ่ง ผมได้ยื่นโบกมือเพื่อขอความช่วยเหลือ แต่รถคันนั้นก็ผ่านไปโดยไม่สนใจ กลับโบกมือไม่ทราบความหมายอย่างไร และชายผู้นั้นก็ใช้ความคิดรองแล้วพูดว่า

"รถคันนั้นก็เป็นพวกเดียวกัน ออกมาก่อนหน้าผมเล็กน้อย ธรรมดาพวกเราเคยช่วยคนที่ต้องการให้เราช่วยเสมอ เพราะผมเคยได้บทเรียนจากท่านมาแล้ว และพยายามอบรมให้เพื่อน ๆ เสมอว่า การช่วยเหลือเป็นการกุศลในทางทำดี แต่ผมสงสัย ทำไมเขาจึงไม่หยุดช่วยเหลือท่าน ขอให้ผมนึกดูก่อน อ้อ ! ผมนึกออกแล้ว เขาได้รับคำสั่งทางนายงานให้รีบนำรถเข้ากรุงเทพ ฯ ด่วน และรีบให้ไปถึงก่อนหนึ่งทุ่ม เพราะฉะนั้นเขาจึงหยุดช่วยท่านไม่ได้ การโบกมือ เขาก็คงหมายความว่า จะมีรถตามมาข้างหลังอีกคันหนึ่ง ที่ช่วยได้คือรถของผม เมื่อท่านทราบเช่นนี้แล้วก็คงทำให้ท่านหายข้องใจได้บ้าง ผมบอกว่าผมเข้าใจดีแล้วไม่มีอะไรสงสัยอีก และผมก็ไม่ลืมบอกตำบลบ้านที่อยู่ของผมและเชิญให้พวกเขาไปพบ บางทีผมอาจมีโอกาสตอบแทนบุญคุณของเขาได้บ้าง นี่ก็เป็นเรื่องน่าคิดเรื่องหนึ่ง

เรื่องของท่านผู้นี้ ข้าพเจ้าได้เขียนขึ้น เพราะท่านเจ้าของเรื่องได้เล่าให้ฟังและก็ได้เรียบเรียงขึ้นใหม่ เพราะระยะเมื่อรถตกข้างถนนแล้วมีผู้มาช่วยนำรถขึ้นข้างถนนนั้น เป็นระยะสั้นเวลาน้อย การสนทนาเล่าเรื่องก็ไม่ได้ใจความมากนัก เพราะทุกคนกำลังเปียกทั้งฝน เปื้อนทั้งโคลน จึงต้องรีบกลับไปทำความสะอาดตัวตน เพราะอาจป่วยไข้เป็นหวัดได้ ข้าพเจ้าจึงได้เรียบเรียงตั้งแต่เริ่มต้นจนเกิดผลภายหลัง เพื่อได้ข้อความและเรื่องราวพอที่จะนำมาพิจารณาถึงเหตุผล ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดได้เสมอไม่ว่าสมัยใดเวลาใด

หากท่านผู้ที่เคยเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เห็นว่าข้อความสำคัญ ตอนหนึ่งตอนใดยังขาดตกบกพร่อง ข้าพเจ้าผู้เขียนขอรับผิดแต่ผู้เดียว และโปรดได้ให้อภัยด้วย.

เมตตา–กรุณา

หลังจากที่ท่านทนายความได้เล่าเรื่อง "ความดี" อดีตข้าราชการผู้ใหญ่ท่านก็ได้กรุณาเล่าเรื่อง "เมตตา–กรุณา" ให้เราฟังต่อไปนี้

ชนบทที่ไม่ห่างไกลจากพระนครมากนัก สำหรับสมัยปัจจุบันที่มีการคมนาคมสะดวกมีทางหลวงตัดผ่าน หมดความหมายที่จะใช้คำว่าไปมาลำบากเพราะมีถนนตัดเข้าหมู่บ้านรถยนต์วิ่งถึงทุกแห่ง หากจะย้อนหลังไปเมื่อสมัย ๔๐ ปี ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อครั้งที่เมืองไทยเรามีชื่อว่าประเทศสยาม ยวดยานในพระนครก็มีแต่รถลาก รถเจ๊ก กับรถม้าเป็นส่วนมาก การไปมาหาสู่ทางไกล ๆ ในครั้งนั้นยังไม่สะดวกเหมือนปัจจุบันนี้ ระยะที่ปัจจุบันเดินทางโดยรถยนต์เพียงหนึ่งหรือสองชั่วโมง แต่สมัยก่อนต้องเสียเวลาเป็นวัน ๆ เพราะภูมิประเทศมีแต่ป่าทุ่งนาหรือท้องทุ่งหญ้าอันกว้างใหญ่ไพศาล บ้านช่องผู้คนไม่ค่อยจะมี การเดินทางนั้น นอกจากจะไปทางรถไฟแล้ว ก็ไปได้ทางน้ำโดยอาศัยเรือเป็นพาหนะ เมื่อรถเรือไม่ถึงก็ต้องเดิน ดังนั้นที่ใกล้จึงดูไกล การไปมาหาสู่เยี่ยมเยือนติดต่อกันจึงเป็นไปด้วยความลำบากทำให้ชาวบ้านแต่ละท้องที่ แต่ละตำบล มีสำเนียงการพูดแปร่งแผกกันออกไป เพียงแต่ชานเมืองหลวงแค่ตำบลมักกะสันเท่านั้น ก็นับว่าเป็นชนบทที่ไกลเมืองหลวง สำเนียงที่พูดแปร่งผิดกับสำเนียงในกรุง ส่วนพวกชาวบ้านตามชนบทเหล่านั้นจะเดินทางเข้ามาในพระนครคราวใดก็เป็นเรื่องใหญ่ ราวกับว่าอยู่กันคนละเมือง ผู้ใหญ่จะมาพระนครสักครั้งก็มักจะถามลูกหลานว่า

"เฮ้ย! ข้าจะไปบางกอก พวกเอ็งจะเอาอะไรบ้างวะ" เพราะทางชนบทยังไม่เจริญร้านค้าไม่ค่อยจะมี การเข้ากรุงก็ยังต้องสั่งเสียลูกหลานให้คอยดูแลบ้านช่องให้ดีเพื่อว่ากลับไม่ทันก็จะต้องค้างที่บางกอก เหตุการณ์แต่ละสมัยตลอดจนจิตใจของคนจึงไม่เหมือนกัน เพราะสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ ดังที่ท่านอดีตข้าราชการได้ทราบมาจากผู้ที่ประสบเหตุการณ์ในสมัยนั้นผู้หนึ่ง เรื่องนี้เกิดขึ้นในชนบทที่ห่างไกลจากพระนครระยะเดินทางในเวลาวันเดียวไม่ถึง

บ่ายวันหนึ่ง ที่โรงานหรือบ้านชาวนาสร้างขึ้นหยาบ ๆ อยู่โดดเดี่ยวบนโคกที่ถมดินไว้สูงกลางทุ่งนาหลังคามุงด้วยจาก ฝาบ้านกั้นด้วยไม้ไผ่ขัดแตะ พื้นบ้านเป็นดินถูกปรับเป็นผืนเดียวอย่างเรียบ มีแคร่ไม้ไผ่สำหรับนอนและนั่งเล่นอยู่ติดฝาข้างหนึ่ง ประตูโรงนาก็เป็นไม้ไผ่ขัดและแตะช่องหน้าต่างก็ทำด้วยแผงไม้ไผ่ เวลาเปิดที่ใช้ไม้ค้ำเพื่อให้แสงสว่างและลมผ่านเข้ามาได้ ที่บ้านนี้เป็นที่อาศัยของครอบครัวหนึ่ง มีพ่อแม่และลูกหญิง ๒ คน คนโตอายุ ๘ ขวบ ไว้ผมจุก คนเล็กอายุ ๓ ขวบ

บ่ายวันหนึ่ง เด็กหญิงผู้กำลังไกวเปลร้องเห่กล่อมน้องให้หลับอยู่ในโรงนาเป็นเวลาที่ข้างนอกแดดกำลังร้อนจัด เพราะเพิ่งจะเลยเที่ยงวันไปไม่นานนัก พ่อกับแม่ของเด็กหญิงไม่อยู่บ้านทิ้งให้ลูกสาวคนโตเลี้ยงน้องอยู่เฝ้าบ้าน เด็กหญิงผู้พี่เมื่อป้อนข้าวน้องแล้วก็เอาใส่เปลเห่กล่อมให้หลับเพื่อตัวเองจะได้กินข้าว บ้านหลังนี้ตั้งอยู่โดดเดี่ยวไม่มีเพื่อนบ้านใกล้เคียงในโรงนาหรือบ้านนี้นอกจากเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับครอบครัวชาวนาทั่ว ๆ ไปแล้ว ก็ไม่มีอะไรแสดงถึงความฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับการครองชีพและชีวิตประจำวันเป็นครอบครัวชาวนาที่ไม่มีสมบัติที่มีราคาอยู่ในบ้าน แต่สิ่งที่แปลกก็คือมีใบฎีกาชวนเชิญให้ไปทำบุญร่วมการกุศลของวัดต่าง ๆ หลายใบติดไว้ที่บานประตูไม้ไผ่สานเป็นแถว สมัยนั้นฎีกาบอกบุญเป็นแผ่นเล็ก ๆ บรรจุข้อความสามสี่บันทัด ไม่มีซองสำหรับบริจาคชวนเชิญให้ไปที่วัดเท่านั้น ไม่มีชื่อกรรมการหรือชื่อบุคคลเหมือนปัจจุบัน เป็นฎีกาแผ่กุศลมายังทายกทายิกาลอย ๆ อีกสิ่งหนึ่งที่สดุดตาก็คือ บนหัวนอนมีหิ้งมีรูปพระพุทธรูปใส่กรอบไว้เคารพบูชา มีกระถางธูปเชิงเทียนและแจกันบั๊กดอกไม้ แสดงว่าครอบครัวนี้แม้จะขัดสนจนยากแต่ก็มีความเคารพนับถือพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่ง

ขณะที่เด็กหญิงกำลังส่งเสียงแจ้ว ๆ เห่กล่อมน้องด้วยเพลงของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ทันใดนั้นก็มีชายสูงอายุผู้หนึ่งแต่งกายผิดแปลกไปจากชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ในแถบนั้นนุ่งผ้าจูงกระเบนใส่เสื้อนอกใส่รองเท้า แต่ไม่ใส่หมวกไม่มีลูกกระดุมเสื้อ เหงื่อชุ่มตัว ท่าทางอิดโรยเดินโซเซเข้ามาในโรงนา เด็กหญิงมองดูอย่างตกใจ แต่เมื่อเห็นชายสูงอายุทำท่าเซจะล้มคล้ายกับมีสิ่งดลใจตามสัญชาติญาณเกิดความสงสาร ทำให้เด็กหญิงทั้งสายเชือกเปลที่กำลังไกวน้องอยู่วิ่งเข้าไปช่วยพยุง แม้ตัวจะเล็กแต่จิตใจสูง จึงทำให้ชายสูงอายุได้เกาะบ่าเด็กหญิงไว้ทันก่อนที่จะล้มลง เด็กหญิงค่อย ๆ พยุงไปที่แคร่ไม้ไผ่ ผู้เฒ่านั่งลงหอบด้วยความเหนื่อยเหนื่อย เด็กหญิงจ้องดูด้วยความสงสัย แต่ไม่พูดไม่ถามอะไรทั้งสิ้นเพราะ

เห็นว่าท่านผู้เฒ่ายังเหนื่อยอ่อนอิดโรยอยู่มาก และกำลังหายใจหอบ คำแรกที่ออกมาจากปากผู้เฒ่าซึ่งเด็กหญิงได้ยินก็คือ

"น้ำ ขอน้ำกินหน่อย หิวน้ำเต็มทน คอแห้งเหลือเกิน"

เด็กหญิงได้ยินเช่นนั้นก็ไม่รอช้า รีบจัดแจงไปหยิบขันทองเหลืองตรงไปจ้วงขันลงในตุ่มน้ำฝนเพียงครึ่งขัน แต่ไม่ลืมรูดปลายตับจากที่มุงหลังคาตอนชายคาบ้านซึ่งเก่าและกรอบลงไปในขันน้ำด้วยแล้วก็ส่งให้ ผู้เฒ่าเมื่อเห็นเช่นนั้นก็ไม่พอใจที่เด็กหญิงโรยใบจากลงไปลอยน้ำอยู่ในขัน ทั้งน้ำก็สีเหลืองคล้ายใส่ชาจีนอยู่แล้ว ถ้าเป็นเวลาปกติก็คงดื่มไม่ลง แต่ด้วยความหิวกระหายเป็นกำลังและไม่มีทางเลือก ท่านจึงเป่าใบจากให้ลอยห่างออกไปแล้วค่อย ๆ ดื่มอย่างไม่ค่อยทันใจ เมื่อดื่มน้ำพอแก้กระหายแล้วพักอยู่ครู่หนึ่งพอหายเหนื่อย ท่านจึงเงยหน้าขึ้นมองดูเด็กหญิงแล้วพูดขึ้นว่า

"ฉันได้กินน้ำเข้าไปค่อยจะมีแรงขึ้นหน่อย แต่เออ! ทำไมน้ำจึงมีสีเหลืองเหมือนใส่ชาแต่ก็จืดสนิทดี แล้วทำไมแม่หนูถึงต้องตักใบจากโรยลงไปด้วยล่ะ ทำให้ฉันเกือบจะโกรธเพราะกำลังคอแห้งกระหายน้ำจะขาดใจอยู่แล้ว นึกว่าจะดื่มให้สมอยาก แต่ก็คิดว่าแม่หนูคงมีเหตุผลจึงได้ทำเช่นนั้น น้ำของแม่หนูขันนี้มีค่ามาก ทำให้ฉันชุ่มชื่นมีกำลังขึ้นเป็นกอง ถ้าไม่ได้กินคงจะขาดใจตาย ตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยหิวน้ำมากเหมือนคราวนี้เลย ไหนแม่หนูลองเล่าให้ฉันฟังซิว่า ทำไมถึงเอาเศษใบจากมุงหลังคาใส่ลงไปในน้ำ"

เด็กหญิงได้ยินเช่นนั้นก็บอกว่า

"น้ำนี่เป็นน้ำฝน เหลืองก็เพราะหลังคาจากจ้ะตา และพ่อของหนูเคยสั่งสอนไว้ว่าบ้านเราอยู่กลางท้องไร่ท้องนาไกลจากหมู่บ้าน ถ้าพ่อแม่ไม่อยู่มีใครมาขอน้ำกิน ถ้าเห็นเขาคอแห้งหิวมาก ก็ให้ตักน้ำฝนในตุ่มแล้วรูดใบจากชายคาใส่ลงไปเขาจะค่อย ๆ ดื่ม ถ้าไม่ใส่ใบจากลงไปเขาก็จะรีบดื่ม ๆ แทบไม่ยอมหายใจเพราะความอยาก แล้วก็อาจเกิดโทษขึ้นเพราะจะทำให้สำลักน้ำหรือจุกตาย พ่อบอกไว้อย่างนั้นหนูก็ต้องทำตาม หนูเห็นตาเหนื่อยและอยากน้ำมาก คิดว่าตารู้แล้วคงไม่โกรธหนูนะจ๊ะตา"

ท่านผู้เฒ่ามองดูเด็กหญิงตัวเล็ก ๆ ด้วยความเอ็นดู และสงสารแล้วน้ำตาไหลพลางพูดว่า

"โอ้! ฉันไม่โกรธหนูหรอก แม่หนูทำถูกแล้ว เพราะถ้าไม่ทำเช่นนั้นฉันอาจสำลักน้ำจุกตายก็ได้ แต่ฉันยังไม่ได้กินข้าวเลย หิวข้าวจนแสบท้องแล้วได้กินน้ำก็

ค่อยยังชั่วหน่อย ตลอดวันนี้ฉันยังไม่ได้กินข้าวเลย แม่หนูมีข้าวเย็นเหลือบ้างไหม ขอให้ฉันกินแก้หิวบ้าง เกิดมาฉันไม่เคยนึกว่าจะต้องมาขอข้าวขอน้ำใครกิน"

เด็กหญิงมองดูผู้เฒ่าอย่างน่าสงสาร และเห็นใจแล้วพูดว่า

"โถ ตาคงหิวมากนะจ๊ะ หิวจนไม่มีแรง หนูก็เพิ่งป้อนให้น้องกินก่อนลงเปลนอน แต่ไม่เป็นไรยังมีข้าวเย็นเหลืออยู่บ้างกับไข่เค็มอีกซีกหนึ่ง หนูจะไปเอามาให้"

"เสียงท่านผู้เฒ่าพูดว่า จริงแม่หนู ฉันหิวแล้วก็ไม่มีแรง แม่หนูเป็นเด็กดีจริง ๆ"

เด็กหญิงแกว่งเปลให้แรงขึ้นแล้ว ก็รีบคดข้าวจนหมดหม้อ ได้มาครึ่งจานพร้อมทั้งไข่เค็มครึ่งซีกมาส่งให้ท่านผู้เฒ่า แล้วก็นั่งดูชายสูงอายุกินอย่างเอร็ดอร่อยเพราะกำลังหิว แต่เมื่อท่านผู้เฒ่ากินข้าวหมดจานแล้วก็นึกขึ้นได้จึงถามเด็กหญิงว่า

"ข้าวที่ฉันกินนี่ มันเป็นข้าวสำหรับของแม่หนูกินกลางวันไม่ใช่หรือ แม่หนูยังไม่ได้กินข้าวใช่ไหม นี่ฉันมาแย่งข้าวของแม่หนูมากินเสียหมดแล้ว" ท่านผู้เฒ่าพูดอย่างตำหนิตัวเอง แต่เด็กหญิงหัวเราะแล้วพูดว่า

"หนูไม่หิวหรอกจ๊ะตา หนูเห็นตาหิวและตากินได้หนูก็ดีใจมาก ส่วนน้องอิ่มแล้วจ๊ะตา เขาว่าคนแก่หิวมาก ๆ แล้วเป็นลม หนูเป็นเด็กไม่เป็นอะไร" เสียงท่านผู้เฒ่าบ่นพึมพำอยู่ในลำคอว่า "แม่คุณ แม่หนู ช่างน่ารัก เป็นเด็กท้องนาแท้ ๆ ช่างใจดีจริง ๆ" เด็กหญิงถามขึ้นว่า

"ตายังคงไม่อิ่มใช่ไหมจ๊ะตา หนูจะหุงข้าวต้มให้กินอีก" ท่านผู้เฒ่าตอบว่า

"ดีเหมือนกันเพราะหนูยังไม่ได้กินข้าว" เสียงเด็กหญิงหัวเราะแล้วพูดว่า "หนูไม่หิวจ้ะตา เดี๋ยวหนูจะไปต้มข้าวต้มแล้วปิ้งปลาเค็มให้นะจ๊ะตา" พูดแล้วหนูน้อยก็แกว่งเปลให้แรงขึ้น เพื่อไม่ให้น้องตื่น พอเห็นน้องพลิกตัวก็รีบร้องเพลงกล่อมให้หลับต่อไป แล้วจึงรีบเข้าไปในครัวติดไฟซาวข้าวตั้งหม้อด้วยความชำนาญตามที่พ่อแม่ได้เคยสั่งสอนไว้ แต่ก็ไม่ลืมมาไกวเปลเมื่อจวนจะหยุด แกทำงานสลับกันไปด้วยความว่องไว พอข้าวต้มสุกแกก็ยกหม้อข้าวลงแล้วเอาไม้ตับปลามาหนีบปลาเค็มปิ้งกลับไปกลับมาบนเตาจนสุก ไม่ช้าก็ตักข้าวต้มและมีปลาเค็มใส่จานมาตั้งให้ผู้เฒ่า ซึ่งนั่งมองดูเด็กหญิงอยู่ด้วยความนิยม ข้าวสุกครึ่งจานและไข่เค็มครึ่งซีกนั้น ยังไม่ทำให้ท่านผู้เฒ่าหายหิวได้ เมื่อเห็นเด็กหญิงยกข้าวต้มร้อน ๆ ออกมาก็ไม่ได้รอช้า ค่อย ๆ ตักข้าวต้ม ซึ่งปรุงโดยฝีมือของ

เด็กหญิงบ้านนาจน ๆ คนหนึ่งพอคลายความร้อนลงแล้วก็ตักใส่ปากอย่างเอร็ดอร่อย พลางเรียกเด็กหญิงให้มากินร่วมกัน และได้สนิทสนมกันรวดเร็ว ในความรู้สึกของท่านผู้เฒ่ามันเป็นอาหารที่วิเศษมีรสอันโอชาท่านรับประทานได้มากกว่าธรรมดา แล้วจึงพูดว่า

"แหม! ข้าวต้มของแม่หนูนี่อร่อยจริง ๆ ฉันไม่เคยกินข้าวมากอย่างนี้เลยคนที่บ้านฉันต้มก็ไม่เคยอร่อยอย่างนี้ ทั้งปลาเค็มปิ้งก็หอมไม่เค็มมาก มันช่างดีแท้ ๆ"

เด็กหญิงถูกชมเข้าก็อายม้วนไปมา พูดอะไรไม่ถูกตามความรู้สึกของเด็ก ซึ่งไม่เคยมีใครชมมาก่อนเลยในชีวิต แต่แล้วท่านผู้เฒ่าก็ถามขึ้นว่า

"นี่พ่อแม่ของหนูไปไหนล่ะ จึงทิ้งหนูไว้เพียงสองคนพี่น้องอยู่กลางทุ่งอย่างนี้"

เด็กหญิงตอบว่า "พ่อของหนูไปอำเภอ แม่ไปตัดฟืนในป่าสะแก กว่าจะกลับถึงบ้านก็เย็น ๆ แล้วทำไมตาจึงมาที่นี่ล่ะจ๊ะ"

ผู้เฒ่ายิ้มตอบว่า "ฉันหลงทางมาจ้ะแม่หนู ฉันต้องเดินมากลางแดด ลำบากเหลือเกิน ไม่เคยเดินไกล ๆ มาก่อน แถวนี้ไม่มีบ้านเลย พบบ้านแม่หนูเป็นบ้านแรกจึงแวะเข้ามาขอน้ำกิน และขอนั่งพักอาศัยพอให้มีแรงหน่อยก็จะไป ฉันอ่อนใจเต็มทีเดินแทบไม่ไหวอยู่แล้ว ถ้าหากไม่พบบ้านแม่หนูต้องเดินไกลกว่านี้ ฉันคงหมดแรงหมดกำลังลงนอนกลางดินแน่"

เมื่อเด็กหญิงได้ฟังก็รู้สึกสงสาร ที่ผู้เฒ่าต้องบุกกลางทุ่งกลางนามาได้รับความเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียมาก จึงพูดว่า

"ตาจะพักผ่อนหลับนอนก็ได้ หนูจะไปเอาหมอนหนุนหัวมาให้" ว่าแล้วเด็กน้อยก็วิ่งเข้าไปค้นหาหมอนของพ่อแม่มาได้ใบหนึ่ง ซึ่งไม่ค่อยสะอาดนัก ผู้เฒ่าพึมพัมขอบใจแล้วก็เอนตัวลงนอนบนแคร่ด้วยความอ่อนเพลียไม่ช้าก็หลับ เด็กหญิงนั่งมองผู้เฒ่าและนึกอะไรไปตามภาษาเด็ก ๆ พอน้องตื่นเด็กหญิงก็รีบอุ้มลงจากเปล รีบออกจากโรงนากลัวว่าเสียงร้องไห้ของน้องจะรบกวนผู้เฒ่า

ครั้นถึงเวลาเย็น แม่กลับจากป่าสะแก ลูกสาวก็อุ้มน้องเข้าสะเอวยืนคอยรับหน้าแม่อยู่นอกบ้าน พอเห็นหน้าแม่ก็รายงานว่า

"แม่จ๋า วันนี้มีคนแก่เดินหลงทางมาถึงบ้านเราจ้ะแม่ แกหิวน้ำมาก หนูเลยตักน้ำให้กิน แล้วแกก็หิวข้าวด้วย หนูก็ให้ข้าวกลางวันของหนูให้กิน แต่ก็ยังไม่อิ่ม หนูก็เลยต้มข้าวให้กิน แกบอกว่าอร่อยจ้ะ พอกินข้าวแล้วแกก็อ่อนใจเลยนอนหลับอยู่ที่แคร่

แม่จ้หนูสงสารแกม้ากมาก แล้วยังเดินหลงทางมาไกลอีก หนูจึงรีบออกมาคอยบอกแม่ประเดี๋ยวแม่จะทำให้แกตื่นเพราะแม่ไม่รู้"

แม่ยืนถือมีดดัดพืนพังลูกสาวรายงานจนจบ จึงพูดว่า "เออ ดีแล้วอีหนู คนแก่คนเฒ่าจงนับถือเหมือนปู่ย่าตายาย เมื่อหลงทางมาก็ให้แกได้พักพิง เท่าที่เราจะให้ได้ก็เป็นบุญเหมือนกันนะลูก แต่เราก็ยากจนไม่ใช่มั่งมีอะไรนัก เอาเถิดลูกกลับเข้าไปในบ้านเถิดประเดี๋ยวจะได้หุงข้าว พอพ่อเจ้ากลับจากอำเภอคงจะมีอะไรติดมือมาบ้าง ก็จะได้เลี้ยงดูกันตามมีตามเกิด ว่าแล้วแม่ลูกก็ย่องเข้าไปในบ้านจัดแจงหุงหาอาหาร เพื่อแขกผู้เฒ่าเป็นพิเศษ

ส่วนผู้เฒ่านอนหลับ พอดีตื่นรู้สึกตัวได้ยินเสียงแม่ลูกพูดกันอยู่นอกบ้านก็นึกในใจว่าบ้านนาที่แม้จะยากจนแต่ก็จิตใจดีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ พยายามจะลุกขึ้นแต่เมื่อยจนลุกไม่ไหวแล้วก็หลับไปอีก

พอเย็นมากชายผู้เป็นพ่อของเด็กหญิงก็กลับมาถึงบ้าน เด็กหญิงก็คอยไปคักบอกผู้เป็นพ่ออยู่นอกบ้านเช่นกัน ชายผู้พ่อก็มิได้ว่าอะไรนอกจากบอกกับลูกสาวว่า

"เออ! อีจุก เอ็งไปทำเช่นนั้นก็ดีแล้วลูก ได้บุญนะ ช่วยคนแก่คนเฒ่าหลงทางเช่นนั้น ถ้าเราเกิดชาติหน้าคงจะไม่ยากจน เอ็งทำอย่างนี้พ่อก็ดีใจ"

แล้วผู้พ่อก็ย่องเข้าไปในบ้าน นำของที่ซื้อมาจากอำเภอมอบให้ภรรยาจัดการหุงต้มตามใจชอบ เพื่อจะได้รับรองแขกผู้เฒ่าตามสภาพของชาวนาเท่าที่จะมีได้ การพูดจากันก็ซุบซิบระหว่างพ่อแม่ลูกไม่ให้เสียงดังเป็นที่รบกวนการนอนของชายผู้เฒ่า ในไม่ช้าหญิงผู้เป็นแม่ก็ปรุงจัดอาหารเสร็จเรียบร้อย และจัดใส่ถ้วยชามดีที่สุดเท่าที่มีอยู่ และจัดใส่สำรับ เท่าที่จะทำได้คอยเวลาให้ผู้เฒ่าตื่นจะได้รับประทานอาหาร คอยแล้วคอยอีกก็ยังไม่มีทีท่าว่าผู้เฒ่าจะตื่น ผู้เป็นแม่เกรงว่ากับข้าวจะเย็นเสียหมด จึงกระซิบบอกลูกสาวให้ค่อย ๆ กระซิบปลุกผู้เฒ่าเพื่อจะได้รับประทานอาหาร ลูกสาวจึงค่อย ๆ ไปเขย่าขาผู้เฒ่าพลางพูดว่า

"ตาจ๋า ลุกขึ้นมากินข้าวเถิดจ้ะ ประเดี๋ยวจะเย็นหมด ลุกขึ้นเถิดจ้ะดาเวลาเย็นมากแล้ว"

แม้เด็กหญิงจะพยายามปลุกเท่าไร ผู้เฒ่าก็ยังไม่รู้สึก ทำให้ชายผู้เป็นพ่อของเด็กรู้สึกร้อนใจมาก จึงตรงเข้าไปจับตัวดู เห็นตัวผู้เฒ่าร้อนจัดก็ตกใจหันไปบอกกับภรรยาด้วยเสียงกระซิบว่า

"ถ้าจะเป็นไข้เสียแล้ว ทำยังไงดีละ"

ภรรยาก็ตกใจตอบว่า "ยาเขียวใหญ่ในบ้านเรายังมี ลองให้แกกินซิพี่"

แล้วในไม่ช้าทั้งผัวเมียและบุตรสาวก็กุลีกุจอละลายยาเขียวใหญ่ ซึ่งเป็นยาประจำบ้านในสมัยนั้น พยายามจะให้ท่านผู้เฒ่าดื่มเมื่อตื่นขึ้นมา ความอ่อนเพลียทำให้ผู้เฒ่านอนอย่างสลบไสล แต่เมื่อปลุกนานเข้าก็ได้สติลุกขึ้นมา ก็รู้สึกแปลกใจถามขึ้นว่า

"นี่ฉันอยู่ที่ไหน ใครเป็นคนพาฉันมา"

สองผัวเมียมองตูตากัน แล้วหันไปมองดูลูกสาวคนโตคล้ายจะถามว่า นี่จะทำอย่างไรดีล่ะ ลูกสาวรู้ความหมายดีจึงเข้าไปพูดว่า

"ตาหลงทางมาเมื่อตอนบ่าย ตาจำได้ไหมจ๊ะ หนูยังตักน้ำให้ตากิน แล้วรูดใบจากชายคาลงไปในขันน้ำ แล้วให้ข้าวเย็นตากินยังไม่อิ่ม ยังต้มข้าวให้ตากินไงจ๊ะ ตาจำได้หรือยัง?"

ผู้เฒ่านั่งมองหน้าเด็กหญิงนึงคิดอยู่ครู่หนึ่งจึงพูดว่า

"เออ ถ้าจะจริง ฉันจำได้แล้ว ฉันมารถเมล์แล้วก็มาลงเรือจ้างเข้าคลองซอยฉันจะไปบ้านนายกองนาเป็นกำนัน แต่คนเรือมันพามาผิดทาง มันพาไปห่างไกลบ้านคนมันก็จอด อ้ายคนแจวหัวมันหยิบเอามีดดาบขึ้นมาลับกับหิน ฉันก็ใจไม่ดีไม่รู้ว่ามันจะทำอะไร มันคงจะทุจริตเพราะมันจอดเรือเฉยอยู่ในที่เปลี่ยวไม่มีบ้านช่องคน เห็นแต่ทุ่งนาสุดลูกหูลูกตา ฉันถามมันว่า

"ทำไมถึงไม่ไป จอดอยู่ทำไม" มันนั่งลับมีดนึงเฉยทำทองไม่รู้ร้อน ส่วนไอ้คนแจวท้ายมันก็นั่งสูบบุหรี่ใบจากเฉยอยู่ไม่พูดไม่จา ทีแรกฉันรู้สึกฉิวและโกรธ แต่นึกว่าไม่ควรประมาท คิดดูแล้วว่าเราทำอะไรมันไม่ได้ มีแต่จะเสียท่ามันเพราะฉันแก่แล้วอาวุธก็ไม่มีติดตัวจะโกรธมันและขัดใจมันก็จะถูกทำร้าย ควรจะรักษาตัวรอดดีกว่า จึงพูดดีกับมันว่า

"แกจะเอาอะไรบอกมา ฉันมีก็จะให้ จะได้ออกเรือไปเสียที" อ้ายคนลับมีดมันไม่พูดอะไร ทำหูทวนลมตั้งหน้าตั้งตาลับมีด แล้วก็เอามาลูบดูว่าคมหรือยัง อ้ายคนท้ายมันพูดว่า

"เขาต้องการเงินครับ ถ้ามีเงินก็ไปเร็ว"

ฉันฟังมันพูดแล้วมาคิดดูว่า ถ้าเราขัดขืนไม่ยอมให้มันก็เห็นจะเจ็บตัว จึงถามว่า "เอาเท่าไหร่ มันบอกว่าเอาเท่าที่ท่านมีอยู่ในตัว ฉันหยิบเงินออกมาให้มันแล้ว บอก

ว่ามีอยู่สิบตำลึง มันตาลุกเพราะคงไม่นึกว่าฉันจะพกเงินบาทมามาก แต่ความโลภมันก็ถามอีกว่า "ยังมีอะไรอีกไหม"

ฉันบอกว่า "เงินมีอยู่เท่านี้แหละไม่มีอีกแล้ว" มันขู่ว่า "อย่าโกหกนะ ถ้าผมค้นได้ท่านจะเจ็บตัว เอามาให้เสียดี ๆ"

ฉันจึงบอกว่า "ฉันแก่แล้ว ฉันพูดปดไม่เป็น ฉันยังมีนาฬิกาพกเรือนทองพร้อมสายอีกเรือนเท่านั้นราคาหลายชั่ง เอ้อ! แล้วก็กระดุมนาคอีก ๕ เม็ดเท่าที่เห็นนี่แหละ" ที่สุดมันก็เอาไปหมด หมวกไหมสักปะรด ๑ ใบ ไม้เท้าหัวเลี่ยมนาก ๑ อัน แล้วมันก็เอาเงินคืนมาให้ฉัน ๒ บาท พร้อมทั้งหมากห่ออยู่ในผ้าแดงหนึ่งห่อ แล้วมันก็ไล่ฉันขึ้นผึ้ง บอกให้เดินไป เพราะถ้าส่งฉันถึงบ้านกำนันมันกลัวถูกจับ ฉันจึงต้องเดินตั้งแต่เช้าจนบ่าย ผ่านทุ่งมาเมื่อเห็นหลังคาบ้านไกลลิบ ๆ อยู่ข้างหน้า ฉันก็แข็งใจเดินมาพบแม่หนูเรื่องมันก็มีเท่านี่แหละ"

เมื่อได้ยินผู้เฒ่าเล่าเรื่องนี้ต่างก็มีความสงสาร แล้วสองคนผัวเมียก็แนะนำว่าควรจะไปบอกกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการอำเภอ เพื่อจะได้ติดตามคนใจชั่วทั้งสองต่อไป แต่ท่านผู้เฒ่านั้นไม่อยากจะให้เรื่องราวอื้อฉาวใหญ่โต จึงไม่ยอมไปแจ้งตามที่สองผัวเมียแนะให้ และยังขอให้สองผัวเมียช่วยปิดเป็นความลับ อย่าได้บอกให้ใครรู้เป็นอันขาด สองผัวเมียก็รับคำ ท่านผู้เฒ่าต้องพักอยู่ที่บ้านนากลางทุ่งโดดเดี่ยวหลังนั้น เพราะยังเป็นไข้เมื่อยขบไปทั่วสรรพางค์กาย เด็กหญิงก็ยินดีรับใช้ช่วยบีบนวดตามแต่กำลังจะทำได้ด้วยความเต็มใจ การพักอยู่ที่นั้นทำให้ผู้เฒ่ามองเห็นชีวิตของชาวนาครอบครัวนี้ว่า ถึงจะยากจนทางทรัพย์สิน ส่วนจิตใจนั้นมีทั้งความรู้สึกสงสารเห็นอกเห็นใจ ทำให้ผู้เฒ่าเมตตารักใคร่เด็กหญิงทั้งสองและพ่อแม่ของแม่หนูยิ่งขึ้น เมื่อพักอยู่จนอาการไข้และอ่อนเพลียหายร่างกายเข้าสู่สภาพปกติ ระหว่างที่พักอยู่ที่บ้านนาท่านก็ได้อาศัยเด็กหญิงเป็นผู้เอาใจใส่ดูแล ก่อนที่จะจากบ้านนา ทำให้ผู้เฒ่ามีความอาลัยรักใคร่เอ็นดูเด็กหญิงยิ่งนัก เด็กหญิงทั้งสองก็มีความอาลัยรักใคร่ในตัวท่านไม่น้อย ก่อนจะเดินทางกลับท่านผู้เฒ่าได้ขอร้องให้ชายผู้เป็นสามีช่วยไปส่งถึงอำเภอแล้วก็จะกลับเอง ท่านได้แสดงความขอบใจและมีความเป็นห่วงเด็กหญิงตัวน้อย ๆ ที่ได้เอาใจใส่อย่างดี นับว่าทำบุญคุณไว้แก่ท่านมาก ท่านจึงเรียกเด็กหญิงทั้งสองคนซึ่งยังไม่มีชื่อจริงมีแต่ชื่อเล่น คนโตนั้นไว้จุกพ่อแม่จึงเรียกว่าอีจุก และน้องสาวซึ่งพ่อแม่เรียกว่าอีแดงเข้ามา และได้บอกกับสองผัวเมียว่าท่านอยากจะตั้งชื่อให้

เด็กทั้งสองเสียใหม่ ซึ่งสองผัวเมียก็ไม่ขัดข้อง ฉะนั้นท่านผู้เฒ่าจึงตั้งชื่อให้เด็กคนโตว่า **"เมตตา"** ส่วนน้องเล็กท่านได้ตั้งชื่อว่า **"กรุณา"** ตั้งชื่อให้แล้วก็ให้ศีลให้พรเพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขเป็นศิริมงคล ต่อจากนั้นท่านผู้เฒ่าก็ได้บอกลาแม่ของเด็กทั้งสองเพื่อเดินทางกลับกรุงเทพ ฯ ทั้งสองสามีภรรยามีความอาลัยท่านมาก แต่ก็ไม่ทราบว่าท่านคือใครอยู่ที่ไหน เพียงแต่ท่านบอกว่า เมื่อกลับถึงบ้านแล้วจะส่งข่าวมาให้ทราบ

เมื่อท่านเดินออกจากบ้าน เด็กหญิงผู้พี่ก็วิ่งมากอดขาร้องไห้ด้วยความรักอาลัยตามความรู้สึกของเด็ก ๆ ทำให้ผู้เฒ่าต้องน้ำตาร่วง และพยายามปลอบโยนว่าจะหาเวลามาเยี่ยมภายหลัง

หลังจากผู้เฒ่าได้เดินทางกลับไปแล้ว รู้สึกว่าเด็กหญิง **"เมตตา"** ซึ่งท่านผู้เฒ่าตั้งชื่อให้เป็นอนุสรณ์มีความเงียบเหงาไปมาก แต่แล้วต่อมาไม่นานนักพวกพนักงานอำเภอและที่ดิน พร้อมด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้านก็มาหาที่บ้านกลางนา บอกให้ไปรับ **โอนที่นา ๒๐๐ ไร่ ในนามของเด็กหญิงเมตตาและเด็กหญิงกรุณา** เรื่องนี้ทำให้สองสามีภรรยาตกตลึงเพราะไม่นึกฝันว่าจะได้รับลาภก้อนใหญ่เช่นนี้มาก่อน ความจริงที่นาในสมัยนั้นราคาไม่แพงแต่สำหรับคนจนไม่เคยมีที่นาเป็นของตนเองย่อมมีค่า แต่ก็ยังสงสัยว่าจะผิดตัว จึงถามคณะกรรมการอำเภอให้แน่นอนใจ แต่ก็ได้รับการยืนยันหลักฐานต่าง ๆ เช่นชื่อของเด็กหญิงทั้งสองก็ตรงกับชื่อเมตตากับชื่อกรุณา ซึ่งท่านผู้เฒ่าเป็นผู้ตั้งให้และชื่อพ่อแม่ถูกต้อง จนทำให้สองผัวเมียตื่นเต้นจนทำอะไรไม่ถูกตลอดทั้งวัน เพราะอยู่ ๆ ก็ได้นาถึง ๒๐๐ ไร่ ทั้งไม่รู้จักผู้ให้ว่าเป็นใครอยู่ที่ไหน แต่ก็คิดว่าคงไม่มีใครอื่น นอกจากท่านผู้เฒ่าที่มาพักอาศัยบ้านนาเมื่อคราวหลงทาง ชีวิตของชาวนาผู้ยากจน บัดนี้ฐานะพอจะลืมตาอ้าปากกับเขาได้บ้าง แม้จะไม่รวยก็พอมีอันจะกินคนหนึ่งในแถบนั้น ไม่มีอะไรเป็นของเที่ยงแท้แน่นอน

ต่อจากนั้นมาสิ่งที่ไม่นึกไม่ฝันก็เกิดขึ้นอีก คือเด็กหญิง เมตตา และ กรุณา **ได้รับมรดกตึกแถวซึ่งปลูกอยู่ในกรุงและเงินสดอีกจำนวนไม่น้อย เหตุก็เพราะท่านเจ้าคุณผู้เฒ่าที่เคยหลงทางมาพักที่บ้านนาได้ถึงแก่อสัญกรรมลง ก็ได้ทำพินัยกรรมมอบแบ่งมรดกให้เด็กหญิงทั้งสองคน** หลังจากนั้นต่อมาครอบครัวนี้จึงได้โยกย้ายภูมิลำเนาเข้ามาอยู่ในพระนคร ประกอบการค้าในตึกแถวที่เป็นกรรมสิทธิ์ของบุตรสาวต่อมา ทั้งนี้ก็เป็นเพราะเด็กหญิงชาวนาจน ๆ ผู้ใจบุญและได้ให้น้ำท่านเจ้าคุณผู้เฒ่าในยามยาก เป็น

คุณงามความดีของเด็กหญิงที่ยังไม่เดียงสา ทำไปด้วยมีจิตใจเมตตาสงสาร ไม่ได้นึกว่าจะเกิดผลตอบแทนอย่างมากมายเช่นนี้ นี่เป็น ผลของกรรมดีที่เด็กหญิงชาวนาได้ประกอบขึ้น จึงทำให้พ่อแม่พลอยได้รับความสุขไปด้วย เพราะมีลูกที่ดี ครอบครัวนี้จึงได้เจริญรุ่งเรือง ความเมตตา ความกรุณาปรานีสงสาร ด้วยความบริสุทธิ์แล้ว ย่อมจะเกิดผลดีตามสนองอยู่เสมอ นี่ก็พอจะให้รู้ได้ว่าความดียังไม่สูญสิ้นไปจากโลกนี้

นับแต่เด็กหญิงเมตตา และเด็กหญิงกรุณา สองพี่น้องได้รับทรัพย์สินของท่านเจ้าคุณผู้เฒ่าแล้ว วันเดือนปีได้ผ่าน จนเด็กทั้งสองเติบใหญ่จนได้รับตำแหน่งคุณยาย คุณย่า คุณทวด แต่หญิงทั้งสองยังไม่เคยลืมชีวิตเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก นึกถึงชายชราเจ้าคุณผู้เฒ่าผู้มาขอน้ำขอข้าวแล้วเป็นผู้ตอบแทนบุญคุณสูง แต่ด้วยความกตัญญูกตเวที หญิงทั้งสองพี่น้องจึงได้ทำบุญทำทานเลี้ยงพระสวดมนต์ ถวายสังฆทานอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ท่านเจ้าคุณผู้เฒ่าที่ล่วงลับไปแล้วทุกปีเป็นประจำไม่เคยขาด ไม่เคยเว้น วันนั้นคือตรงกับวันถึงแก่อสัญกรรมของท่านเจ้าคุณผู้มีพระคุณอันสูงยิ่ง แสดงถึงน้ำใจอันน่าชมเชยและนับถือ

บทนำ

โรค **"เส้นเลือดอุดตันในสมอง"** เป็นโรคที่พบได้บ่อยในผู้ป่วยรองลงมาจากโรค "เส้นเลือดหัวใจตีบ" สมมุติฐานของโรคก็เนื่องมาจากสาเหตุเดียวกัน คือ หลอดเลือดที่ไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของสมอง หนาแข็ง และ ขรุขระทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้ ประมาณ ๙๐ เปอร์เซ็นต์เนื่องจากมีไขมันและสารพวกโมเลสเตอรอลมาจับตามผนังเส้นเลือดอยู่เป็นเวลานาน ทำให้เส้นเลือดเสียความยืดหยุ่นในตัวเอง เลือดที่ไหลผ่านสมองเพื่อนำอาหารและอ๊อกซิเจนมาเลี้ยงก็น้อยลง สมองของผู้ป่วยจะขาดเลือดมาเลี้ยงอย่างรุนแรง ทำให้มีอาการทางจิตต์ หรือมีอัมพาตที่แขนขา หมดสมรรถภาพในการทำงานเกิดการบั่นทอนทั้งทางร่างกายและจิตต์ใจได้ และเมื่อผู้ป่วยเกิดโรคนี้แล้ว โอกาสที่ผู้ป่วยจะสามารถฟื้นตัวกลับมาทำงานได้ตามปกติมีเพียงหนึ่งในสี่ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมดเท่านั้น จึงเป็นโรคที่น่ากลัวโรคหนึ่ง และสมควรที่ประชาชนทั่วไปจะได้เรียนรู้และระวังป้องกันตัวเองมิให้เกิดโรคนี้ขึ้น ตัวอย่างเช่น การควบคุมไขมันหรือสารโมเลสเตอรอลในเลือดมิให้สูงเกิน ๒๘๐ มก. เปอร์เซ็นต์ในวัยเลยกลางคนไปแล้ว ด้วยการควบคุมอาหารก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะป้องกันตัวเองให้ปราศจากโรคนี้ได้

นอกจากนี้ทางวงการแพทย์ยังพบว่า โรค "ความดันเลือดสูง" มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการที่ทำให้เส้นเลือดในร่างกายแข็งตัวเสียความยืดหยุ่นเร็วกว่าปกติ ทั้ง ๆ ที่ผู้ป่วยนั้นมีสารโมเลสเตอรอลในเลือดอยู่ในระดับปกติก็ตาม ตามสถิติปรากฏว่า ในผู้ป่วยที่มีสภาพของเส้นเลือดทั่ว ๆ ไปในร่างกายแข็งตัว ได้เป็นโรค "แรงดันเลือดสูง" มาก่อนถึง ๕๐ เปอร์เซ็นต์ หรือโดยนัยกลับกัน จะพบโรค "เส้นเลือดอุดตันในสมอง" ในคนที่แรงดันเลือดสูงเป็นสามเท่ามากกว่าในคนที่มีแรงดันเลือดปกติ ฉะนั้นการที่ผู้ป่วยที่มีโรค "แรงดันเลือดสูง" แล้วได้ไปรับการรักษาและควบคุมจากแพทย์ผู้ชำนาญเสียแต่เนิ่น ๆ ก็เป็นวิธีป้องกันโรค "เส้นเลือดอุดตันในสมอง" ได้อีกวิธีหนึ่ง

ข้อเตือนใจอีก ประการหนึ่ง ก็คือ อย่า พยายาม ซื้อยาลด ความดันเลือด ที่ใครแนะนำว่าดีมารับประทานเองโดยปราศจากการควบคุมของแพทย์เป็นอันขาด เพราะถ้าผู้ป่วยมีแรงดันเลือดสูงอยู่นานและมีหลอดเลือดในสมองตีบลงแล้ว เนื่องจากเส้นเลือดหนา

ขึ้นขรุขระขึ้นร่วมกับการหดเกร็งและเสียความยืดหยุ่น ความดันเลือดของผู้ป่วยจะไม่แน่นอนขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่ตลอดเวลาตามอารมณ์ของผู้ป่วย การที่จะลดความดันเลือดของผู้ป่วยลงมาโดยการใช้ยาลดความดัน จะต้องกระทำโดยความระมัดระวังอย่างที่สุด ยิ่งผู้ป่วยมีอาการทางจิตต์มาก่อนแล้วเนื่องจากสมองขาดเลือดมาเลี้ยงเล็กน้อย ยิ่งต้องระวังมาก เพราะผลของยาอาจทำให้ความดันเลือดลดต่ำลงมาอย่างรวดเร็วเกินไป เลือดที่ไหลผ่านสมองลดลงมากไปอีก ทำให้เกิดโรค "เส้นเลือดอุดตันในสมอง" มีผลทำให้เนื้อสมองตายหรือเหลวไป เกิดเป็นอัมพาตขึ้นมาได้จากผลการรักษา

บทความที่คุณหมอสมชาย ฯ เขียนขึ้นดังที่ท่านผู้อ่านจะได้อ่านต่อไปนั้น เป็นข้อเตือนใจอันหนึ่งที่ว่า โศกนาฏกรรมเช่นนี้ อาจจะเกิดแก่ท่านผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้ ถ้าขาดความระมัดระวังตน โดยเฉพาะในท่านที่เลยวัยกลางคนไปแล้ว หวังว่าบทความต่อไปนี้คงจะเป็นวิทยาทานที่น่าสนใจแด่ท่านผู้อ่านไม่มากก็น้อย

สวัสดิ์

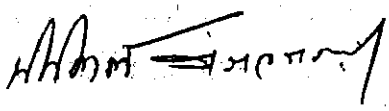

(นายแพทย์นิกิตต์ สำรวจรวมผล)
บ้าน ๗๖ แดงอุดม (๓๓) สุขุมวิท
นครหลวงกรุงเทพธนบุรี

โรคเส้นเลือดอุดตันในสมอง

(ซีรีบรัลทรอมโบสิส)

นายแพทย์สมชาย ศิริรัตน์

ในบรรดาโรคต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความพิการแก่ร่างกายนั้น โรคอัมพาตจัดว่าเป็นโรคสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เกิดความพิการได้มาก บางคนก็มีอาการจนถึงกับใช้แขนขาไม่ได้ต้องนั่งรถเข็นหรือบางคนกว่าจะหายจากความพิการ ก็ใช้เวลารักษาอยู่เป็นเวลานาน โดยเฉพาะในระยะที่ทำการรักษาทางกายบำบัด จึงนับได้ว่าโรคนี้ทำให้ประเทศต้องสูญเสียสมรรถภาพของคนไปเป็นจำนวนปีละไม่ใช่น้อย

สาเหตุของการเกิดอัมพาตของร่างกาย ก็เกิดจากความพิการที่เกิดขึ้นในสมอง โดยสาเหตุต่าง ๆ เช่น เส้นเลือดอุดตันในสมอง เส้นเลือดอุดจากก้อนเอมโบลัส โรคเนื้องอกในสมอง หรือ การอักเสบของสมอง เป็นต้น

สาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดความพิการในสมอง ก็คือ เส้นเลือดอุดตันในสมองพบว่ามีเปอร์เซ็นต์สูงสุดประมาณ ๒๓ เปอร์เซ็นต์ของโรคเส้นเลือดของสมองทั้งหมด อาการที่พบได้บ่อยในคนที่มี อายุ ๔๕—๕๗ ปี ส่วนสาเหตุที่ทำให้เกิดการอุดตันของเส้นเลือดในสมองก็คือ การแข็งตัวของเส้นเลือดของสมอง

เส้นเลือดแข็งตัวของร่างกายมี ๒ แบบ คือ ชนิดอาเทอร์โรสเคิลโรสิส กับ อาร์เตริโอสเคิลโรสิส การแข็งตัวแบบแรกเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอาการอุดตันได้บ่อยที่สุดทั้งในสมองและหัวใจ และมีอัตราตายสูง มีผู้ค้นคว้าเรื่องนี้มากมาย

นายแพทย์พอลแลค ได้พบความสัมพันธ์ระหว่างเส้นเลือดแข็งตัวกับไขมันในเลือดซึ่งสูงขึ้นเกินกว่าระดับปกติ (โดยปกติไขมันในเลือดอยู่ในรูปโฆเลสเตอรอล และมีจำนวนไม่เกิน ๒๕๐ มก. เปอร์เซ็นต์) นายแพทย์พริชาร์ด และนายแพทย์จอห์น ไมเออร์ ได้ทำการค้นคว้ามากเรื่องเกี่ยวกับเส้นเลือดแข็งตัวในสมอง และส่วนอื่นของร่างกาย และค้นคว้าเกี่ยวกับการขาดเลือดในสมอง เนื่องจากเส้นเลือดแข็งตัวได้พบ ความจริงที่น่าทึ่งคือ

อาการขาดเลือดในสมองจะเริ่มในระยะแรกที่สุดที่เริ่มมีการแข็งตัวของเส้นเลือด โดยจะมีอาการทางสมองปรากฏออกมาเล็กน้อย ซึ่งจะเป็นแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดโรคที่น่ากลัวนี้ได้ โรคหลายอย่างที่ทำให้มีส่วนช่วยให้เกิดอาการแข็งตัวของเส้นเลือดได้ เช่น โรคเบาหวาน โรคแรงดันเลือดสูง

การเปลี่ยนแปลงของเส้นเลือดที่มีการแข็งตัว จะมีไขมันไปจับในชั้นต่าง ๆ ของเส้นเลือดและแทรกเข้าไปในชั้นในของเส้นเลือด บางครั้ง จะมีผังผืดจับตัวร่วมไปด้วย ทำให้เส้นเลือดขาดการยืดหยุ่นตัว และเปราะ รวมทั้งมีความขรุขระภายในผนังเส้นเลือดเกิดขึ้น

ตำแหน่งที่พบการแข็งตัวบ่อย ๆ ของเส้นเลือดของสมอง คือ

๑. เส้นเลือดคาโรติค
๒. เส้นเลือดสมองเส้นหน้าส่วนต้น
๓. เส้นเลือดสมองเส้นกลางส่วนต้น
๔. เส้นเลือดเบสิลาร์ ๑ ซ.ม. ห่างจากจุดเริ่มต้น
๕. เส้นเลือดเวอรติบราล

(ดังรูป)

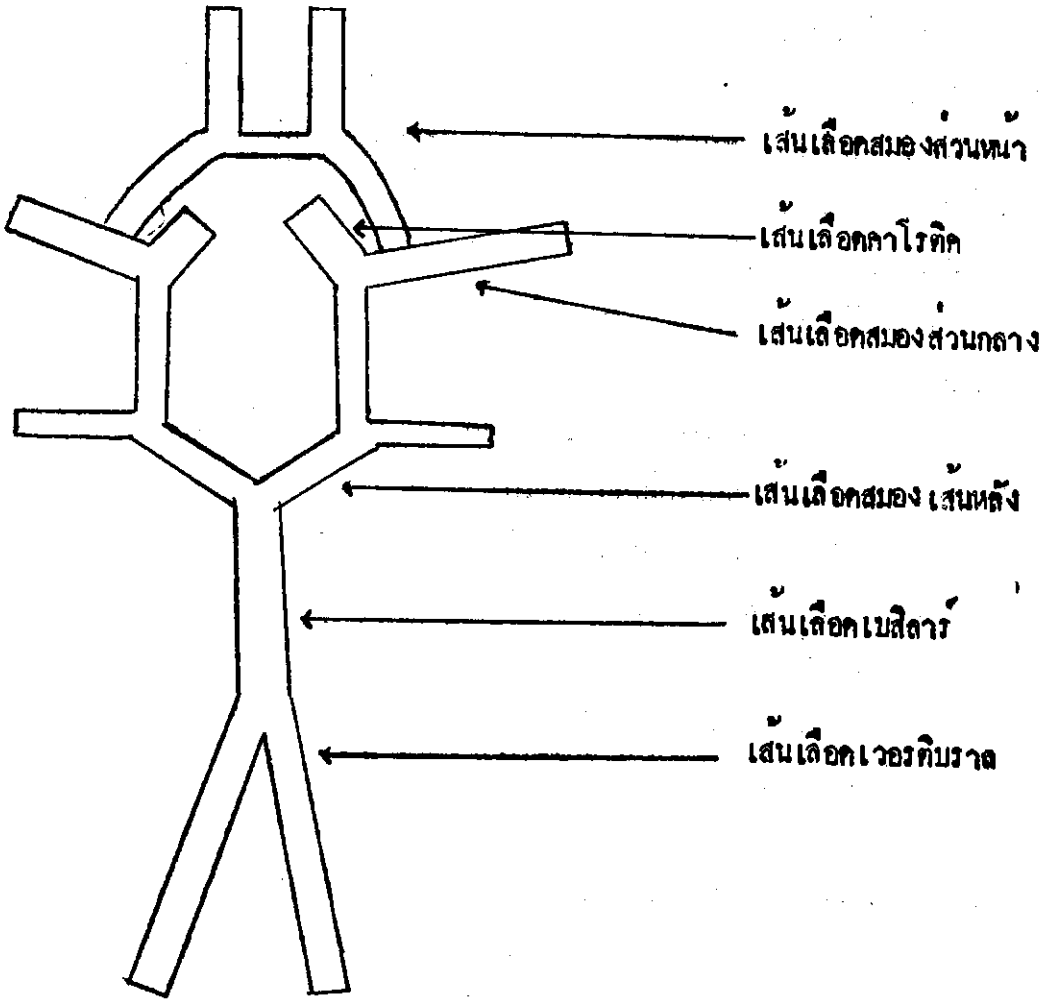

เส้นเลือดที่ฐานของสมอง

นายแพทย์พีชเชอร์ ได้พบว่า โรคแรงดันเลือดสูงมีความสัมพันธ์กับเส้นเลือดแข็งตัวโดยตรง และมักจะพบว่าบางครั้งแรงดันโลหิตสูงจะเป็นมาเป็นเวลานานจึงจะมีอาการแสดงของเส้นเลือดแข็งตัว หรือจะ พบโดย บังเอิญ จากการ ตรวจศพโดย ผู้ป่วยถึง แก่กรรมด้วยโรคอื่น

อาการของโรคเส้นเลือดแข็งตัวในสมองก่อนที่จะเริ่มมีการอุดตัน มักจะมีอาการบางอย่างนำมาก่อนเสมอ นายแพทย์จอห์น ไมเออร์ แห่งอเมริกา ท่านได้ค้นคว้าเรื่องอาการแสดงของเส้นเลือดแข็งตัวในสมองไว้มาก โดยทำการศึกษาจากคนไข้ที่สามารถให้การ

วินิจฉัยว่าเป็นโรคเส้นเลือดแข็งตัวในสมองแล้ว และคนที่มีอาการคล้ายคลึงกัน เพื่อเปรียบเทียบระหว่างอาการของโรคกับความสัมพันธ์ของเส้นเลือดแข็งตัว เพื่อจะเป็นแนวทางในการป้องกันโรคอัมพาตที่จะเกิดขึ้นต่อไป ได้พบว่าบางครั้งคนไข้จะมีอาการต่าง ๆ ที่บ่งชี้ว่าเป็นโรคเส้นเลือดแข็งตัวในสมองนำมาก่อนหลายปี โดยที่คนไข้เองไม่ได้เอาใจใส่อาการเหล่านั้น เพราะเห็นว่าเป็นอาการเล็กน้อย

อาการเริ่มต้นที่พบบ่อย ๆ ในคนที่อายุเลยวัยกลางคน และบ่งชี้ว่ามีเส้นเลือดแข็งตัวในสมอง คือ

๑. อาการเกี่ยวกับจิตใจและอารมณ์ มักจะมีอารมณ์หงุดหงิดโมโหง่าย ทำอะไรก็ขาดเหตุผล ซึ่งทำให้นิสสัยใจคอเปลี่ยนแปลงไป

๒. ความจำจะผิดปกติไป ความจำในปัจจุบันจะเสื่อมไป เช่น ลืมง่าย หรือวางอะไรไว้ที่ไหนแล้วจำไม่ได้

บางครั้งความจำในอดีตจะดีพอสมควร

๓. อาการปวดศีรษะ มักจะพบบ่อย ๆ เป็นอาการปวดร้าวทั่วไปทั้งศีรษะ บางครั้งมีอาการปวดแบบกระตุก และมักจะไม่พบแรงดันโลหิตสูง

๔. อาการสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ถ้าก้มศีรษะนาน ๆ มักจะมีอาการปวดศีรษะ หรือถ้าลุกขึ้นเร็ว ๆ บางครั้งจะรู้สึกหน้ามืด รู้สึกมีความมึนงงเวลาก้มหรือเงยศีรษะ

๕. อาการวิงเวียนศีรษะ พบได้บ่อย ๆ จนถึงมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน บางครั้งจะรู้สึกตัวหมุน บางครั้งจะรู้สึกมีเสียงดังในหู หรือหูอื้อบ่อย ๆ

บางครั้งถ้าอาการรุนแรงอาจจะพบมีอาการชักแบบโรคลมชักได้ แต่มักไม่มีประวัติชักมาก่อนในอายุน้อย ๆ อาการชักไม่ค่อยพบบ่อยนัก

โรคเส้นเลือดอุดตันในสมอง

จากอาการที่กล่าวข้างต้นถ้าเราไม่รีบป้องกันหรือรักษา เส้นเลือดแข็งตัวมากขึ้น หรือหนาตัวมากขึ้น บางครั้งจะมีก้อนไขมันแตกออกจากผนังเส้นเลือดมาจับรวมตัวกันอยู่ในส่วนต่าง ๆ จนทำให้เส้นเลือดบริเวณนั้นมีขนาดแคบลง เลือดที่ไหลผ่านบริเวณนั้นก็มีโอกาสจะจับตัวกันเป็นก้อนอุดเส้นเลือดเส้นนั้น ทำให้สมองส่วนที่ได้รับเลือดจากเส้นเลือดเส้นนั้นเกิดการขาดเลือดขึ้น ในระยะต่อมาสมองส่วนนั้นจะอ่อนตัวลง (ซีฟาโล-มาลาเซีย)

โรคเส้นเลือดอุดตันในสมองมักจะเกิดจากเส้นเลือดแข็งชนิดอาเทอร์โรสเคิลโรสิส ส่วนชนิดแข็งทั่วไปนั้นมักจะเกิดจากการขาดเลือดไปสู่สมองเท่านั้น

โรคซิฟิลิสก็ทำให้เกิดเส้นเลือดอุดตันในสมองได้เช่นกัน ในเด็กที่มีไข้สูงก็จะเกิดเส้นเลือดอุดตันในสมองได้

โรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ และโรคเลือดบางชนิด ก็ทำให้เกิดโรคเส้นเลือดอุดตันในสมองได้เช่นเดียวกัน

ส่วนมากการตรวจพบส่วนที่อุดตันอาจจะพบได้จากการตรวจศพ การฉีดสีเข้าสมองก็ทำให้พบส่วนที่อุดตันได้ และประการหนึ่งคือ อาการดังกล่าวอาจจะเกิดจากเส้นเลือดคาโรติดที่คออุดตันหรือ เส้นเลือดเวอรติบราลก็พบได้บ่อย ๆ

การอุดตันของเส้นเลือดสมองอาจจะ ทำให้เกิด การตายของ เนื้อสมอง บางส่วนหรือส่วนใหญ่ ก็แล้วแต่ตำแหน่งและบริเวณที่เส้นเลือดเส้นนั้นไปสู่

อาการ ของการ อุดตันของ เส้นเลือดใน สมองจะ ค่อยเป็น ค่อยไป ไม่รวดเร็วเหมือนเส้นเลือดแตก หรือเกิดจากการอุดของเอมโบลัส อาการจะเริ่มจากการขาดเลือดของสมองในระยะแรกไปจนกระทั่งสมองเกิดตายไปเป็นส่วนใหญ่

โรบินสันได้พบว่า ในผู้ป่วย ๑๐๐๐ คนที่มีเส้นเลือดตันในสมองจนมีเนื้อสมองตายนั้น มีอัตราตาย ๒๐ เปอร์เซ็นต์ และการอยู่รอด ๕ ปี ๕๙ เปอร์เซ็นต์

ต่อไปนี้จะขอกล่าวถึงเรื่องสาเหตุที่ทำให้ไขมันในเลือดสูงพอเป็นสังเขป คือ

๑. เกิด จากการ บริ โภค อาหาร ที่มีไข มันอิ่ม ตัวสูง เช่น น้ำมันหมู น้ำมันมะพร้าว เนยแข็ง เนยเหลว ฯลฯ

และบริโภคอาหารที่มีโฆเลสเตอรอลสูง เช่น ไข่แดง สมอง เครื่องใน

๒. โรคบางอย่างของร่างกาย เช่น โรคเบาหวาน โรคแรงดันโลหิตสูง โรคไตเรื้อรัง โรคตับ

๓. การ ตรากตรำและ เคร่งเครียดของ ร่างกาย และจิตใจ เช่น การ นอนดึก การดื่มสุรา หรือความเคร่งเครียดทางอารมณ์ พวกนี้มีผลทำให้ต่อมหมวกไตทำงานหนัก และทำให้สารที่มีสูตรโครงสร้างคล้ายโฆเลสเตอรอลถูกหลั่งออกมา และเปลี่ยนเป็นโฆเลสเตอรอลได้

โดยเหตุที่เราทราบแล้วว่า เส้นเลือดอุดตันในสมอง สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากเส้นเลือดแข็งตัวในสมอง และสาเหตุที่ทำให้เส้นเลือดแข็งตัวในสมอง ส่วนใหญ่ก็เกิดจากไขมันในเลือดสูง (โฆเลสเตอรอลเกิน ๒๕๐ มก. ต่อเลือด ๑๐๐ ซี.ซี.) และการแข็งตัวจะใช้เวลาค่อยเป็นค่อยไป เราก็จะระมัดระวังได้โดยการไม่บริโภคอาหารที่มีไขมันอิ่มตัวสูง ควรเลือกบริโภคอาหารที่มีไขมันอิ่มตัวต่ำ เช่น น้ำมันพืชต่าง ๆ ยกเว้นน้ำมันมะพร้าว และอาหารที่มีโฆเลสเตอรอลสูงดังได้กล่าวมาแล้ว ก็ควรงดเว้น

ประการสำคัญคือ อาการของเส้นเลือดแข็งตัวมักจะนำมาก่อนที่จะเกิดการอุดตันเสมอ อาการดังกล่าว เช่น อาการวิงเวียน, ความจำเสื่อม, มีเสียงดังในหู เป็นต้น ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อมีอาการเหล่านี้เกิดขึ้นในท่านที่มีอายุเลยวัยกลางคนไปแล้ว ไม่ควรนิ่งนอนใจ ควรจะไปให้แพทย์ตรวจร่างกายและประสาท เพื่อเป็นการกันไว้ดีกว่าแก้

การปฏิบัติตัวอย่างอื่น ก็มีผลในการป้องกันเช่นเดียวกัน เช่น การปฏิบัติตัวสม่ำเสมอในการพักผ่อน ออกกำลังกายพอสมควร

อารมณ์เป็นสิ่งสำคัญ ควรพยายามเป็นคนมีอารมณ์มองโลกในแง่ดีไว้เสมอ เพื่อจะมิได้มีอารมณ์ขุ่นมัว และโดยวิธีการง่าย ๆ ควรหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาท หรือการใช้หัวคิดมากโดยไม่จำเป็น ก็เป็นทางออกอีกอันที่จะช่วยไม่ให้เกิดอารมณ์ขุ่นมัว

การตรากตรำร่างกายในวัยเลยกลางคน โดยคิดว่ากำลังวังชา—ยังดีอยู่นั้น ก็ไม่เป็นสิ่งบังควร โดยเฉพาะการดื่มสุรา และการอดหลับอดนอน

ข้อคิดเตือนใจก็คือ ท่านที่ย่างเข้าวัยกลางคน ควรจะได้รับการตรวจร่างกายจากแพทย์บ้าง เพื่อจะได้ตรวจพบจุดบกพร่องตั้งแต่แรก เช่น โรคแรงดันเลือดสูง โรคเบาหวาน ไขมันในเลือดสูงก็จะได้ป้องกันไว้ก่อน.

รายการอาหารที่มีโฆเลสเตอรอล คิดเป็นมิลลิกรัมต่ออาหาร ๑๐๐ กรัม

น้ำมันตับปลาชนิดต่าง ๆ	๕๐๐—๗๕๐๐	ม.ก.
ตับอ่อน	๓๑๒๐	,,
มันสมอง	๒๓๐๐	,,
ไข่แดง, ไข่ปลา	๒๐๐๐	,,
ไข่ทั้งฟอง	๕๕๐	,,

ไตวัว	๔๐๐	ม.ค.
ตับสัตว์	๓๒๐	,,
เนย	๒๕๐	,,
หอยนางรม	๒๕๐	,,
กะเพาะและลำไส้	๑๕๐	,,
หัวใจวัว	๑๔๕	,,
กุ้ง ปู และหอยทะเลที่มีเปลือก	๑๔๐	,,
เนื้อวัวมีมัน	๑๒๕	,,
เนยแข็ง	๑๒๐	,,
มันหมูและมันวัว	๑๐๐	,,
เนื้อวัวไม่ติดมัน	๙๕	,,
ครีม	๘๗	,,
เนื้อหมู เนื้อเป็ด เนื้อปลา	๗๐	,,
มาการีนธรรมดา	๖๕	,,
เนื้อไก่	๖๐	,,
นมสดธรรมดา	๑๑	,,
นมที่ไม่มีไขมัน	๓	,,
ไข่ขาว น้ำมันพืช มาการีนที่ทำจากน้ำมันพืชล้วน ๆ	๐	,,

รายการของน้ำมันที่มีกรดไขมันไม่อิ่มตัว จำพวกโพลีอีน คิดเป็นร้อยละ ต่อน้ำมัน ๑๐๐ กรัม

น้ำมันดอกคำฝอย	๗๗
น้ำมันดอกทานตะวัน	๖๓
น้ำมันข้าวโพด	๕๓
น้ำมันถั่วเหลือง	๕๒
น้ำมันเมล็ดฝ้าย	๕๐
น้ำมันงา	๔๒

น้ำมันรำข้าว	๓๗
น้ำมันถั่วลิสง	๓๘
มาการีนชนิดพิเศษ	๒๘
น้ำมันเมล็ดจากไข่	๒๐
มาการีนธรรมดา	๑๑
น้ำมันหมู	๑๐
ไขวัว	๙
น้ำมันพืชอื่น ๆ ที่ถูกทำให้แข็งตัว	๗
เนยเหลวธรรมดา	๓

หมายเหตุ "รายการทั้ง ๒ นี้ ได้จากหนังสือ แนะนำอาหาร สำหรับลดไขมันในเลือด
"โดยสมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทย พิมพ์เมื่อเดือน ตุลาคม ๒๕๑๔.
"และไขมันชนิดไม่อิ่มตัวโพลีอีน เป็นไขมันที่ช่วยลดโคเลสเตอรอลได้.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์อักษรสุนัย ๗/๑–๓ ถนนราชบพิธ กรุงเทพฯ ๒
นายอิทธิพล ธนสัมพันธ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๕ โทร. ๒๒๔๑๔๑